

**T.C.
Niğde Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Kamu Yönetimi Bilim Dalı**

**Devletin Küçültülmesi Kapsamında Anayasal
İktisat Kuramı**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Murat Ali BİLKAY**

**Niğde
Mart, 2016**

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİ KAPSAMINDA ANAYASAL
İKTİSAT KURAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Murat Ali BİLKAY**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Demokaan DEMİREL

Üye : Prof. Dr. Erdinç TUTAR

Üye : Doç. Dr. İsmail AKBAL

**Niğde
Mart, 2016**

JÜRİ ONAYI

Yrd. Doç. Dr Demokaan DEMİREL danışmanlığında Murat Ali BİLKEY tarafından hazırlanan “Devletin Küçültülmesi Kapsamında Anayasal İktisat Kuramı” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisan Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih:03/03/2016

JÜRİ:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Demokaan DEMİREL

Üye : Prof. Dr. Erdiñ TUTAR

Üye : Doç. Dr. İsmail AKBAL

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Tarih:../../...

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Devletin Küçültülmesi Kapsamında Anayasal İktisat Kuramı” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıklarımı her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 03/03/2016

Murat Ali BİLKAY

ÖNSÖZ

Demokrasi kavramının ortaya çıktığı günden beri beklide en çok tartışıldığı günümüzde egemenliğin seçilmişlerden ya da atanmışlardan tekrar halka geçmesi için yapılan mücadeleler ekonomik ve siyasal alandaki araştırmaların temelini oluşturmaktadır. Özellikle son yüzyılda sürekli değişen devlet yapısı ve ekonomi modelleri birey ile devlet arasında karmaşık bir ilişki ağı oluşturmuş, iktisatçılar ve siyasal bilimciler aslında çok basit olması gereken bu ilişkiyi çözmeye çalışmışlardır.

I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında yaşanan yıkımlar devletleri ve toplumları büyük bir bunalıma sürüklemiş ve sonuç olarak 1929 bunalımı yaşanmıştır. Lord John Maynard Keynes'in önerileri sonucunda sosyal refah devleti ortaya çıkmış ve kendini her alanda müdahale etmek zorunda hisseden, bütün ipleri elinde tutmaya çalışan yeni bir devlet yapısı ile insanlık karşı karşıya kalmıştır. Keynesyen devlet ilk başlarda işe yarıyor gibi görünse de daha sonraları ortaya çıkardığı borçlanma, aşırı büyüme, baskıcı rejim yapısı ve açığını kapatmak için gösterdiği genişleme dünya düzenini düzeltmek yerine daha da büyük ekonomik ve siyasi sıkıntıya sokmaya başladı.

1940'lı yıllardan ve özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra iktisatçılar ve siyasetçiler devletlerin ekonomik buhranlardan çıkmaları için yeni arayışların içine girmişler, önemli araştırmalara imza atmışlardır. Bu araştırmacıların ön plana çıkardıkları önerilerden birisi de sermayenin yetersizliği ve Keynesyen teorisinin etkisi ile her alan giren ya da kendisini girmek zorunda hisseden büyük ve hantal devletin yapısını ve devletin hacmini küçülterek aktif ve sorumlu bir devlet geliştirme fikridir.

Keynesyen teoriye karşı çıkararak sınırlı ve sorumlu devlet yapısının bir an önce gerçekleştirilmesini savunan çağımız liberalleri bir birinden farklı yollarla da olsa genellikle aynı amaca ulaşmak için birçok yaklaşım ortaya koymuştur. Bu yaklaşımlardan birisi de özellikle 1970'li yılların sonunda etkili olmaya başlayan ve artık günümüzde demokrasiyi işler hale getirip, bireyi özgürleştirme imkânı yaratacağı düşünülen Anayasal İktisat Kuramıdır. Anayasal İktisat Kuramı ekonomik bunalımların çözümünü devletin yetkilerinin sınırlandırılarak bireylerin özgürleştirilmesini ve bu çalışmaların da anayasal güvence altında yapılmasını önermektedir.

Anayasal İktisat Kuramının amacı devlet yönetiminde siyasetçilerin değil toplumun oluşturduğu hukukun egemen olmasını sağlamaktır.

Anayasal İktisat Kuramı da diğer teoriler gibi devletin hantal ve büyük yapısında kurtularak minimal düzeye inmesini salık verir. Devlet minimal düzeye inmeli, piyasaya yaptığı müdahalelerden vazgeçmeli, siyasilerin ve çıkar gruplarının devlet ekonomisini kullanarak çeşitli rantlar elde etmesini engellemelidir. Böylece demokrasi gelişecek, bireyler özgürleşecek ve piyasa ekonomik bunalım yaşamayacaktır.

Bu çalışmanın inceleme konusu devletin minimal düzeye inmesi ve piyasadan elini çekmesi için Anayasal İktisat Kuramının bakış açısı ile hangi gerekliliklerin yerine getirilmesi gerektiğidir. “Devlet hangi ödevlerini yerine getirmeli, hangi alanları piyasaya bırakarak çekilmeli ve bunu nasıl yapmalı, bireyin ve devletin hak ve ödevleri neler olmalı?” gibi soruların cevapları aranmış ve ideal devlet yapısı için çeşitli öneriler sunulmuştur.

Çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen bütün dostlarıma ve eşime, eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen hocalarıma ve tez danışmanın Sayın Yrd. Doç. Dr. Demokaan DEMİREL hocama teşekkür ederim.

Murat Ali BİLKAY

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİ KAPSAMINDA ANAYASAL
İKTİSAT KURAMI**

BİLKAY, Murat Ali

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Demokaan DEMİREL

Mart, 2016, 235 sayfa

Devletin küçültülmesi sorunu son elli yıllık siyasi ve ekonomik alanın en önemli çalışma alanı olmuş, bilim dünyası ve siyasiler büyük ve hantal devlet yapısından kurtulmaya çalışmışlar, devleti küçültmek için çeşitli yol ve yöntemler önermişler, uygulamaya çalışmışlardır.

Anayasal İktisat Kuramı da diğer kuramlar gibi devleti küçültmek için çeşitli önerilerde bulunmuş liberal bir kuramdır. Anayasal İktisat Kuramının devletin küçültülmesine bakış açısı ve önerilerinin neler olduğu bu çalışmanın temel problemidir. Bu problemin araştırılmasında ilk liberal teorisyenlerden başlanarak günümüze değin liberal öneriler ve arkalarından gelişen Anayasal İktisat Kuramı ile Keynesyen teori ve bürokrasi teorileri incelenmiş, geniş bir kaynak taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgiler beş ana başlık altında kategorilenerek problem, sebepleri, sonuçları sırası ile çözümlenmiştir. Son olarak Anayasal İktisat Kuramının problemin çözümü ve ideal devlet yapısına ulaşmak için sunduğu öneriler alt başlıklar halinde incelenerek ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anayasal İktisat, Devletin Küçültülmesi, Optimal Devlet

ABSTRACT
MASTER THESIS

**REDUCTION OF THE STATE-WIDE CONSTITUTIONAL
ECONOMICS THEORY**

BİLKAY, Murat Ali

Public Administration

Thesis Advisor: Assistant Professor Demokaan DEMİREL

March, 2015, 235 pages

Downsizing has been the major point of study in the fields of politics and economics for the last fifty years. The scientist and the political leaders have tried to overcome the bulky structure of the state; have advised some ways and methods for downsizing; and have tried to apply such precautions

The Constitutional Economics theory is a liberal theory that offers various ways for downsizing. How the Constitutional Economics theory approaches the downsizing matter and what its offers is the basic problem of this study. During the literature review, beginning with the very first liberal theorists, liberal theories and the Constitutional Economics theory, which has been afterwards, have been studied along with the Keynesian theory and the bureaucratic theories. The information gained from the study has been divided into five main categories and it has been resolved respectively the problem, the causes and the results. At the end offered by the Constitutional Economics theory, the solutions, regarding to resolving the problem and reaching to ideal state structure, have been examined under the sub titles.

Key Words: Constitutional Economics, State Reduction, Optimum State

İÇİNDEKİLER

İç Kapak	
Jüri Üyeleri İmza Sayfası	
Yemin Metni	
Önsöz	
Özet	
Abstract	
İçindekiler	
Tablolar Listesi	
Şekiller Listesi	
Kısaltmalar Listesi	
Ekler Listesi	
GİRİŞ	16
BİRİNCİ BÖLÜM	19
1.DEMOKRASİNİN ÇÖKÜŞÜ	20
1.1. Siyasi Yozlaşmanın Nedenleri.....	23
1.1.1. Çoğulculuk İlkesinin Yanlış Yorumu.....	23
1.1.2. Parti İçi Lider Diktası	25
1.1.3. Çıkar Gruplarının Ortaklığı	27
1.1.4. Rasyonel İlgisizlik.....	29
1.1.5. Logrollig- Oy Ticareti	31
1.1.6. Politik Miyopluk.....	33
1.2. Ekonominin Yozlaşması ve Nedenleri.....	34
1.2.1. Keynesyen Teorinin Çıkar Amaçlı Kullanımı	34
1.2.2. Mali Farklılaştırma - Adam Kayırmacılık	36
1.2.3. Rant ve Kollama	38
1.2.4. Rüşvet.....	39
1.2.5. İrtikap	39
1.2.6. Zimmet ve İhtilas.....	40
1.2.7. Hizmet Kayırmacılığı.....	40
1.2.8. Lobcilik.....	41

İKİNCİ BÖLÜM	42
2.KAMU TERCİHİ TEORİSİ VE ANAYASAL İKTİSAT	43
2.1 Kamu Tercih Teorisi.....	43
2.1.1. Kamu Tercih Teorisi Nedir?	44
2.1.2. Kamu Tercih Teorisi Nasıl Ortaya Çıktı?	47
2.1.3. Kamu Tercih Teorisinin Temel İlkeleri.....	48
2.1.3.1 Metodolojik Bireysellik.....	48
2.1.3.2. Politik Mübadele –Catallaxy.....	51
2.1.3.3 Ekonomik İnsan – Ferdi Rasyonellik.....	53
2.1.4. Pozitif ve Normatif Kamu Tercih.....	55
2.1.4.1. Pozitif Kamu Tercih.....	55
2.1.4.1.1. Oylama Kuralları Teorisi.....	56
2.1.4.1.2. Politik Rekabet ve Ortanca Seçmen Teorisi..	56
2.1.4.1.3. Çıkar Grupları Teorisi.....	57
2.1.4.1.4. Bürokrasinin Ekonomik Teorisi.....	58
2.1.4.1.5. Devletin Başarısızlığı Teorisi.....	60
2.1.4.2. Normatif Kamu Tercih.....	61
2.1.4.2.1. Optimum Oylama Kuralı.....	61
2.2. Anayasal İktisat.....	63
2.2.1. Anayasal İktisadın Tanımı.....	64
2.2.2. Anayasal İktisadın Gerekliği	65
2.2.3. Anayasal İktisadın Teorik Temelleri	68
2.2.3.1 Anayasaların Ekonomik Teorisi.....	69
2.2.3.2 Politik Kurumlar Teorisi.....	72
2.2.3.3 Ekonomik Anayasanın Oluşturulması.....	75
2.2.4. Anayasal Politik İktisadın Felsefi Temelleri.....	77
2.2.4.1. Toplum Sözleşmesi.....	78
2.2.4.2. Sözleşmecî Anayasacılık.....	81
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	82
3.DEVLETİN BÜYÜMESİ ve BAŞARISIZLIĞI	83
3.1. Büyük Devlet ya da Sosyal Refah Devleti.....	84
3.2. Devletin Büyümesini Açıklayan Teoriler.....	87
3.2.1. Wagner Kanunu.....	87

3.2.2 . Kamu Tercih Teorisinin Devletin Büyümesine Bakışının Açıklanması	88
3.2.3. Diğer Teorilere Genel Bakış.....	90
3.3. Devletin Büyümesinin Nedenleri.....	95
3.3.1. Devletin Büyümesinin Siyasal Nedenleri.....	97
3.3.2. Devletin Büyümesinin Sosyal Nedenleri.....	97
3.3.3. Devletin Büyümesinin Ekonomik Nedenleri.....	101
3.4 Devletin Büyümesinin Sonuçları.	103
3.4.1 Devletin Büyümesinin Teorik Sonuçları.....	104
3.4.2 Devletin Büyümesinin Ekonomik Sonuçları.....	106
3.4.3 Devletin Büyümesinin Politik Sonuçları.....	109
3.4.4 Devletin Büyümesinin Sosyal Sonuçları.....	116
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	117
4.DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİ.....	118
4.1 Devletin Küçültülmesi Kavramının Ortaya Çıkışı.....	119
4.2. Devletin Küçültülmesi Nedir?	122
4.3 Devletin Çekilmesi Gereken Alanlar	126
4.4 Devleti Küçültmenin Yöntemleri	129
4.5 Büyük Devleti İstemeyen Ekoller.....	131
4.5.1 Yeni Liberalizm.....	132
4.5.2 Muhafazakârlık	138
4.5.3 Anayasal İktisat Kuramı- Kamu Tercih Teorisi.....	140
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	142
5.ANAYASAL İKTİSATIN DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİNE BAKIŞI.....	143
5.1 Kamu Tercih ve "Anayasal Yeniden Yapılanma" Önerisi.....	145
5.2. Devletin Başarısızlığına Yol Açan Durumlar.....	146
5.3.1.Kamu Ekonomisinde Optimizasyonun Sağlanamamasından Kaynaklanan Sorunlar.....	146
5.2.1.1.Siyasal Arz Cephesinden Kaynaklanan Sorunlar.....	146
5.2.1.2.Siyasal Talep Cephesinden Kaynaklanan Sorunlar...	147
5.2.1.3. Siyasal Arz ile Siyasal Talep Arasındaki İlişkilerden Kaynaklanan Sorunlar.....	147

5.2.1.4.Oylama Sürecinden Kaynaklanan Sorunlar.....	149
5.2.2.Kamu Sektörünün İşleyişinden Kaynaklanan Sorunlar.....	150
5.2.2.1.Siyasal Karar Alma Süreci.....	150
5.2.2.2.Çoğunluk Kuralının Yapısal Nitelikleri.....	151
5.2.2.3 Parasal Fayda ve Maliyetler Arasındaki İlişkinin Dolaylı Olması.....	151
5.2.2.4.Genel Fon Finansmanı.....	152
5.2.2.5.Parasal Fayda ve Maliyetlerin Ayrılması.....	152
5.3.Büyüyen Devletin Ekonomide Doğurduğu Sorunlar.....	153
5.3.1. Dışlama.....	153
5.3.2. İşlem Maliyetleri.....	154
5.3.3 Merkeziyetçilik.....	156
5.3.4. Yolsuzluk.....	157
5.3.5. Savurganlık.....	158
5.4 Devletin Sınırlandırılması.....	161
5.5 Yeni Sınırlı ve Sorumlu Devlet.....	166
5.6. Anayasal İktisadın Devletin Büyümesine Karşı Önlem ve Küçültülmesi İçin Önerileri.....	173
5.6.1.Ekonomik Anayasa Oluşturulması.....	176
5.6.2. Ekonomik Anayasanın Bölümleri.....	178
5.6.2.1. Mali Anayasa:	178
5.6.2.2. Parasal Anayasa.....	184
5.6.2.3. Dış Ticaret Anayasası.....	187
5.6.2.4. Yasal-Kurumsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası.....	188
5.6.2.5. Gelir Dağılımı Anayasası.....	188
5.7. Büyük Devletin Doğurduğu Sorunlara Çözüm Yolları.....	190
5.7.1. Piyasalaşma.....	194
5.7.2. Gönüllüleşme.....	196
5.7.3. Yerelleşme.....	197
5.7.4. Oligarşik Bürokrasiyi Engelleme.....	200
5.7.5. Eğitim.....	201
5.7.6. Saydamlık.....	203
5.7.7. Düzenleme.....	205

5.7.8. Denetim.....	207
5.8. Devletin Mal ve Hizmetlerin Sunmasında Kullanılacak Alternatif Yöntemler.....	209
SONUÇ	212
KAYNAKÇA	221
ÖZ GEÇMİŞ	235

TABLULAR LİSTESİ

Tablo-1: Ekonomik Anayasanın Kapsamı.....	71
Tablo-2: Politik Anayasanın Kapsamı.....	74
Tablo-3: Ekonomik Anayasanın Başlık ve Normları.....	76
Tablo-4: Friedman Matrisi (Kaynak Harcama Tablosu)	90
Tablo-5: Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler.....	91
Tablo-6: Devletin Büyümesine Yol Açan Faktörler.....	96
Tablo-7: Devletin Büyümesinin Sebepleri.....	99
Tablo-8: Devletin Aşırı Büyümesinin Siyasal Sonuçları.....	112
Tablo-9: Piyasa ve Devletin Başarısızlıkları.....	149
Tablo-10: İşlem Maliyetleri Teorileri.....	155
Tablo-11: Devletin Değişen Rolü.....	168
Tablo-12: Ekonomik Anayasanın Genel Çerçevesi.....	183

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Siyasal Süreçte Etkileşim ve Çıkar İlişkileri.....	58
Şekil-2: Devletin Aşırı Büyümesinin Sonuçları.....	103
Şekil-3: Ölçeğe Göre Artan İçsel Ekonomiler.....	104
Şekil-4:Devletin Büyümesi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerden Sağlanan Fayda İlişkisi.....	105
Şekil-5:Ölçeğe Göre Azalan Getiri.	105
Şekil-6:Devletin Büyümesi ile Mal Ve Hizmetlerden Sağlanan Fayda İlişkisi Negatif Ölçek.	106
Şekil-7: Devletin Aşırı Büyümesinin Ekonomik Sonuçları.....	108
Şekil-8: Mali Disiplinsizlik ve Sonuçları.....	111
Şekil-9: Sınırlı Sorumlu (Optimal) Devlet.....	172

KISALTMALAR ve TANIMLAR LİSTESİ

- a. **ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- b. **age:** Adı Geçen Eser
- c. **C.:** Cilt
- d. **Der. :** Dergisi
- e. **Devlet:** Genel Anlamıyla Devlet Yapısı
- f. **DPT. :**Devlet Planlama Teşkilatı
- g. **Eğit. :**Eğitim
- h. **Fak. :** Fakültesi
- i. **GSMH:** Gayri Safi Milli Hasıla
- j. **GSYİH:** Gayri Safi Yurt İçi Hâsılasını
- k. **IMF:** Uluslar Arası Para Fonu
- l. **İİB:** İktisadi ve İdari Bilimler
- m. **İİBF:** İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- n. **Keynesyen Teori:** John M. Keynes'in Ekonomi Teorisi
- o. **KİT:** Kamu İktisadi Teşebbüsleri
- p. **Kom. :** Komisyonu
- q. **Liberaller:** Ekonomide Liberal Sistemi Savunanlar
- r. **MİT:** Milli İstihbarat Teşkilatı
- s. **Neo –Klasikler:** Ekonomiye Devlet Müdahalesini Savunan Liberaller
- t. **NGO:** Sivil Toplum Kuruluşları
- u. **Normatif:** Bir Duruma Felsefi Yaklaşım
- v. **Piyasa:** Tüm Arz ve Talep Sistemi
- w. **Pozitif: Bir** Duruma Kural Koyucu Yaklaşım
- x. **S.:** Sayı
- y. **s.:** Sayfa

z. SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

aa. Sistem: Devlet Yönetimi

bb. TEFBİS: Türkiye Eğitim Finansmanları Bilişim Sistemi

cc. TÜSİAD: Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği

dd. Üni: Üniversitesi

ee. vb.: Ve Benzerini

ff. YKY: Yeni Kamu Yönetimini ifade eder.

GİRİŞ

Tarihsel gelişim içerisinde baktığımız zaman devletlerin var olma ya da varlıklarını devam ettirme sorunlarının en başında bütçeyi devleti ayakta tutacak şekilde ayarlamak gelmektedir. Özellikle modern devlet yapılarıyla beraber iktisat bilimi de ortaya çıkmıştır. Ülkelerin gelirleri ve giderleri arasında oluşan açık ve bu açığın nasıl kapatılacağı sorunu bilim adamlarını ve devlet yöneticilerini yeni arayışlar içerisine sürüklemiştir. Özellikle son bin yıldır giderlerdeki çeşitliliğe ve artışa rağmen dünyanın sahip olduğu ekonomik değerlerin aynı kalması bu arayışı hızlandırmıştır.

Ülkeler devlet iktisadi sistemlerini, yönetim biçimlerini hatta kendi demografik yapılarını bile değiştirmeye çalışmış, iktisadi olarak daha güçlü olmanın çarelerini aramışlardır. Ne var ki her zaman aynı sorun bütün yolların Roma'sı olmaya devam etmiştir: Sonsuz istek ve aç gözlü insan çıkarına karşın kısıtlı kaynak ikilemi. Uzay boşluğunda dönüp duran bu yuvarlak kütlelerin sahip olduğu iktisadi değer bellidir ve değişmez. Yeryüzünde var olan altın miktarı da, yeryüzünün hazmedebileceği kimyasal atık miktarı da sabittir. O zaman aklımıza gelen şu soruyu cevaplamamız gerekecektir: Nasıl olacak da hem sonsuz isteklerimizi tatmin edeceğiz hem de kısıtlı kaynakları tüketmeyeceğiz? İşte bu noktada iktisat biliminin arayışlarına yöneleceğiz. Bu araştırmada son yüzyılda ekolleşmiş olan bir iktisat teorisi olan Anayasal İktisat Kuramı ve onun alt önermelerinden biri olan Kamu Tercih Teorisinden bahsedeceğiz. Ama öncelikle bu ekolün çıkış nedeni üzerinde durmakta yarar olacaktır. Bu ekolün çıkış nedeni temelde demokrasinin daha doğrusu temsili demokrasinin günümüz dünyasında saplanmış olduğu çıkmazdır. Bu çıkmaz öyle bir hal almıştır ki ortaya çıkan durumun siyasi ve ekonomik nedenleri adeta bir kural olmuş, demokrasi arabasının direksiyonu ve tekerlekleri haline gelmiştir.

Aşırı büyüyen devletler ve bu devletlerin yönettikleri ekonomilerin içinde buldukları kaos ortamlarından nasıl çıkacaklarına dair pek çok öneri ortaya atılmıştır. Bu önerilerden birisi de devletin küçültülmesi ya da diğer adıyla minimal devlettir. Devletin nasıl küçültülmesi gerektiğine sistemli bir yanıt arayan kuramlardan birisi de Anayasal İktisat Kuramıdır. Anayasal İktisadın bu konuda neler

söylediği ciddi anlamda araştırılmalı ve günümüz koşulları ile karşılaştırılmalıdır. Çünkü modern liberal görüşler içerisinde; Anayasal İktisat Kuramının önerilerinin günümüz devletlerinin içinde bulunduğu kaotik yapıların durumlarını çok iyi analiz ettiği görülmektedir.

“Devletin küçültülmesinde Anayasal İktisat hangi önerileri sunmaktadır?, Minimal devlet yapısı nasıl olmalıdır?, Devletin çekildiği alanlara kimler girmelidir?, Liberal ekonominin devlet yapılanması ile ilgili görüşleri nelerdir?” gibi soruların cevapları aranmalı ve sistemli bir şekilde ortaya konulmalıdır. Bu nedenle çalışma şablonu bu sorular üzerine kurulmuş ve Anayasal İktisat Kuramının devletin küçültülmesi için ortaya koyduğu öneriler değerlendirilmiştir. Böylece, Anayasal İktisat Kuramının devletin küçültülmesine bakışı derlenerek ortaya konulmuştur.

Çalışma beş bölüm olarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde; demokrasinin nasıl işlevsiz hale geldiği ve bu durumun ortaya çıkardığı sonuçlar ele alınmıştır. Siyasetin ve ekonominin yozlaşması ayrı ayrı ele alınmış nedenleri alt başlıkta gösterilmiştir. İkinci bölümde; Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat Kuramı tanıtılmış, temel sayılıları ve tarihsel gelişimi aktarılmıştır. Üçüncü bölümde; devletin büyümesinin ve başarısızlığının nedenleri ile sonuçları tablo ve şekillerle desteklenerek ele alınmıştır. Devletin büyümesi ile ilişkili teoriler, devletin büyümesinin nedenleri ve sonuçları, yine aynı bölümde alt başlıklar olarak açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde; devletin küçültülmesi kavramının ne olduğu, niçin ortaya çıktığı ve devleti küçültmek isteyen ekollerin görüşleri ortaya konmuştur. Beşinci bölümde ise; Anayasal İktisat Kuramının devletin küçültülmesine bakışı, devletin nasıl küçültülmesi gerektiğine ilişkin önerileri, ekonomik ve siyasi sorunların çözüm yollarına ilişkin önerileri açıklanmıştır. Karar alma süreçleri, ekonomik anayasanın temellerinin oluşturulması, ekonomik sorunların nedenleri, sınırlı devletin nitelikleri, büyümenin doğurduğu sorunların çözümleri de beşinci bölümün alt başlıkları arasında yer almaktadır.

Çalışma yöntem olarak literatür taramasına dayanmaktadır. Çalışılan konunun tarihsel gelişiminin kısa süre önceye dayanması ve özellikle ülkemizde yeni üzerinde durulmaya başlanan araştırma alanı olması çalışmanın kaynakçası açısından önemli sıkıntılar doğurmaktadır. Ancak; konu hakkında özellikle, hakemli dergilerde çıkan

birçok makale üzerinde çalışılmıştır. Bunun yanında son otuz yıl içinde konuyu ele almış yayınlar incelenmiş ve kaynak olarak çalışmada yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Demokrasinin günümüzde algılanış biçimi ve yorumlanmasında oldukça farklılıklar mevcut olmakla beraber görüşlerin geneli demokrasilerde var olan sorunların açıklanması için ayrıca çaba sarf etmektedir. Bu nedenle bu bölümde özellikle Anayasal İktisatçı yazarların ortaya öneriler ışığında demokrasinin sorunları ve kaynakları üzerinde durulacaktır.

“Demokrasi nerden nereye gelmiştir? İşleyiş olarak topluma bekleneni verebilmekte midir? Sağlıklı bir demokratik kurumlar işleyişi mevcut mudur?” gibi soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır. Temel nokta demokrasi son yüzyılda zirveye çıkmış ve hızlı bir çöküş yaşamıştır.

Bu bölümün alt başlıklarında bu çöküşün siyasi ve ekonomik nedenleri araştırılmaya çalışılmış, iktisatçıların sıraladığı nedenler toplu başlıklar altında verilmeye çalışılmış ve böylece temel problemimiz olan devletin büyümesi ve başarısızlığının nedenleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca belirli noktalarda da Keynesyen teorinin eleştirisi yapılmaya ve doğurduğu sorunlar açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece hem problemin kaynakları hem de problemin çıkış noktası bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

1.DEMOKRASİNİN ÇÖKÜŞÜ

İnsan aklının ortaya koyduğu en iyi siyasal rejim olan demokrasi artık yozlaşmış ve yüzyıllar boyu demokrasi ve özgürlük uğruna kan ve gözyaşı döken insanoğlunu hayal kırıklığına uğratmıştır (Savaş,1997: 1). Özellikle Batı demokrasilerinde etkili olan liberalizmin düşünce yapısı etrafında şekillenen demokrasi tam bir yozlaşma içindedir. “Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir ilkesi, hâkimiyet kayıtsız şartsız iktidar partisindir.” şeklini almıştır (Savaş,1997: 2). Bazı ülkelerde ise var olan seçim sisteminin de etkisi ile iktidar partisinden lideri kayıtsız şartsız tek hâkim olmuş ve demokratik diktatörler dediğimiz devlet yöneticileri ortaya çıkmıştır.

Demokrasi tarihte siyasal sorunların çözümü için ortaya çıkmış bir sistemdir. Toplumların nüfuslarının az ve toplu olduğu dönemlerde herkesin sözünü söylemesi ve tam ya da tama yakın bir mutabakat sağlanması üzerine kurulan demokrasiye doğrudan, kişilerin oy kullanarak kendileri adına söz söyleyip karar verecek kişileri belirlediği demokrasiye de temsili demokrasi denildiği öğretilmişti bizlere vatandaşlık derslerinde. Biz her şeyin çözümünü demokrasi içerisinde aramak üzere yetiştirilmiş ve demokrasiye inanmış bir toplumuz. Ancak sorun şu ki demokrasiden ne anlıyoruz ya da anladığımız demokrasi bizim sorunlarımızın çözümünü içinde barındırıyor mu?

Günümüzde temsili demokrasinin tiyatral bir oyuna döndüğü artık kesin hale geldi. Değişmeyen siyasi aktörler, değişmeyen siyasi söylemler ve 4 ya da 5 yılda bir yapılan ve kutsama ayinlerine dönüşen seçimler. Bunun yanında onlarca yıldır devam eden sorunlar ve kanayan yaralar. Şu kesin ki artık temsili demokrasi dünya siyasetinin ve ekonomisinin her türlü sorununu çözemiyor. Çoğunluğun azınlık üzerindeki baskısı ve azınlığın haklarının ve görüşlerinin göz ardı edilmesi bu sistemin en büyük handikabıdır. Parlamento kutsallaşmış, oy ticareti siyasi ilişki adını almıştır.

Doğrudan demokrasinin ömrü kısa olmuştur ve iktidar ile halk arasına politikacılar denilen grup yerleştirilerek temsili demokrasiye geçilmiştir. Bunun sonucunda halk devlet yapısı içerisinde üçe ayrılarak kurumsal devleti oluşturmuştur. Bunlar politikacılar yani seçilmişler, bürokratlar yani atanmışlar ve seçmenlerdir

(Savaş, 1997: 3). Demokratik rejim bu üç aktörü karmaşık ancak bir o kadar da basit bir çıkar ilişkisi ile birbirine bağlamıştır. Seçmen sınırlı gelirinden edineceği faydayı, bürokrat elde edeceği güç, vereceği hizmet kalitesi ve sahip olacağı personel ve bütçeyi, siyasetçi ise alacağı oyu hesaplayarak hareket etmektedir. İşte demokrasi bu noktada çökmektedir. Çünkü bu yapı demokratik bir yapı değil karmaşık bir çıkar ilişkisi olup hep birlikte devleti yağmalama sistemi haline gelmiştir.

Temsili demokrasilerdeki en büyük sorun, seçimlerin belli aralıklarla yapılmasından dolayı ülkeyi yöneten seçilmiş siyasal güç üzerindeki denetim ve yönlendirme imkânları neredeyse yok denecek kadar az olmasıdır. Dört veya beş yıllığına seçilmiş bir hükümetin değiştirilmesi veya ikaz edilmesi için bir sonraki seçimi beklemek zorunda kalmaktadırlar. Bu dönemlerin uzun olması seçmenlerin bireyler olarak kamu yönetimi ve politikaları üzerindeki etkisini neredeyse yok denecek noktaya getirmektedir (Çevik, 2008: 191-192). Temsili demokrasi modelinde vatandaşların temsilcilerine, bir sonraki seçimlere kadar müdahale edememeleri, temsilcilerin, kendilerini seçen vatandaşlardan tamamen bağımsız bir şekilde hareket edebilmelerine olanak tanımaktadır (Nacak, 2014: 198). Asla unutulmaması gereken; hiç bir siyasal iktidarın halkın hür iradesini yansıtamayacağıdır. Seçimi kazanmış olsa da hiç bir iktidara sınırsız yetkileri içeren bir yönetim vekâletnamesi verilemez. (Aktan, 2005: 193). Günümüzde böyle bir vekâletname verildiği için seçilmişlerin keyfiliği sorunu ortaya çıkmış ve seçilmişler toplumu ve devleti ellerindeki bütün imkânları kullanarak kısıtlama ve sömürme savaşına girişmişlerdir. Seçimlerin yapılmasına kadar kimseye hesap vermeyecekleri için de önlerinde herhangi bir engel olmayışı demokratik bir sömürgeciliği ortaya çıkarmıştır.

Özel hayatlarında birer home-economicus olan bireylerin kamu ekonomisinde bu güdüyle davranması kamu yararı ilkesini ortadan kaldırmış, kamu kaynaklarının tahsisinde bir takım yozlaşmaları beraberinde getirmiştir (Sakal ve Kitapçı, 2009: 35) Politikacıların ve seçmenlerin devlet hazinesini kendi kişisel çıkarları için kullanabileceğini keşfetmelerinden sonra ferden kendi yaşamana yön verirken göz önünde tuttuğu ahlaki kurallar başka, toplum adına hizmet yaparken başka olmuştur (Savaş, 2007: 21). Dolayısı ile siyasetin olduğu yerde ahlakın olamayacağı, siyasetçilerin ikiyüzlülüğü meziyet edindiği gibi algılamaların ortaya döküldüğü siyasi bir arena ortaya çıkmıştır. Böylece halkın demokrasiye inancı sarsılmış ve

seçimden seçime sandığa gidip ara dönemde denetleme yapmadığı yapmadığı bir sistem oluşmuştur.

Hukukun amacı insanların temel hak ve özgürlüklerini korumak, yaşamlarını güvence altına almak, adil, eşit, özgür bir toplumsal düzen kurmak iken ve devlet bu amacın bir aracı olarak kurumsallaştırılırken; hukuk devleti sınırlayıcı değil devlet tarafından toplumu düzenleyici bir araca dönüştürülmüştür. Hukukun bu şekilde bozulmasında en önemli unsur olarak kurucu rasyonalizm ve paralelinde gelişen pozitivizm yatmaktadır. Pozitivist hukukun temel felsefesinde hukuk, hükümler gücün iradesinin yansımasından başka bir şey değildir. Modern devlet kurucularının bu hukuk anlayışını kabul etmelerinin asıl sebebi toplumu yönlendirme ve yeni bir biçim verme amacıdır (Çetin, 2002: 11). Hukuk gücünü kendi çıkarları doğrultusunda kullanan siyasiler kanunları istedikleri gibi değiştirmişler ve toplumsal mutabakata dayalı kanunların oluşmasını engellemişlerdir. Böylece hukukun üstünlüğüne dayalı demokrasi yerine üstünlerinin hukukuna dayalı oligarşi ortaya çıkmıştır.

Çağdaş demokrasilerde aslında ferdin haklarını korumak, güvenliğini sağlamak, piyasadan elde edemediklerini sağlamakla görevli olan, fertler arası bir uzlaşma sonucu ortaya çıkan, ferdin verdiği görevleri, fert istediği için ve fert adına yapan devlet (Savaş, 1997: 5), aynı fertler tarafından paylaşılacak bir pasta ya da yolunacak kaz daha değişik bir bakış açısı ile batırılması gereken düşman haline gelmiştir.

Günümüzde demokrasiler bireysel hak ve özgürlükler üzerine kurulmuş ve anayasalar devlet ile vatandaş arasında var olan siyasi ilişkileri düzenlemek üzere yazılmıştır. Ancak devletin yukarıda belirttiğimiz temel görevleri yerine getirmesi ve demokrasinin yozlaşmaması için devlet ile vatandaş arasındaki ekonomik ilişkileri ve iktidarın ekonomiyi nasıl yöneteceğinin belirlendiği bir ekonomik anayasanın bütün demokrasilerde acilen düzenlenmesi gerekmektedir (Savaş, 1997: 7).

Bütün bunlardan sonra demokrasinin yozlaşmasının temel nedenlerine kısaca bir bakalım.

1.1. Siyasi Yozlaşmanın Nedenleri

Siyasi yozlaşmanın birçok nedeni vardır. Bu nedenler farklı kaynaklarda farklı sıralar ve sayıda ele alınsa da genel olarak belli başlı nedenler ortak olarak her kaynakta karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1. Çoğulculuk İlkesinin Yanlış Yorumu

Temsili demokrasilerde iktidar basit çoğunluğun desteklediği siyasi lider ve onun ekibi olmaktadır. Elbette mantıklı olanda budur. Ancak günümüzde çoğulculuk ilkesi demokrasi kavramını diğer ilkelerini ezmiş ve neredeyse demokrasinin tek anlamı haline gelmiştir. Yani seçim yapmak demek demokratik olmak demek olmuştur.

Günümüzde genel olarak bir demokraside çoğunluğun güçlerinin sınırsız olması gerektiği ve sınırsız güçlere sahip bir hükümetin de, çoğunluğun devamlı desteğini garantilemek için, sınırsız güçlerini özel çıkar gruplarının hizmetinde kullanmaya zorlanacağına doğal olduğu düşünülmektedir (Hayek; 1973: 6). Çoğunlukçu temsili demokrasilerde çoğunluğun halk iradesini temsil etmemesinin yanında bu grubun dışındaki azınlığın haklarının temsili de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Aktan ve Dileyici, 2005a: 83). Seçim sonunda en fazla oy alarak iktidar koltuğuna oturanlar halkın değil, olsa olsa çoğunluğun çıkarlarını temsil eden kimselerdir. Çoğunluk kuralına dayalı bir yönetimi gerçek demokrasi olarak değil çoğunluk despotizmi olarak görmek gerekir (Aktan, 2005: 194). Çoğulculuk ilkesine dayalı olması gereken demokrasi günümüzde çoğunluğun sesi olmak üzere dizayn edilmiş durumdadır. Her kim iktidar olursa kendisi gibi düşünenlerin sesi hatta silahlı gücü haline gelmekte olup azınlıkta kalan seslerin bir daha ki seçime kadar susmasını salık verecektir. Aksi takdirde cezalandıracaktır.

Oysaki gerçek demokrasi bilindiği gibi önce görüş ayrılıklarının varlığı ve kabulünü sonra da bunlar arasındaki uzlaşmayı gerektirir (Savaş, 1997: 9). Çoğunluğa sahip olanlar farklı fikirlere saygılı olmalı ve onlarla uzlaşmayı gereklilik olarak görmelidir. Üstelik çoğunluğun aynı çıkar ilişkisi etrafında toplanan azınlıklardan oluştuğu da unutulmamalıdır.

Demokrasilerin yozlaşması ani darbelerle değil yavaş yavaş olmuştur. Çoğunluğun azınlık haklarını gasp etmesi ve mutlak gücün kötüye kullanılması toplumda bölünmelere ve huzursuzluklara yol açmış, diktatörlüklere dönüşümün en önemli nedenini teşkil etmiştir (Öztürk, 1997: 18).

Demokratik koşullarda çoğunluğun amacını gerçekleştirme hakkı koşulsuz ve sınırsız değildir. Azınlığın sınırlandırıcı hakları da vardır. Ayrıca çoğunluk sahip olduğu hak ve yetkileri koşulların el verdiği ölçüde en üst düzeyde sınırlılık, ılımlılık ve ölçülülük içinde kullanılmalıdır (Turhan, 1997: 57). Azınlıkta kalan grupların görüşlerine de değer verilmeli onların uygulanabilir ve faydalı görüşlerinin olabileceği peşinen kabul edilmelidir; ayrıca uygulanan politikalar sonucunda azınlıkta kalanların uğrayabileceği zararlar çoğunluğun faydası kadar önemsenmelidir. Ancak günümüz demokrasilerinde uzlaşma yani oybirliği gerçekleşmemekte, basit çoğunluk ile alınan kararlar ile azınlıklar sömürülmektedir. Yani basit çoğunlukla alınan kararlar Arrow Paradoksunu ortaya çıkarmaktadır (Aktan, 2002: 50). İster seçmen düzeyinde isterse yasama organı üyeleri düzeyinde olsun, bu şekilde oluşan çoğunlukların, aslında toplumun çoğunluğunu temsil etmediği, geçici ve karşılıklı çıkarlara dayalı bir çoğunluk olduğu açıktır (Savaş, 1997: 11). Ortak çıkarları etrafında uzlaşmaktan başka ortak yönü bulunmayan çoğunlukların bütün toplumu temsil ediyormuş gibi davranmaya hakkı olmadığı gibi bu şekilde davranması da toplumsal çatışmalara yol açacaktır. Ayrıca, bu çıkar birlikteliği hukuksuz ve yağmacı bir yönetimin oluşmasına zemin hazırlayacaktır.

Temel olarak bakıldığında; çoğunluğun çıkarları azınlığın çıkarları ve ihtiyaçlarını önemsemeyerek, yok sayarak hareket edebilir. Bunun sonucunda çoğunlukla aynı düzeyde devlete katkıda bulunan azınlık devlet imkânlarından daha az yararlanmakta ya da hiç yararlanamamaktadır. Dolayısıyla toplumda adaletsizlik oluşmakta olup adaletin olmadığı yerde demokrasiden söz edilemeyeceği açıktır.

1.1.2. Parti İçi Lider Diktası

Demokrasiyi yozlaştıran nedenlerden bir diğeri lider diktasıdır. Siyasal partilerde parti içi demokrasinin mevcut olmaması dolayısıyla en başta parti liderliği için yarışma hakkı ortadan kalkmaktadır. Hatta bazı partilerde parti başkanlığını bırakan bir lider, parti içerisinde belirli bir ismi destekleyerek parti lideri olmasında etkin bir rol oynamakta ve görevde olmasa bile partiyi istediği şekilde yönlendirebilmektedir (Aktan ve Dileyici, 2005a: 98). Partinin sahibi gibi hareket etmekte ve yeni yüzlerin ve fikirlerin ortaya çıkmasını engellemektedir.

Siyasal partiler demokrasinin en önemli vazgeçilmez kurumlarıdır. Özellikle çoğulcu demokrasilere sahip ülkelerde siyasal partiler toplumdaki siyasal tercih yelpazesinin temsilcileridir. Diğer yandan siyasal partilerdeki güç yapısı kamu yönetimi ve kamu politikaları açısından ayrı bir öneme sahiptir. Partilerde liderlerin veya üst yönetimlerin aşırı etkinliği parti içi demokrasiyi ve uygulamaları doğrudan etkileyebilmektedir. Çoğu ülkede siyasal partilerde lider veya üst yönetimdekiler aşırı güçlü olduklarından parti politikalarına bu üst yöneticiler egemen olmaktadır (Çevik, 2008: 190). Parti tabanı ve teşkilatta yer alan kişilerin parti yönetimine koşulsuz itaat hatta biat etmeleri istenir. Parti yönetimlerinin kararlarını kimse eleştirmemeli, yönetimde bir değişikliği düşünmemelidir.

Sağır'a göre (2004), temsili demokrasi modelinde siyasi partilerin, siyasal temsili ve katılmayı sağlayan önemli bir araç olarak ortaya çıktıkları görülmektedir. Ancak günümüzde siyasi partilerin giderek önem kazanması ve zamanla bir araç olmaktan çıkarak amaç haline dönüşmesi, temsili demokrasinin uygulanması açısından oldukça önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Nacak, 2014: 198). Partiler artık aynı ideali savunan insanların bir araya geldiği bir siyasi yapı değil kazanması ve ülkeyi yönetmesi için mücadele verilen ve asıl değer olarak görülen yapıdır ve bu yapının başındaki lider o partinin ta kendisidir.

Siyasal partiler kendi içinde demokrasiyi yaşamadıkları sürece parlamentoda demokrasinin tesis edilmesi imkânsızdır. Özellikle seçim sistemi parti liderinin iki dudağının arasından çıkana göre seçilmişlerin geleceğini belirlediği demokrasilerde lider diktası oldukça baskındır.

Parti içi disiplin denilen olgu aslında lider diktasını kurumsallaştırmaktadır. Parti liderinin koyduğu kurallara aykırı hareket eden ya da bir konuda onun istediğinin aksine inanan ve o yönde fikir beyan eden kişi parti disiplinine aykırı davranmış olur. Aslında bu kişi liderin söylemesini istediklerini söylemediği ve düşünmesini istediklerini düşünmediği için liderin kişisel iktidarına karşı çıkma suçunu işlemiştir (Savaş, 1997: 12).

Katı parti disiplini nedeniyle parti mensupları, liderine her konuda itaat etme zorunda kalmaktadır. Medyanın da etkisiyle ön plana çıkan parti lideri adeta tüm devleti temsil ediyor hale gelmektedir (Aktan ve Dinleyici, 2007: 146).

Günümüz demokrasilerinin birçoğunda siyasal iktidarlar mutlak despotizmi temsil etmektedirler. Bugün adına demokrasi dediğimiz siyasal sistemde halkın egemenliği değil; siyasal iktidarların egemenliği, politikacıların egemenliği ve bununla birlikte çıkar gruplarının egemenliği söz konusudur. Bazı demokrasilerde ise lider diktası hakimdir ve dolayısıyla siyasal yönetim bir liderin veya liderle birlikte dar bir siyasi kadronun egemenliği altındadır (Aktan, 2005: 187-188). Adeta bu parti dolayısıyla da parti lideri devletin kendisi olmuştur. Ülkenin bütün kurum, kuruluş ve insanları bu liderin varlığı için varlığını ortaya koymalıdır. Lider ve partinin egemenliği nihai amaçtır ve aksi düşünülemez.

Günümüzde gerek ulusal gerekse yerel düzeyde temsilciler, genellikle iki aşamalı bir süreçte belirlenmektedir. İlk aşamada temsilci adayları partilerce belirlenmekte ve ikinci aşamada halk, partilerce belirlenen adaylar arasından temsilcilerini seçmek zorunda kalmaktadır (Nacak, 2014: 198). Güçlü bir demokrasinin var olabilmesi, mevcut rejimin başta hukukun üstünlüğü olmak üzere, demokrasinin gerekleriyle donatılmayı ne kadar zorunlu kılmaktaysa: siyasi partilerin de o kadar demokratik zihniyet ve tutum takınmalarını gerektirmektedir (Sarıbay, 2012: 117). Ancak seçim sistemleri demokratikleşmediği sürece ya lider sultanı ya da delege egemenliği devam edecek, seçilmişler bağımsız ve demokratik olarak hareket edemeyecektir. Dolayısıyla halkın egemenliği değil; seçimi kazan siyasi partinin liderinin egemenliği hüküm sürecektir.

1.1.3. Çıkar Gruplarının Ortaklığı

Temsili demokrasilerde iktidarı ele geçirmek için değişik çıkar sahipleri aynı çatı altında toplanabilirler. Burada çıkarlar farklı olsa da; amaç devletin imkânlarını diğerlerine kaptırmadan kendi aralarında bölüşmektir (Savaş, 1997: 13). Aynı şekilde halkta devletin imkânlarını kendi çıkarlarına uygun kullanabildiği sürece siyasi iktidarı destekleyecek, çıkarlarını tatmin edecek adımlar atıldıkça iktidara bağlılığı artacaktır.

Baskı grupları, ortak menfaatler, çıkarlar etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasi otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplardır. Yani baskı grupları, doğrudan kamuoyu oluşturmaya çalışan insan birliktelikleridir. Baskı grupları, siyasi partiler gibi siyasi bir güç olarak kabul edilmekte ancak siyasi partilerin tersine, iktidarı ele geçirmek amacı gütmeyen bir örgüt olarak tanımlanmaktadır (Serdar, 2012: 153). Siyasi partilerden farklı olarak baskı gruplarının amacı iktidara gelmek değil, kendilerini ilgilendiren konularda lehlerine kararlar aldirmek için iktidardakileri etkilemeye çalışmaktır. Baskı grupları için bazen menfaat ya da çıkar grupları ya da örgütlü baskı grupları da denilir (Demirel, 2012: 188) . İktidarı ele geçirmek yerine ellerindeki gücü kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda iktidarı kullanmayı ve menfaatlerini en üst düzeyde tutmayı amaçlarlar

Çıkar grupları ve lobiciliğin siyasi etkileri kamu tercihinin baştan itibaren inceleme alanı içinde yer almıştır. Çıkar gruplarının nasıl oluştuğu ilk sorulardan birisidir. Bireyleri sendika, meslek örgütü, dernek gibi örgütlere üye olmaya sevk eden saik nedir? Yapılan araştırmalar bireyleri bu tür gruplara üye olmaya sevk eden nedenlerin çeşitliliğini ortaya koymuştur. Maddi çıkar beklentileri grup üyeliği için esas sebebi oluştururken, ideolojik ve siyasi amaçlar özellikle bu grupların yönetici ve aktivistleri açısından büyük önem arz etmektedir. Buna göre, eğer alınacak bir karar küçük bir gruba fayda sağlıyor ve maliyeti tüm vatandaşlara dağılıyorsa, karardan fayda sağlayanlar küçük bir maliyetle birleşerek baskı grubu oluşturabilirler. Lobicilik yoluyla kararın alınması sağlanırsa, bu faaliyetlerin getirişi maliyetinden daha çok olacaktır. Baskı gruplarının amaçlarına ulaşabilmeleri için politikacıları ikna etmeleri gerekir. Dolayısıyla, çıkar grupları ile politikacılar arasında karşılıklı menfaate dayalı bir mübadele ilişkisinden söz edilebilir (Çoban, 2014: 84-85).

Bugün adına demokrasi dediğimiz siyasi sistemde gerçek yönetici sınıfın, hem ekonomiyi, hem de devleti denetim altında tutan plütokratlar olduğu görüşü de

iktidarın meşruiyetine bir gölgedir. Plütokrazi bugün için parasal gücü elinde tutan çıkar ve baskı gruplarının egemenliğini ifade etmektedir (Aktan, 2005: 195). Herhangi bir vatandaşın fotoğraf çekme imkânı bulamadığı siyasetçilerle elitler ve çıkar grubu liderleri istedikleri an görüşebilmekte, talepleri birebir iletmekte bazen karar almak için zorlamaktadır. Bu durum demokrasinin eşitlik ilkesine topyekûn zıt olmakla beraber insan haklarına da aykırıdır.

Siyasi iktidara dışardan gelecek baskıları şu maddeler ile özetleyebiliriz:

- a-** İkna: Belgelerle iktidarı ve bürokratları etkileme
- b-** Lobcilik: Gizli görüşme yöntemi ile çıkar gruplarının baskı kurması.
- c-** Seçim destekleri: Seçim sırasında yapılan para, oy, lobi yardımları.
- d-** Rüşvet: Bürokrat ya da siyasetçinin yaptığı işlem karşılığında açıktan aldığı paradır.
- e-** Tehdit: kişilerin özel hayatlarının unsurlarının kendilerine karşı kullanılmasıdır. Geçtiğimiz 2011 seçimlerinde yaşanan kara propaganda da bir tehdit türüdür.
- f-** Sabotaj: İktidar faaliyetlerini engelleme. Ecevit hükümetlerinde ülkede kıtlık yaşanması iktidar değişince bir anda her şeyin normale dönmesi en acı örnektir.
- g-** Toplu eylemler: Grevler, gösteriler, mitingler vb. 57. Hükümet dönemindeki Beyazıt Meydanı gösterileri ile 60. Hükümet dönemindeki Cumhuriyet Mitingleri örnektir.
- h-** Medya: Siyasi partileri destekleme veya karalama için en iyi araçtır.

1.1.4. Rasyonel İlgisizlik

Temsili-katılımcı demokrasiye en önemli eleştiri siyasal katılımın yetersizliği nedeniyle gelmektedir. Etkin bir siyasal katılım için, seçmenlerin siyasal karar alma sürecinin her aşamasında aktif olarak yer alması gerekir. Fakat siyasal katılım düşüklüğüne sebep olan çeşitli faktörler, bu durumu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu faktörlerden birincisi siyasal ilgisizliktir (Aktan ve Dileyici, 2005a: 87). Siyasal ilgisizlikten kasıt halkın seçimlere katılmamasının yanında siyasi olay ve faaliyetlere de tepkisiz kalmasıdır. Siyasettin arz mekanizmasını

çalıştırabilmesi için seçmenin sağlıklı bir talep ve denetim mekanizması içerisinde hareket etmesi beklenir.

Seçim ve oylama mekanizmasının varlığı demokrasi için gerekli, ama yeterli bir koşul değildir. Gerçek demokrasi için halkın tümüyle siyasete ilgili olması gerekir. Siyasal katılım eksikliği ya da siyasal ilgisizlik halkın tüm iradesini sandığa yansıtmaz. Ayrıca depolitizasyon politikası da seçmenleri siyasal katılımdan uzaklaştırabilir (Aktan, 2005: 193). Depolitizasyon bazı rejimlerin, vatandaşların politika ile fazla ilgilenmesini istememeleri, bunun için de politikanın alanını daraltacak, siyasal katılmayı sınırlandıracak birtakım önleyici tedbirler alma ve yasaklar koyma yoluna gitmeleridir (Kapani, 2003: 137). Böylece seçmen belirli aralıklarla oyunu kullanacak onun haricinde siyasete karışmayacak, siyasalere kişisel amaçlarını gerçekleştirme yolunda engel çıkarmayacaktır. Demokrasinin temeli olan halkın yönetime katılması bu durumda tiyatral bir seremoni haline gelecek ve halk etkisiz elaman olacaktır.

Kamu ekonomisinde seçmenler kendilerine sunulacak mal ve hizmetlerle ilgili bilgi sahibi olmak istemezler; çünkü kamusal mal ve hizmetlere yönelik tercihleri ile mal ve hizmetlerin sunumu arasında ilişki kurmazlar (Kızılböğü, 2012: 99).

Siyasî katılımın erdemi, yüksek katılımın daha doğru kararlar alınmasını sağlayacak olması vs. değildir. Bir demokraside fiilen siyasetle ilgisi olmayan bir vatandaş grubunun bulunmasında tahmin edilemeyecek kadar çok yarar vardır. (Yayla, E.T: 22.03.2015). Siyasetçiler, her zaman, oyunu ne yönde kullanacağını son dakikada belirleyen vatandaş etkilemek için çalışır. Zira bilinçli ve bilgili bir seçmen seçim kampanyalarından etkilenmeyecek, oyunun rengini araştırarak ve bilgi süzgecinden geçirerek verecektir.

Yönetim süreçlerinin her aşamasına halkın katılmasını ve çıkarları doğrultusunda yönetime müdahale etmesini sağlaması gerekmektedir. Günümüz modern toplumlarında enformasyon teknolojisinin gelişiminin de etkisiyle, devletlerin toplumlara daha fazla nüfuz etmeye başladığı, daha kapsayıcı ve müdahaleci bir hale geldiği, bunun sonucunda da bireylerin özgürlük alanlarının olabildiğince sınırlandırıldığı görülmektedir (Nacak, 2014: 199). Bunu en temel nedeni halkın

siyasi ilgisizlik ve bilgisizlik içerisinde hareket ederek ya sadece içgüdülerine ya da çıkarlarına göre oy kullanmaktan başka bir şey yapmamasıdır.

Seçmenlerin siyasete ilgisiz kalmalarının siyasetçilerin yönlendirmeleri dışında da nedenleri vardır. Bu nedenlerin başlıcaları şunlardır:

a- Özgüven Eksikliği: Bazı vatandaşlar çifte siyasi eğilim taşımaktadır ancak bu görüşler teorik düzeyde kaldığı için aktif hareket edemezler.

b- Kayıtsızlık: “Benim oyum neyi değiştirecek ki?” yargısı. Bu tür seçmen kendi oyunun ve fikirlerinin hiçbir değer ifade etmediğini düşünür ve öğrenilmiş çaresizlik benzeri bir duygu içinde siyasete ilgisiz kalır.

c- Bedavacılık sorunu: Seçmenlerin bilgi toplamak yerine kendilerine medya aracılığı ile verilen bilgi ile yetinmeye çalışması ve sonuçta kararsız kalması bir sorundur (Kızılboga, 2012: 100). Ayrıca oy kullansalar da kullanmasalar da kamu hizmetlerinin devam edeceğini bilmeleri de ayrı bir bedavacılık sorunudur.

d-Bilgi maliyeti: Eksik bilginin üç nemli sebebi vardır: bunlardan birincisi; partilerin seçmen isteklerini bilmememidir. İkincisi; seçmenin siyasilerin ne yaptığını bilmemesidir. Üçüncüsü ise karşılıklı iletişimin maliyetinin fazla olmasıdır (Downs, 1957:139). Kişilerin oy verecekleri parti ile ilgili kapsamlı bilgi verilmemesi, yanlış ya da eksik verilmesi gibi sebeplerden dolayı eksik bilgiye sahip olan seçmenin oy verecekleri parti ile ilgili olarak yapacağı kapsamlı araştırmanın maliyeti seçmeni ilgisiz olmaya zorlamaktadır (Downs, 1957: 207). Şayet seçmenin tercih yapacağı alternatif adaylar, siyasal partiler veya politikalar hakkında enformasyon toplaması maliyetli ise seçmenin bilgisiz kalması daha rasyonel olacaktır (Aktan ve Dileyici, 2005b: 131).

Downs'a göre, rasyonel bir seçmen siyasi konularda bilgi sahibi olmak için yüksek maliyetlere katlanmak istemeyecektir. Bu nedenle de, siyasal yelpazede kendi ideolojik görüşünü en iyi temsil eden partiye oy verecektir. Eğer siyasal yelpazeyi tek boyutlu bir sağ-sol eksenini varsayarsak, siyasal partilerin davranışı seçim sistemi

ile oyların bu yelpaze üzerindeki dağılımının bir fonksiyonu olacaktır (Çoban, 2014: 81).

e- Bilgisizlik: Demokrasinin iyi işleyebilmesi için, tıpkı piyasa sürecinde olduğu gibi, enformasyon gerekli şartlardan birini oluşturmaktadır. Etkin bir demokratik süreç için vatandaşların tam enformasyona sahip olmaları ve bu enformasyonla siyasal sürece katılmaları gerekmektedir (Aktan ve Dileyici, 2005b: 116). Yoksa seçmen tercihleri sağlıklı sonuçlar vermeyecek hatta seçmen kendi tercihinin beklediği sonuçları vermemesinin hayal kırıklığı bir yana kendi seçiminden zarar görecektir.

Seçmen oyunu, kazandığı ahlaksal değerlere, siyasal partiler ile adaylar hakkında sahip olduğu bilgiye göre kullanır. Önyargılarını ya da spor kulübü tutarcasına fanatik siyasal parti bağlantısıyla oyunu kullanan seçmen iyi ile kötü, yanlışla doğru arasında oy kullanmanın ahlaksal bağlantısını kurmaz; oy kullanmanın, doğru seçim yapmanın bir etik görev olduğunun bilincine varamaz (Sakal ve Kitapçı, 2009: 37). Seçmenlerin tercihte bulunacakları adaylar, siyasal partiler veya politika alternatifleri konusunda tam enformasyona sahip olmaması seçmenlerin siyasal etkinlik duygusunun düşük olması, kamusal kararların bir bohça şeklinde oylanması, enformasyon temin etme isteksizliği, eğitim seviyesinin düşük olması, enformasyon toplama imkânının az olması ve rasyonel seçmen bilgisizliğidir (Aktan ve Dileyici, 2005b: 128). Bu sorunların hepsinin birlikte ortaya çıkması mümkün olduğu gibi farklı seçmen grupları için farklı sorunlar da ortaya çıkabilir; ancak sonuç olarak ne yaptığını bilmeyen bir seçmen topluluğu rastgele bir seçim sonucu ortaya koymuş ve rastgele bir siyasi iktidarı iş başına getirmiştir.

1.1.5. Logrollig- Oy Ticareti

Yasama faaliyetlerinin yürütülmesi esnasında siyasi partilerin birbirlerini desteklemeleridir. Bu durum bir tür siyasal yozlaşma örneğidir. Burada alınan kararlarda önemli olan kamu yararı değil, partilerin ve partililerin menfaati olmaktadır (Karakaş, 2007: 48).

Oy ticareti seçim sonrası ortaya çıkan bir durumdur. Siyasi partilerin karşılıklı olarak birbirlerinin tekliflerine oy desteği vermesidir. Şüphesiz demokrasi anlaşma

kültürdür, ancak buradaki durum siyasilerin kendi seçim bölgelerinde ki etkinliklerini arttırmak amaçlı bir durumdur (Öztürk, 2004: 24). Devlet imkânlarını kendi bölgelerine aktarmak ve oradaki insanın oyunu almak amaçlıdır (Kızılboğa, 2012: 100).

Şüphesiz yasama organında siyasal partilerin belirli konular üzerinde anlaşmaları ve birbirlerini desteklemeleri siyasal sürecin işleyişi açısından sağlıklıdır. Ancak seçimleri kazanıp iktidarı ele geçirmek isteyen siyasi partiler seçmen grupları ile açık ve gizli pazarlıklar yapmakta ve devlet imkânlarını politize etmektedir (Şener, 2001: 174). Bunun sonucunda hem halkın beklediği yasama sistemi yürümeyecek hem de bu tip ilişkiler sonucunda çıkar gruplarına yönelik yatırımların önü açılacaktır.

Yasama sistemleri içerisinde oy ticareti iki türdür:

- a- Negatif yani siyasilerin çıkarlarına yönelik oy ticareti
- b- Pozitif yani toplumun çıkarlarına uygun oy ticareti

1.1.6. Politik Miyopluk

Politik miyopluk, politikacı ve seçmenlerin kısa vadeli kişisel çıkarları uğruna uzun vadeli toplumsal çıkarları feda etmelerini ifade eder. Amaç daha çok oy alıp yeniden seçilmek olduğundan politikacı uzun vadeli verimli politikalar yerine, kısa vadeli daha az verimli politikaları tercih eder (Öztürk, 2004: 25) Bu tercihlerin seçim sonrası oluşacak politikalara etkilerinin neler olacağı konusunda öngörü içerisinde olmadıkları için seçim sonrası oluşacak politikalar seçmen için sürpriz niteliği taşıyacaktır.

Piyasa ile politika arasındaki bir önemli fark da gelecek değerlendirmesidir. Piyasa karar alma süreci içinde uzun süreli planlar yaparken, politika içerisinde ister seçmen olsun ister politikacı olsun günlük ve kısa dönemli planlar yapmaktadır (Savaş, 1997: 18-19). Burada temel amaç seçmenin ve siyasetçinin kısa sürede fayda maksimizasyonu yaşamasıdır ancak, unutulmuş temel nokta hem seçmenin hem de siyasetçinin uzun vadede olacakları gözden kaçırmasıdır. Normal şartlarda bir iktidar

uygulayacağı bir politikanın kısa, orta ve uzun vadede kamuya ne kazandıracığını ya da ne kaybettireceğini hesaplamalıdır.

Ancak popülist politika anlayışının sonucu ve aynı zamanda oy kaygısı nedeniyle hükümetler özellikle ekonomik politikalarda 'al imtiyazı ver oyunu' anlayışı ile sadece kısa vadede uygulamalar yapmaktadır. Özellikle seçimler öncesi yapılan bu uygulamalar seçmeni kanalize etmekte olduğundan demokratik ilkelere aykırıdır. Diğer bir deyişle seçim rüşvetidir. Sadece kendi önünü gören seçmenlerin var olduğu bir toplumda halkın doğru tercihlerde bulunduğunu söylemek gerçekçi değildir. Seçim ve oylama mekanizması bir iktidarın gücünü kötüye kullanma eğilimini ortadan kaldırmak için yeterli değildir. Seçim yaklaştıkça kendisi de miyoplaşan politikacı para musluklarını açar ve böylece seçmen, daha önce kendisine kaşıkla verip, sapıyla çıkararak politikacının yaptıklarını unuttur (Aktan, 2005: 194). Bunun sonucunda ise topyekûn bir çöküş yaşanacak ve bütün ülke plansızlıktan ve günübirlik uygulamalardan kaynaklanan çeşitli sorunları birlikte yaşayacaktır.

1.2 Ekonominin Yozlaşması ve Nedenleri

Çağdaş demokrasileri yozlaştıran nedenlerden bir tanesi de ekonomik yozlaşmadır. Aslında yozlaşmada ekonomik nedenler ile siyasi nedenler birbirinden kesin olarak ayrılamasa da (Savaş, 1997: 27) yinede birbirlerini tetikledikleri savunulabilir:

Kamu ekonomisinin aşırı bir şekilde büyümesi ekonomik yozlaşmaya neden olmuştur. Öyle ki, seçim öncesinde kamu harcamalarını artıran, vergileri düşüren, istihdamı artırmak ve yüksek büyüme hızlarına ulaşmak adına bütçe açıklarına ve fiyat artışlarına göz yumarak, seçim sonrasında ise kamu harcamalarını kısarak, vergileri artıran ve sıkı para politikası izleyen hükümetlerin neden olduğu "Politik Konjonktür Hareketleri " güncel ekonomik sorunların da nedenini oluşturmaktadır (Gökbunar, 1997: 508).

Aşağıda sayacağımız nedenler daha önce belirttiğimiz politik nedenlerle yakın ilişkilidir.

1.2.1. Keynesyen Teorinin Çıkar Amaçlı Kullanımı

1930 yılındaki büyük bunalıma kadar dünyada Neo-Klasik İktisat hâkimdi ve devletin piyasaya etkisine karşı idi. Ancak bu bunalımdan sonra Keynesyen Teori ortaya çıkmıştır ve devletin müdahalesinin kaçınılmaz olduğu savunulmuştur (Savaş, 1997: 27).

Keynesyen teori devlet bütçesinin ekonomik hayatın düzenlenmesi amacıyla kullanılabilir bir güçlü bir kaynak olduğunu savunmaktadır. Gerekirse ekonomiyi güçlü kılmak için açık bütçe uygulamasına gidilebilecektir (Savaş, 1997: 19).

Buraya kadar mantıklı gelen teori uygulanan kişiler için yozlaştırılmaya çok müsaittir. Oy ticareti yapacak olan bir politikacı devlet bütçesini bu yolda çok rahat kullanma imkânına sahip olmuştur. Bu nedenle siyasetçiler bu teoriyi desteklemişlerdir. Sadece politikacılar değil; seçmenler ve bürokratların da Keynesyen teoriyi yanlış yorumlaması devleti açık bütçelerle idare edilir hale getirmiş, ver oyunu al istediğini mantığı siyasi iktidarı kolayca ve cömertçe harcayan, fakat vergilemeye yanaşmayan bir tutum içine itmiştir (Öztürk, 2004: 30). Böylece

amacı toplumsal kalkınmayı devlet eliyle sağlamak isteyen Keynesyen teori devleti elbirliği ile yağmalama ve piyasayı çökertme aracı haline gelmiştir.

Kamu Tercih Teorisi'nin temellerini atan Buchanan, piyasadaki fayda maksimizasyonu ve motivasyonunu siyasal alana uyarlayarak genişletmiştir. Buna göre siyasal süreçteki aktörlerin davranışlarında hakim olan faktör, fayda maksimizasyonudur. Bu motivasyon, süreçteki aktörlere göre farklı şekillerde kendini göstermektedir (Buchanan, 1977: 13). Hiç şüphesiz vergi ödemeyi bir ödev ahlaki olarak ele alan, vergi kaçakçılığını ayıplayan ve kınayan bir toplumda bireylerin vergiye gönüllü uyumunun kendiliğinde sağlanabileceği savunulur. Ancak, ahlaki bakış açısı hariç rasyonel tercih teorisi kapsamında bireyler birer homo-economicus gibi davranarak ödeyeceği vergiyi minimize etmek isteyecektir (Sakal ve Kitapçı, 2009: 37). Her noktada kendi çıkarlarını en üst seviyede tutan insanoğlunun erdemli davranacağını bekleyen Keynesyenler yanılmış, ellerindeki kaynakları har vurup harman savuran siyasiler ve bedelinin nasıl ödendiğine bakmadan hizmet isteyen halkın kendi çıkarını maksimize etmekten başka bir şey düşünmediğini görememiştir.

Ancak zamanla oy ticaretine yapılan ölü yatırımlar devlet bütçesinde büyük açıklar ve dolayısıyla dış borç yığınları oluşturmuştur. Keynesyen ekonomiyi kötü amaçlı kullanan politikacılar şu sorunlara neden olmuştur:

- Ekonomik yozlaşma
- Politik yozlaşma
- Nepotizm (Adam kayırmacılık)
- Hizmet kayırmacılığı
- Partizanlık
- Lobcilik
- Rant kollama

Genel başlık altında topladığımızda yolsuzluk adıyla karşımıza çıkan bu başlıklar hem ekonomik hem de ahlaki olarak topluma büyük zarar vermektedir. Yolsuzluk kamu görevlilerinin yapılmaması gereken işlemleri yapmaları veya yapmaları gereken işlemleri çabuklaştırmaları karşılığı çıkar sağlamalarıdır (Çulpan,

1980: 34). Yolsuzluk, kamu görevlilerinin zaten yapmak zorunda oldukları, işleri hızlandırmaları veya yapmaması gereken işleri menfaat elde etmeleri karşılığında yapmaları olarak da tanımlanabilir. Bu durum yolsuzluğun yalnızca kamu sektöründe olduğu anlamına gelmemelidir. Örneğin, özel sektör kuruluşlarının yaptığı alımlarda, yapılan iş müracaatlarının değerlendirilmesinde de yolsuzluk yapılabilmektedir (Karakaş, 2007: 45). Bu nedenle yolsuzluk hem idari hem de hukuki bir suç olup en yaygın örnekleri şunlardır.

1.2.2. Mali Farklılaştırma - Adam Kayırmacılık

Piyasada bir mal ya da hizmeti alan kişi bedelini öder. Ancak devlet sektöründe bir mal veya hizmeti kullanan bazen fiyatını ödemeyebilir. Bazen de bir başkasının fiyatını ödediği hizmeti bir başka kişi kullanabilir. İşte bu duruma mali farklılaştırma denmektedir (Savaş, 1997: 29).

Sınırsız siyasi otoritenin her kararı kanun gücüne sahip olup, siyasi faaliyetleri kanun tarafından sınırlandırılmamıştır. Aslında, çoğunluğu oluşturanların sınırsız güce sahip bir hükümeti tek tek destekleme talepleri ile bir bütün olarak destekleme sebepleri tamamen farklıdır. Kendisini genel kurallarla sınırlamayan ve özel çıkar gruplarına hizmet eden güçlü bir organın üyelerine oy vermek ise tamamen farklı bir şeydir. Gücü sınırlandırılmamış ve demokratik olarak seçilmiş böyle bir meclis, belirli gruplara belirli yükler getirir ve özel çıkar gruplarının çıkarını gözetir (Hayek, 1984: 19). Bazı kişilerin faydalarını maksimize ederken bu eylemlerin bedelini toplumun geneline yayar. Örneğin belediye başkanı olan kişi öncelikle kendi sokağının yol ve kaldırımı ile ağaçlandırmasına öncelik verdiği durumda hizmeti kendi çevresine özel olarak getirmiş olmakla beraber bedelini bütün vatandaşlara ait olan belediye bütçesinden ödemiştir.

Bir malın üretiminin ve tüketiminin o malın satıcıları ve alıcıları dışındaki üçüncü kişilere bir maliyet yüklemesine veya bir yarar sağlamasına dışsallık denilir. Gerçek hayatta bir malın üretimi ve/veya bir malın tüketimi üçüncü kişilere bir maliyet yükleyebilir ya da bir yarar sağlayabilir. Ayrıca üretimdeki ve tüketimdeki dışsallıklar, olumsuz-yararsız dışsallık ve olumlu-yararlı dışsallık biçiminde olabilir (Ünsal, 2008). Dışsallık üretimde (arılar çiçeklerin polenlerini taşıyor böylece çiçeklerin

gelişmesini sağlar, diğer yandan da çiçeklerin özsuyu arıların yaptığı balın kalitesini yükseltir), ya da tüketimde (sigara içen insan aynı havayı soluyan başka kişileri rahatsız eder) ortaya çıkabilir (Türgay, 2014: 105).

Adam kayırmacılık yani iltimas siyasal karar alma sürecinde ortaya çıkan bir diğer siyasal yozlaşma türüdür. İltimas kelime anlamı itibariyle haksız yere ve yasa dışı kayırma, arka çıkma anlamlarına gelmektedir. Halk dilinde iltimas ve adam kayırmacılığı ifade etmek üzere torpil kavramı da yaygın olarak kullanılmaktadır (Aktan, 1999a: 28). Bir kamu işleminde kişilere ayrıcalık sağlanması, maddi çıkar gözetilmekten çok bazı bağlılıklar ve yükümlülükler sebebiyle yapılabilir. Diğer bir ifadeyle, kamu görevlisini etkilemek üzere para veya mal gibi ekonomik bir güç yerine, maddi olmayan bir gücün, mesela akrabalık bağlarının, etkileme aracı olarak kullanılması mümkündür (Berkman, 1983: 25-26). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok yaşanan bu sorun egemen güçlerin güçlerini kendi çıkarları için kullanması anlamına gelmektedir. Hukuksal anlamıyla görevinden haksız kazanım elde etme ya da görevini kötüye kullanmada denilebilir.

Adam kayırma genellikle akraba kayırma ve siyasal kayırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kimsenin beceri, kabiliyet, başarı ve eğitim düzeyi vb. faktörler dikkate alınmaksızın sadece politikacı, bürokrat ve diğer kamu görevlileri ile olan akrabalık ilişkileri esas alınarak bir devlet görevinde istihdam edilmesine ya da tayin edilmesine akraba kayırmacılık ya da nepotizm adı verilmektedir (Aktan,1999a: 28). Bu konuda bürokratlar büyük baskı altında kalmaktadır. Baskılara karşı çıkanlar ve direnenler görevden alınmakta, baskılara direnmeyip bu tür ilişkileri önemseyen bürokratlar görevde kalmaktadır (Karakaş, 2007: 47). Her iktidar kendini desteklemesi için kendi zenginini yaratır mantığı olarak da düşünebileceğimiz bu durum siyasi elit oluşumuna neden olmaktadır.

1.2.3. Rant ve Kollama

Rant kollama deyimi ilk olarak Anne O. Kruger tarafından kullanılmış, teorik yönü ise Tullock tarafından geliştirilmiştir (Öztürk, 2004: 29). Rant toprağın kullanım fiyatıdır. Daha geniş bir tanımla rant, üretim faktörlerinden toprağın ve diğer kaynakların üretimden aldığı payın ismidir. Çıkar ve baskı gruplarının devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlere ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara rant kollama adı verilmektedir (Aktan, 1999a: 119-121). Devlet tarafından yapay olarak oluşturulmuş olan bir ekonomik transferi elde etmek amacıyla çıkar ve baskı gruplarının giriştikleri faaliyetlerin bütünü rant kollamadır.. Rant kollama, devletin ekonomik faaliyetler içerisinde yoğun şekilde bulanması nedeniyle meydana gelen imkânlardan kimlerin yararlanacağı konusunda ortaya çıkmaktadır (Karakaş, 2007: 49).

Baskı ve çıkar gruplarının yasama ve yürütme organına yönelik uyguladığı lobicilik faaliyetleri sonuç olarak seçmen tercihlerini yansıtmayan kararlar alınmasına ve uygulanmasına neden olabilmektedir (Kızıllıboğa, 2012: 100). Günümüzde rant kollama çıkar gruplarının haksız kazanç elde etmek giriştikleri faaliyetlerin tümü olarak değerlendirilmektedir. Yaygın olarak ihale sisteminde ortaya çıkan rant kollama kişilerin faydalarını maksimize ederken kamu kaynaklarına ya da halka zarar vermekte, haksız rekabete yol açmaktadır.

Rant-kollama fertlerin veya çıkar grupların, kişisel çıkar sağlamak amacıyla devletin uyguladığı politikaları değiştirmek için giriştikleri faaliyetlere denir. Siyasi iktidarın yeniden seçilmeyi garantilemek için özel çıkarları himaye etmeye önem vermesi, toplumdaki rant kollama istek ve faaliyetini arttırmıştır (Savaş, 1997: 31).

Özellikle uzun süreli iktidarlar döneminde kendi zenginini yaratma eğilimi vardır. İktidar karşısındaki çıkar ve baskı gruplarının aleyhinde kendi ekseninde var olmuş ve kendine itaat eden bir çıkar grubu yaratmak için devlet kaynaklarını kullanır. İhale kanunlarında boşluklar yaratarak ihaleleri kendi yandaşlarına verebilir ya da devlete ait bir arazi düşük fiyatla satılıp yüksek fiyatla geri alınabilir. Bazı dönemlerde de şahıslara uzun vade ve düşük faizle borç verilip kısa vade ve yüksek faizli hazine bonusu satılabilir.

1.2.4. Rüşvet

Rüşvet kavramı, kamu görevlilerinin kamusal mal ve hizmetlerin arz edilmesinde görev ve yetkilerini kötüye kullanarak, muhatap oldukları kişi ve kurumlara ayrıcalıklı işlem yapmaları ve bu sürede para ve/veya diğer şekillerde bir menfaat elde etmelerini ifade etmektedir (Aktan, 1999a: 23). Rüşvet kamu hizmeti gören kişilerin müşterileri durumunda olan kişilerden kuruluşla olan ilişkileri dolayısıyla çıkar elde etmesidir (Bayar, 1979: 39). Rüşvet, kamu otoritesini elinde bulunduran bir kimsenin bu otoritenin kullanılması esnasında yetkisini kötüye kullanarak kendisine maddi veya maddi olmayan bir şekilde fayda temin etmesidir. Bu süreçte yetkiyi elinde bulunduranlar karşılarındaki kimselere ayrıcalıklı davranmakta ve bunun karşılığı olarak fayda temin etmektedirler (Karakaş, 2007: 47). Bürokrasinin var olmasıyla birlikte ortaya çıkmış olan rüşvet günümüzde bazı ülkelerde yasal hale gelmiş, bürokratların işlerini yapmak için vatandaştan aldığı bir pay haline dönüşmüştür. Bunun sonucunda kamu düzeni zarar görecektir kanunsuz birçok iş kanuna uydurulacaktır.

1.2.5. İrtikap (Zorla Yiyicilik)

İrtikap esasen rüşvet suçunun özel bir türüdür. Rüşvet, iki tarafın yani, rüşvet alan ve rüşvet verenin karşılıklı olarak anlaşmaları sonucunda gerçekleşmektedir. Bu çerçevede rüşvet karşılıklı rızaya dayalı bir anlaşmanın sonucudur. Oysa irtikap, kamu görevlisinin tek yanlı olarak karşısındakini rüşvet vermeye zorlamasıdır. Bu bakımdan irtikap suçuna aynı zamanda zorla yiyicilik adı verilir (Aktan, 1999a: 27).

İrtikâp suçu niteliği itibarıyla rüşvet suçuna benzemekle beraber bazı yönlerden ayrılmaktadır. İlk olarak, irtikap suçunda haksız yere para vermeye zorlanan veya buna ikna edilen kimse bunun karşılığında bir yarar sağlama maksadını gütmemekte; sadece böyle bir ödeme yapmaya manen zorlandığı veya bu ödemede bulunmasının gerekli olduğuna inandırıldığı için mevzu bahis parayı vermektedir. Oysa rüşvet suçunda, rüşvet veren kimse, bunun karşılığında yapılmaması gereken bir iş yapıldığı veya esasen yapılması icap eden bir işlem geciktirilmeden ve öncelikle

yapıldığı için bundan fayda sağlamakta, yani özel muamele görmektedir (Aydemir, 2005)

İrtikap bir bakıma insanları gasp etmek olarak da düşünülebilir. Geçmişte ülkemizde tapu dairelerinde var ‘olan parayı vermezsen imzayı attıramazsın’ anlayışında var olduğu gibi bürokratlar vatandaşın işini yapmak için yetkisini nakite çevirme yolunu seçmiştir.

1.2.6. Zimmet ve İhtilas

Zimmet, bir kimsenin kendilerine emanet edilen şeyleri kanunlara aykırı olarak kendi çıkarları için kullanmasıdır. Zimmet fiilinin hileli bir şekilde işlenmiş haline ise ihtilas denir (Karakaş, 2007: 47). Siyasal terminoloji açısından zimmet, kamu görevlilerinin para ve/veya mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanması olarak tanımlanabilir (Aktan, 1999a: 27-28). Bürokratin kamu kaynaklarını bi-zatihi kendi emrine almasıdır. En çok yaşanan ve hepimizin sıkça tanık olduğu örneği kamu araçlarının mesai saatleri dışında kullanımı hatta hafta sonu pikniklerde görülmesi durumudur.

1.2.7. Hizmet Kayırmacılığı

Siyasal süreçte ortaya çıkan bir diğer siyasal yozlaşma türü de hizmet kayırmacılığıdır. Hizmet kayırmacılığı siyasal iktidarın gelecek seçimlerde yeniden iktidarda kalabilmek amacıyla bütçe tahsisatlarını, oylarını maksimize edecek şekilde kendi seçim bölgelerine tahsis etmesi ve böylece bütçe kaynaklarını yağmalamasıdır (Aktan, 1999a: 31). Siyasal iktidarın bütçe kaynaklarını kullanırken seçim kazanma kaygısıyla hareket etmesidir. Bu durum bütçe kaynaklarının kullanılmasında uygun yer ve zaman bileşiminden uzaklaşma anlamına gelmektedir (Karakaş, 2007: 48).

1.2.8. Lobicilik

Siyasal karar alma sürecinde çıkar ve baskı grupları; iktidar partisi, diğer muhalefet partileri, bürokrasi ve seçmenler ile lobicilik yaparak kamu sektöründe optimum karar alınmasını engeller (Aktan, 1999a: 32). Baskı gruplarının karar alma

sürecindeki aktörleri etkilemesi ve kendi lehlerine karar almalarını sağlamalarıdır. Bu durumda alınacak kararlarda kamu yararından bir sapma olmaktadır (Karakaş, 2007: 49). Özellikle batı dünyasında çokça duyduğumuz ve birebir siyasilerin ya da bürokratların ikna edilerek çıkar elde edilmesine dayanan bir yöntemdir.

Siyasette ve ekonomide var olan yozlaşmalar genel olarak demokrasinin işleyişini etkilemekte, sistemin bozularak siyasal ve ekonomik hayatın illegal bir yola saparak hukukun sekteye uğramasına neden olmaktadır. İnsanların çıkar kollamaları siyasal tercihlerini etkilemekte olup reel siyasal bir düzenin oluşmasını engellemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde demokrasinin yozlaşmasının engellenmesi ve devletlerin bozulan yapısının düzeltilmesi için iktisatçıların önerdiği modern teorilerden olan Anayasal İktisat Kuramı ve onun normatif alt yapısını oluşturan Kamu Tercih Teorisi incelenecektir. Günümüzde ön plana çıkan yeni yönetim şeklinin dayandığı kuram ve teori olan bu iki önerme hakkında genel hatlarla bilgilendirme yapılacaktır.

Bölüm içerisinde öncelikle Kamu Tercih Teorisi ele alınacaktır. “Kamu Tercih Teorisi nedir? Nasıl ortaya çıkmıştır, kurucuları kimlerdir? Temel ilkeleri nelerdir? Pozitif ve normatif kamu tercihleri nelerdir?” sorularının cevapları incelenecektir.

Kamu Tercih Teorisinin arkasından bu teoriyi temel alınarak geliştirilmiş Anayasal İktisat Kuramı incelenecektir. “Anayasal iktisadın tanımı nedir? Anayasal iktisadın oluşturulması niçin gereklidir? Anayasal iktisadın teorik ve felsefi temelleri nelerdir?” problemleri alt başlıklar halinde incelenerek cevapları aranacaktır.

Bu bölümün alt başlıkları arasında ekonomik anayasa teorisi, politik kurumlar teorisi, gibi alt teorilerde sunulacaktır.

2. KAMU TERCİHİ TEORİSİ ve ANAYASAL İKTİSAT

1929 Dünya Ekonomik buhranıyla birlikte devletin ekonomiye müdahalesini öngören Keynes'in yayınladığı Refah Devleti Teorisi kabul görmüş ve başta Amerika olmak üzere diğer gelişmiş Batı ülkelerinde de benimsenmiştir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kamu kesiminin aşırı büyümesi, devamlı bütçe açıkları ve enflasyonla birlikte Keynesyen politikalar tartışılmaya başlanmıştır. 1960 ve 1970'li yıllarla birlikte Avrupa hükümetleri yeni arayışlar içine girmiş ve Kamu Tercihî ve Anayasal İktisat yaklaşımı gündeme gelmiştir (Uzun, 2009: 223).

Kamu Tercihî ve Anayasal İktisat Kuramı'nın ayrı bir alan olarak ortaya çıkmasının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yaşanan gelişmelere bağlı olarak son 40-50 yıllık bir dönemi kapsadığı söylenebilir. Kamu Tercihî, kelimenin kullanım anlamıyla bir metot, bir araçlar yığını, standart araçların standart yöntemlere göre belli bir şekilde uygulanması değildir (Uzun, 2009: 226). Kamu Tercihî standartların ne olması gerektiğini değil nasıl oluşturulması gerektiğini önerir.

2.1. Kamu Tercihî Teorisi

Anayasal İktisat, Klasik İktisat'a karşı olarak ortaya çıkmış bir teori değildir. Bilakis klasik iktisadın uygulamalarını bir temele oturtmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla Anayasal İktisat, Klasik Politik İktisadın çerçevesini genişletmek, hem piyasanın hem de politikanın değişik hukuksal ve kurumsal yapılar içinde işleyişini analiz etmek ve bu pozitif analizden normatif sonuçlar çıkarmak görevini üstlenmiştir.

Anayasal İktisat ile birlikte yeni dallar ya da alt dallar ortaya çıkmıştır. Bunların başlıcaları; Kamu Tercihî Teorisi, Mülkiyet Hakları İktisadı, Hukuk ve İktisat Analizi, Ekonomik Düzenleme İktisadı, Yeni Kurumsal İktisat ve İktisat Tarihidir. Anayasal İktisat bu dalların hepsini kapsamakla beraber Kamu Tercihî Teorisini temel alır (Savaş, 1997: 59).

Kamu Tercihî Teorisi; seçmenleri, baskı grubu üyelerini, parti liderlerini, seçilmiş politikacıları ve bürokratları bir kamu seçicisi olarak değişik rollere sahip bu

bireylerin davranışlarını inceler (Buchanan; 1985: 243). Kamu Tercih Teorisi, Anayasal İktisadın felsefi ve bilimsel temellerini oluşturmaktadır.

Kamu Tercih Teorisi karar alma sürecinde yer alan aktörlerin davranışlarını incelemiş ve analiz etmiştir. Anayasal İktisat ise temelinde Kamu Tercih olmakla birlikte devletin ekonomiye müdahalesini sınırlamayı ve devletin ekonomik hak ve yetkilerine anayasal sınırlamalar getirilmesini öngörmektedir (Uzun, 2009: 223). Dolayısıyla Anayasal İktisat, kamu tercihinin bulgularını kullanarak oluşturulması gereken devlet modeli üzerine önermelerde bulunur.

Araştırmamızın bundan sonraki bölümlerini Kamu Tercih Teorisine ayıracağız. Bu bölümde “Kamu Tercih Teorisi nedir?”, “Nasıl ortaya çıkmıştır?”, “Temel kavramları nelerdir?” gibi soruların cevaplarına aramaya çalışacağız.

2.1.1. Kamu Tercih Teorisi Nedir?

Kamu kelimesi toplum ya da seçmen çağına gelmiş topluluk olarak kullanılır. Kamu tercihi kelime olarak halkın tercihi anlamını taşır; fakat gerçekte halkın kendisi tercihte bulunmaz. Tercihde bulunan bireylerdir ve tercihleri özel ya da toplumsal nitelik taşıyabilir.

Kamu tercihi ekonomi ile politika bilimi arasında konumlandırılmış görel olarak kabul edilen yeni bir bilim dalıdır. Disiplinin araştırmacıları, bu alanı anlamak ve iktisat alanının analitik teknikleri yardımıyla politik davranışları, özellikle rasyonel tercihler varsayımı yardımıyla, piyasa dışı karar alma sürecinin modellenmesi sürecinde öngörmeye çalışırlardır. (Rowley-Schneider, 2003: 22)

Kamu tercihi kuramı politikacıların, seçmenlerin, siyasal partilerin ve bürokratların davranışlarını ekonomik bir perspektif içinde incelemeye tabi tutmaktadır ve bireylerle kurumların kendi çıkarlarını düşünerek rasyonel hareket eden analiz birimleri olduklarını belirtmektedir (Aksoy, 2003: 551). Kuram esas itibarıyla karar verme mekanizmasına ekonomik yaklaşımın bir sonucudur ve çeşitli kamusal mal ve hizmetlerin üretim ve sunumunda en iyi yönetim sistemini hizmet kullanıcılarının seçebileceğini düşünerek, pazar mekanizmasının idari sistemde

Üretkenlik ve verim artışıını sağlayacağını iddia eder (Ateş, 2002: 8). Böylece teori hükümetlerin piyasa güçlerinin ve müşteri tercihlerinin karşıında zayıf ve güçsüz olduğunu ileri sürerek devletin piyasa aktiviteleri üzerindeki tahrif edici proaktif rolüyle mücadele etmeye çalışır (Wiseman, 1989: 217). Kamu tercihi teorisyenleri uygun politik kurumların bireysel serbestlik ve özgürlüğü arttırmaya yönelik olarak düzenlenebileceğini belirtirler (King, 1987: 12). Bireyler kendi yararlarını maksimize etme eğiliminde olacaklarından küçük veya büyük, yerel veya ulusal grup çıkarlarının bireysel davranışların ötesine geçeceği bir biçimde kurumlar tasarımılanmalıdır (Buchanan: 1978: 20-40).

Anayasal İktisadın temelini oluşturan ve devlete bakışını şekillendiren Kamu Tercihi, kısaca "politika biliminin ekonomik analizi" olarak tanımlanabilir. Kamu tercihi, politik süreçte alman karar ve uygulamaları iktisat biliminin kullandığı araç, metot ve varsayımlara dayalı olarak açıklayan bir disiplindir. Siyaset biliminin temel konularını iktisat biliminin araçları ve teknikleri yardımıyla analiz etmektedir (Aktan, 2008: 79). Kamu Tercihi Teorisi politik kararların ekonomi ve piyasa kuralları açısından incelenmesini öneren ve bu amaçla normatif kurallar koyan bir disiplindir.

Kamu tercihi kuramı, politik süreçte ortaya çıkan karar mekanizmasını iktisadi araç ve yöntemlerle değerlendirme çabası olarak açıklanabilir. Kamu tercihi politik bilim ve iktisat biliminin keşişme noktasını oluşturmaktadır. Kamu Tercihi Teorisi, politik iktisat kuramı, yeni politik iktisat, kolektif karar alma teorisi gibi adlar ile de anılmaktadır (Uzun, 2008: 115). Kamu tercihi kuramının temel noktası bireyin ekonomik davranışlarının nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktır. Kamu Tercihi Teorisi olması gerekenler için önerme yapmak yerine var olan durumu açıklama çabasındadır.

Kamu Tercihi Teorisi dar anlamda devletin başarısız olduğunu savunur. Buna göre çıkarıcı politikacıların bulunduğu politik piyasada devletin başarılı olması mümkün değildir. Geniş anlamda ise politik karar alma sürecinin ekonomi bilimi tarafından analiz edilmesidir (Muller, 1976: 395).

Kamu Tercihi Teorisi politika biliminin ekonomik analizidir. Mller'e göre piyasa dışı karar almanın ekonomik olarak incelenmesi veya basit bir anlatımla

ekonominin politik bilimlere uygulanmasıdır (Hepaksaz, 2007: 89). Yani politikayı ekonomik olarak denetler diyebiliriz.

Buchanan'a göre Kamu Tercih Teorisi ekonomi ve politika bilimi arasında bir bağ oluşturmaya çalışır. Bu disiplin iktisatçıların karar alma sürecine farklı pencerelerden bakmaları gerektiğini savunur (Buchanan, 1979: B1).

Kamu Tercih Teorisi mübadele sürecini analiz etmek için geliştirdiği araç ve yöntemleri kullanarak karar alma sürecini analiz etmeye çalışır (Hepaksaz, 2007: 90).

Kamu Tercih Teorisi ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş olan araç ve metotları politik sürece, kamu sektörüne, politikaya ve kamu ekonomisine uygulamaktadır. Kamu Tercih; siyaset bilimi, hukuk ve ekonominin kesişme noktasında bulunan bir teoridir. Özellikle Anayasal İktisat başta anayasa olmak üzere formel ve enformel kurallar ile siyasi karar alma sürecini inceler (Buchanan, 202: 67).

Kamu Tercih Teorisi ekonomiyi iyileştirebileceğimizi ortaya koyar. Hukuk, siyaset ve ekonominin birbirine ne kadar ve hangi kurallarla bağlı olması gerektiğini inceler. Yukarıda ifade edildiği gibi bu teorinin inceleme alanı doğrudan politika ve dolaylı olarak hukuktur.

Temelde inceldiğimiz nokta kolektif karar alma sürecidir. Hem sosyal tercih hem de kamu tercihi kolektif karar alma üzerinde durur. Ancak bilim adamlarına göre sosyal tercihi toplumun çıkarları üzerine kurulmuş bir yapıdır, piyasa dışı etkileri incelemeyi sadece tercihleri inceler. Kamu tercihi ise kişilerin çıkarlarının nasıl toplumsal kararları etkilediği ve piyasa dışı etkileri inceler (Brown ve Jackson, 1990: 91). Dolayısıyla Kamu Tercih Teorisi kişisel çıkarların ekonomi üzerindeki etkinliğinin azaltılması, rasyonel bir politikanın hukuksal normlar üzerinden yürütülmesini ve devletin başarısızlığının ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir disiplindir.

2.1.2. Kamu Tercih Teorisinin Ortaya Çıkışı

Kamu Tercih Teorisi disiplin olarak ortaya yeni çıkmış sayılsa da aslında 200 yıllık bir temeli vardır. İlk habercileri Avrupa kıtasında yaşamış olan Sax, Mazzola, Pantaleoni, De Viti de Marco ve Knut Wicksell'dir. Bu kişiler bir disiplin olarak bu teoriyi ele almasa da ortaya koydukları fikirler bu teorinin temel varsayımlarına yol göstermektedir. 20.yüzyılda ise Harold Hotelling, James M. Buchanan, Kenneth Arrow, Anthony Downs, Duncan Black, William Riker ve Gordon Tullock bu teoriyi bir disiplin haline getirecek çalışmaları yapmıştır (Aktan ve Dinleyici, 2007: 13-14).

Kamu tercihi yaklaşımının kurucusu Duncan Black'tir. Kamu tercihi disiplininin başlangıcı 1948 yılında Duncan Black'ın piyasa dışı karar alma sürecini irdeleyen bir araştırma ile başlar (Tollison, 1988: 339). 1950'lerin sonunda, William Riker, politika biliminde rasyonel seçim yaklaşımı ve oyun teorisinin uygulanabilirliği üzerinde çalışmaya başladı. 1964'de, Amerikan hükümetine ilişkin giriş özelliği taşıyan yazısını geliştirerek üniversitelerde politika biliminde okutulan temel ders kitabı olması amacıyla ilk rasyonel seçim kitabını yazdı. 1957'de A. Downs, Kamu Tercihinden komite kararlarının analizi ve doğrudan seçimler ile temel kurumlardan yoksun ve sonradan ortaya çıkmakta olan demokratik kurumlar ve temsili hükümet üzerine düşünmeye başladı (Uzun, 2009: 225). Bunları 1965'te Mancur Olson'un "Kolektif Faaliyet Mantığı" eserleri izler. Ancak 1962 yılında Buchanan ve Tullock tarafından ortaya konan "Oy Birliği Hesabı" isimli çalışma Buchanan'ı bu teorinin lideri haline getirir. Bu teorinin kurumsal süreci 1958 yılında Buchanan ve Warren Nutter ile Virginia Üniversitesinde Thomas Jefferson Politik İktisat Araştırma Merkezi'ni kurmaları ile başlar (Aktan ve Dileyci, 2007: 14).

Buchanan ve Tullock 1963 yılından itibaren Amerikan Ulusal Bilim Vakfının desteği ile bilimsel araştırma toplantıları yapmaya başlar. Bu toplantılara arkadaş oldukları bilim adamlarını çağırırlar ve şimdiki adı Kamu Tercih Topluluğu olan bir birlikteliği 1965 yılında tesis ederler. Bu topluluk 1967 yılında Kamu tercihi adını verdikleri bir dergi çıkarmaya başlarlar(Odabaş, 2002: 390-391).

2.1.3. Kamu Tercih Teorisinin Temel İlkeleri

Kamu tercihinin, kamu yönetimi konusundaki temel önerileri, yönetimin etkinliğini sağlamak için şeffaflaşması; her alanda fayda-maliyet analizleri yapılması, mümkün olan her alanda rekabete açılması; bürokrasinin etkinliğinin sağlanması için, ekonomik teşvik sistemi geliştirilmesi; performansa dayalı ücret farklılaşmasına gidilmesi; kamu yönetiminde maliyet ve faydanın dağılımının pazar şartlarına yaklaştırılması şeklinde özetlenebilir (Çoban, 2014: 93).

Buchanan kolektif karar alma sürecinde rol alan aktörlerin davranışlarını ve devletin işleyişi hakkındaki yanıltıcı fikirleri nasıl gözlemleyebileceğimizi anlatmaya çalışmıştır.

Devletin başarısızlığı teorisinden yola çıkılarak oluşturulan Kamu Tercih Teorisi kamu ekonomisine pozitif açıdan yaklaşarak devletin gerçekte nasıl görüldüğünü araştırırken üç temel metot kullanır. Bunlar; Metodolojik Bireycilik, Politik Mücadele ve Rasyonelliklerdir.

2.1.3.1 Metodolojik Bireysellik

Anayasal İktisat yaklaşımının, özellikle liberal tezlerden yol çıkılarak ortaya konulan bir yaklaşım olduğu ortadadır. Bu nedenle liberal iktisat ve siyasal kuramın temel varsayımlarıyla da örtüşmektedir. Bu varsayımların başında, liberal teorisinin en temel unsuru olan bireycilik gelmektedir. Diğer varsayımlar ise, bireyin sürekli kendi çıkarlarını önde tutan davranışlarına işaret eden rasyonalite varsayımı ve siyasal mücadele varsayımıdır (Uzun, 2009: 235). Liberalizme göre beşeri ilişkiler âleminin temel varlığı bireydir. Bireyin varlığı, millet gibi bütünlerin varlıklarından daha somut, daha gerçektir. Bireyin insan toplumlarının her türlü kurum ve yapılarının hepsinin esasını oluşturduğunu ve onların üstünde bir yerinin bulunduğunu söylemek bile gereksizdir (Yayla, 2014: 145). Liberallere göre sınıf, devlet, toplum gibi kavramlar gerçek birer varlığı anlatmayan soyutlamalardır. Toplum bireylerin toplamından ibaret bir kavramdır (Tosun, 2013: 2). Toplumun kararları da bireylerin kararlarının toplamından ibarettir.

Buchanan, Kamu Tercih Teorisinde siyasal karar alma mekanizmasını analiz ederken, kararların esasen bireysel tercihlere dayalı olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır. Bu ilkedan hareketle, Kamu Tercih Teorisi, politikanın ekonomik analizini yaparken, kamu ekonomisinde alınan kararların piyasa ekonomisinde olduğu gibi tamamen birey tercihlerine dayalı olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır (Acar ve Bilir, 2013: 89). Bu nedenle, liberalizm metodolojik olarak da bireycidir ve bu onun ontolojik bireyciliğinin doğal sonucudur. Metodolojik bireycilik insan eylem ve davranışlarını incelemeye bireysel insanlardan başlar. Aksi yolu izlemek, yani bireysel insanı ihmal ederek sosyal vakıaları izah etmeye yönelik bilimsel çalışmalara kolektif bütünler bazında başlamak ve oradan bireysel insan hakkında bazı sonuçlar çıkarmaya yönelmek yanlış ve yararsızdır (Yayla, 2014: 148). Belirli sınırlar dâhilinde, ferdi başkalarının kıymet ölçeklerine uymaya mecbur etmektense kendi kıymet ölçülerine göre hareket etmekte serbest bırakmalı, bu saha dâhilinde ferdin kendi gayeleri hükümler olmalı ve fert başkalarının diktatörlüğünden masun kalmalıdır. Ferdi kendi kararlarının nihaî hâkimi olarak kabul etmek, ferdin hareketlerine imkân nispetinde kendi şahsî kanaatlerinin hâkim olması lâzım geldiğine inanmak: İşte ferdiyetçiliğin ruhu budur (Hayek, 1947: 91). Bireyin kararlarını aslında toplumda var olan nihai kararlar olarak kabul etmek ve bireyi karar verirken baskıdan kurtarmak gerekmektedir.

Politikacıların, seçmenlerin, siyasal partilerin ve bürokratların davranışlarını ekonomik bir bakış açısından inceleyen bu kuramcılara göre birey ve kurumlar kendi çıkarlarını düşünen ve bu düşünce çerçevesinde rasyonel hareket eden analiz birimleri olarak belirlenmelidir. Kamusal seçim kuramcıları, bireysel ekonomik davranış modeli, mikro-iktisadi analiz birimleri ve yöntemlerinin kamusal kurumlara da uygulanması gerektiğini savunurlar (Uzun, 2008: 115). Çünkü bürokratlar en temel noktada birer bireydir ve onlarında kendi değer yargıları vardır.

Metodolojik bireycilik karar veren kişilerinde insani eğilimler taşıdığını ve ister istemez kendi içgüdüsel eğilimlerinin kararlarında etkili olacağını savunur. Toplumda bütün ekonomik ve sosyal kararlar birey tercihlerine göre belirlenir. Kamu kurumları, kamu teşebbüsleri, kısaca devleti oluşturan organların kararları temelde birey tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü bütün fikirler bireylerin beyninde, onların ilgi, istidat, yetenek ve kişisel dünyalarına göre

şekillenerek ortaya çıkar ve kurumsallaşır. Bu nedenle alınan kararları incelerken o kararların hangi kurum ya da topluluk tarafından alındığından çok, o kararları alan bireyler incelenmelidir.

Kamu tercihi insan faaliyetlerinin özel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılmasına karşındır. Çünkü toplumsal faaliyetlerin ve kararların tümü insanların özel çıkarlarının kesişmesi sonucu ortaya çıkan grupların eseridir (Sakal ve Şahin, 2009: 80). Bir toplumda alınan bütün kararların özde toplumu oluşturan bireylerin tercihlerine göre alındığı ve şekillendiği kabul edilmektedir. Bu tür bir genellemenin sonucu olarak kamu kurumlarında, kamunun bir parçası olan kamu işletmelerinde de alınan kararların merkezinde birey tercihleri yer alacaktır (Uzun, 2008: 116). Kişileri bireysel tercihleri dışında değerlendirmeye çalışırsak aslında toplumsal ve kurumsal kararların temeline inme şansımız kalmayacak ve neden sonuç ilişkisi ortaya çıkmayacaktır.

Toplumda tüm ekonomik ve sosyal kararlar bireysel tercihlere göre belirlenir. Devletin organik kurumlarının bir tercihte bulunması mümkün değildir. Bütün kararlar temelde bireyin tercihlerinin bir sonucudur (Dede, 2010: 5).

Özellikle politik olarak verilen her kararda kararı veren kişinin özel çıkarları için fayda maksimizasyonunun en yüksek olması kararın etkiler. Dolayısıyla ekonomik olarak fayda maksimizasyonunun dışsal etkilerden bağışık olduğu savunulamaz (Savaş, 1997: 61). Aksine alınan bütün ekonomik kararlar karar vericilerin dış dünyadaki çıkarları ile uyumludur.

Kamu Tercihi Teorisinin bireye ilişkin temel varsayımı; bireylerin hem ekonomik, hem de siyasal hayatta kendi çıkarlarını koruma peşinde olan rasyonel egoistler olduğu düşüncesidir. Ekonomik davranışlarında kendi çıkarını gözeten bireyin siyasal davranışlarında kamu yararını esas almadığını, aksine siyasal ya da yönetsel davranışın da bireysel çıkarlar çerçevesinde şekillendiğini ve o nedenle de ekonomi biliminin yöntemleri ile analiz edilmesi gerektiğini savunurlar. Buna göre, tüm politik aktörler bireysel çıkarlarını ön planda tutarak hareket ederler (Çoban, 2014: 76-77). Toplumsal bir davranış, herhangi özel bir davranış gibi, tamamen ferdi tercihlere ve ferdi amaçlara dayanır ve toplumsal davranışın ortaya çıkışı, ancak

ferdin veya fertlerin kendi zihinlerinde yapacakları bir değerlendirmeden sonra olur. Bentham, toplumun tek tek kişilerden oluşan hayali bir kütle olduğunu, bu kişilerin onun üyeleri olduğu kadar kurucu unsurları da olduklarını ve toplumun çıkarının onu oluşturan çeşitli üyelerin çıkarlarının toplamı olduğunu ileri sürmüştür (Uzun, 2009: 235). Kamu tercihi kuramı, toplumsal kararların ve uzlaşmaların aslında farklı çıkarların bir noktada birleşmesi olduğunu öngörmektedir. En basit örneği ile irdelersek; bir partinin iktidar olabilmesi için toplumdaki her bireyin oylarının çoğunu alması yani bireylerin çoğunun aynı partide karar kılması gerekir. Bunun içinde bu parti ayrı ayrı her bireyin çıkarına seslenecek politikalar üretmelidir.

Kamu Tercihi Teorisi, politikanın ekonomik analizini yaparken bu ilkedeki hareketle kamu ekonomisinde alınan kararların özel ekonomide olduğu gibi tamamen birey tercihlerine dayalı olarak gerçekleştiğini varsayar (Sakal ve Şahin, 200: 80). Liberalizmin ve Anayasal İktisat teorisinin temel değeri bireydir. Liberal düşüncede insan söz konusu olduğunda kastedilen şey birey olarak insandır, yoksa başka kolektif varlıklar değildir. Çünkü liberaller sınıf, devlet ve toplum gibi kavramların gerçek bir varlığı anlatmadıklarını, bunların sadece kavramsal bir soyutlama olduklarını düşünürler... Toplumu oluşturan bireylerin amaçlarından, değerlerinden, çıkarlarından bağımsız, hele onların üstünde bir amacı, değeri, çıkarı kısaca bir iyi anlayışı yoktur (Tosun, 2013: 2).

Sonuçta karar vericiler bireylerdir ve onlar karar verirken kendi tercihlerine göre hareket etmektedirler ve bu nedenle bireylerin hukuk temelinde hareket etmesi için gereken bütün önlemlerin alınması gerektiğini savunulmaktadır.

2.1.3.2. Politik Mübadele –Catallaxy

Kamu Tercihi Teorisi'nin bir diğer ilkesi Politik Mübadeledir. Kamu tercihi kuramcıları, iktisadın temel unsuru olan mübadele kavramı üzerinde durmuş ve bu olgunun siyasal alana da yaygınlaştırılmasını gerektiğini söylemişlerdir. İktisat malların ve hizmetlerin değiş tokuşunu inceler. Burada esas olan kişisel çıkarıdır. İnsanların iktisadi ve siyasal tercihlerini belirleyen temel güdü kişisel çıkardan başka bir şey değildir (Uzun, 2009: 237). Kamu Tercihi Teorisine göre devlet bireyler tarafından oluşturulan bir kolektif organizasyon olarak görülmekte; politika da

karmaşık bir mübadele süreci olarak değerlendirilmektedir (Acar ve Bilir, 2013: 89). Mübadele demek değiş tokuş demektir. Değiş tokuş iki şekilde ortaya çıkar; birincisi basit yani mal değiş tokuşu diğeri ise karmaşık olan çıkar değiş tokuşudur.

Teoriye göre siyasal karar alma mekanizması, politik sürecin tarafları arasında gerçekleşen bir politik mübadeledir. Nasıl ki piyasada bireyler arasında bir piyasa mübadelesi varsa, kamu ekonomisinde de toplumsal istek oluşumunda bir politik mübadele söz konusudur (Uzun, 2008: 117). Kişiler arasındaki temel ekonomik faaliyetler kazan-kazan ilişkisine dayalı olup karşılıklı çıkar ortaklığı içinde karar alınacaktır.

Gönüllü mübadele varsayımına göre; bireysel çıkarlara hizmet etmek, devletin ve piyasanın lehine olan bir şeydir. Bu yaklaşım kişisel çıkar davranışının piyasada olduğu kadar oylama sürecinde de etkili olduğunu savunur (Davis ve Meyer, 1983: 49). Dolayısıyla toplumun her kademesinde ki her bireyin temel amacı kendi çıkarlarını maksimize etmektir, birey bu uğurda gerekirse politik mübadelelere girişmekten kaçınmayacaktır.

Çıkar değiş tokuşu genellikle politik bir yapıya sahiptir. Bu yapı oldukça karmaşıktır. Bu yapı içerisinde bireyler piyasa içerisinde elde edemedikleri faydaları kolektif olarak elde etmeye çalışırlar. Bu durumda bu malı elde etmek için gerekli maliyetlere katlanmak için kendi aralarında oluşturdukları bir sözleşme ile mübadele etmeye çalışırlar. Politik mübadele hem anayasal düzen içinde devletin sınırlarını çizerek gerçekleşmesi hem de aynı anda bütün toplumu fayda maksimizasyonuna ulaştırması gerektiği için karışık bir süreçtir (Odabaş, 2002: 395).

Gönüllü mübadele devleti özel firmaların karşılayamadığı veya isteksiz olduğu talepleri karşılamanın bir aracı olarak görür. Toplum, onu oluşturan bireylerden farklı düşünmek yanlışır; çünkü kamunun çıkarları aslında ferdin kişisel çıkarlarından başka bir şey değildir (Davi ve Meyer, 1983: 48). Burada söz konusu olan çıkar demokratik sistemde birey ve gruplar arasında değişken politik aktivite çıktısı olarak tanımlanabilir. Kamu çıkarı bireysel, betimleyici, yargısal, statik ve dinamik olabilmektedir. Ayrıca seçmenler politik bilgisizlik ve ilgisizlik etkileriyle kendilerine daha çok kamusal mal ve hizmet sunulmasını istemektedirler (Özer, 2007: 459).

Siyasal karar alma mekanizmasında politik süreçte rol alan kişiler arasında bir politik mübadelenin söz konusu olduğunu ve bunun piyasa sürecinde alıcı ve satıcı arasında gerçekleşen mübadele gibi kamuda da toplumsal istek sürecinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Kızılboğa, 2012: 97).

2.1.3.3 Ekonomik İnsan – Ferdi Rasyonellik

Kamu Tercih Teorisi bireylerin rasyonel aktörler olarak hareket ettiğini varsayar. Buna göre, bireyler bütün davranışlarında kendi çıkarlarını azamileştirmeye çalışırlar. Bu varsayım ekonomi alanında tam rekabet ortamının var olduğunu kabul eder, yani hiçbir kimsenin tek başına ya da başkaları ile anlaşarak piyasayı etkilemeyeceği bir pazar ekonomisi olduğunu varsayar. İkinci olarak, piyasadaki tüm bireylerin piyasaya ilişkin tam bilgi sahibi olduğunu varsayar (Çoban, 2014: 77-78). Bireyler karar alırken kendi inandıklarını uygulamak için çaba sarf ederler. Çünkü insanlar en doğru yolun kendi düşüncelerine dayalı olarak gidilecek yol olduğunu savunurlar.

Kamu Tercih Teorisi kamu ekonomisinde temel amaç olarak kabul edilen kamusal faydanın maksimizasyonunu reddetmektedir. Rasyonel ve tutarlı hareket eden birey faydasını arttıracak tercihlerde bulunmaktadır (Dura, 2006: 111). Zira bireylerin kararları rasyonel ve tutarlıdır. Rasyonel ve tutarlı hareket eden birey faydasını arttıracak tercihlerde bulunacaktır. İster kamusal ister özel karar alma süreçlerinde olsun bireyler daima özel çıkar maksimizasyonu peşinde koşacaklardır (Uzun, 2008: 116). Seçmenler-fayda, partiler-oy, bürokrasi-bütçe ve çıkar grupları da rant maksimizasyonu peşinde koşmaktadırlar. Kamu Tercih Teorisi bu yaklaşımıyla, politikacıların, seçmenlerin, siyasi partilerin ve bürokratların davranışlarını ekonomik perspektif içinde incelemiş, bireylerin ve kurumların kendi çıkarlarını düşünen ve bu düşünce çerçevesinde rasyonel hareket eden analiz birimleri olduklarını belirtmiş ve ekonomik araç ve metotlarla politik karar alma faaliyetlerinin analiz edilmesini amaç edinmiştir (Özer, 2007: 456-457). Çünkü her birey aldığı kararı rasyonel değerlendirmeler çerçevesinde alacak olup kendisine zararı dokunacak her uygulamadan kaçınmaya çalışacaktır.

Siyasal karar alma sürecindeki aktörlerin rasyonel oldukları ve çıkarlarını maksimize etme eğiliminde oldukları kabul edilmektedir. Seçmenlerin fayda maksimizasyonu, siyasi partilerin oy maksimizasyonu, bürokratların bütçe/güç maksimizasyonu ve baskı ve çıkar gruplarının da rant maksimizasyonu peşinde koştukları görülmektedir (Acar ve Bilir, 2013: 89). Bireyler, kolektif karar alma sürecinde, piyasa ekonomisinde olduğu gibi rasyonel seçimler yaparak, faydalarını maksimize edecek tercihlerde bulunurlar. Eğer bir politikacı, oy kazandırıcı politikaları; ahlaki olmadıkları veya üretken olmadıkları gibi gerekçelerle desteklemekten kaçınırsa, bir başka politikacının bunları destekleyeceğini ve getireceği oyları elde edeceğini ve dolayısıyla kendisi yerine seçimi kazanacağını bilir (Uzun, 2009: 236-237). Ekonomik kararlarını alırken kendi bireysel çıkarını düşünen insan, siyasi kararlarını alırken birden bire kamu yararını esas almaya başlamaz. Aksine siyasi karar alma sürecine katılan bireyler ister seçmen olsun, ister politikacı ya da bürokrat, davranışlarında esas olarak kendi çıkarlarını düşünürler (Çoban, 2014: 76). Bu nedenle de her birey rasyonel çıkarıcıdır. Temelde alınan bütün kararların bireylerin çıkarlarının maksimum düzeye çıkarılması için alındığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle bireylerin başıboş bırakılması düşünülemez.

Rasyonellik varsayımı bireylerin ekonomik faaliyetlerinde olduğu gibi politik faaliyetlerinde de kişisel çıkarları olduğu ve karar verme sürecinde bu çıkarları göz ardı etmediğini savunur. Bireyin olduğu her yerde kişisel çıkarları koruma içgüdüğü de aktif olarak mevcuttur (Aktan ve Dinleyici, 2007: 18). Adam Smith'e göre her insan, kendi çıkarını herkesten iyi bilir ve çıkarlarının gereğini yerine getirebilmesi içinde özgür olması gerekir. Her birey, kendi çıkarı için çalışırken dolaylı olarak toplumun çıkarına da katkı sağlamış olur zira toplumsal çıkar tek tek bireylerin çıkarlarının toplamından oluşur (Söğütü, 2012: 75). Ekonomide tüketici, fayda maksimizasyonu; üretici de kar maksimizasyonu peşinde koşar. Kamu ekonomisinde karar alma sürecinde seçmenler kendilerine en fazla ekonomik hizmeti sunacak olan siyasi parti için oylamada bulunurken, siyasi partiler de kendilerine en çok oyu kazandıracak ve böylece yeniden seçilmeyi garanti edecek ekonomik programı sunmaya özen gösterirler (Uzun, 2008: 116). Seçmen kısa dönemde gözle görülür bir hizmeti alır ve karşılığında hizmeti sunana oy verir. Her iki grubunda bu bilinçle hareket etmesi insan doğası açısından gayet normaldir. Birey siyasetçi de olsa seçmen de olsa amacı kendi çıkarlarını maksimize etmektir.

Birey her ortamda kişisel çıkarlarına öncelik verir ve yapacağı seçimin maliyetlerinin elde edeceği faydadan fazla olmasını istemez. Kaynakların kısıtlı ihtiyaçların sonsuz olduğunu bilen iktisatçı bu durumu açıklamak için kısıtlı kaynak ve fayda maksimizasyonu ile açıklar. Buna göre rasyonel davranan birey, sınırlı kaynak koşulu altında elde edeceği faydayı en yüksek sınırdaki tutan bireydir (Savaş, 1997: 62).

Buchanan'a göre politik sürecin piyasa sürecinden farklıdır. Politik süreç içerisinde aktif rol oynayan seçmenler, politikacılar ve bürokratlar kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışan birer insandır (Odabaş, 2002: 393). Dolayısıyla bu kişiler insani dürtülerini en üst seviyede tatmin etmeye çalışacaktır. Bu nedenle insan davranışları çıkar eğilimi göz ardı edilmeden incelenmelidir.

Bu noktadan incelenince bireyler karar verirken kendi gerçekliklerinden ve tecrübelerinden faydalanırlar. Ayrıca burada bireyin amacı kendi çıkarını maksimize etmektir. Birey toplumun ve devletin gerçekliğinden çok kendi gerçekliğini göz önüne almaktadır. Dolayısıyla karar alma sürecinde kişiler ve partiler çıkar amaçlı hareket ederler. Bu noktada tek düzenleyici hukuk normları olarak karşımıza çıkar.

2.1.4. Pozitif ve Normatif Kamu Tercih

Kamu Tercih Teorisi iki alt başlık altında incelenir: Bunlar Normatif Kamu Tercih ve Pozitif Kamu Tercihidir.

2.1.4.1. Pozitif Kamu Tercih

Pozitif kamu tercihi gerçek yaşamdaki politik yapıları ve karar alan kişilerin davranışlarını ekonomik olarak inceler. Hükümetin ne yapması gerektiğini değil; gerçekte ne yaptığını açıklamaya çalışır (Browning ve Browning, 1983: 53).

Oy kullanmada halkın yaklaşımı nedir?, Komiteler ve yasama organı nasıl çalışır?, Özel çıkar gruplarının etkisi nedir?... gibi soruların cevaplarını aramak Pozitif Kamu Tercih Teorisinin ilgi alanıdır (Ekelund ve Tollison, 1986: 441).

Bu kısımda Kamu Tercih Teorisinin ilgilendiği sorunlar kısaca incelenecektir.

2.1.4.1.1. Oylama Kuralları Teorisi

Bir oylamanın herkesi memnun etmesinin tek kuralı oybirliğinin olmasıdır. Ancak rasyonellik kuralı gereği genellikle bu sağlanamaz. Bunun yerine nisbi oybirliği ya da oy çokluğu kuralı kullanılır. Ancak hiçbir kural çoğunluğun azınlığı sömürmesini engelleyemeyeceğinden olması gereken tek kural oybirliğidir (Aktan ve Dinleyici, 2007: 20).

Kamu Tercihi Teorisi, temsilcilerin seçilmesi ile ilgili olarak üç farklı hususta analizler yapmıştır. Birinci husus, temsilcileri seçen seçmenlerin tercihlerinin nasıl oluştuğu konusudur, ikinci husus, temsilcilerin seçilme yöntemleri ve nihayet son husus, seçmenlerin ve temsilcilerin karar alma süreçleridir (Çoban, 2014: 79). Bu üç hususun dikkatle incelenmesi seçim sistemlerinin geliştirilmesinde önemli bir yol gösterici olacaktır. Bireyin, seçmen ve siyasetçi olarak karar alma ve uygulama stratejileri aslında demokrasinin nasıl işlediğini ve sistemin var olan hatalarını gösterecektir.

2.1.4.1.2. Politik Rekabet ve Ortanca Seçmen Teorisi

Pozitif kamu tercihi siyasi partiler arası rekabet ve bu rekabetin ortanca seçmene etkilerini de inceler. Politik rekabet piyasa rekabetine benzer. Ekonomide arz rekabeti yeterli ölçüde olursa tüketici istekleri piyasaya egemen olur. Ancak yeterli arz ve rekabet olmaz ise arz edenin hâkimiyeti oluşur (Murat Yay. 2013: 471).

Politikada ise kazananın tek kaybedenin ise diğer hepsi olduğu bir sistem vardır. Burada rekabet seçimle bitmez diğer seçim için hem kazan hem de kaybeden oy hesabı yaparak karar almaya devam eder. Bu durum siyasileri ortanca seçmenin çıkarlarını karşılayacak politikalar üretmeye zorlar. Demokrasilerde oy maksimizasyonunun ortanca seçmenin menfaatlerinin maksimizasyonu ile doğrudan ilişkili olduğu ortadadır (Aktan ve Dinleyici, 2007: 22).

Siyasilerin oylarını arttırmak için politikalarını daha geniş olan orta tabakaya yöneltmesi diğer kesimleri ihmal etmektedir. Bunun sonucunda da tüm kesimlerin

temsili mümkün olmamakta, kamuda verimli ve etkin hizmet sunulamamaktadır (Kızılboğa, 202: 101).

Siyasi partilerin temsili demokraside ortaya çıkardığı sorunlardan birisi de temsilciliği bir meslek haline getirmiş olmalarıdır. Bu durum, temsil kavramına ve temsilciliğin doğasına aykırı olduğu gibi, seçimlerin rekabetten ve katılımcılıktan uzak olmasına neden olmaktadır. Toplumsal sorunların parlamentoya taşınmasına engel olmakta ve temsilcilerin zamanla halktan uzaklaşmasına yol açmaktadır (Sitembölükbaşı, 2005: 146). Siyaseti meslek haline getirmiş kişiler, mesleklerini ellerinde tutmak için gönüllü olarak lider diktasının altına girecek ya da çeşitli yöntemlerle yeni siyasetçilerin ortaya çıkmasını engelleyecektir. Bunun sonucunda da sürekli yönetenler ve sürekli yönetilenler sınıfı doğacak, siyasi oligarşi veya aristokrasi ortaya çıkacaktır.

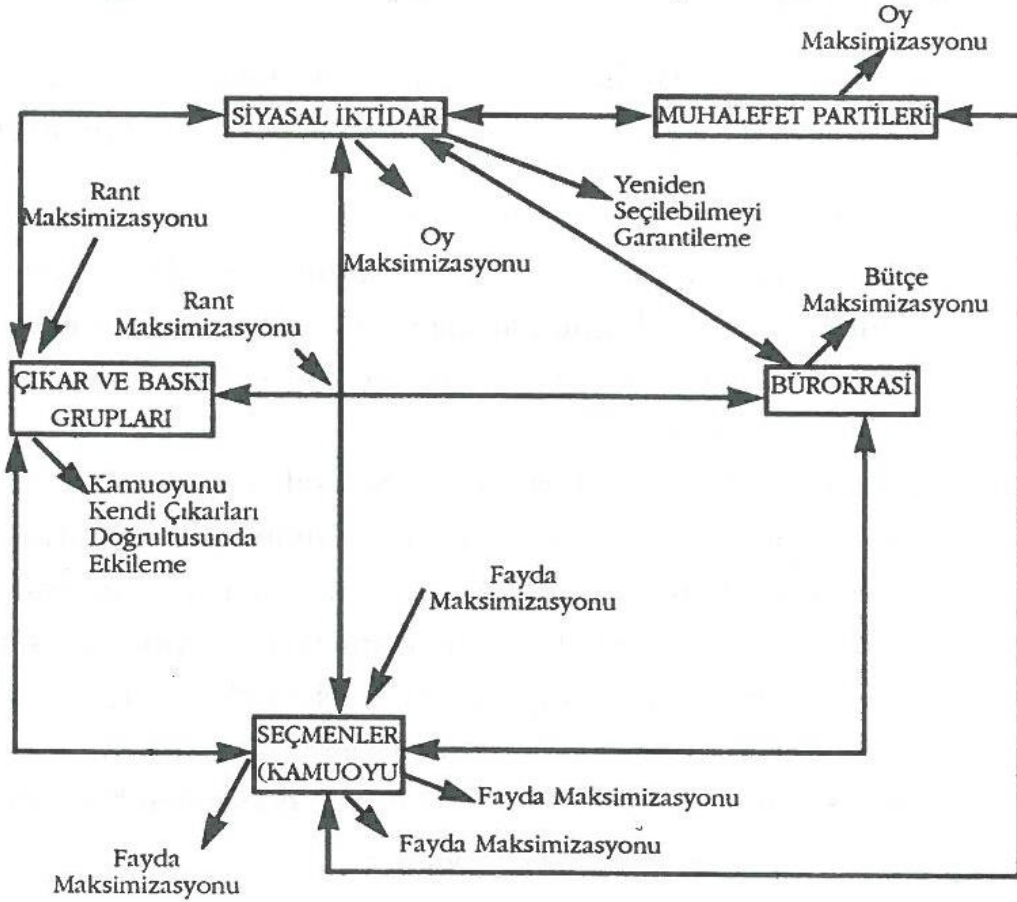
2.1.4.1.3. Çıkar Grupları Teorisi

Vatandaşlar bazı nedenlerle çıkar grupları içerisinde yer alabilir ve lobicilik yapabilirler. Tek bir seçmenin hükümeti etkileme gücü oyunun gücü kadardır; ancak vatandaşlar birlikte hareket ederse hükümeti baskı altına alabilir.

Baskı ve çıkar gruplarını, ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasi ve idari otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlü ve bilinçli gruplar olarak tanımlamak mümkündür. Ortak menfaat, yalnızca maddi, ekonomik çıkarı değil; aynı zamanda fikri ve manevi bir değeri de ifade eder (Kapani, 1983, 156). Çıkar grupları için önemli olan kimin siyasi iktidar olduğu değil, kimin onların çıkarlarına hizmet ettiği. Özellikle elitistler iktidarı baskı altında tutarak kendi idealleri doğrultusunda hareket etmesini sağlamaya çalışır.

Siyasal karar alma sürecinde baskı ve çıkar grupları; iktidar partisi, diğer partiler, bürokrasi ve seçmen üzerinde etkili olmaya çalışırlar (Aktan, 2002: 15). Gruplar grup olmanın maddi ve manevi maliyetlerini karşılamak için hükümete çeşitli çıkarlarını elde etmek amaçlı baskı yaparlar. Bunun sonucunda da hükümet karar alırken grupları göz ardı etmez.

Şekil- 1: Siyasal Süreçte Etkileşim ve Çıkar İlişkileri

(Aktan,1999a: 42)

2.1.4.1.4. Bürokrasinin Ekonomik Teorisi

Aydınlanma dönemi düşünürleri, devletin, halkın durumunu iyileştirmesi, refahını artırması, monarşinin demokratik devlete ve kraliyet görevlilerinin kamu görevlileri haline dönüştürülmesini savunmuştur. Sanayi devrimi ve bilimsel bilginin gelişmesi, buna yeni unsurlar eklenmiş, daha çok işbölümüne gidilmiş teknik bilgi ve uzmanlığa daha çok önem verilmiş; hızlı ekonomik gelişme isteği, kamu sağlığı ve beşeri gelişme programları önem kazanmış ve bunlara devletin anlamlı katkı yapması yolundaki düşünceler genel kabul görmüştür. Devlet yollarının yapılması, gaz, elektrik ve telefonun ortaya çıkması, eğitilmiş memurlar topluluğuna ihtiyaç göstermiştir (Eryılmaz, 2013: 17). Bunun sonucu olarak da günümüzdeki devlet yapısı ve bürokratik sistem ortaya çıkmıştır. Özellikle yirminci yüzyılın sonlarına doğru

bütün dünyada çok karmaşık ve teknokrasiye dayalı bir bürokratik sistem yerleşmiş ve Oligarşinin Tunç Kanununun öngörülerini ortaya koymuştur.

Günümüzde devlet oldukça büyük ve karmaşık bir yapıdadır. Bu nedenle siyasi otorite ve parlamento her konuda karar alma yeterliliğine ve uzmanlığına sahip değildir. Bu durumda bazı konuları devlet bürokratlarına havale eder. Ancak buradaki sorun bürokratların siyasi otoriteyi kendilerinin ya da kurumlarının lehine yönlendirebilmeleridir.

Bürokratların faaliyetlerini, piyasa sisteminde söz konusu olan rekabet kontrol etmektedir. Bürokratların temel amacı, prestij ve otorite kazanma arzusudur. Bürokratların rekabeti, bürokrasideki üst makam ve rütbelere içindir. Piyasa sisteminde rekabet, iyi ve ucuz mal üretmeye yönelikken, bürokrasideki rekabet iktidardakilerin takdirini kazanmak için girişilen entrikalarda başarılı olabilmektir (Mises, 1947: 89). Bu nedenle bürokratların aldıkları kararları birimlerinin başarısından çok kendilerinin şahsi başarıları ve ikbal planlarını gerçekleştirmek üzere aldıkları savunulmaktadır.

Bürokrasi, siyasi gücü artırmak ya da baskıcı bir devlet yönetimi oluşturmak isteyen siyasi ve bürokratik elitin aleti olabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde siyasi ve bürokratik elit, bürokrasi vasıtasıyla rakip ya da karşıt potansiyel otorite merkezlerini ellerinde tutmaya veya bunların gelişmesini denetim altına almaya çalışırlar (Eryılmaz, 2013: 123). Böylelikle içinde buldukları imkanların sürekliliğini sağlama veya artırma imkanı bulacaklardır. Kamunun imkânlarını çalıştırdıkları birim için kullandıkları var sayılsa da aslında kendileri için kullanmış olacaklardır.

Bürokratların devlet yönetimi içinde üç amaçları vardır: Bunlar; yüksek maaş, güç ve prestijdir. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise bütçeden büyük pay almaktan geçer (Niskanen, 1971: 36).

Bürokrasi, tarafsız bir kurum olması gerekirken, idari gücü ve yeteneği sebebiyle tarafsızlığını kaybedebilmektedir. Bürokraside, zaman içinde grup çıkarı ve kimliği gelişebilmekte ve bu amaç haline gelebilmektedir. Bürokrasilerin bir toplumda yaygın bir nitelik göstermesi, demokrasiyi zayıflatır (Ashraf ve Sharma,

1988: 17). Özellikle karar alma mekanizmasını elinde bulunduran siyasetçilere karşı teknokrat olma gücünü kullanarak baskı kurmaya ve kendi istekleri doğrultusunda karar aldirtmaya çalışacaklardır.

2.1.4.1.5. Devletin Başarısızlığı Teorisi

Kamu tercihi teorisyenleri en baştan beri kamu ekonomisinin de piyasa ekonomisi gibi başarısız olabileceği ve bunun nedenleri üzerinde durmuşlardır. Piyasada var olan sorunların benzerlerinin devlet ekonomisinde de mevcut olabileceğini savunanlar bu durumu devletin başarısızlığı ile açıklamaya çalışmışlardır (Memişoğlu ve Durgun, 2007: 10). Kamu Tercihi Teorisi temel olarak devletin ekonomik piyasayı yönetme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanacağını ve piyasayı da başarısız hale getireceğini savunur. Eğer devlet piyasaya olan müdahalelerinden vazgeçerse piyasa kendi dengesini sağlayacak ve olumsuzluklar ortadan kalkacaktır.

Bu teorinin amacı; devletin başarısızlıklarının sonuçlarını ortaya çıkarmaktır. Bu sonuçlar hem politik hem de ekonomiktir. Dolayısıyla politik iktisat disiplini ortaya konmakta; ekonomi ve politika sentezlenmektedir. Kamu tercihinin göre devlet ve piyasa olması gereken yerde kendi üzerine düşeni yapmalıdır. Her iki yapıda ilişki içinde bulunmalı ancak birbirlerinin işleyişlerine müdahale etmemelidir.

Kamu Tercihi Teorisi devlet ve politik organizasyonunun etkinlik, güvenliği sağlama ve adalet gibi konularda yetersiz kaldığını savunur. Dolayısıyla devlet bütün piyasa eksikliklerini gidermek konusunda yeterli güce sahip değildir. Bunun nedeni ise politik karar alma süreci içinde yaşanan yozlaşmalardır (Buchanan, 2002, 66). Kamu Tercihi Teorisi devletin kendi görevleri içerisinde kalmasını ve bu görevlerine anayasal sınırlar çerçevesinde yaklaşmasını öngörmektedir. Çünkü devlet her alana yetecek kadar güçlü değildir. Bu nedenle piyasa kendi üzerine düşeni ve devlette kendi üzerine düşeni yapmalıdır. Birbirlerinin alanlarına müdahale ederlerse bireylerin özgürlükleri sınırlanacak ve piyasanın tam rekabet ortamı ortadan kalkacaktır.

2.1.4.2. Normatif Kamu Tercihi

Normatif kamu tercihi, pozitif kamu tercihine kaynaklık ederek, olması gereken normları araştıran disiplindir (Ekelund ve Tollison, 1986: 441).

Normatif kamu tercihi Anayasal İktisat ve devletin başarısızlığının nedenleri ve yol ağtığı sorunlar üzerine önerilerde bulunur. Bu disiplin optimum oylama kuralı ve Anayasal İktisat üzerinde durur. Anayasal İktisat'ı önceki bölümde ayrıntılı olarak ele aldığımız için burada sadece optimum oylama kuralı üzerinde duracağız.

2.1.4.2.1. Optimum Oylama Kuralı

Optimum oylama kuralı seçimlerde oybirliğinin temel hedef olduğunu; ancak herkesin her konuda memnun olamayacağını öne süren ve en yüksek memnuniyet derecesinin nasıl ortaya konulacağını araştıran bir yaklaşımdır.

Buna göre; en az maliyet ile en yüksek oy çokluğuna ulaşmak temel hedefdir. Bazı durumlarda seçmen sayısını azaltmak ve marjinal değerleri hesaplamak gerekebilir.

Toplumda seçmenler açısından oylama maliyeti seçmenin siyasal sürece katılımında önemli bir belirleyicidir, bu maliyetin yüksek olması halinde katılım sınırlı olacaktır (Aktan ve Dileyici, 2005a: 74). Seçmen kendisi için yüksek maliyetli bir seçim için zaman ve para ayırma yoluna gitmeyecek, en az maliyetle yapılmayan enformasyon ve oylamaya katılmak yerine ilgisiz davranacaktır.

Optimum oylamanın kuralının belirlenmesi normatif kamu tercihinin ilgi alanı içindedir (Aktan ve Dinleyici, 2007: 28).

Optimal çoğunluk belirlenirken dikkat edilmesi gereken kuralı Buchanan ve Tullock şöyle açıklar: Oylama sürecine katılacak seçmen sayısı arttıkça karar alma maliyetleri artar, dışsal maliyetler azalır. Dolayısıyla karara karşı çıkan azaldıkça dışsal maliyetler azalır. Bu nedenle optimum seçmen sayısı karar alma maliyetleri ile

dışsal maliyetlerin toplamının en az olduğu sayı olmalıdır (Buchanan ve Tullock, 1965).

Karar alma faaliyetlerini en aza indirerek en meşru sonuca ulaşmak için çeşitli yollara başvurulur. En çok başvurulan yol ise toplam seçmen sayısının yarısından bir fazlasını meşru kabul etmek yani çoğunluk sistemidir. Çoğunluk sisteminde çeşitli nedenlerle seçmenlerin seçime ilgi göstermeyebileceği dşnlerek optimum sayı belirlenir.

2.2. Anayasal İktisat

Genel olarak siyasetin ve ekonominin çöküş sebeplerine kısaca değindikten sonra asıl konumuz olan Anayasal İktisadı incelemeye başlayacağız. Burada üzerinde duracağımız temel sorular şunlardır:

- Anayasal İktisat nedir?
- Niçin gereklidir?
- Temelleri nelerdir?

Ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal, kurumsal ve anayasal kurallar bütünüün işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışan Anayasal İktisat teorisi, ABD’de doğmuş, gelişmiş ve son 15-20 yıl içerisinde Amerika ve Avrupa’da, akademik ve politik çevrelerde önem kazanmış yeni bir iktisadi yaklaşımdır (Acar ve Bilir, 2013: 88). Devletin ekonomiye müdahale etmesini öngören refah iktisadının, savunduğu piyasanın başarısızlığı ilkesine karşılık kamu ekonomisinin başarısızlığı ilkesinden hareket eden kamu tercihi teorisyenleri (Uzun, 2009: 226), hem bireylerin hem de devletin hak, yetki, güç ve sorumluluklarının mümkün olduğu kadar kesin çizgilerle belirlenmesi gerektiğini ileri sürmüşler ve bu çerçevede Anayasal İktisat teorisini geliştirmişlerdir (Ercan Dede, 2010: 4).

Burada unutulmaması gereken nokta sınırlandırılmak istenen sadece devlet değil kendi çıkarları için toplumun iradesini ve sermayesini kullanmaktan çekinmeyecek olan siyasiler, çıkar grupları, sermaye sahipleri ve seçmenlerdir. Sonuçta bir devleti ve onun sistemini kuran ve yöneten insanlardır. Devletin karar verenleri ve uygulayanları da yine insanlardır.

Çağdaş demokrasilerde anayasalar temelde kişi hak ve özgürlükleri üzerine kurulmuş, siyasete nasıl entegre olacağı, devlete karşı hakları ve yükümlülükleri üzerinde durulmuştur. Demokrasi ise kimin, neyi, nasıl alacağını kararlaştırmak yerine devletin nasıl yağmalanacağı kavgasına dönüşmüştür. Bu durum halkın egemenliğine inananları hayal kırıklığına uğratmıştır (Savaş, 1997: 41). Bu nedenle birçok bilim adamı demokrasiyi içine düştüğü bu yozlaşmanın içinden kurtarmanın yollarını aramaya başlamıştır ve ilk akla gelen soru şudur: “Gerçekten parlamento ve

seçilmiş iktidar en üstün güç müdür?” ve “dolayısıyla ekonomik olan her türlü kararı alma yetkisine sahip midir?”. İşte bu noktada bilim adamları parlamento ve iktidarın ekonomik yetkilerinin anayasal olarak sınırlandırılması gerektiğini savunmaya başlamışlardır ve Anayasal İktisat terimini ortaya atmışlardır.

2.2.1. Anayasal İktisadın Tanımı

1950 yılından sonra ortaya çıkan Kamu Tercihi Teorisi ve bu teori tarafından desteklenen Anayasal İktisat Kuramı siyasetin iktisat bilimi içerisinde normlara kavuşturulması ve anayasal bir devlet düzeni kurulması gerektiğini, devletin başarısızlığının ve piyasanın kaos yaratmasının önüne bu şekilde geçilebileceğini savunur. Anayasal İktisat teorisi, devletin gücü ve yetkilerinin nasıl sınırlanabileceğini ve nasıl sınırlandırılması gerektiğini inceleyen bir disiplindir. Bu disiplinin teorik kurucusu Buchanan anayasal iktisadı şu şekilde tanımlar: Anayasal İktisat, ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal, kuramsal ve anayasal kurallar bütününe işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışır (Kızılboğa, 2012: 102). Anayasal İktisat ekonomik ve politik birimlerin tercihlerini ve faaliyetlerini sınırlayan alternatif yasal-kurumsal ve anayasal kurallar bütününe işleyiş özelliklerini açıklamaya çalışır (Buchanan, 1989: 57). Devlet kurumlarının ve siyasetçilerin manevra alanlarını hukuk yoluyla daraltmak ve bireye özgür bir alan bırakmak temel hedeftir. Bireyin alanı ile kamunun alanı birbirine geçmiş halkalar gibidir. Ancak bu halkaların birlikte büyüme imkânı yoktur. Birisi büyürken diğeri mutlaka küçülecektir. Anayasal İktisat Kuramı bireysel alanın büyümesi gerektiğini savunur.

Anayasal İktisat yaklaşımının temel amacı, devletin ekonomik araçları üzerindeki yetkilerini sınırlamaktır. Anayasal İktisat teorisi toplumların cari hukuki ve anayasal yapısının iktisadi yaşantılarındaki işleyiş mekanizmaları üzerinde önemli ve belirleyici ölçüde rol oynamaktadır. Anayasal İktisat doğrudan doğruya ekonomik yaşamın meydana geldiği hukuki, kurumsal ve anayasal çerçeveyi incelemektedir (Güneş ve Aydemir, 2005: 79). Devleti sınırlandırırken hangi hukuksal normlar geliştirileceği ve hangi metotların uygulanarak küçük ama başarılı bir devlet ortaya çıkarılabileceği üzerinde çalışır

Anayasal İktisat siyasi iktidarları, ekonomik yaşama müdahale etmek istedikleri zaman ne gibi anayasal sınırlamalarla sınırlamanın gerekli ve yararlı olduğunu araştıran yeni bir bilim dalıdır (Savaş, 1997: 46). Anayasal İktisat iktidara karşı devletin ve piyasanın ekonomik yapısını korumak için alınabilecek önlemleri ele alan bir disiplindir.

Anayasal İktisat devletin ve bireylerin hem siyasal hem de ekonomik yetki, hak ve özgürlüklerinin anayasalarda belirli kurallara bağlanmasını öngörmektedir (Kızılböğ, 2012: 104). Sadece devletin değil; vatandaşın da pozitif sınırlarını çizmektedir.

Geleneksel iktisada göre en temel sorun tercih sorunudur. Kaynaklar sınırlı olduğu için kişiler kendi istekleri arasında bir tercih yapmak zorundadır. Bu tercihleri sınırlamak için doğal ya da yapay birçok sınır ortaya çıkmıştır. Kişiler bu sınırları ortamın değişmez niteliği sayar ve ona göre tercih yapar. Anayasal İktisat ise dıştan empoze edilen sınırların sınırlamalarının tercihlere etkisini değil bizatihi bu sınırların neler olması gerektiğiyle ilgilenir. Yani bu sınırları inceler. “Bu sınırlar nelerdir? Nasıl ortaya çıkmıştır? Ne kadar ve nasıl uygulanmalıdır?” sorularını cevaplar (Savaş, 1997: 49).

Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu anayasal iktisadın insan davranışları üzerinde değil; bizzat iktidar davranışları üzerindeki sınırlamalarla ilgilendiğidir. Anayasal İktisat uygulamalarda esas alınacak yasal sınırları ve kurumsal sınırları gösterir.

Bu nedenle Anayasal İktisat daha soyut, genel ve kurumsal düzeydedir. İktidarın uyması gereken ve değiştirilemez kuralları inceler.

2.2.2. Anayasal İktisadın Gerekliği

Hobbes devletin olmadığı bir toplumda insanların birbirlerine baskı ve zulüm yapabileceğini, güçlülerin güçsüzleri ezeceğini ve adaletin olmayacağını belirtmiştir. Ancak ne var ki asıl kuruluş amacı vatandaşların can ve mal güvenliğini, hak ve özgürlüklerini korumak olan bu büyük güç zamanla tehlikeli bir canavara dönüşmüştür. Devlet denen bu canavar büyüdükçe vatandaşların hem siyasi hem de ekonomik hak ve özgürlükleri üzerinde baskı oluşturmaya başlamıştır (Aktan, 2005: 303-304). Böylece insanoğlu kendi yarattığı ve onsuz var olamayacağını düşündüğü

Buchanan tarafından Leviathan olarak adlandırılan bu canavarı nasıl dizginleyeceğinin yollarını aramaya başlamıştır. Devletin hem varlığını sürdürmesi hem de sınırlarını aşmaması için yapılması gerekenler üzerinde kafa yormuştur.

Parlamentolar kutsal sonsuz üstünlüklerinin arkasına saklanarak demokrasiyi ve ekonomiyi yozlaştıran nedenleri bolca kullanmışlardır. Anayasa hazırlarken temel hak ve hürriyetler üzerine yoğunlaşmış; ama ekonomik konulara eğilmemişlerdir (Savaş, 1997: 49). Böylelikle siyasi iktidarlar ve parlamento devlet kaynaklarını doyusuya kullanmışlar, istedikleri gibi işlem yapmışlardır. Anayasal bir iktisat düzeni kurulursa iktidarlar belli kurallara uyarak ekonomik uygulama yapmak zorunda kalacaklardır ki bu da ekonomi yönetiminin ayaklarının yere basması demek olacaktır.

Anayasal kurumsal reform içerisinde kötü, fena ve yetenezsiz olan politikacıların iyi, nazik ve yetenekli politikacılar ile değiştirilmesi gibi bir öneriye yer yoktur. Anayasal reform içerisinde amaç ne yönetimde rol alan kimselerin daha iyilerinin seçilmesi, ne de onların bu konuda ikna edilmesidir. Anayasal reformun amacı politikacıların uyması gereken sınırların ve kuralların oluşturulmasıdır. (Buchanan, 1984: 442).

Kötü politikacıların gitmesini beklemektense onların yanlış yapmasını engellemek daha mantıklı bir seçim olacaktır ve bunun yolu anayasal olarak onları sınırlandırmaktır. Örneğin; bir iktidarın vergi artışı ya da para basımına ilişkin kanun çıkarma hakkı olmalıdır. Ancak bu iktidar kanun çıkarırken canının istediği rakamları uygulayamamalı, belirli kurallara riayet etmek zorunda olmalıdır.

Hukukun üstünlüğünün olmadığı yerde, iktidarda hangi partinin bulunduğu önemi yoktur. Hukukun üstünlüğü, kısaca, şekil şartları bakımından hukuk kurallarının soyut, genel, eşit olması, yönetilenler kadar yönetenlerin de bu kurallara bağlı olmasıdır (Yayla, E.T: 22.03.2015). Yoksa kâğıt üzerinde yazılı olan metinlerden ibaret olan bir hukuk kavramının birey özgürlüğüne hiçbir katkısı olmayacaktır. Aksine kişilerin yaptıkları hukuksuzluklara kaynak oluşturabilecektir.

Kanun hâkimiyeti sayesinde devletin tüm işlemleri önceden ilan edilmiş kanunlara bağlıdır. Bireyler bunu önceden görür ve bilir, ona göre davranır (Çetin, 2002: 13). Anayasal İktisat'ın gerçekleşmesi demek hukukun üstün olması ve her bireyin kendi yasal sınırlarını bilmesi demektir. Böyle bir ortamda kişilerin şahsi çıkarlarını hukuktan bağımsız olarak gerçekleştirmeleri olanaksız olacak politik ve ekonomik yozlaşma gerçekleşmeyecektir.

Siyasal gücün insan temel hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlandırılmasının temel dayanağı olan anayasa, gücünü halktan aldığı surette siyasal güç üzerinde etkin bir denetim mekanizmasıdır. Bu bağlamda siyasal gücün bireyin özgürlük alanını ihlal etmesi mümkün olmayacak ve anayasal hükümler doğrultusunda hareket eden herhangi bir bireyin can ve mal güvenliği ihlal edilemeyecektir (Aktan ve Özen, 2005: 273). Anayasalar sosyal sözleşme metinleri olmalı ve toplum tarafından düzenlenmelidir. Siyasetçiler ya da hazırlandığı dönemdeki egemen güçler tarafından hazırlanan ve onaylanması için halka sunulan anayasalar temelde onu hazırlayan veya hazırlatanların çıkarlarını ve egemenliklerinin sürekliliğini gözetecektir.

Anayasal iktisadın temel amacı; ekonomik ve siyasi ünitelerin içinde faaliyet göstereceği hukuksal ve kurumsal yapının ekonomik ilkelerini belirlemek (Savaş, 1997: 55) olduğuna göre bu sistemi kurmak elzem değer taşımaktadır. Çünkü devletleri kanunlar yönetmediği sürece istikrarlı bir politika yürümeyecek, kişiler değiştikçe devletin işleyişi ve felsefesi de değişecek demokrasi zayıflayarak politik bir söylem halini alacaktır.

Demokrasiyi korumak, tarif edemediğimiz, çoğu zaman hatalı şekilde bir ideoloji veya hayat tarzıyla özdeşleştirilmiş ve idealize edilmiş bir şeyi korumak adına çeşitli toplum kesimlerine siyasî veya siyasallaştırılmış hukukî yasaklar getirmek suretiyle yapılamaz. Demokratik süreçleri, demokratik ortamları ve demokrasinin kurumlarını kuvvetlendirmek demokrasiyi korumanın iyi bir yoludur (Yayla, E.T: 22.03.2015). Anayasal İktisat Kuramı bu noktada liberal temellerinden yola çıkarak demokrasiyi güçlendirmek için en iyi yolun devleti sınırlandırmak ve bireyi özgürleştirmek olduğunu savunur.

2.2.3. Anayasal İktisadın Teorik Temelleri

Anayasal İktisat teorisinin kökenleri Kamu Tercihi Teorisine dayanmaktadır. Kamu Tercihi Teorisi ise, esas itibariyle iktisadi alanda cari kuralların siyasal alana uygulanmasına dayanan bir teoridir. Bu teori, siyaseti bir müdahale olarak ele almakta ve siyasi süreç içerisinde seçmen, politikacı ve bürokrat gibi tüm aktörlerin rasyonel olduklarını ve homo economicus güdüsü ile hareket ettiklerini varsaymaktadır (Savaş, 2007: 24).

Anayasal İktisat teorisinin amacı devleti sınırlamanın sistemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çoğunluk esasına dayalı karar alma yöntemleri ile seçilmiş politikacıların aldığı kararların bireylerin tercihlerini yansıtmaktan uzak olduğunu ve bu kararların kamu yararından ziyade, yöneticilerin kendi çıkarları için alındığını iddia ederek kamu harcamalarına ve vergileme yetkilerine anayasal sınırlar getirilmelidir. Bu anayasa, azınlığın haklarını çoğunluğa karşı koruyacak güvenceler içerecektir. Bu güvenceler klasik kuvvetler ayrılığı vb. garantilerin yanı sıra, kamu harcamalarına ve vergileme yetkilerine anayasal sınırlamalar konulmasını da içerecektir (Çoban, 2014: 92). Anayasal İktisat Kuramı anayasal bir devlet sisteminin kurumlarının ve kurallarının nasıl işlemesi gerektiği, ekonominin nasıl işlemesi gerektiği ve bireyin özgürlüklerine müdahalenin sınırlarını ayrıntılı olarak anayasada belirtilmesini savunur. Dolayısıyla Anayasal İktisat Kuramı, Kamu Tercihi Teorisinin öngörülerini somut öneriler haline getirmektedir.

Anayasal İktisat içerisinde devletin meşruiyeti konusu felsefi düzeyde işlenmektedir. Anayasal İktisat devletin egemenlik hakkının sonucu olarak bireyin politik hak ve özgürlüklerinin yanında ekonomik hak ve özgürlüklerinin neler olduğu ve nasıl sınırlandırılabilceğini tartışmaktadır (Kızılboğa, 2012: 101). Bununla ilgili olarak çeşitli teoriler geliştirilmiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi Anayasal İktisat'ın üzerinde durduğu temel konular vardır. Bunlar “Devletin görevleri neler olmalı? Bireyin hak ve özgürlükleri neler olmalı? Ekonomi ile devlet ilişkisi nasıl düzenlenmeli? Devletin eli kolu bağlanmalı mıdır yoksa ona belirli görevler ve yetkiler verilmeli midir?” gibi

soruların cevaplarının bulunmasını temel almaktadır. Devletin nasıl teşekkül edeceğinin kuramını oluşturmaya çalışır.

Temel olarak hem devlete hem de bireylere aynı oyun içinde yer verilmesini ancak her ikisine de yönelik bazı sınırlamalar ve haklar getirilmesini önermektedir. Ancak burada temel olarak devlet bireye karşı sınırlandırılmakta ve bireyin girişimci ruhunun özgür bırakılması savunulmaktadır. Bireylere getirilen sınırlamalar ise çoğunlukla bireyler karşı işlenecek suçlara yöneliktir.

Devletin güç ve yetkilerini belirleyen ve sınırlayan bir anayasal düzenin olmaması halinde iktidar, halkın malına ve canına istediği gibi tecavüzde bulunmaya cüret edebilecek; keyfi politikalar oluşturabilecek ve denetimsiz politik uygulamalarda bulunabilecektir. İşte bu noktadan hareketle gerçek bir anayasa çok daha fazla önem arz etmekte ve siyasal güç üzerinde tam bir kontrol aracı olmaktadır (Aktan ve Özen, 2005: 273). Anayasal İktisat ise devletin yetkilerinin kontrol amaçlı değil koruma ve dengeleme amaçlı olması gerektiğini savunur. Devlet, rekabeti korumalı ve müdahaleciden çok destekleyici olmalıdır.

2.2.3.1 Anayasaların Ekonomik Teorisi

Bu teori normatif bir özellik taşımaktadır. Sosyal sözleşmeyi temsil eden anayasada ekonomik norm, kural ve kuramların nasıl olması gerektiğini tartışmaktadır.

Bu teoriye göre ekonomik bir anayasa oluşturmanın amacı; devletin hak, görev ve sorumluluklarını net bir şekilde belirlemektir. Eğer devletin yetkileri anayasal düzeyde sınırlandırılmaz ise devlet giderek büyür, ekonomik ve politik yapı bozulur (Aktan, 2002: 18) ve üzerinde durduğumuz demokrasinin amacından sapması gerçekleşir.

Devletin yetkilerinin sınırlandırılması bireyin bazı yetkilere sahip olacağı anlamına gelir. Öyleyse anayasal iktisada göre; birey ve devletin ekonomik yetki ve hakları vardır ancak bunlar hukuk kuralları içerisinde kullanılmalıdır. Hem kişi hem

de devlet başıboş davranamaz ve özgürlükleri sınırlı olmayan bir çerçevede değerlendiremez.

Anayasal İktisat devletin ekonomik yapısının oluşturulmasındaki genel kuralları çizmeyi konu edinmektedir. Çünkü ekonomik güç devletin dolayısı ile iktidarın eline ya da toplumda belirli bir zümrenin eline geçerse denge ve baskı unsurları değişecektir. Toplumdaki ekonomik dengeyi korumak ve ekonominin büyümesini arttırmak için ise anayasal bir ekonomi modeline geçilerek ekonomik hak ve özgürlükleri teminat altına almak gerekmektedir. Devletin elinin nereye kadar uzanması ve hangi işlere karışması gerektiğini belirlenmeli, siyasilerin vatandaş adına ya da vatandaşa yönelik yaptırımlara karar alma sürecinde vatandaşın elinde anayasal bir güvence bulunması sağlanmalıdır.

Anayasal İktisatçılar, devletin yetkilerinin anayasal düzeyde sınırlanmaması halinde anayasa sonrası bir ortamda devletin giderek büyüyeceğini ve bunun sonucunda ekonomik ve politik yapının giderek yozlaşacağını ve demokrasinin tahribe uğrayacağını savunmaktadırlar. Anayasal İktisat devletin hak ve yetkilerinin sınırlandırılması, bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklere sahip olması anlamını taşır (Aktan, 2008: 101). Siyasal hak ve özgürlüklerin herkes tarafından kabul edildiği anayasal demokrasilerin artık bütün ağırlığını ekonomik hak ve özgürlüklere kaydırma zamanı gelmiştir (Savaş, 1997: 76). Çünkü toplumlar artık finans toplumları haline gelmiş ve bütün problemler ekonomik gelişme çevresinde toplanmıştır.

Anayasal İktisat ile devletin büyümesini devletin anayasal olarak sınırlandırılmamasına bağlarlar. Devletin sınırlı olmaması demek devleti yöneten siyasinin ve işleri yürüten bürokratin sınırlı olmaması demektir. Devletin sınırlandırılması demek vatandaşların daha özgür olarak karar alabilmesi ve uygulayabilmesi demektir. Ayrıca siyasi ve oligarşik rant ile iş ve işlemlerdeki bürokratik engellerde azalmış olacaktır.

Ekonomik anayasanın esas amacı siyasi iktidarların ekonomik konularda sınırlandırmaktır. Hangi oy çokluğu ile gelirse gelsin siyasi iktidarın ekonomik alanda yapabilecekleri ancak anayasada sınırları belirlenmiş çerçeve içinde kalmalıdır (Savaş, 1997: 76) Siyasiler oyunun kurallarını belirleyen taraf değil kuralları uygulayan taraf olmalıdır.

Tablo–1: Ekonomik Anayasanın kapsamı

Devletin Ekonomik Hak, Yetki, Görev ve Sorumlulukları	Bireyin Ekonomik Hak ve Özgürlükleri
<p>1. Devletin Hak ve Yetkileri</p> <ul style="list-style-type: none">- Bütçe Yapma- Vergi Koyma- Para Basma- Borçlanma <p>2. Devletin Ekonomik Görev ve Sorumlulukları</p> <ul style="list-style-type: none">- Kamusal Malların Arz Edilmesi- Dışsal Ekonomiler ve Eksi Dışsal Ekonomilerin Düzenlenmesi- İçsel Ekonomilerin Üretim Faaliyetlerinde Düzenleme Yapılması- Rekabetin Düzenlenmesi ve Teşviki- Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması- Kaynak Kullanımında ve Dağılımında Etkinliğin Sağlanması- Adil Bir Gelir ve Servet Dağılımının Temini- Ödemeler Bilânçosunda Denklik Sağlanması ve Uluslararası Ekonomik İlişkilerin Düzenlenmesi- Ekonomik İstikrarın Sağlanması- İş Güvenliğinin Sağlanması	<ul style="list-style-type: none">- Sosyal Güvenlik Hakkı- Sağlıklı Yaşam Hakkı- Eğitim ve Öğrenim Hakkı- Gelirinin İyileştirilmesi Hakkı- Tekellerden Korunmayı İsteme Hakkı- Dışsal Eksi Ekonomilerin Etkisinin Kaldırılması Hakkı- Mülkiyet ve Miras Hakkı- Tercih Özgürlüğü- Çalışma Hakkı ve Özgürlüğü- Gelir ve Mal Varlığını Kullanma Özgürlüğü

Kaynak:(Aktan, 2002: 19).

2.2.3.2 Politik Kurumlar Teorisi

Politik kurumlar teorisinin inceleme alanının konusunu politik kurumların anayasal ve yasal bir yapı içerisinde işleyeceği bir çerçeve oluşturmaktadır. Alternatif politik kurumların işleyiş teorisi bulunmadığı sürece bilimsel ve anlamlı anayasalar teorisi kurulamayacaktır. Bu teori bireyin politik hak ve özgürlükleri ile devletin politik hak, yetki, görev ve sorumluluklarını inceler. Politik anayasa teorisi normatif bir özellik taşımakta ve anayasa içerisinde kurumların politik norm, kural ve kurgusunu düzenlemeyi görev edinmektedir (Aktan, 2002:19-20). Politik anayasa ile ekonomik anayasa birbirlerini tamamlayan nitelikte ve etkileşimde olmalıdır.

Politik kurumlar teorisinin inceleme alanının konusunu politik kurumların anayasal ve yasal bir yapı içerisinde işleyeceği bir çerçeve oluşturmaktadır. Politik yetkilerin sınırlarının çizilmesi ve politik yetkiye sahip kişi ve kurumların bu yetkilerini baskı aracı olarak kullanmasının engellenmesi gereklidir.

Devletin politik hak, yetki, görev ve sorumlulukları ile bireyin politik hak ve özgürlükleri inceleme konusu yapılmaktadır. Bireyin politik haklarının mevcudiyeti devlete bazı görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Devlet geleneksel olarak bireyin özgürlüğüne yönelik en büyük potansiyel tehdit olarak görülür ve özgürlüğe yönelik devlet kaynaklı fiilî ve potansiyel tehlikeleri gidermek için anayasal tedbirler alınır (Yayla, 2014: 157). Şüphesiz, devletin zorlayıcı araçlarını kullanan siyasî otoritenin bizzat kendisi de aynı yükümlülüğe tâbidir. Başka bir ifadeyle, bireyin zikredilen feragati, onun kendisine ait olan alanlarda tasarrufta bulunma yetkisinden vazgeçtiği ve onu bütünüyle siyasî otoriteye devrettiği şeklinde yorumlanamaz. Locke, bu yaklaşımıyla devletin meşru otoritesinin sınırlarını net bir şekilde çizer ve kendi yetkisi haricindeki alanlara müdahale ettiği zaman, siyasî otorite açısından bir meşruiyet probleminin çıkmasının kaçınılmaz olduğunu ortaya koyar (Yürüşen, 2013: 18). Eğer birey devlet karşısında anayasal güvence altına alınmazsa her türlü hakkına yönelik baskılar ve engellemeler ortaya çıkabilecek ve birey buna karşı hakkını arayamayacaktır.

Devletin temel politik görev ve sorumlulukları toplumsal barış, huzur ve adaletin sağlanmasıdır. Bu nedenle politik anayasa devleti koruyucu ya da vatandaşı

devlete karşı kısıtlayıcı değil, devletin görevlerini yerine getirirken uyması gerektiği kuralları ortaya koyucu ve vatandaşı koruyucu olmalıdır.

Geleneksel olarak anayasalar, esasen bir politik anayasa hüviyetine sahip olmuşlardır. Anayasa denildiğinde genel olarak; devletin temel siyasi yapısını, idari şeklini, devleti oluşturan organların kuruluş ve işleyişlerini, kişilerin temel siyasi hak ve özgürlüklerini içeren hukuk kuralları anlaşılmıştır. Pek çok ülke anayasasında devlet açısından politik hak, yetki, görev ve sorumluluklar, birey açısından da politik hak özgürlükler ele alınmıştır. Devletin ekonomik yetki ve sorumlulukları ile bireylerin ekonomik hak ve özgürlükleri çok ciddi olarak ele alınmamıştır (Aktan, 2008: 104)

Devletin aslında ekonomik bir yapı olduğu ve bu yapının somut kurallar ile yönetilmesi gerektiği göz ardı edilmiştir. Belki de bilerek ve isteyerek devleti dolayısı ile kendisini kutsamak isteyen politikacılar hem devletin politik gücünü kalkan olarak kullanmışlar hem de tamamen kendi tasarruflarında olan ekonomik gücü istedikleri gibi kullanabilme imkânını kendilerine yaratmışlardır.

Tablo-2: Politik Anayasanın Kapsamı

Devletin Politik Hak, Görev, Yetki Ve Sorumlulukları	Bireyin Politik Hak Ve Özgürlükleri
1- Devletin politik hak ve yetkileri - Yasa Yapma Hak ve Yetkisi	- Kişi Dokunulmazlığı Hakkı ve Özgürlüğü
2- Devletin politik görev ve yetkileri - Toplumsal Barış ve Huzurun Sağlanması - Adaletin Sağlanması - İç Güvenliğin Sağlanması - Dış Güvenliğin Sağlanması	- Mal Dokunulmazlığı Hak ve Özgürlüğü - Konut Dokunulmazlığı Hak ve Özgürlüğü - Özel Hayatın Dokunulmazlığı ve Özgürlüğü - Seçme ve Seçilme Hakkı ve Özgürlüğü - Haberleşme Özgürlüğü - Seyahat Özgürlüğü - İkamet Özgürlüğü - Çalışma Hakkı ve Özgürlüğü - Din ve Vicdan Özgürlüğü - Düşünce Özgürlüğü - Basın özgürlüğü

Kaynak: (Aktan, 2002:21).

2.2.3.3 Ekonomik Anayasanın Oluşturulması

Devlet, insanların sadece kendi sivil çıkarlarını tedarik etmek, korumak ve geliştirmek için oluşturulmuş bir insan toplumdur. Bu sivil çıkarlar hayat, özgürlük, sağlık ve beden dinlenmesi; para, arazi, ev, eşya ve benzeri maddi şeylerin mülkiyetidir (Locke, 2013: 7). Bu görevleri yerine getirmek için devlet bazı görev ve yetkiler verilmiştir. Bu görev ve yetkiler siyasi alanda ortaya çıkmaktadır.

Devletin siyasi hak ve yetkilerini kontrol altına almanın ve sınırlamanın tek reçetesi demokratik hukuk devletidir. Devletin siyasi güç ve yetkilerini istismar etmesini önlemek için yapılması gereken demokratik hukuk devletinin, kısaca demokrasinin anayasada güvence altına alınmasıdır. Devletin ekonomik hak ve yetkilerini kontrol etmenin tek değil, fakat en önemli reçetesi ekonomik anayasa oluşturmaktır (Aktan, 2005: 305). Çünkü ekonomik anayasa ile devletin ekonomik alandaki hak ve yetkileri belirlenmiş olacak ve keyfi birçok uygulama ile sistemi riske sokacak uygulamalar kontrol altında tutulacaktır. Siyasi iktidarın çıkar amaçlı politikaları uygulama olanağı da ortadan kalkacaktır.

Rekabeti mümkün olduğu kadar tesirli kılacak şartları yaratmak, rekabetin tesirli olamayacağı yerlerde onun yerine başka şey ikame etmek devletin görevidir. Devletin hiçbir şey yapmadan seyirci kalacağı bir sistemi rasyonel olarak müdafaa etmek kabil değildir. Verimli bir rekabet sistemi de diğer herhangi bir sistem kadar akıllıca hazırlanmış ve her an yeni ihtiyaçlara uydurulan bir hukukî nizama muhtaçtır (Hayek, 1947: 65-66). Anayasal İktisat anayasayı oluşturacak maddelerin kendisini değil; bu maddelerin hangi kurallar çerçevesinde ve hangi ilkeler doğrultusunda hazırlanması gerektiğini öngören bir teoridir. Bu yönüyle bakılırsa yerelden çok evrensel kurallar oluşturmaya çalıştığı da söylenebilir. Ekonomik anayasa şu iki konuyla ilgili hukuksal normların nasıl olması gerektiğini teorik düzeyde inceler (Aktan, 2002: 20-21)

- 1- Devletin ekonomik hak, yetki, görev ve sorumlulukları
- 2- Bireyin ekonomik hak ve özgürlükleri

Devlet, egemenlik gücünü temsil eden bir kurum olarak bazı yetki ve sorumluluklara sahiptir. Bu yetki ve sorumlulukların sınırlarının çok açık ve net bir şekilde sınırları ile birlikte anayasada yer almasını savunan Anayasal İktisatçılar hak ve özgürlüklerin ancak bu şekilde tam anlamıyla güvence altında olacağını iddia ederler. Bu kişilere göre anayasa çok iyi düzenlenmelidir.

Tablo -3: Ekonomik Anayasanın Başlık ve Normları

Mali Anayasa	<ul style="list-style-type: none"> - Kamusal Mallar Anayasası - Kamusal Harcamalar Anayasası - Kamusal Gelirler Anayasası - Vergi Anayasası - Borçlanma Anayasası - Denk Bütçe Anayasası - Mali Federalizm Anayasası
Parasal Anayasa	<ul style="list-style-type: none"> - Para Sistemine İlişkin Normlar - Para Arzının Ne Şekilde Arttırılacağına İlişkin Normlar
Dış Ticaret Anayasası	<ul style="list-style-type: none"> - Uluslararası Ekonomik İlişkilere İlişkin Normlar - Koruyucu ve Serbest Dış Ticaret Politikalarına İlişkin Normlar - Döviz Kuru Sistemlerinin Belirlenmesi
Yasal-Kurumsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası	<ul style="list-style-type: none"> - Devletin Ekonomiye Direkt Kontrol ve Müdahalelerinin Kaldırılması - Ekonomide Rekabeti Teşvik Edici Kural ve Normların Konması - Yıkıcı ve Haksız Rekabeti Yasaklayacak ve Cezalandıracak Normların Konması
Gelir Dağılımı Anayasası	<ul style="list-style-type: none"> - Gelir ve Servet Dağılımının İyileştirilmesine İlişkin Normların Konması
Sosyal Güvenlik Anayasası	<ul style="list-style-type: none"> - Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Anayasal Normlar

Kaynak:(Aktan, 2002: 21)

2.2.4. Anayasal Politik İktisadın Felsefi Temelleri

Her ideolojik tezde olduğu gibi anayasal iktisadın da felsefi bir temeli vardır. Burada en temel çıkış noktası temsili demokrasinin çöktüğü ve en azından yarı doğrudan demokrasi sistemine geçilerek toplumun yönetime direkt olarak katılabilmesinin sağlanması gerektiğidir. Bunun içinde Sosyal Sözleşme Teorisi'ni önerir. Anayasal İktisat teorisinin temelinde, devletin, gerek varlığını ve gerekse sahip olduğu bütün yetkileri, vatandaşların özgür iradelerinden kaynaklanan bir uzlaşma sonucu elde ettiği varsayımı yatmaktadır. Bir başka deyişle, devletin varlığı toplumsal sözleşmeden kaynaklanmaktadır (Acar ve Bilir, 2013: 89). Toplumdaki her birey yönetimle ilgili görüşlerini özgürce ortaya koyabilmeli ve bu görüşler tartışılarak toplumun ortak kararları ortaya çıkarılmalıdır. Temsili yöneticiler karar verme görevi yerine sadece uygulama görevini üstlenmelidir.

Anayasal İktisat teorisi içerisinde devletin meşruiyeti konusu felsefi düzeyde incelenmekte, bu çerçevede devletin bireylerin can ve mal güvenliğinin korunmasına karşılık, onun hak ve özgürlüklerine ne tür sınırlamalar getirebileceği konuları irdelenmektedir. Devletin egemenlik hakkının bir sonucu olarak bireyin politik hak ve özgürlükleri yanı sıra ekonomik hak ve özgürlükleri hangi türde sınırlamalar getirebileceği ve bunların neler olması gerektiği konusu tartışılmaktadır (Aktan, 2008: 100).

Anayasal İktisadın felsefi temellerini toplumsal sözleşme kuramı meydana getirmektedir. Toplumsal sözleşme kuramı, toplumda yaşayan insanların, toplumsal kurallar, yaptırımlar ve toplumda yaşayanların sahip oldukları özgürlükler noktasında bir araya gelerek bir sözleşme yaptıkları varsayımına dayanır. Hak ve özgürlüklerin garanti alınması karşılığında özgürlüklerinden bir kısmından fedakârlık eden insanların, bu fedakârlığın karşısında ise herkesin itaat etme yükümlülüğü altına girdiği bir otoritenin varlığını kabul etmişlerdir (Uzun, 2009: 227). Yasaları ve toplumsal kuralları kanun koyucular değil halk oluşturmalıdır ve yöneticiler bu kurallara mutlak suretle uymalıdır. Bilinçsizce oluşturulan yasalar toplumu düzenlemede yetersiz kalabilir hatta devleti çıkmaza sürükleyebilir. Ayrıca çıkar amaçlı olarak yazılan yasalarda sonuçta haksızlığa sebep olarak toplumda dengeyi bozacaktır. Toplumda en temel denge hukuksal eşitliktir. Hukuksal eşitliğin

bozulduğu toplumlarda demokrasi zayıflar, sosyal adalet bozulur ve rant kollama ortaya çıkar.

2.2.4.2 . Toplum Sözleşmesi

Toplumsal sözleşme anayasal iktisadın liberal felsefi temellerinin başında gelir ve toplumun değer yargıları gibi devlet ve hukuk düzeninin de toplumun ortak bir sözleşmesi sonucu ortaya çıkması gerektiğini savunur. Aksi takdirde ortaya çıkan bütün sistemler doğallıktan uzak, toplumun geneline aykırı ve baskıyla kendini kabul ettirmeye çalışan sistemler olacaktır.

Rousseau, sözleşme yöntemini, sivil toplumun ve hatta uygarlığın başlangıç aşaması olarak nitelendirmektedir. Rousseau'ya göre insanlar kendilerini korumak için güç birliği yapmalıdır. Karşıt çıkar olmazsa ortak çıkardan söz edilemeyeceğini belirten Rousseau, toplumsal yasaları toplumun tamamını temsil eden egemen bir yapının yapması gerektiğini belirtir (Karabıçak, 2008:169).

Hayata ait bu şeylere tam olarak sahip olmak, genelde bütün insanlar, özellikle de uyruklarının her biri için aynı kanunları tarafsız bir şekilde ifa ederek güvence altına almak siyasî yönetimin görevidir. Eğer herhangi bir kimse, bu şeylerin korunması için teşkil edilmiş kamu adâleti ve eşitliği kanunlarını ihlâl etmeye cüret ederse, onun bu haddini bilmezliğine, yararlandığı ve yararlanması gereken sivil çıkarlardan ve faydalardan mahrum bırakılma yahut onların azaltılmasından ibaret olan cezalandırılma korkusu tarafından engel olunması gerekmektedir (Locke, 2013: 34).

Sosyal sözleşmede, doğal yaşama döneminde mülkiyet kavramının olmaması nedeniyle eşitsizlikte yoktur. Ancak zaman içinde insan nüfusu arttıkça insan türünün önüne zorluklar çıkmaktadır. İklim şartları insanların zaman içinde yeni beceriler kazanmasını da sağlamıştır. İnsan yeni beceriler kazandıkça vahşi insanın zekâsında yeni ilişkiler kavramı doğmaya başlamıştır. Gelişen insanın oluşturduğu ortam çatışma ve mücadelelere neden olacak mülkiyeti doğuran ilk devrim dönemi ortaya çıkmıştır. (Göze, 1995:192-193)

Açık bir ifadeyle, doğa durumunda toplumun ve devletin varlığı söz konusu değildir. Her bir kişinin tabî kanunu ihlâl etmemek şartıyla kendi kanununu kendisinin koyma, hayat yolunu dilediği gibi seçme özgürlüğü vardır (Yürüşen, 2013: 18). İnsanlığın gittikçe doğal yaşamdan uzaklaşmasının kendi elleriyle yarattığı nesne ve kuralların kölesi olma durumuna girmesinden kaynaklandığı anlaşılacaktır. İnsanlar özgür ve eşit doğmuştur ancak çıkarları için özgürlüklerini bağlamayı kabul etmişlerdir demiştir (Arnhart, 2007: 282). İnsanların doğal özgürlüğünü terk etmelerinin nedeni ihtilâflarda veya tartışmalarda taraflar arasında hâkimlik veya hakemlik yapacak meşru bir otoritenin bulunmayışıdır. Böyle bir yokluk, doğa durumunda özgürlüğün tam anlamıyla garanti altında olmadığı anlamına gelir. Bundan dolayı, bireyler, kendilerini ve kendilerine ait şeylerin korunmasını garanti altına alma amacıyla, birbirleriyle sözleşme yaparak toplumu ve sivil-siyasî yönetimi oluştururlar (Yürüşen, 2013: 18).

Hobbes ve Locke'un iddiasına göre, rasyonel bireyler egemen bir yönetim oluşturmak üzere bir anlaşmaya, toplumsal sözleşme ye varırlar. Bu egemen yönetim olmaksızın düzenli ve istikrarlı bir hayat mümkün olamaz. Tüm bireyler, bir hukuk sistemi oluşturmak adına özgürlüklerinin bir kısmını feda etmenin onların menfaatine olduğunu fark ederler; aksi takdirde, hakları, dahası hayatları süreklilik arz eden bir tehdit altında olacaktır. (Heywood, 2013: 53-54)

Hobbes'a göre devletlerarası ilişkiler bitmesi de mümkün olmayan bir sürekli savaş halidir (Köker, 2005: 56). Locke'a göre, doğal yaşamda insanlar özgür ve eşittir. Mallarını istedikleri gibi kullanırlar ve iradelerine yine istedikleri gibi yön verirler. Doğa durumunun baştaki olumlu durumdan güvensiz ortama geçişiyle birlikte, eski "dingin" durum ortadan kaybolarak yerini güvensiz ortama bırakır. İşte bu anada Locke, doğa durumu karşısında sözleşmeyle sağlanan güvenli ortamın tercih edilebileceğini söyler (Uzun, 2009: 5).

Hobbes, mutlak iktidarın mutlak kuruculuğunu savunur. Hobbes için bireyin ve toplumun özü kavga, savaş, güvensizlik ve kaostur. Devletin olmadığı durumda herkesin herkese karşı daima savaş hali vardır. İnsanları bu durumdan kurtaran şey bir sözleşme ile doğal durumdaki tüm haklarını bir egemene devretmeleridir. İnsanlar haklarını karşılıklı olarak bir üçüncü kişiye devrettikleri bir sözleşme yaparak,

kendilerini ortak bir erkin boyunduruğu altına sokmaları gerektiğini kavrarlar (Uzun, 2009: 229). Hobbes sözleşmenin karşılıklı çıkar ilişkisi içerisinde bireyin devlete gönüllü biatine dayandığını savunmaktadır. Birey kendini koruması için daha güçlü olana sığınarak bazı haklarını ona devretmek suretiyle vatandaş olur.

Toplum sözleşmesi düşüncesinin Locke'çu biçiminde ise devletin varlığı doğal hukukla sınırlanmış, bu sınırlar yurttaşların direnme hakkıyla da pekiştirilmiş olup; devlet sadece bireylerin mülkiyetlerini güvence altına alan bir işlevle birlikte dış ilişkileri yürütmekle yükümlü kılınmıştır (Uzun, 2009: 229- 230). Locke devleti en güçlü egemen olmaktan çok işlevsel bir mekanizma olarak görür. Devlet doğal olarak vatandaşın kişilik hakları ile sınırlanmış ve dengeyi koruyucu bir sistemdir.

Locke sivil bir hükümeti oluşturarak insanların doğal kanunları uygularken yaptıkları hataların önlenebileceğini ileri sürmüştür. Şayet içlerinden biri suç işlerse onu cezalandırma hakkı herkeste vardır. Ancak bu hakkı güçlüler güçsüzlere karşı kullanacakları için toplumda adalet gerçekleşmeyecektir. Bunun için doğal yaşamdan toplum haline geçerken insanlar aralarında bir sözleşme yaparak cezalandırma hakkını topluma bırakmıştır (Öztürk, 2008: 256). Yönetimin sadece bir şeyi yapma hakkı vardır; diğerleri için, iyi niyet yeterli bir otoritedir. Diğerlerini hataları konusunda uyarmak, yanlışlıktan uzaklaşması için ikna ve teşvik etmek ve sonuçta doğruya yöneltmek her insanın görevidir; fakat kanunları icra etmek, itaat beklemek ve kılıçla zor kullanmak siyasî yönetimden başka kimseye ait değildir (Locke, 2013: 36).

Dolayısı ile devlet toplumun genelinde var olan hakların tek elden tarafsız olarak kullanılması için ortaya çıkarılmıştır.

2.2.4.2. Sözleşmeci Anayasacılık

Anayasal İktisat, iyi bir toplum düzeni oluşturacak politik kural ve kurumların sosyal sözleşme teorisine dayalı olarak belirlenmesini savunur. Aynı zamanda, Anayasal Politik İktisat, toplumun hukuki ve kuramsal yapısını şekillendirecek anayasaları vatandaşların bilinçli gayretleri ile ideal seklini alacağını kabul eder. Bu düşünce literatürde “Sözleşmeci Anayasacılık” olarak adlandırılır (Uzun, 2009: 9).

Sonuç olarak anayasal iktisadın temellerinin sözleşmeci anayasacılığa dayandığını söyleyebiliriz. Sözleşmeci anayasacılık; toplumda meydana gelen anayasaların bireylerin bilinçli gayretleriyle ortaya çıktığı anlamına gelmekte ve bu yönüyle constructive bir içeriğe sahiptir. Anayasalar, sahip oldukları anlayış veya düşünce doğrultusunda toplumu değiştirme ve etkileme işlevine sahip araçlardır (Uzun, 2009: 232). Bu nedenle anayasalar kim tarafından hazırlanırsa toplumu o yönlendirecek ve yönetecektir. Hâlbuki demokrasinin temelinde toplumun kendi kararlarını bireylerin özgür iradesi yönünde kendisinin alması esasına dayanır. Toplum gideceği yönü kendisi belirlemeli ve seçmelidir. Bu da ancak toplumsal mutabakata dayalı bir anayasa ile mümkün olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölümün temel problemi devletin büyümesi ve başarısızlığının nedenleridir. Devletin büyümesinin sebep ve sonuçları incelenerek devletin küçültülmesi gerekliliği önerisinin mantığının anlaşılması için bilişsel alt yapı hazırlanacaktır.

Öncelikle “Büyük devlet nedir? Nasıl tanımlanır?” sorularının cevapları incelenecek daha sonra ise büyük devleti irdeleyen iktisatçıların ortaya koyduğu teoriler kısaca gözden geçirilecektir. Bu sayede temel problemimizin ne olduğu ortaya konacak, bu problemin sebepleri, sonuçları ve çözüm yolları incelenmeye başlanacaktır.

Bu bölümde ayrıca devletin büyümesinin “siyasal nedenleri nelerdir? Sosyal nedenleri nelerdir? Politik nedenleri nelerdir?” problemleri incelenerek, bu problemlerin çıkış kaynakları araştırılacaktır. Son olarak “Devletin büyümesinin teorik sonuçları nelerdir? Devletin büyümesinin ekonomik sonuçları nelerdir? Devletin büyümesinin politik sonuçları nelerdir? Devletin büyümesinin sosyal sonuçları nelerdir?” problemleri kaynak taramasına dayandırılarak alt başlıklar halinde incelenecektir.

3. DEVLETİN BÜYÜMESİ ve BAŞARISIZLIĞI

Devlet neredeyse evrensel olarak topluma hizmet kurumu olarak görülür. Bazı teorisyenler devleti toplumun ideal örneği olarak yüceltirlerken; başkaları onu toplumsal amaçları gerçekleştirmenin uygun bir organizasyonu olarak görürler; fakat bunların hemen hemen hepsi devlete insanoğlunun amaçlarını gerçekleştirmenin zorunlu bir aracı olarak, özel sektörün karşısında yer alan ve kaynaklara ilişkin rekabette genellikle kazanan bir araç olarak bakarlar (Rothbard, ET: 2015). Ancak devlet toplumdan ve bireyden ayrı, üstün bir güç olarak düşünölmeye başlarsa egemenliğı eline alır ve bireyden kendisine itaat etmesini ister. Devlet gücünü göstermek için de büyür ve etki alanını genişletmeye çalışır.

Devletin büyümesi konusunu sorun olarak ilk ortaya atan kişi 1883 yılında yazdığı eserle Adolph Wagner'dir (Aktan, 1995: 45). Wagner'den sonra gelen birçok liberal düşünür de onun fikirlerinde etkilenecek devletın ekonomik büyüklüğü ve piyasadaki rolüne ilişkin hipotezler geliştirmiştir.

Bu hipotezlerin genel olarak dayandığı nokta sosyal devletin aşırı büyüdüğü ve kontrollü olarak piyasa lehine küçültölmesi gerektiğidir.

Bu hipotezlerin karşı çıktığı sosyal refah devleti yapısını ele almadan bu bakış açılarını incelemek eksik kalacağından dolayı sosyal devleti incelemek yerinde olacaktır.

3.1. Büyük Devlet ya da Sosyal Refah Devleti

1929 bunalımının en önemli sonucu hükümetlerin piyasa süreçlerinden kendilerini uzak tutmasına dayalı politikaların yerini, müdahaleci politikalara bırakması ve bu yönde dünyanın birçok ülkesinde liberal hükümetler yerine müdahaleci-sosyal devletçi iktidarların kurulmasıdır. John M. Keynesin ekonomik bunalıma çözüm olarak ürettiği Keynesyen müdahaleci politikalar, piyasa başarısızlığı kavramına dayanmaktadır (Uzun, 2009: 224). Keynes piyasanın kendi başına düzeni ve dengeyi sağlayamayacağını, bunun ancak devletin müdahalesi ve yatırımları ile gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

II. Dünya Savaşı sonundaki yeniden yapılanma sürecinin bir ürünü olan refah devleti esas olarak egemen, güçlü, genişleyen ve nitelikleri sorgusuz sualsiz benimsenen bir devlettir (Demirel, 2006: 109). 1929–1930 ekonomik bunalımı ile pazar güçlerinin serbest bir ekonomide kaynakların optimum kullanılmasını sağlayacağı düşüncesi bütünüyle sona ermiş; devlet ekonomik yaşamla ilgili konularda kesin sorumluluğu üstlenmiştir. Refah devleti bu sorumluluk gereğince, gelişmiş ülkelerde çoğalmış bir ulusal gelirin daha iyi paylaşılmasını; sosyal güvenlik yasaları, sosyal sigortalar ve başka önlemlerle vatandaşlarına asgari bir yaşama düzeyi sağlayan devletleri niteleyen bir kavramdır (Uysal, 1992: 13). Sosyal Refah Devleti piyasadan güçlü ve her şeye kadir bir devlettir. Aslında piyasanın çöktüğü ve iki büyük dünya savaşının Avrupa ve Asya kıtalarını dibe vurdurduğu bir ortamda Avrupa'nın kurtuluş planıdır.

Refah devleti ya da sosyal refah devleti anlayışı sanayileşmiş ülkelerde kapitalizmin 1929'da yaşadığı Büyük Ekonomik Bunalımın bir sonucu olarak geçirdiği evrimle gelişmiştir. Her şeyden önce, toplumsal ve iktisadi yaşamda müdahaleci ve düzenleyici bir devlet anlayışını varsayan refah devleti bireylerin ekonomik güvenliğini sağlamaya yönelmiştir (Kara, 2004: 45-47). Dar anlamda refah devleti gelir transferleri ve sosyal hizmetler aracılığıyla yapılan sosyal iyileştirmeler anlamını taşımaktadır. Geniş anlamda ekonomiye yön verilmesinde devletin etkin rolüne ve politik ekonomiye işaret eder (Esping - Andersen, 1990: 2). Sosyal devlet piyasanın başarısızlığı teorisi üzerine kurulmuş bir teorinin sonucudur. Piyasanın kendisine ve topluma yeterince doyum sağlayamadığı ve ekonomik gelişimi yeterince

sürdüremediğini öne sürmektedir. Bunun çözümü olarak de devlet müdahalesi öngörülmektedir.

Keynesyen iktisatçılar piyasa başarısızlığı üzerinde durarak, devlet müdahalesini ve düzenlemelerini gerekli görmüşlerdir. Keynesyenlerin ortaya koyduğu politikalar çerçevesinde şekillenen sosyal refah devleti son yüzyılda demokrasi ile yönetilen ülkelerin hemen hemen hepsinde uygulanmış ve hakkını vermek gerekirse o günün koşulları içerisinde bir noktaya kadar çıkış yolu olmuştur.

1920'lerden sonra serbest ekonomik sistemde özellikle talep yönlü sorunlar başlamıştır. Talebin azlığı nedeniyle ürünlerini satamayan şirketler işçi çıkarmaya hatta üretimi durdurmaya başlamışlardır. Sonuçta 1929'da ekonomik buhran olarak adlandırılan kriz patlak vermiş ve devletin ekonomiye, üretime ve para piyasasına hiç karışmaması sorgulanmaya başlamıştır. Ayrıca 1. Dünya Savaşı'ndan çıkan ülkelerin fakirleşmesi ve eldeki kıt kaynaklar serbest ekonomi politikalarının uygulanmasını anlamsızlaştırmıştır. Örneğin; Türkiye'de 1923 yılında Cumhuriyet ilan edilmiş ve 1930'lu yıllara kadar liberal ekonomik politikalar uygulanmıştır. Ancak ülkenin sanayileşmemiş olması, üretimin çok yetersiz olması ve ekonomik kaynaklarının sınırlı olması ve özel sektörün olmaması liberal politikaların uygulanmasını anlamsızlaştırmıştır. Birçok alanda özel sektör şirketleri olmadığı için bu ürünlerin devlet tarafından desteklenmesi ve üretilmesini zorunlu hale getirmiştir. 1929 ekonomik buhranı ile ortaya çıkan işsizliği azaltmak ve yaşanan durgunluğu bitirmek için çözüm aranırken John Maynard Keynes'in hükümetlerin ekonomiye müdahalesi çözüm olarak birçok ülkede kabul görmüştür. Özellikle özel sektörün girmediği ya da başarılı olmadığı üretim alanlarına devlet ya bizzat girecek ya da bu alanlarda talebi artırıcı önlemler alacaktı. Böylece talep artırıcı önlemlerle istihdamın artırılması amaçlanmış ve işsizliğin azaltılmasıyla da ekonomik krizlerin olumsuz sonuçlarının devlet eliyle ortadan kaldırılması amaçlanmıştı (Çevik, 2009: 40-41).

Sosyal Refah Devleti sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören devlet anlayışıdır. Amaç; piyasanın başarısızlıklarını ve yetersizliklerini devlet eliyle ortadan kaldırmaktır. Refah devletinin genel olarak piyasaya müdahaleci, piyasayı yasal ve sosyal olarak düzenleyici, gelir dağıtımını düzenleyici, gerektiğinde girişimci, hak ve özgürlük dağıtıcı gibi özellikleri vardır (Aktan, 1995: 73-74).

Sosyal refah devleti öncesindeki kapitalist devlet formu olan Klasik liberal devlet, bireyleri kendi çıkarlarını gerçekleştirme yolunda tamamen serbest bırakırken, ekonomik alanda da tam bir özgürlük tanımayı en iyi politika olarak kabul eder. Bu devlet formunda siyasal düzenin amacı ve kaynağını birey oluştururken, ekonomik hayatın temelinde yer alan birey çıkarı, tüm ekonomik faaliyetlerin esasını meydana

getirir. Ayrıca, kazanç elde etme hakkının sınırsız olduğu düşünülür. Tüm ekonomik hayatın kendiliğinden oluşan doğal yasalara uygun olarak gelişeceğine inanıldığından, devlet ekonomik sorunların dışında kaldığı gibi, sosyal sorunlarla da ilgilenmeyecektir (Kerman, 2006: 4-5)

Liberal devlet ticaret, sanayi, bankacılık alanlarında gerçekleşen tekeller karşısında uzun süre tarafsız ve pasif kalamamış, tekelleri denetlemiştir. Bunlar ekonomik güçlerini kötüye kullandıkları zaman cezalandırma ya da yasaklama yoluna giden devlet, ekonomik yaşamın işleyişine müdahale etmiştir (Örnek: 1998, 33)

Doğal bir yapı olan toplum ve piyasa koşulları üzerinde geliştirilmiş bir sistem olan devlet otorite kurmayacak, sadece toplumun ve piyasanın güvenlik ihtiyacını karşılayacaktır. Ancak gelişen sektörel sistemler ve ekonomik sıkıntılar devletin piyasanın dışında kalmasını engellemiştir. Devlet fakirlerin ihtiyacını karşılama, halka ucuz mal ve hizmet sunma ve işsizlere iş bulma gibi görevler edinmiştir. Ayrıca özel sektörün gücünün yetmediği alanlarda gerekli adımların devlet tarafından atılması yoluna gidilmiştir.

Sosyal Refah Devletinin büyümesi, Keynesçi denklemin koruması altında gerçekleştirilmiştir. Keynes'in amacı, büyük bir işsizlik oranıyla tanımlanan bir ekonomi için, tam istihdam koşullarına geri dönüş kuramı meydana getirmektir (Kerman, 2006: 6). Keynes'in öngöründe bulunduğu ortam gerçekleşmiş; ekonomide piyasa egemenliğine dayalı klasik liberal devlet başarısız olmuştur.

Devlet ekonomi içerisinde yer almaktan öte ekonomiyi yönetme görevini de üzerine almıştır. Piyasada rekabet koşullarını azaltmak pahasına üretimi, yatırımı ve tüketimi kontrol altında tutmaktadır. Hal böyle olunca üretmek, yatırım yaparak piyasayı genişletmek ve halkın daha fazla tüketmesi için önlemler almak için devlet kendi otoritesini kurmuştur.

Tarihsel sürece bakıldığında, uygulanan Keynesyen politikalar sonucunda, hükümetlerin yeniden seçilebilmek için popülist politikalar uygulayarak kamu harcamalarını sürekli arttırmalarının ve harcamaları borçlanma ve para basma yoluyla finanse etmelerinin kamu finansman dengesinin bozulmasına neden olduğu

görülmektedir (Acar ve Bilir, 2013: 88). Finansal dengenin bozulması ise sürekli bütçe açıkları, ekonomik krizler, enflasyon vb. sorunlar olarak toplumu ve piyasayı etkilemiştir.

Ne var ki 1970’li yıllara gelindiği zaman kamu sektörünün performansı, büyüklüğü ve işleyişi konusunda yoğun eleştiriler başladı. 1930’lardan başlayan sistemin genişliği ve 1970’lerin ortasında çıkan petrol krizinin büyük devlete verdiği zarar artık devletin küçültülmesini piyasaya yaptığı baskının ve vergi yükünün hafifletilmesini öngören yeni akımların başlamasına sebep oldu (Eryılmaz, 2012: 48-49). Devletin küçültülmesini ve işlevsel hale getirilmesini öngören öneriler ortaya çıkmaya başladı.

1970’li yılların sonundan beri egemen hale gelen yeni liberal anlayış işgücü piyasasının düzenlenmesi de dahil olmak üzere, devletin rolünü azaltmaya salık vermektedir. Düzenleme bir dengesizlik faktörü, pazarların iyi işleyişinin engeli ve büyüme, istihdam ve hatta gelir dağılımı konusunda performansların gerilemesinin bir nedeni olarak düşünülmüştür (Erdut, 2004: 17-18). Devlet piyasaya ne kadar az karışırsa piyasa o kadar sağlıklı işleyecek, istikrar korunacak ve ekonomi büyüyecektir. Aksi takdirde yüzyıldır yaşanan sorunlar yaşanmaya devam edecek, devletin oluşturduğu karmaşık, bozuk düzen ve onun ortay çıkardığı sorunlar katlanarak büyüyecektir.

3.2. Devletin Büyümesini Açıklayan Teoriler

Devletin küçültülmesini ele almadan önce üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise devletin büyümesidir. Devlet neden büyümüştür sorusunun cevabı aslında sorunun kaynağını da ortaya koymaktadır. Bu konuda birçok görüş ortaya atılmıştır. Bu konuyu ilk ele alan ise Adolph Wagner’dir

3.2.1. Wagner Kanunu

Wagner’in 1883 yılında çeşitli ülke ekonomilerini inceleyerek yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, kamu harcamalarının artış yönlü bir eğilim izlemesi, devletin ekonomik ve sosyal yapı içerisindeki rolünün zamanla artmış olmasına

bağlanmıştır. Wagner'e göre, yasal ilişkiler ve iletişimde artan karmaşa, kültürel faaliyetlere ilişkin kamunun artan talebi ve hızlı kalkınma süreçleri sonucunda ortaya çıkabilecek dengesizliklerin giderilmesi amacıyla farklı çözüm önerilerine ihtiyaç duyulması, devletin koruyucu ve düzenleyici işlevini artırmaktadır (Gacener, 2005: 104).

Wagner'in 1883 yılında yaptığı ve literatürde Wagner Kanunu ya da Kamu Harcamalarının Artışı Kanunu olarak adlandırılan bu çalışma kendinden sonra gelen bir çok iktisatçı tarafından yapılan çalışmalarla doğrulanmıştır (Bennett and Johnson, 1980: 50).

Adolph Wagner'in "*Wagner Kanunu*", ulusal ekonomi içerisinde kamusal faaliyetlerin artma nedenini, koruyucu ve düzenleyici kamusal mallara olan talepler ile kültürel ve sosyal refaha yönelik kamusal mallara olan talepler diye belirtmektedir. Ayrıca Wagner, telekomünikasyon hizmetleri, elektrik üretim ve dağıtım, ulaştırma hizmetleri gibi ölçek ekonomilerinin söz konusu olduğu endüstrilerin özel sektöre bırakılması yerine devletin, tüketicinin korunması amacıyla bu endüstrileri kendi tekeline alması, ulusal ekonomi içerisinde kamusal faaliyetleri artırır, yorumunu yapmıştır (Kerman, 2006: 16).

Kısacası Wagner devletin koruma ve düzenleme adı altındaki müdahalelerinin devlet tekeli oluşturduğunu ayrıca bu durumun devletin sürekli büyümesine neden olacağını, kamusal ve bürokratik faaliyetlerin orantısız şekilde artacağını belirtmiştir.

3.2.2. Kamu Tercihi Teorisinin Devletin Büyümesine Bakışın Açıklanması

Kamu tercihi teorisyenlerinin temel aldığı sorun devletin çeşitli sebeplerden dolayı gereksiz şekilde büyüdüğü ve bu büyüklüğün kontrolden çıkması sebebiyle "devletin başarısız" olduğudur. Büyük devlet başarısız devlettir.

Devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinin, görev ve fonksiyonlarının sınırsız olduğu ve aşırı devlet müdahalesinin söz konusu olduğu bir ekonomik düzende sonuç olarak bireylerin ekonomik özgürlükleri sınırlanmış olur (Aktan, 2005: 351). Ekonomik olarak sınırlandırılan birey zamanla diğer özgürlük alanları da

daralır. Bireyin özgürlük alanının daraldığı bir ortamda devletin etki alanı genişler. Devlet genişleyen etki alanı sayesinde değişik alanlarda da varlığını ortaya koyar ve hem ekonomik hem bürokratik hem de fiziksel olarak büyür.

Aslında devletin sunduğu kamu hizmetleri de bedava değildir. Devlet karşılığında vergi almaktadır. Burada sorun fayda maksimizasyonunu temel almadan sürekli üretmek ve bunun karşılığında sürekli daha fazla vergi toplayarak bütçeyi büyütmeğdir.

Devletin büyümesine yönelik Kamu Tercihî teorisyenlerinin başlıca görüşleri şunlardır.

“Downs Hipotezi”, Anthony Downs tarafından geliştirilmiştir. Bir takım kamusal mal ve hizmetler, bölünemez ve pazarlanamaz nitelikte olduğu için fiyatlandırılmadıklarından, bu tür mal ve hizmetlerden faydalananlardan bir bedel talep edilir. Kamu harcamalarının finansmanında fayda yaklaşımının uygulanmaması, siyasal otoriteyi, kamusal hizmetlerden doğrudan faydalanmayanlardan da vergi talep etme hakkına sahip kılacağından, vergilemede ödeme gücü yaklaşımının uygulanması, devlet bütçesinin daha büyük olması sonucunu doğuracaktır.

Gordon Tullock ve William A. Niskanen’in 1965 tarihli **“Bürokrasinin Ekonomi Teorisi”**ne göre ise; kamu kesiminde bürokratlar, bütçenin hacmini genişleterek kendi özel çıkarlarını artırmaya çabalarlar. Diğer bir deyişle, bürokratlar, daha uzun süre sahip oldukları makamda kalabilmek için siyasal iktidarın istekleri doğrultusunda bütçenin hacmini genişletmek durumunda kalırlar.

1965 tarihli **“Olson Hipotezi”** ise; devletin büyümesinde politikacılar, seçmenler ve bürokratların yanında çıkar ve baskı gruplarının da etkili olduğunu iddia etmektedir. Buna göre, özellikle ekonomik çıkar ve baskı grupları siyasal iktidar ve bürokrasi üzerinde lobicilik yaparak ekonomik transfer elde etme yarışındadırlar (Kerman, 2006: 16-17).

Bürokratlar, bürokratik güçlerini arttırmak için devlet imkânlarını kullanırlar. Örneğin; lisede çalışan bir okul müdürü okulunun bahçesine anasınıfı çocuklarına

uygun bir park yaptırıp stratejik plana bunu koyması ve insanlara duyurması veya bir milletvekili aynı seçim çevresinde yeniden aday olarsa o seçim çevresinin yollarının hiç gerekmediği halde yeniden yapılmasını sağlaması bu duruma örnek olabilir. Kısaca logrolling yapabilir. Burada bizim karşımıza Friedman Matrisi çıkmaktadır. Yani kişi başkasının parasını başkası için harcarken kaygı düzeyi en düşük, israf ve kaynak yağmacılığı en yüksek düzeydedir.

Tablo -4: Friedman Matrisi (Kaynak Harcama Tablosu)

		KİMİN PARASINI HARCİYOR	
		Kendi Parasını	Başkasının Parasını
KİMİN İÇİN HARCİYOR	Kendisi için	İsraf ve savurganlığın en az görüldüğü alan	Hem kamusal hem özel alan
	Başkası için	İsraf ve savurganlığın en az görüldüğü alan Özel Alan	İsraf ve savurganlığın en çok görüldüğü alan Kamusal Alan

Kaynak : (Aktan ve Dinleyici, 2007: 77)

3.2.3. Diğer Teorilere Genel Bakış

Devletin büyümesi ile ilgili William Baumol, William Nordhaus, William Orzechowski gibi birçok teorisyene ait teori bulunmaktadır. Bunların sistematik olarak toplandığı tablodan incelemek daha kolay ve genele yordama olacaktır

Tablo-5 : Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler

Wagner Kanunu Adolph Wagner (1883)	<p>Milli ekonomi içerisinde kamusal faaliyetler başlıca şu nedenlerden dolayı artmaktadır:</p> <ul style="list-style-type: none">- Koruyucu ve düzenleyici kamusal mallara olan talepler dolayısıyla, devlet başlıca iç ve dış güvenlik ile adalet hizmetlerine olan harcamalarını artırmaktadır.- Kültürel ve sosyal refaha yönelik kamusal mallara olan talepler dolayısıyla devlet eğitim, sağlık vb. hizmetler için harcamalarını artırmaktadır.- Ölçek ekonomilerinin söz konusu olduğu endüstrilerin özel sektöre bırakılması yerine devlet tüketicinin korunması amacıyla bu endüstrileri kendi tekeline almaktadır. Posta ve telekomünikasyon hizmetleri, elektrik üretim ve dağıtımı, ulaştırma hizmetleri bu konuda örnek verilebilir.
Dengesiz Büyüme Hipotezi William Baumol (1967)	<p>Baumol'a göre iktisadi faaliyetler esasen sermaye-yoğun ve emek-yoğun olmak üzere iki grupta toplanabilir. Baumol, kamusal hizmetlerin esasen emek-yoğun özellikte olması nedeniyle birim başına üretim maliyetlerinin ve verimliliğin kamu kesiminde düşük olduğunu belirtmektedir. Kısaca Baumol'a göre kamu harcamalarının artmasının temel nedenlerinden birisi, devletin iktisadi faaliyetlerinin emek-yoğun özellikte olmasıdır.</p>
Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi William Nordhauss (1975)	<p>Nordhauss'a göre kamu harcamaları özellikle seçim dönemlerinde artmaktadır. Politikacılar seçim ekonomisi stratejisi izleyerek, seçimler yaklaştıkça kamu harcamalarını artırırlar.</p>
Düşük Verimlilik Hipotezi William Orzechowski (1974)	<p>Orzechowski'ye göre; kamu harcamalarının artışının bir nedeni kamu kesimindeki verimliliğin özel kesime oranla daha düşük olmasıdır. Düşük verimlilik, kamu kesiminde yapılan hizmetler için daha fazla harcama yapılmasına neden olmaktadır</p>
Sıçrama Etkisi Alan Peacock, Jack Wiseman (1961)	<p>Peacock ve Wiseman, İngiltere'de 1890-1955 yıllarını kapsayan dönemde kamu harcamalarının artış trendini incelemişlerdir. Peacock ve Wiseman, sözkonusu dönemde İngiltere'de kamu harcamalarının sürekli bir artış gösterdiğini, ancak bu artışın özellikle savaş ve depresyon dönemlerinde "sıçrama" gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Peacock ve Wiseman'ın teorik açıklamaları literatürde "Sıçrama Etkisi" [Displacement Effect] olarak adlandırılmaktadır</p>

<p>Abramowitz Eliasberg Hipotezi Moses Abramowitz, Vera Eliasberg (1957)</p>	<p>Abramowitz ve Eliasberg; İngiltere’de 1890-1950 yıllarını kapsayan dönemde kamu istihdamının artış trendini incelemişlerdir. Bu iki iktisatçı çalışmalarında savaşın kamu harcamalarını artırdığını, bunun dışında sanayileşmenin de kamu harcamalarının artmasında önemli rol oynadığını ileri sürmüşlerdir.</p>
<p>Meltzer - Richard Hipotezi Alan H. Meltzer, Scott F. Richard (1978)</p>	<p>Meltzer ve Richard’a göre; Sıçrama Etkisi kamu harcamalarının büyümesini açıklamakta yeterli değildir. Kamu harcamaları savaşın olmadığı normal dönemlerde de artmaktadır Özellikle soğuk savaş ve askeri açıdan diğer ülkelere korku vermek amacıyla devlet savunma harcamalarını artırmaktadır.</p>
<p>Bürokrasi’nin Ekonomi Teorisi Gordon Tullock (1965), William A. Niskanen</p>	<p>Kamu kesiminde bürokratlar bütçenin hacmini genişleterek (bütçe maksimizasyonu) kendi özel çıkarlarını artırmaya (fayda maksimizasyonu) çabalarlar. Özetle, bürokrasi daha uzun süre makamda kalmak için siyasal iktidarların istekleri doğrultusunda bütçenin hacmini genişletmek durumundadır.</p>
<p>Peltzman Hipotezi Sam Peltzman (1980)</p>	<p>Peltzman’a göre; kamu harcamalarındaki artışın en önemli nedenlerinden birisi gelir dağılımındaki eşitsizliklerdir. Bir ülkedeki gelir dağılımının bozuk olması gelirin yeniden dağılımı için kamu harcamalarının artması neticesini doğurmaktadır</p>
<p>Borcherding Hipotezi Thomas Borcherding (1977)</p>	<p>Borcherding, refah, nüfus artışı ve enflasyonun kamu harcamaları artışı üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla 1902-1970 yılları arasında ABD’de kamu harcamalarının gelişimini incelemiştir. Yaptığı analize göre nüfus artışının %25 oranında, enflasyonun %12 oranında ve kişi başına milli gelir artışlarının (refah) ise yaklaşık olarak %25 oranında devletin büyümesinde etkili olduğu tahmin edilmiştir.</p>
<p>Direktör Hipotezi George Stigler (1970)</p>	<p>Stigler’e göre; siyasal güç çoğunluğun oylarına dayalı iktidarların elindedir. Bu bakımdan siyasal gücü elinde tutan siyasal iktidarlar zengin ve fakir arasında kalan ortanca seçmen (median voter) taleplerini karşılayarak iktidarda kalmaya çalışırlar Kısaca, siyasal süreçte direktör, ortanca seçmen gruplarıdır Bu kesim kamu harcamalarının artışında temel rolü üstlenmektedir.</p>

<p>Buchanan Yaklaşımı James M. Buchanan (1977)</p>	<p>Devletin büyümesinde nüfus artışı, kentleşme, ekonominin yapısındaki değişme, enflasyon vb faktörler rol oynamaktadır. Ancak Buchanan bu faktörler dışında devletin sürekli büyümesinin nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Politik müteşebbislerin (Politikacıların) “Politik Gelir” şeklindeki çıkarlarını maksimize etme eğilimleri kamu harcamalarını artırmaktadır. Oylarını maksimize etmeye çalışan politikacılar artan kamu harcamalarını çoğunlukla emisyon ve borçlanma ile finanse etmektedirler - Mali Aldanma (Fiscal Illusion) adı verilen bir olay neticesinde de devlet büyümektedir. Mali aldanma kavramı, dolaylı vergiler veya kaynakta tevkif usulüne göre tahsil edilen dolaysız vergiler neticesinde vergi yükümlülerinin vergi ödediklerinin farkına varmamaları, dolayısıyla kendilerine sağlanan kamusal hizmetlerin bedelini doğru olarak saptayamamaları durumunu ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle vergi ödeme konusundaki şursuzluk (tax unconsciousness) vergi yükümlülerinin kamu hizmetlerine olan talebini artırmaktadır. Sonuç itibariyle; kamusal mal ve hizmetlere olan talebin artması kamu harcamalarının genişlemesi neticesini ortaya çıkarmaktadır.
<p>Demsetz Hipotezi Harold Demsetz (1979)</p>	<p>Demsetz’e göre ekonomideki yapısal değişiklikler ve uzmanlaşma devletin büyümesinin nedenleri olarak görülebilir. Örneğin, hesap makinelerinin yerini bilgisayarların alması, kamu kesiminde harcamaların artmasına neden olmuştur.</p>
<p>Olson Hipotezi Mancur Olson (1965)</p>	<p>Devletin büyümesinde politik müteşebbisler, seçmenler ve bürokratlar dışında çıkar ve baskı grupları da etkili olurlar. Özellikle ekonomik çıkar ve baskı grupları siyasal iktidar ve bürokrasi üzerinde lobicilik yaparak “ekonomik transfer” elde etmeye çalışırlar. Örneğin; yatırımların ve ihracatın desteklenmesi amacıyla teşviklerin artırılması talebi doğrultusunda yapılan lobicilik faaliyetleri sonuçta devletin büyümesine neden olur.</p>
<p>Açık Ekonomi Hipotezi AssarLindbeck (1976) DavidCameron (1979)</p>	<p>Uluslararası ekonomik ilişkilerin serbest olduğu dışa açık ülkelerde içe dönük kapalı ekonomilere oranla kamu harcamaları daha fazla artmaktadır. Ödemeler bilançosu açık veren ülkelerde kamu harcamaları politikaları ile açık giderilmeye çalışılır.</p>

Downs Hipotezi Anthony Downs (1960)	Bazı tür kamusal mal ve hizmetler bölünemez ve pazarlanamaz nitelikte olduğu için fiyatlandırılmazlar. Dolayısıyla bu tür mal ve hizmetlerden fayda sağlayanlardan da bir bedel (vergi) talep edilir. Downs'a göre; kamu harcamalarının finansmanında fayda yaklaşımının uygulanmaması dolayısıyla siyasal otorite kamusal hizmetlerden doğrudan fayda sağlayamayanlardan da vergi talep etme hakkına sahip olabilecektir. Sonuç olarak, vergilemede ödeme gücü yaklaşımının uygulanması devlet bütçesinin daha büyük olması sonucunu doğuracaktır.
Oates Hipotez (Yoğunlaşma Etkisi) William E. Oates (1972)	Oates'e göre; ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla yönelik kamu politikaları sonucunda devletin ekonomik faaliyetleri genişler. Özellikle, merkezi devlet ulaştırma, haberleşme, enerji ve altyapı yatırımları gibi hizmetler üzerinde yoğunlaşır Oates, devletin büyümesi sonucu doğuran bu etkiyi Yoğunlaşma Etkisi (Concentration Effect) olarak adlandırmaktadır.

Kaynak: (Aktan, 1995: 45-47)

3.3. Devletin Büyümesinin Nedenleri

Devletin büyümesine ilişki teori ve hipotezler incelendiğinde teorisyenlerin kendilerine göre bir büyüme sebebi gösterdiği açıktır. Devletin büyümesini kimi teorisyenler siyasete, kimi teorisyenler ekonomiye, kimi teorisyenlerde sosyolojik sebeplere bağlamaktadır.

20. yüzyılda koloni yönetimlerin sona ermesi ve ulus-devletlerin ortaya çıkması, ayrıca kapitalizm ve sosyalizm gibi iki ideolojik sistem arasındaki küresel rekabet ve genişleme politikası, bu sistemleri uygulayan ülkelerdeki genişleyen kamu hizmetleri, düzen ve güvenlik ihtiyaçları, bürokrasiyi önemli ölçüde büyütmüş ve işlevlerini artırmıştır. Öte yandan, bürokrasinin büyümesi, gücünün artması, bütçe açıkları ve kamu borçları, kamu hizmetlerinde verimsizlik, israf, yolsuzluk, kötü yönetim gibi yaşanan olumsuzluklar, bürokrasinin siyaset kurumuna ve topluma karşı sorumluluğu alanlarında çeşitli çevrelerce yoğun eleştirilerin dile getirilmesine neden olmuştur (Eryılmaz, 2013: 33).

Devletin görevlerinin ve görevlilerinin artması sonucunda devletlerin genişlemesi başlamış, her alanda büyük ve hantal bir yapılaşma sonucunda birçok sorun ortaya çıkmıştır. Özellikle Keynesyenler bu sorunların birçoğunu refahın gerçekleşmesi için ortaya çıkması gereken durumlar gibi yorumlamışlar ve devletin büyümesini ve sınırlarını aşmasını iyi bir şeymiş gibi göstermişlerdir.

Bertrand de Jouvenel'in dirayetle belirttiği gibi, yüzyıllar boyunca insanlar devlet yönetimini frenlemek ve sınırlamak için kavramlar oluşturmuşlardır; ama Devlet her defasında aydın müttefiklerini kullanarak bu kavramları, kendi karar ve faaliyetlerine eklenen otomatik meşruluk ve erdem onaylarına dönüştürmeyi başarmıştır (Rothbard, ET: 2015). Hatta kutsal devlet baba her şeyin üzerine çıkmış adeta tanrılaştırılarak her şeye kadir güç olarak lanse edilmiştir.

1980'e kadar devletin görevlerinin artması ve büyümesinin çeşitli açıklamaları bulunmaktadır. Bazıları bu büyümeyi sosyo-ekonomik gelişmenin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Toplum büyüdükçe ihtiyaçları artmış ve daha fazla kamu hizmeti talep etmiştir. Bu talebi karşılamak için ise devlet yeni birimler kurmuş ve bu kurumlara kaynak aktarmıştır. Bazıları ise bu büyümeyi sosyal demokrat siyasi partilerin kamu hizmetlerini arttırma eğilimli ideolojilerine dayandırmaktadır. Devlet piyasadaki tekelleri önlemek ve tüketicinin korunmasını sağlamak için kamu hizmetine ağırlık vermiştir. Bazen de kendi içinde büyüme eğilimi içerisine girmiştir.

Bürokratlar kendi kurumlarını ve bütçelerini büyütmek için birbirleriyle yarışa girmişler (Eryılmaz, 2012: 25-26); hatta çeşitli lobicilik faaliyetleri yürütmüşlerdir.

Tablo- 6: Devletin Büyümesine Yol Açan Faktörler

1. Ekonomik ve Mali Faktörler	<ul style="list-style-type: none">* Tam Kamusal Mal ve Hizmetlere Olan İhtiyaç (İç ve Dış Güvenlik, Adalet, Diplomasi Hizmetleri)* Yan Kamusal Mal ve Hizmetlere Olan İhtiyaç (Eğitim, Sağlık Hizmetleri)* Ölçek Ekonomilerinin Söz Konusu Olduğu Hizmetler (Enerji, Ulaştırma, Haberleşme)* Depresyon ve Ekonomik Kriz (Konjonktürel Dalgalanmalar)* Mali Aldanma* Enflasyonist Baskılar* Az Gelişmiş Ülkelerde Devletin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmadaki Rolü* Tam İstihdamın Sağlanması* Kaynakların Etkin Kullanımı ve Yeniden Dağılım Politikaları* Keynesyen Görüşlerin Kamu Politikalarına Hakim Olması
2. Siyasal Faktörler	<ul style="list-style-type: none">. Sıcak Savaş Tehlikesinin Yaşanması,. Soğuk Savaş ve Dış Tehditler,. Siyasal Süreçte Siyasal Aktörlerin Kendi Çıkarlarının Peşinde Koşmaları,. Politik Konjonktürde Seçim Ekonomisi Uygulanması,. Bürokrasinin Bütçenin Hacmini Genişletmesi,. Çıkar ve Baskı Gruplarının Devletten Transfer Kollama Gayretleri,. Hükümetlerin Popülist, Partizanca ve Patronaj Politikaları,
3. Sosyal Faktörler	<ul style="list-style-type: none">. Nüfus Artışı. Gelir ve Servet Dağılımının Dengeli Olması,. Geri Kalmış Bölgeler Sorunu,. Konut Sorunu,. Terör,. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetlerin Sağlanması,. Sosyal Tazminler,. Sosyal Güvenlik Hizmetleri,. Teknolojik Değişme,

Kaynak: (Aktan, 1995: 49).

3.3.1. Devletin Büyümesinin Siyasal Nedenleri

Devletin büyümesi ile ilgili nedensellik teorilerini ve sınıflandırmalarını incelediğimiz zaman devletin büyümesinin sebepleri üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki, siyasi sebeplerdir. Devletlerin diğer devletlerle olan dostluk, düşmanlık ilişkilerinin sonucu olarak izlediği savaş politikaları ya da ticaret politikaları devleti büyütmektedir.

Çıkar gruplarının kendilerine yönelik bütçe aktarımını sağlamak amacıyla siyasal iktidara lobicilik baskısı kurlmaları diğer bir nedendir. Çıkar grupları gerektiğinde seçim zamanların da seçim çevrelerinde siyasiler ile lehte ve aleyhte ilişki içine girebilirler (Aktan, 1995: 49).

Siyasetçilerin devlet olanaklarını seçimlerde daha fazla oy alabilmek için kullanmaları da devleti büyütmektedir. Bir diğer büyüme sebebi de devletin kendi kurumları içerisinde var olan kurumsal yarıştır. Bu yarış iki şekilde olur: Birincisi, siyasi iktidara yaranmak için, diğeri ise kurumun içindeki refahı arttırmak içindir Birinci duruma mecliste Samsun limanı inşaat çalışmaları konuşulurken Kayseri milletvekilinin bende Kayseri'ye isterim diyerek çıkışması olarak anlatılan rivayet etkileyici bir örnektir. Diğer durumda da kurum yetkilileri bütçeden en fazla payı almak ve bunu kullanmak için her yolu denmektedirler. Bu nedendir ki her kurumun önünde çeşit çeşit makam aracı bulunmakta, personel odası güzelleştirme yarışmaları yapılmaktadır.

3.3.2. Devletin Büyümesinin Sosyal Nedenleri

Devletin büyümesinde devletin mekanizmalarının en az etkili olduğu büyüme nedeni sosyal sebeplerdir. Çünkü sosyal sebepler genellikle devletin kontrolü dışına taşan alanlardan gelmektedir. Sözgelimi devlet ne kadar nüfus planlaması yapsa da, ne kadar eğitim verse de sonuçta çocuk yapmak bir ailede anne ve babanın vereceği kararın sonucudur ve direkt olarak nüfus artışını etkiler. Çalışanların sosyal hakları ve sosyal güvenlikleri, terör olayları da devletin büyümesine sebep olan sosyal sorunlardan biridir (Aktan, 1995: 42) ve sosyal devleti büyüten sosyal etkenlerdendir.

Refah devletinin insanlara sağladığı nimetlerin giderek arttığı bu dönemde sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, iskân gibi temel insani gereksinimler Batılı devletlerde kolayca sağlandığı gibi, insanlar yüksek işsizlik sigortaları ödemeleri, devlete ait taşıma araçlarından ücretsiz bir biçimde yararlanma gibi haklardan yararlandırılmışlardır. İşsizlik sigortalarının neredeyse çalışan bir kişinin aylık maaşına denk olması insanları her şeyi devletten bekleme alışkanlığı ile tembelliğe sevk etmiştir. Bu durumda aktif çalışan nüfus oranı düşmüştür. Kamusal harcamalara aşırı ölçüde artmıştır (Demirel, 2012: 2). Devlet herkesin sosyal haklarını ve sosyal güvenliğini sağlama görevini üzerine almıştır. Bir vatandaş özel sektörde çalışır ama sosyal güvenlik hizmetlerini ve emekli maaşını devletten alır. Ayrıca devlet terörün etki alanını daraltmak için sürekli biçimde askeri ve bölgesel yatırım yapması savunma harcamalarını arttıracaktır.

Tablo - 7: Devletin Büyümesinin Sebepleri

1.Sanayileşme	<ul style="list-style-type: none">• Fabrika Sisteminin Gelişmesi• Teknolojik Yenilikler• Şehirlerin Büyümesi• Ortaya Çıkan Sağlık ve Eğitim Açığı
2.Sanayileşme Maliyetleri	<ul style="list-style-type: none">• Çevre Kirliliği• Doğal Hayata Verilen Zararlar• Madde Bağımlılığı ve Sosyal Sonuçları
3.Devletin Ekonomiye Kontrol İsteği	<ul style="list-style-type: none">• Devletin Ekonomiye Makro Düzeyde Tutmak İstemesi• Hayati Öneme Sahip Stratejik Endüstrilere Sahip Olmak İstemesi (Örnek: Makine Kimya Tesisleri)• Tekelleri Engelleme Çabası• Tüketiciyi Koruma Faaliyetleri
4.Siyasi Sebepler	<ul style="list-style-type: none">• Toplum ve Ekonomik Güçleri Denetim Altına Alma• Milliyetçi Söylemler Empoze Etme• Modernleşme Politikasını Toplumun Alt Tabakalarına Yayma
5.Demoğrafik Değişiklikler	<ul style="list-style-type: none">• Ülkede Nüfusun Artması• Nüfusun Yaş Gruplarının Yoğunluğunun Değişmesi• Nüfus Kompozisyonlarının Değişmesi• Sosyal Güvenlik Sistemleri
6.Kentleşme	<ul style="list-style-type: none">• Nüfusun Kentlere Hızlı Bir Şekilde Toplanması• Suç Oranının Artması• Toplumsal İhtiyaçların Artması
7.Milli Gelirin Artması	<ul style="list-style-type: none">• Toplumun Lüks Taleplerinin Artması• Mevcut Sistemlerin Kültür Düzeyinin Altında Kalması
8.Dağıtıcılık Rolü	<ul style="list-style-type: none">• Tabakalar Arası Farklılaşma• Devletin Sosyal Devlet Politikaları• Özürlülerin, Kimsesizlerin ve Evsizlerin Sayısının Artması

9.Standart Yükseltme Çabası	<ul style="list-style-type: none"> • Özel Sektörün Hizmet Kalitesini Düşüreceği Endişesi • Modernleşme Hareketlerini Destekleme Çabası
10.Kamu Hizmetlerinin Ucuzluğu İnanışı	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu Kesimin Kar Amacı Gütmemesi • Toplumun Sübvansede Edilmiş Malları Ucuz Olarak Görmesi
11.Logrollig	<ul style="list-style-type: none"> • Siyasetçilerin Güçlerinin Siyasi Çıkarları İçin Oy Yatırımına Dönüştürmesi • Halkın Yatırımın Gerekliliğine ve Kalitesine Bakmadan Oy Kullanması
12.İç Faktörler	<ul style="list-style-type: none"> • Bürokratların Rekabetten Uzak Çalışma Ortamları • Çalışma Ortamının Sağladığı Refahı Sürdürme İsteği • Kurumun İşlerlik Gücünü Arttırma İsteği • Kurumun Bütçesini Arttırma İsteği • Kurumun Etki Alanını, Dolayısıyla Bürokratik-Bireysel Tatmini Arttırma İsteği
13.Kamu İşletmelerindeki Verimsizlik	<ul style="list-style-type: none"> • Hizmet Kalitesi ve Miktarı Değişmediği Halde Harcana Paranın Artması • İstihdam Fazlası Personel • Ölçülebilecek Niceliksel Bir Satışın Olmayışı • Emir Komuta Zinciri İçinde Amiri ve Sorulu Olunan Siyasi İdarenin Keyfiyetini Karşılama Mecburiyeti • Sonsuz İş Güvencesi
14.Devletin Düzenleyici Rolü	<ul style="list-style-type: none"> • Devletin Piyasa Kurallarını Düzenlemek İstemesi • Devleti Hakemlik Görevi • Düzenleyici ve Denetleyici Kurum ve Kurulların Kurulması

Kaynak*: (Eryılmaz, 2012: 26-30).

*Anılan kaynakta yer almamaktadır, bu çalışma için hazırlanmıştır.

3.3.3. Devletin Büyümesinin Ekonomik Nedenleri

Devletin büyümesinin bir diğer kaynağı da ekonomik sebeplerdir. Ekonomik sebepler aslında devletin girmesi gereken alanlar veya girmemesi gereken alanlarla ilişkileridir.

Refah devleti anlayışının benimsenmesi devletin işlevlerini değiştirerek örgütlenme biçimini genişletmiş ve kamu harcamalarında artışlara neden olmuştur (Kurt ve Uğurlu, 2007: 83). Devlet hemen hemen her alana el atmış ve çok geniş bir yapı ve hantal bir bürokrasi ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak bireylerin özgürlüğü engellenmiş, piyasanın kendi içindeki rekabetinden öte devletle rekabeti sorunu ortaya çıkmıştır.

Devletin güvenlik, yargılama ve diplomatik hizmetleri devletin temel görevleridir. Ancak buradaki sorun gün geçtikçe bu alanlardaki iş gücü ihtiyacının artması ve bu alana daha fazla kaynak aktarılmak zorunda kalınmasıdır (Eryılmaz, 2012: 26-30). Gelişen diplomasi, artan suç oranları ve ticari anlaşmazlıklar devletin bu alanda yatırım yapmasını ve istihdamı arttırmasını zorunlu kılmaktadır. Aksi halde diplomatik yenilgiler, ticari kayıplar ve sokak suçları kamusal bir sorun olacaktır.

Diğer kamusal ihtiyaç olan eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlar da devletin büyümesini etkiler. Bir diğer husus da enerji, ulaştırma ve haberleşme alanlarının devlet eliyle yürütülmesidir. Küresel düzeyde yaşanan ekonomik krizler de devleti ekonomik olarak büyümeye sürükler. Bunun yanında Keynesyen politikalar, istihdam sorunu ve gelir paylaşımı gibi konulara müdahaleler devletin büyümesinin ekonomik sebepleridir (Aktan, 1995: 49).

Özellikle nüfusun dağılık olduğu ve yeni gelişmekte olan ülkelerde özel sermaye kâr getirmeyeceği için köy, kasaba ve küçük ilçelerde hizmet sektörüne yatırım yapmaz. Bu açığı ancak devlet elinin uzanması kapatabilir.

Bütçe açıkları kamu otoritesinin ayağını yorganına göre uzatmamasının sonucudur. Gelirlerinden fazla harcama yapmak, kaynağı olmayan harcama kalemlerine başvurmak, harcamalarda ölçsüz davranmak bütçe açıklarını kaçınılmaz kılmaktadır. Nitekim bütçe açığını kapatmanın üç yolu vardır: vergiler, para basma, borçlanma. Bunların her birinin topluma ödettiği bedel ağırdır. Borçlanmanın bedeli,

iç borçlanma halinde reel faizlerin yükselmesi, yatırım maliyetlerinin artması, özel sektöre yatırım yapacak kaynak kalmamasıdır. Bunun sonucu, iktisat literatüründe “dışlama etkisi” adıyla anılan, devlet büyürken özel sektörün küçülmesi, özel yatırımların azalması, iktisadi büyümenin yavaşlamasıdır. Dış borçlanmanın kaçınılmaz sonucu ise, ülkenin kredi notunun düşmesi, makro göstergelerin kötüleşmesi ve dış politikada manevra kabiliyetinin daralmasıdır (Acar ve Bilir, 2013: 94).

Devletin büyümesinin ekonomik nedenlerinden biriside Fordist üretim tarzıdır. Fordizm, 1960’lı yıllardan başlayarak gelişimini sürdürmüş, 1970’li yıllarda doyuma ulaşmış ve yaygınlaşan krizi hem gelişmiş ülkeler hem de merkez-uydu ülkeler ilişkisi bağlamında ortaya koymuştur (Keyman, 2000: 54-55). Piyasaların artık eskisi kadar istikrarlı olmaması ve bunun sonucunda rekabetin artması, esnekliğe sahip olmayan büyük stoklarla çalışan geleneksel üretim yapısına sahip kuruluşların değişken taleplere cevap verememesine yol açmıştır (Al, 2002: 97).

Girişimin verimliliğini düşüren aşırı stok, aşırı makineleşme ve hatalı ürün gibi kısıtlamalar (Baypınar, 2001: 23), ekonomide ve üretimde tıkanıklığa yol açmıştır. Böylelikle stokçu anlayışa dayalı Fordist büyüme piyasayı ürün satamaz ama sürekli üretir bir konuma getirmiştir.

Enerji hizmetleri; altyapı maliyeti nedeni ile verilmesi zordur, ayrıca ölçek değerli üretimi ile temini ve taşınmasının özellikleri nedeniyle uluslararası diplomasiye bağlıdır. Bu nedenlerle ister istemez devletin kontrol alanına girmektedir. Ayrıca piyasanın enerji ihtiyacının kesintisiz, ucuz ve kaliteli bir şekilde sağlanması teminat altına alınmalıdır. Krizler sonucu iç piyasadaki sermayeyi küresel kayıplardan ancak devletin uygulayacağı destekler ve yasal düzenlemeler güven altında tutacaktır.

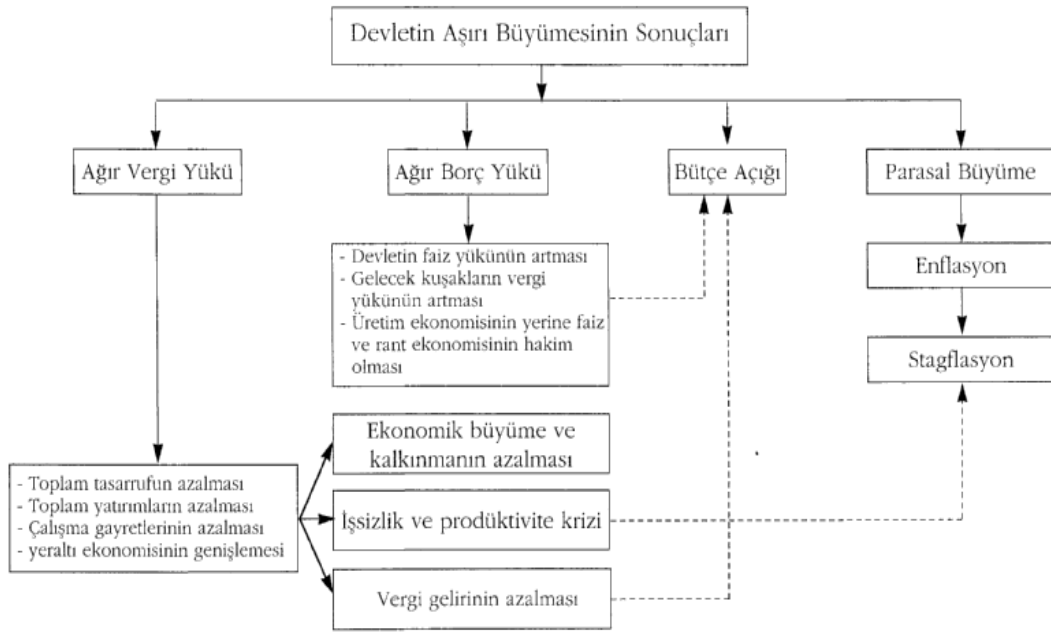
Aşırı borçlanma her zaman tehlikeli bir yoldur. İç ve dış borçlar çevrilemez hale geldiğinde bir yandan piyasaya güven azalmakta, yatırımlar üzerinde caydırıcı etkiler ortaya çıkmakta, bir yandan ülkenin uluslararası imajı kötüleşmekte ve dış politikada hareket alanı daralmaktadır (Acar ve Bilir, 2013: 94). Ayrıca halkın onayı olmadan onu borçlu hale getirmekte etik bir sorun teşkil etmektedir. Hem üretime dayalı olmayan ve aslında devlete ait olmayan bir paranın kullanımı hem de vatandaşın rızası olmadan onu borç altına sokmak piyasayı kısa ve uzun vadede çeşitli sıkıntılara sokacak ve dengeleri bozacaktır.

3.4 Devletin Büyümesinin Sonuçları

Devletin yapı ve fonksiyon itibari ile büyümesi yönetim, örgüt, koordinasyon ve halkla ilişkiler açısından bir takım sorunlar doğurmuştur (Eryılmaz, 2012: 30). Bu sorunlar büyümeyi doğuran sebeplerin birer sonucudur. Yukarıda devleti büyüten sebepler olarak gösterdiğimiz her bir maddenin bir ya da birden fazla sonucu devleti ve içindeki tüm toplumsal mekanizmaları etkilemiştir.

Bu sonuçları çeşitlendirme açısından iktisatçılar arasında değişiklik olsa da, temelde karşımıza çıkan dört genel başlık altında çıkmaktadır.

Şekil-2: Devletin Aşırı Büyümesinin Sonuçları

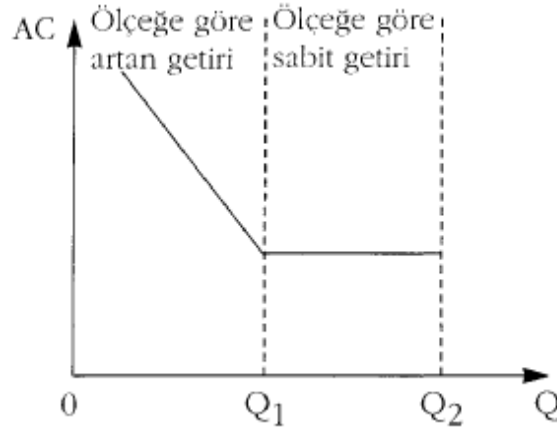
Kaynak: (Aktan, 1995: 60)

3.4.1 Devletin Büyümesinin Teorik Sonuçları

İktisat biliminde bir üretimin karlılığı marjinal maliyeti ve marjinal yararı dengesine dayanmaktadır. Optimum büyüklüğe ulaşmış bir işletmede optimum noktadan sonra yapılan üretim zarara neden olacaktır. Devletin büyümesinin teorik sonuçları olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır. Olumlu sonuçlar tıpkı bir firmada olduğu gibi optimum noktaya ulaşmamış üretim için geçerlidir. Üretim miktarı optimum noktaya ulaşıncaya kadar ürün birim maliyeti sürekli düşmektedir. Ancak optimum noktaya ulaştıktan sonra ürün miktarı artsa da maliyet değişmemektedir (Aktan ve Dinleyici, 2007: 67-68).

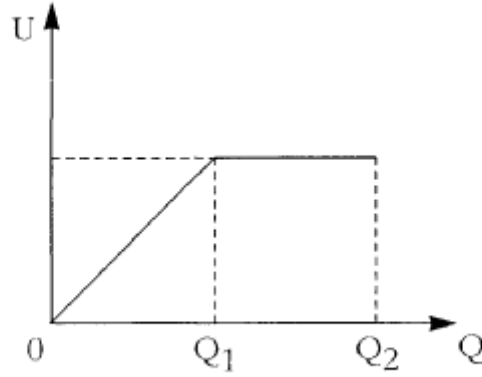
Devlet üretim ve yatırım olarak belirli bir noktaya kadar denge içerisinde işleri yürütebilmektedir. Ancak bir noktadan sonra maliyetler toplam faydadan ve gelirden büyük olmaya başlayınca elbette ki ekonomik sıkıntılar ve bütçe açıkları ortaya çıkmaya başlayacaktır.

Şekil- 3: Ölçeğe Göre Artan İçsel Ekonomiler

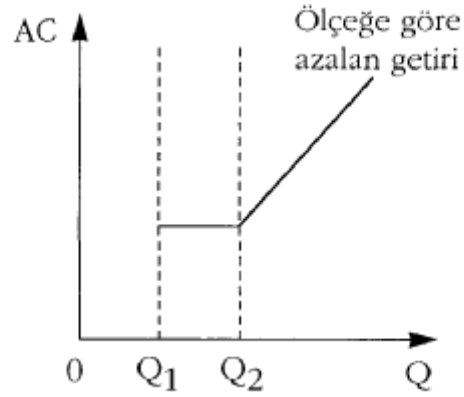
Kaynak: (Aktan, 1995: 56).

Şekil-4: Devletin Büyümesi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerden Sağlanan Fayda İlişkisi

Kaynak:(Aktan, 1995: 57).

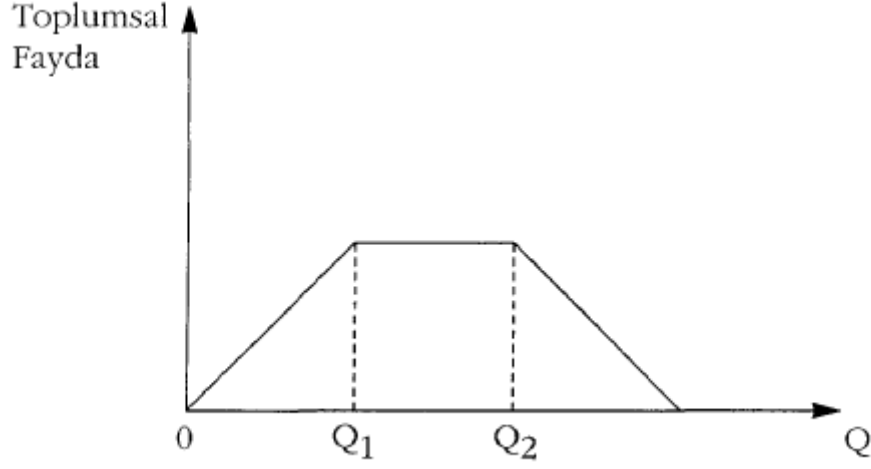
Şekil-5 :Ölçeğe Göre Azalan Getiri

Kaynak:(Aktan, 1995: 58).

Devletin üretim hacmi son noktaya ulaşıldıktan sonra verilen hizmet toplumun faydasına olmayacak, kaynak boşa harcandığı için israfı neden olacaktır. Örneğin; 1500 lise öğrencisine sahip olan ve genç nüfusu giderek azalan bir ilçeye 20'şer kişilik 2000 öğrenci kapasiteli derslik yapmak buna örnek olabilir. Çünkü yapılan derslik sayısı ne olursa olsun o hizmetten yararlanacak kişi sayısı sabittir.

**Şekil-6:Devletin Büyümesi İle Mal Ve Hizmetlerden Sağlanan Fayda İlişkisi
Negatif Ölçek**

Kaynak:(Aktan, 1995: 58).

Devletin büyümesinin teorik sonuçları dışında devlet yönetiminde, piyasanın içinde ve toplum üzerinde bizatihi görülen sonuçları mevcuttur. Bu sonuçları iktisatçılar üç şekilde toparlamışlardır. Bu çalışma liberal bakış açısıyla hazırlandığı için devletin büyümesine olumlu yönlerinden bakan Keynesyen teorinin görüşleri yer almayacaktır.

3.4.2 Devletin Büyümesinin Ekonomik Sonuçları

Devlerin büyümesinin sonuçlarının görüldüğü alanlardan ilki ekonomidir. Devlet büyüdükçe ekonomisi de büyür. Sahip olduğu ve yönetmesi gereken ekonomik varlık büyüyen devlet bu varlığı kontrol etmekte sıkıntı yaşayacaktır.

Sürekli genişleyen ve büyüyen devlet ekonomik sorunların ve yozlaşmaların bizatihi kaynağını teşkil eder. Bilindiği üzere kamu harcamaları genel olarak vergi gelirleri ile finanse edilir (Aktan, 1995: 59).

Devletin aşırı büyümesi kamu harcamalarının artmasına neden olmakta, harcamaların finansmanın sağlanması için de vergileme ve borçlanmanın artışı kaçınılmaz olmaktadır. Kamu gelirlerinin dağıtımında optimal karar vermenin

güçlüğü ve bu süreçte politik tercihlerin çok etkili olması adil bir dağılımı da oldukça güçleştirmektedir (Uzun, 2008: 120). Büyük bir organizasyonun gideri de büyük olacak ayrıca kontrolü zorlaşacaktır. Büyük devlet de giderleri karşılamak için yegâne sermayesi olan bireye daha fazla yük getirecektir.

— **Bütçe Açıkları:** Kamu kesiminin aşırı genişlemesinin ortaya çıkaracağı ilk ekonomik sonuç bütçe açıklarıdır. Siyasi iktidarlar devletin bazı gider kalemlerini seçim kaygılarından dolayı vergiden finanse edemez. Dolayısıyla artan kamu harcamalarının vergi gelirleri ile finanse edilemeyen kısmı bütçe açıklarını oluşturur.

— **Vergi Artışı:** Seçimi kazanan siyasi parti bütçe açığını kapatmak ve yeni yatırımlar yapmak için ilk yapacağı iş ise vergi oranlarını arttırmaktır.

Vergi yükünün artmasının ortaya çıkardığı başlıca olumsuz sonuçlar ise şunlardır:

- * Toplam tasarrufların azalması,
- * Toplam yatırımların azalması,
- * Çalışma gayretlerinin azalması,
- * Yeraltı ekonomisinin (kayıt dışı ekonominin) genişlemesi; gibi sonuçlar nihai olarak ekonomik büyüme ve kalkınmanın yavaşlaması, rekabet gücünün azalması, işsizliğin artması ve vergi gelirlerinin düşmesi gibi sonuçları ortaya çıkarır (Aktan, 1995: 59).

— **Emisyon:** Devlet vergi artışı ile bütçe açığını kapatamayınca piyasaya tahvil ve önceden basılmış para sürer.

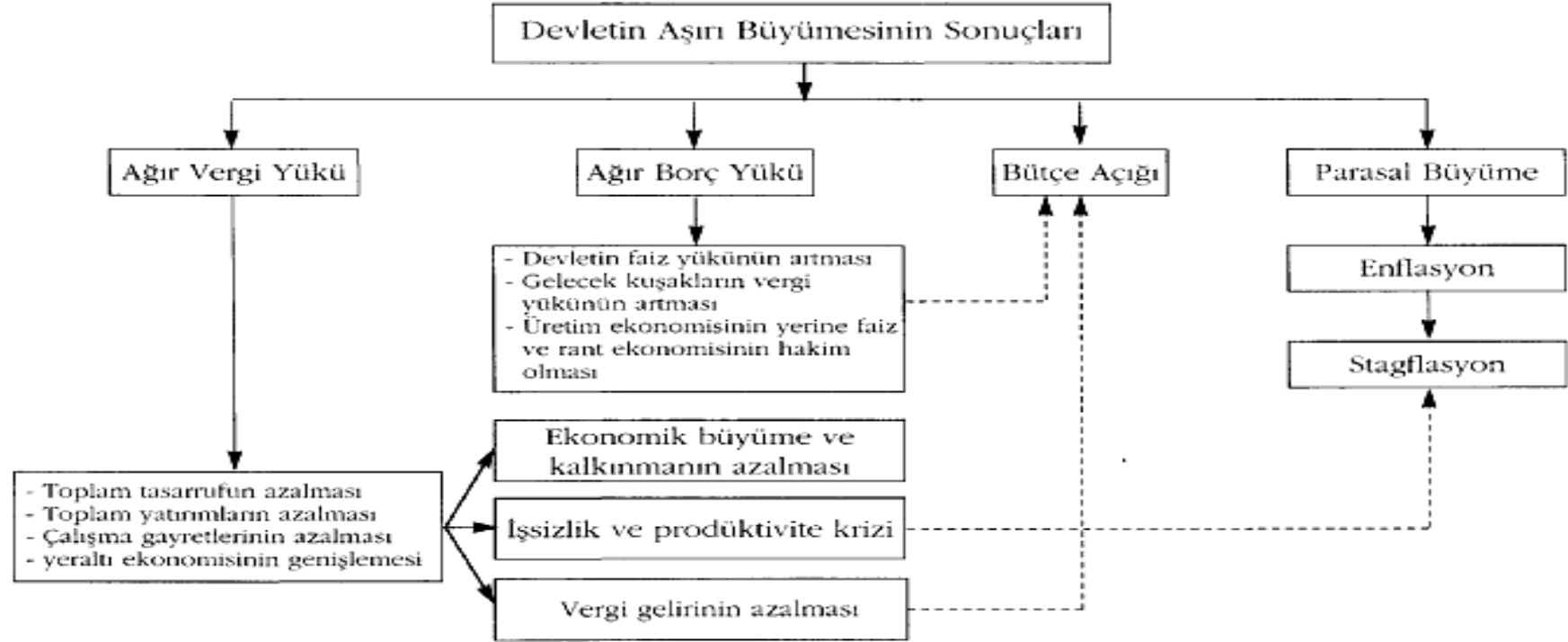
— **Para basma:** Devlet tahvil ve önceden basılmış para yolu ile bütçe açığını kapatamayınca yeniden para basma yolunu tercih eder.

— **Enflasyon:** Devletin emisyon ve para basma yoluyla piyasaya yaptığı müdahalelerin sonucunda yerel para değeri düşer ve enflasyon artar.

— **Borçlanma:** Devlet kendi imkânları ile bütçe açıklarını kapatamayınca borçlanma yolunu seçecektir.

Bu müdahalelerin tamamı mali disiplinsizlik, sosyal ve siyasi yozlaşma olarak topluma ve iktidara yansıtacaktır.

Şekil-7: Devletin Aşırı Büyümesinin Ekonomik Sonuçları

Kaynak:(Aktan, 1995: 60).

3.4.3 Devletin Büyümesinin Politik Sonuçları

Ekonomik olarak devletin büyümesi örgütsel olarak da büyümesine yol açacaktır. Yatırımları kontrol etmek ve talepleri karşılamak için yeni birimler kurulacaktır. Devletin yeni birimler kurarak büyümesi onu karmaşık ve teknik bir hale getirmiştir (Eryılmaz, 2012: 25–30). Bu karmaşıklığın sonucu olarak aşağıdaki durumlar ortaya çıkmıştır:

- **Teknokrasi:** Devletin karmaşık ve teknik bir hale gelmesinin sonucu olarak yönetim kademelerinde yapılan çalışmalar daha bilimsel ve teknik hale gelmiş ve uzman personelin ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Böylece örgütsel olarak büyüyen devlet personel sayısı olarak da büyümüştür.

- **Bürokrasi Artışı:** Büyüme ve teknokrasinin sonucu olarak bürokratik faaliyetler artmıştır. Her birim daha fazla form, anket, müracaat ve diğer belgelerle uğraşmaya başlamıştır. Bürokrasi, refah devleti politikalarının yoğun olduğu dönemde çeşitli alanlarda gücünün zirvesine ulaşmış, 1980'den itibaren özellikle ekonomik ve ticari alanda güç kaybetmeye başlamıştır (Eryılmaz, 2013: 34).

- **Bürokratik Oligarşi:** Devlet yönetimi teknik bilgileri elinde tutan uzman personele karşı bağımlı hale gelmiştir. Buna karşılıklıta bu elemanları bünyesinde barındıran birimlerde devlete karşı güçlenmiştir.

Kamu Tercihi Teorisine göre bürokratlar da diğer tüm insanlar gibi kamu yararından ziyade kendi bireysel çıkarları ile ilgilidirler. Bürokratların aldıkları pek çok kararın çok azı doğrudan kurumun çıkarlarını ilgilendirir. Ancak teorik olarak bürokratik kararların toplumun genel çıkarına hizmet edecek kararlar olması beklenir (Çoban, 2014: 87). Kamu Tercihi Teorisine göre, bürokratların büro içinde kamu yararı için büro dışında kendi çıkarı için çalıştığı varsayımı yanlıştır. Rasyonel davranış ilkelerine göre bürokratlar kendi faydalarını maksimize etmek için çalışır. Bunun anlamı şudur: Bürokratlar, organizasyonun amaçlarına hizmet etmek yerine hiyerarşik yapıyı kendi çıkarları için kullanarak güçlerini, prestijlerini, güvenliklerini ve gelirlerini artırmaya çalışır (Demirci, 2007: 212-213). Bürokratlar çalıştıkları kurumun en tepe noktasında yer almak için mücadele ederler ve bunun için ellerinden

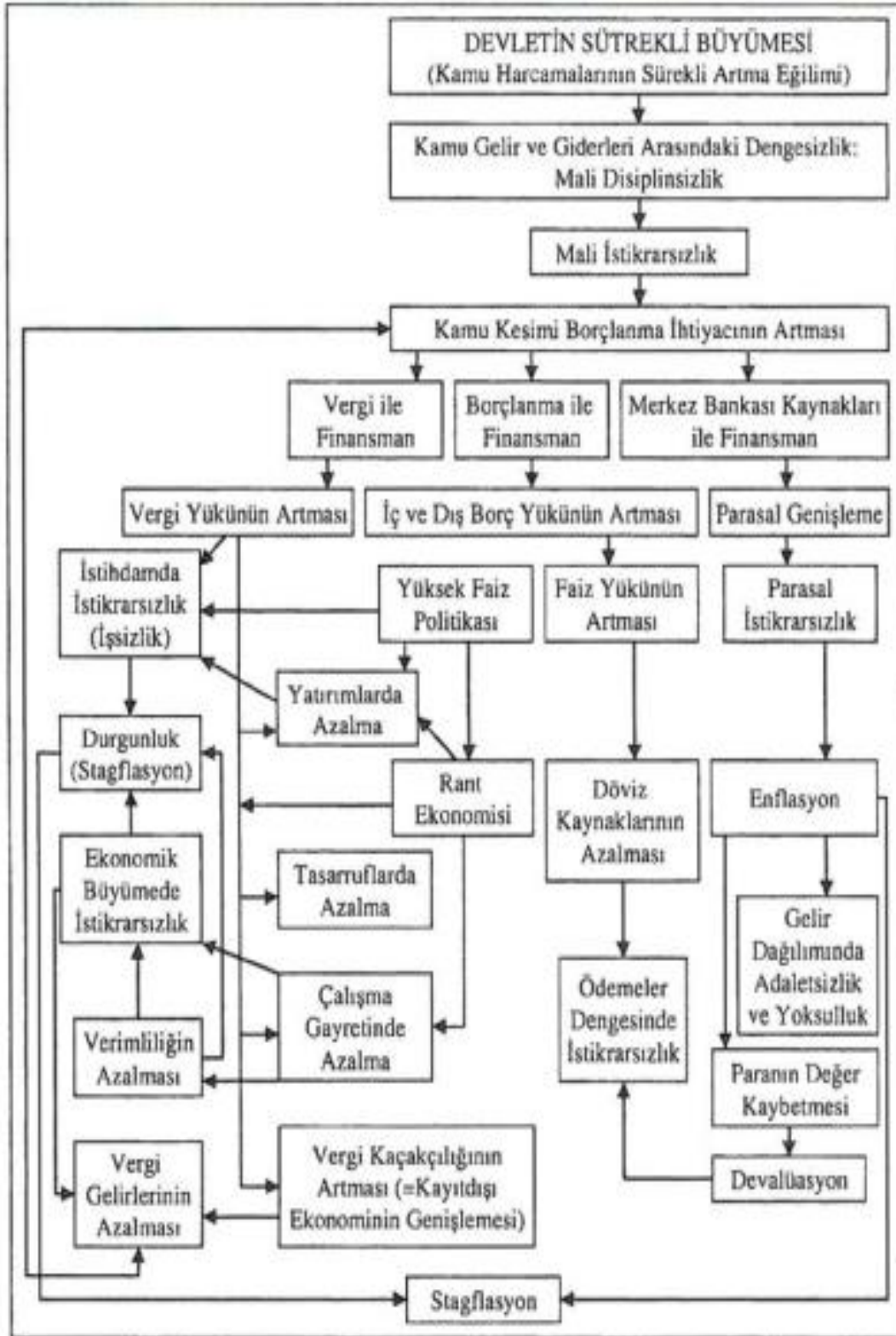
geleni yaparlar. Yeri geldiği zaman bütün bir örgütü kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirebilir. Makamsal doyumu sağlamanın yanında bürokratlar maddi çıkarları doğrultusunda örgütü kullanabilir.

Demokratik çoğulcu toplumda toplumun değişik kesimlerini temsil eden sivil toplum örgütlerinin seçimlerden önce artan taleplerini karşılamak, onları memnun etmek için kamusal harcamalar artmaktadır. Her artış kamu bürokratlarını daha tekelci bir konuma götürmekte, sonuçta talepler arttıkça devlet buna cevap vermekte cevap verdikçe de harcamalar artmakta bunun sonucunda devlet büyümekte, büyüyen devlet içinde kamu bürokratları paylarını almaktadırlar (Çevik, 2007: 162-163). Artan kamusal harcamalarda bürokratlar bir yandan kendi faydalarını maksimize etmeye uğraş verirken diğer bir yandan da diğer çıkar grupları ve siyasiler üzerinde bir etki alanı oluşturmaya çalışırlar.

Robert Michels'in Oligarşinin Tunç Kanunu'nda belirttiği gibi büyük örgütler kaçınılmaz olarak oligarşik özellikler gösterir (Eryılmaz, 2012: 267). Örgüt kendini korumak için savunma mekanizması geliştirecek; hukuku ve siyaseti baskı altında tutmaya çalışacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde iş başına gelen siyasilerin kalıcı olmak için ilk yaptıkları iş genelde kendi bürokratlarını ve kendi zenginlerini yaratmaya çalışmaktır. Yapacakları uygulamalarda karşılarına çıkacak engelleri kısa zamanda bertaraf etmek için gerektiğinde siyasiler için elini taşın altına koyacak kişilerin olması çok önemlidir. Bu kişilerde genellikle mevki ve makam uğruna koşulsuz şartsız siyasetin emri altına girebilecek bürokratlardır.

Şekil-8: Mali Disiplinsizlik ve Sonuçları

Kaynak: (Aktan ve Dinleyici, 2007: 71)

Bunlardan ayrı olarak büyümenin siyasal sonuçları rüşvet, yolsuzluk adam kayırmacılık, zimmet gibi suçlardır

Tablo- 8 : Devletin Aşırı Büyümesinin Siyasal Sonuçları

1. Rüşvet	Rüşvet kavramı, kamu görevlilerinin kamusal mal ve hizmetlerin arz edilmesinde görev ve yetkilerini kötüye kullanarak, muhatap oldukları kişi ve kurumlara ayrıcalıklı işlem yapmaları ve bu suretle para ve/veya diğer şekillerde bir menfaat elde etmelerini ifade etmektedir. Daha kısa bir tanımla, rüşvet; şahsi menfaat için görev ve yetkinin kötüye kullanılmasıdır.
2. İrtikap	İrtikap siyasal yozlaşmanın bir diğer türünü oluşturmaktadır. İrtikap esasen rüşvet suçunun özel bir türüdür. Rüşvet, iki taraflı yani, rüşvet alan ve rüşvet verenin karşılıklı olarak anlaşmaları sonucunda gerçekleşmektedir. Bu çerçevede rüşvet karşılıklı rızaya dayalı bir anlaşmanın sonucudur. Oysa irtikap, kamu görevlisinin tek yanlı olarak karşındakini rüşvet vermeye zorlamasıdır. Bu bakımdan irtikap suçuna aynı zamanda “Zorla Yiyicilik” adı verilir.
3 Zimmet ve İhtilas	Zimmet, Arapça kökenli bir kelime olup “emanet edilen şeyden aşırılmak”, “kendisine emanet edilen şeyleri kendi malı gibi kullanmak” anlamlarına gelmektedir. Siyasal terminoloji açısından zimmet, kamu görevlilerinin para ve/veya mal niteliği taşıyan kamusal bir kaynağı yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanması olarak tanımlanabilir. Zimmet fiili, eğer hileli bir şekilde yapılırsa buna “İhtilas” adı verilmektedir. Kısaca, ihtilas, zimmet suçunun mevsuf şeklidir. Bu bakımdan ihtilas aynı zamanda Mevsuf Zimmet (Nitelikli Zimmet) olarak da adlandırılır.
4. Adam Kayırmacılık (İltimas)	Siyasal karar alma sürecinde ortaya çıkan bir diğer siyasal yozlaşma türü “Adam Kayırmacılıktır”. Türkçede halen kullanılan Arapça kökenli “İltimas” kavramı esasen adam kayırmacılık ile eş anlamlıdır. İltimas kelime anlamı itibariyle “haksız yere ve yasadışı kayırma, arka çıkma” anlamlarına gelmektedir. Halk dilinde iltimas ve adam kayırmacılığı ifade etmek üzere “Torpil” kavramı da yaygın olarak kullanılmaktadır. Adam kayırmacılığın akraba kayırmacılık (nepotizm), eş-dost kayırmacılık (kronizm) ve siyasal kayırmacılık (partizanlık veya siyasal yandaşlık) olmak üzere üç türü bulunmaktadır.

5. Patronaj ve Hizmetsiz Memuriyettik	<p>Siyasal süreç içerisinde siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan “üst düzey bürokratları” görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, nepotizm, kronizm gibi faktörler esas alınarak yeni kimseler atamaları bazen yaygın bir durum arz edebilmektedir. Bu duruma literatürde “Patronaj” (patronage) adı verilmektedir. Aşırı patronaj, bazı bakanların çeşitli görevlere atama yapılması, danışman istihdam edilmesi v.b konularda sınırsız bir yetki ve güce sahip olması anlamına gelmektedir. Aşırı partizanlık ve aşırı patronajlık pek çok toplumda siyasal yozlaşmanın en yaygın türlerinden birini oluşturmaktadır.</p>
6. Hizmet Kayırmacılığı	<p>Siyasal süreçte ortaya çıkan bir diğer siyasal yozlaşma türü de hizmet kayırmacılığıdır Hizmet Kayırmacılığı siyasal iktidarın gelecek seçimlerde yeniden iktidarda kalabilmek amacıyla bütçe tahsisatlarını, oylarını maksimize edecek şekilde seçim bölgelerine tahsis etmesi ve böylece bütçe kaynaklarını yağmalamasıdır.</p>
7. Oy Ticaret (Logrolling)	<p>Oy Ticareti özellikle yasama aşamasında ortaya çıkan bir siyasal yozlaşma türüdür Yasama organı olan parlamentoda siyasal kararların alınmasında siyasal partiler menfaatleri doğrultusunda parlamentoya sunmuş oldukları kanunları karşılıklı olarak destekleyebilirler. Bu bir anlamda karşılıklı oy alışverişi ya da ticarettir.</p>
8. Oy Satın Alma (Mebus Pazarlığı)	<p>Bir siyasal parti milletvekilinin, seçim sonrasında para ve diğer şekillerde menfaat sağlayarak bir başka siyasal partiye geçmesi siyasal yozlaşmanın diğer bir türünü oluşturmaktadır Bir milletvekilinin diğer bir partiye geçmesi, bir anlamıyla oy sayılarının artması demektir. Özellikle, kırsal kesimlerde, seçmenler açısından “milletvekilinin şahsı”, bazen parti program ve felsefesinden daha büyük önem arz edebilmektedir. Yani, milletvekili A partisine de geçse, B partisine de geçse, seçmenlerin desteğini taşıyabilir. “Milletvekili Satın Alma” şeklinde ortaya çıkan bu siyasal yozlaşma türü günümüzde siyasal süreçte yaygınlık göstermektedir. Oy satın almanın ya da milletvekili satın almanın bir de piyasası (pazarı) bulunmaktadır. Ülkemizde bu ilişkilerin yer aldığı piyasaya halk dilinde “Mebus Pazarı” denilmektedir.</p>

<p>9. Lobicilik</p>	<p>Siyasal karar alma sürecinde çıkar ve baskı grupları; iktidar partisi, diğer muhalefet partileri, bürokrasi ve seçmenler ile lobicilik yaparak kamu sektöründe optimum karar almasını engeller. Çıkar ve baskı grupları (şirket ve holdingler, işçi ve işveren sendikaları, ticaret ve sanayi odaları, diğer mesleki birlikler v b) başlıca şu şekilde lobicilik yaparlar: Seçim öncesinde bir siyasi partiye parasal veya diğer şekillerde yardımda bulunurlar “Seçim Kampanyası Finansmanı” olarak adlandırılan bu birinci yöntemde; çıkar ve baskı grupları seçim sonrasında destekledikleri partinin iktidarı kazanması halinde, iktidar üzerinde etkili olmaya çalışarak çıkar ve rant sağlamaya çalışırlar. Çıkar ve baskı grupları, seçim sonrasında bazı milletvekillerinin parlamentoda kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesini sağlamaya çalışırlar. İngilizce “Influence Peddling” olarak adlandırılan bu ikinci yöntemde; bir milletvekili veya bürokratin özel kişi veya kurumlar lehine bir tür “gezgincilik” yaparak diğer milletvekilleri ve bürokratları etkilemesi söz konusudur. Çıkar ve baskı grupları, “gezginciler” in, özellikle nüfuzlu, sözü geçen, iş bitiren kimseler olmasına özen gösterirler. Gezgincilere aynı zamanda “Kanun Simsarları” adı da verilmektedir. Kanun simsarları, yasama organı ve hükümet üyelerine bir çıkar temin etmek suretiyle istedikleri kanun veya yönetmeliğin çıkarılmasını başarabilirler</p>
<p>10. Rant Kollama</p>	<p>Çıkar ve baskı gruplarının, devlet tarafından “suni” olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetlere “Rant Kollama“ (Rent Seeking) denilmektedir Rant kollamanın da başlıca aşağıdaki türleri söz konusudur:</p> <p>Monopol Kollama: Devlet tarafından imtiyaz hakkı verilen bir monopolün elde edilmesi için çıkar ve baskı gruplarının girişmiş oldukları lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalar Monopol Kollama olarak adlandırılır</p> <p>Tarife Kollama: Çıkar ve baskı gruplarının yurtiçi piyasada karlarını maksimum düzeye çıkarmak için belirli mal ve hizmetlerin ithalinde tarife (ithalat vergisi) uygulanması veya ithalatın yasaklanması için girişmiş oldukları lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara Tarife Kollama adı verilmektedir.</p> <p>Lisans Kollama: İthalatta tahsisli kotalardan lisans belgesi almak için yapılan lobicilik faaliyetlerine Lisans Kollama adı verilmektedir Burada ithalatta izin belgesi (lisans) almak suretiyle elde edilecek rantlar söz konusudur.</p> <p>Kota Kollama: İthalatın kota veya kontenjan sistemine tabi olması durumunda bazı kişi ve kurumların veya daha doğru bir ifadeyle çıkar ve baskı gruplarının global kota ve tahsisli kotaların artırılması girişimlerine ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara Kota Kollama veya Kontenjan Kollama adı verilmektedir. Burada bir taraf ithalata konu mal ve hizmetler üzerindeki miktar kısıtlamalarının kaldırılması ve/veya kapsamının daraltılması için mücadele verirken, diğer bir kısım yurtiçi piyasadaki karlarını maksimize etmek için miktar kısıtlamalarının kapsamının genişletilmesine çalışmaktadır.</p>

<p>11. Kamu Sırlarını Sızdırma ve Vurgunculuk</p>	<p>Hükümetlerin bazen idari ve ekonomik kararları gizlilik içerisinde aldıkları ve bunu bazen vatandaşların hiç beklemedikleri bir zamanda açıkladıkları günümüz siyasal karar alma mekanizmasının bir yönünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte, alınması düşünülen bir ekonomik kararın, bazı bakanlar, üst düzey bürokratlar ve bazı iktidar partisi milletvekillerince önceden çıkar ve baskı gruplarına, bazı fırsatçı spekülâtlere çıkar karşılığı sunulması veya bildirilmesi söz konusu olabilmektedir. Özellikle ekonomide devletin müdahaleci ve düzenleyici rolünün fazla olması bu tür siyasal yozlaşmayı artırmaktadır. Örneğin; devletin, KİT'ler aracılığıyla ürettiği bazı mal ve hizmetlere yaptığı fiyat ayarlamalarından (zamlardan) önceden haberdar olabilen bazı kişi ve kurumlar yaptıkları stoklarla zamlardan sonra milyonlarca hatta milyarlarca lira haksız para kazanabilmektedirler. Buna vurgunculuk denilmektedir</p>
<p>12. Gönül Yapma</p>	<p>“Gönül Yapma” (Sübvansiyon), siyasal iktidarın seçim öncesinde kendisine yardımcı olan bazı partizan grupları, seçim sonrasında devletin imkânlarından daha fazla yararlandırılması olarak tanımlanabilir.</p>
<p>13. Siyasal Dalavere (Siyasal Manipülasyon)</p>	<p>Siyasal yozlaşmanın bir diğer şekli ise; politikacıların “siyasal dalavere”ye başvurarak seçmenleri yanıltmaları ve böylece oylarını maksimize etmeye çalışmalarıdır Siyasal dalavere (political manipulation) başlıca şu şekillerde ortaya çıkmaktadır:</p> <p>Aşırı Vaatte Bulunma ve Yalan: Politikada yaygınlık gösteren siyasal dalavere türü; yalan, dolan, kandırma ve aşırı vaatte bulunmadır</p> <p>Propaganda: Siyasal dalaverenin bir diğer şekli ise propagandadır Propagandanın yalandan farkı şudur: Yalanda gerçek bilginin seçmene verilmemesi ya da aktarılmaması söz konusudur. Propaganda da ise gerçek enformasyon sunulmakla birlikte bu tek taraflıdır. Seçim aşamasında, siyasal iktidar daha avantajlı durumdadır. Özellikle, radyo ve televizyon üzerinde devlet monopolünün olduğu ülkelerde, iktidar partisi bu kitle iletişim araçlarından geniş ölçüde propaganda aracı olarak yararlanabilir.</p> <p>Aşırı Bilgi Sunma: Siyasal dalaverenin bir diğer türü, seçim sonrasında iktidar partisince kamuoyuna aşırı ve kompleks bilgiler sunmaktır. Bu suretle, iktidar partisi usulsüz ve yasalara aykırı olarak yapılan ve yürütülen faaliyetlerin kamuoyu tarafından anlaşılmasını güçleştirmektedir. Aşırı bilgi sunma (overload information) esasen bir tür “yasal gizlilik” içerisinde faaliyette bulunmayı ifade eder.</p> <p>Gizlilik ve Örtbas: Siyasal süreçte bazı bilgilerin bilerek vatandaşlara sunulmaması ve gizli tutulması söz konusu olabilmektedir. Ayrıca siyasal yozlaşmaların siyasal kurumlarca örtbas edilmesi de görülebilmektedir</p>

14. İktidarın Kişiselleşmesi, Parti Disiplini ve Lider Diktası

Çağdaş demokrasilerde görülen siyasal yozlaşma türlerinden birisi de “iktidarın kişiselleşmesi” olgusudur. Günümüzde pek çok ülkede klasik kuvvetler ayrılığı ilkesinin yürütme organı (Hükümet) lehine değiştiği görülmektedir. Yürütme organının güç ve yetkilerinin ve “takdir hakkı”nın genişlemesi zaman içerisinde iktidarın kişiselleşmesi olgusunu gündeme getirmektedir. İktidarın kişiselleşmesi mevcut müesseselerin geri planda kalarak alınmış kararların bir kişiye, lidere atfedilmesi ve tüm devlet idaresinin bir tek kişi tarafından temsil edildiğinin kabul edilmesi demektir. İktidarın kişiselleşmesi olgusunda parti disiplininin ve özellikle kitle iletişim araçlarının önemli rolü ve etkileri söz konusudur. Parti Disiplini, siyasi parti genel başkanlarının, bir diğer deyişle liderlerin isteklerinin partili milletvekilleri tarafından kabul edilmesi ve yerine getirilmesini ifade eder. Parti disiplini neticesinde günümüzde milletin vekilleri adeta birer robot haline getirilmişlerdir. Parti disiplinine uymayarak özgür düşüncelerini ve eleştirilerini ortaya koyan milletvekilleri pasifize edilebilmekte ve hatta bunun müeyyidesi partiden ihraç etmeye kadar uzanabilmektedir. İkinci olarak kitle iletişim araçlarının iktidarın kişiselleşmesi olayına katkı sağladığı söylenebilir. Özellikle yazılı basının adeta normal insanüstü karizmatik lider tipleri yaratması söz konusu olabilmektedir. Karizmatik lider, adeta putlaştırılabilmekte ve büyük kurtarıcı olarak görülmektedir

Kaynak: (Aktan, 1995: 61-64)

3.4.4 Devletin Büyümesinin Sosyal Sonuçları

Devletin ekonomik ve politik olarak büyümesinin sonuçlarının yanında bir de sonuçlarla ortaya çıkan sosyal sonuçlar olacaktır. İktisatçılar bu sonuçları ayrı bir başlık altında incelemese de ekonomik ve siyasal sonuçların getirileri olarak görmüşlerdir. En başta ortaya çıkacak sonuç devletin müdahaleci ve kontrol altında tutucu yasakları halk ile devlet arasında düşmanlığa varacak sonuçlar doğurabilecektir.

Bürokrasinin artışı halk ile devlet arasındaki basamakları arttıracak ve halk ile devlet arasında kopukluğa neden olacaktır. Devletin fonksiyonu arttıkça birey, aile ve sivil toplum örgütlerinin gücü azalmaktadır. Ayrıca yerel yönetimlerde merkezi yönetimin emri altına girmektedir. Bu durumların sonucu olarak kişi, aile ve toplumsal yapılar kendileri ve toplum hakkında karar vermekten yoksun ve iradesiz hale gelecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dördüncü bölümde devletin büyümesine çözüm olarak sunulan devletin küçültülmesi problemi incelenecektir. Devletin küçültülmesi önerisi günümüz liberal devlet yapısının temel çıkış noktası olarak görülmekte ve bütün devletlerin küçültülmesi önerilmektedir. Bu nedenle “Devletin küçültülmesi nedir? Nasıl ortaya çıkmıştır?” problemleri bu bölümün temel problemleridir. “Küçük devlet nedir, küçük devlet kavramının temel varsayımları nelerdir?” sorularına cevap aranacaktır. Ayrıca; “Devletin görevleri neler olmalıdır? Devlet hangi alanlardan çekilmelidir? Devleti küçültmenin yöntemleri neler olabilir?” problemleri incelenecek ve çözüm önerileri sunulacaktır. Son olarak büyük devleti istemeyen ekollerden yeni liberalizm, muhafazakârlık ve Anayasal İktisat kuramlarının nitelikleri, devletin büyümesine bakışları ve küçük devlete ilişkin önerileri hakkında açıklama yapılacak olup bu bilgiler kaynak taramasına dayandırılacaktır. Böylece “Küçük devlet nedir? Kimler istemektedir? Öneriler nelerdir?” problemleri incelenecek ve asıl problemimiz olan Anayasal İktisat teorisinin devletin küçültülmesine bakışına geçilmiş olacaktır.

4. DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİ

20. yüzyılın ikinci yarısında dünya Keynesyen iktisat ile şekillenmiş sosyal refah devletleri tarafından yönetiliyordu. Ekonomiye piyasa değil; devlet egemendi. Devlet piyasa üzerinde devlet olma kudreti ile tek hâkim olarak baskısını kurmuştu. Ancak bunun sonucunda ortaya çıkmış büyük devletin neden olduğu küresel ve yerel krizlerin faturasını hem piyasa hem toplum ödüyordu. Bu nedenle iktisatçılar liberalizmin yeniden etkin olmasını savunmaya başladılar.

1980 öncesi yönetsel reform çalışmaları geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı çerçevesinde devletin yönetsel güç ve kabiliyetini artırmaya yönelik teknik bir faaliyet olarak yürütülmektedir. Ancak 1980'li yıllarda devlet başarısızlığı, teknik yönlerine ilâve olarak siyasal-ideolojik bir sorun olarak görülmeye başlanmıştır. 1980'li yıllardaki ilgi odağını kamu sektörünün boyutu oluşturmaktadır (Ömürgönülşen, 2014: 20). İktisatçıların üzerinde durduğu temel nokta devletin büyüklüğünün optimal seviyesinin ne olması gerektiği ve devletin büyüklüğünü optimal seviyeye geri çekmek için neler yapılması gerektiğidir.

Liberalizm bireyin ve toplumun üzerinde sınırsız güçle donatılmış bir siyasal iktidar anlayışını reddeder; devlet anlayışı için bireysel özgürlüklerin ve toplumsal rızanın temel alınması gerektiğine inanır. İktidarın mutlak bozucu olduğunu savunan liberalizm iktidarın yetkilerinin sınırlandırılması gerektiğini, bunun içinse devletin toplumsal mutabakat ve yasalarla sınırlandırılması gerektiğini savunur. Dolayısıyla devleti baskıcı ve başarısız yapıdan kurtarmak için onu sınırlandırmak gerektiğine inanılır. Devleti ortaya çıkaran neden olan toplumsal sözleşmenin amacı devleti sınırlamak ve kurallara bağlamaya yöneliktir.(Çetin, 2002: 228-231).

1970'li yıllara gelindiğinde refah devleti egemenliğini sağlamlaştırmış, aşırı büyümüş devletler piyasaya egemen olmuştu. İktisatçılar bu durumun düzeltilmesi ve piyasanın serbestleşmesi için “devletin küçültülmesi” kavramını ortaya atmışlardır.

4.1 Devletin Küçültülmesi Kavramının Ortaya Çıkışı

1960'lı yılların sonlarına doğru kapitalizmin genişleyici dalgası Şiddetini yitirmeye başlayarak yeni bir kriz sürecine girmiştir. Bu krizde bilhassa kamu harcamalarının aşırı boyutlarda genişletilmiş olması, verimlilik / üretkenlik artışındaki yavaşlamayla ortalama kâr hadlerinin düşmesi ve fordist birikim modelinin tıkanması, refah devletinin iktisadi süreçlere müdahalesinin üretim faktörlerinin etkinliğini azaltması etkili olmuştur. Ayrıca diğer ülkelerin Bretton Woods anlaşmasıyla öngörülen doları altına dönüştürme talebinin ABD'den altın çıkışına sebep olması krizi derinleştirmiştir (Aydın, 2003: 53). 1971 yılında doların altın cinsinden tanımladığı Bretton Woods sistemi çökmüştür ve 1974 yılında petrol fiyatlarında meydana gelen yükselmeyle kriz dünya genelinde etkili hale gelmiştir. Refah devletinin bu krizi kalkınmanın yokluğundan kaynaklanmamaktadır (Esping – Andersen, 1996: 1-2)

1970'li yıllara gelindiğinde, Keynesyen ekonomilerin istikrara ulaşması olanaksız olarak görülmeye başlandı. Petrol krizleri sonucunda büyümenin ve gelişmenin motoru durumundaki ağır endüstrilerde kullanılan enerjinin astronomik oranlarda artması, devletin ağır sanayi kuruluşlarının büyük bir miktarını elinde tutmasından ve özel girişimcilerin zarar etmelerinden dolayı vergi verememeleri neticesinde, devlet büyük bir gelir kabına uğradı. Öte taraftan, refah devleti de çok pahalı bir tercihi yansıtıyordu (Kutlu, 2008: 144). Vatandaşların gittikçe daha eğitilmiş, hakkını arayan ve siyasi otoriteye daha az itaatkâr bir hal alması, insanların kamu yönetiminden ve yöneticilerinden beklentilerin farklılaşmasına ve daha nitelikli hizmet sunumu talep edilmesine neden olmuştur (Kurt ve Uğurlu, 2007: 83). Dünya kriz üzerine kriz yaşamakta, piyasa ve toplum refah devletinin olumsuz etkilerini sona erdirmek istemektedir. Kimileri çarenin yine devlet babadan geleceğini savunurken kimileri devletin küçültülmesi ve yetkilerinin kısıtlanmasını önermiştir. Özellikle Anayasal İktisatçıların başı çektiği yeni liberaller daha küçük, daha etkili ve daha tarafsız bir devlet yapılanmasının oluşturulmasını salık vermiştir.

1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında globalleşme projesinin oluşumu ile devletin rolü artan eleştiriler doğrultusunda yeniden tanımlandığında, gelişmenin belirleyici unsurunun devlet aygıtı olduğu düşüncesi terk edilmiştir. Oysa 1940'lar ve 1970'ler arasında ortaya çıkan sosyal devletin taşıdığı ama gün yüzüne

çıkmayan çelişkiler, globalleşme projesinin yükselme bağlamı içinde refah devletine yönelik meydan okumalarla gün yüzüne çıkmaktadır. Bu durum karşısında devletin ekonomik ve toplumsal yaşamda üstlendiği fonksiyonların azaltılması ile sorunların çözüleceği öngörüldü (Özalp, 2008:111).

Yeni sağın temel aldığı devlet yapılanması fonksiyonel görevlerle toplumun denetimini, yönlendirilmesini sağlayan, adalet, içişleri, güvenlik gibi asli görevleri esas alan sınırlı, gece bekçisi bir devlettir. Bu tip bir devlet yapılanmasının oluşumunda yaşanan ekonomik krizler ve sıkıntılar kadar toplumsal beklentilerde rol almıştır (Demirel, 2012: 3). 1973 Petrol Krizi'yle birlikte ekonomide yaşanan enflasyon ve durgunluk durumunun tüm dünya ekonomilerini olumsuz etkilemesi nedeniyle Keynesgil politikalara ve Refah Devletine ağır eleştirilerde bulunulmuştur (Demirel, 2006: 105). Bu süreçte mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılması için korumacı politikaların terk edilmesi gerekmiştir. Devlet müdahalesine, girişimciliğine ve düzenleyiciliğine sanayi, ticaret, bankacılık ve finans sektörlerinde son verilmesi önerilmiştir. Hızlı bir özelleştirme gündeme oturmuştur (Berksoy, 1995: 598).

İlk defa İngiltere'de Thatcher ile başlayan muhafazakâr iktidarların kamu sektörünün yapısı, işleyişi ve hizmet yöntemlerine getirdikleri eleştiriler, kamunun küçültülmesi ve yönetim anlayışının değiştirilmesinde önemli bir rol oynayarak, özelleştirme ve alternatif hizmet sunum yöntemleri ile devletin rolünün sınırlandırılması düşüncesinin yerleşmesini sağlamıştır (Kurt ve Uğurlu, 2007: 83). Artık hizmetleri sunan değil hizmetlerin sunulmasını sağlayan, piyasayı koruyan ama müdahale etmeyen, optimal bir devlet fikri benimsenmiştir. Bu süreçte öncelikli olarak kamu yönetiminin ve kamu faaliyet alanının özellikle ekonomik nitelikli olanlarından başlanarak küçültülmesi, daraltılması ve daraltılan bu alanda genelde kamu faaliyetlerinin özelde de kamu örgütlerinin kamu işletmeciliği anlayışı etrafında yapılandırılması ve işletilmesi için caba sarf edilmiştir (Aksoy, 1995: 166-167).

1920'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkan serbest piyasa krizi sonucunda oluşturulan Sosyal Refah Devleti bu krizi aşmayı başarmıştır. Ancak bu devlet yapısı 1970'li yılların petrol krizinin bizatihi sorumlusu olarak gösterilmiştir. Bunu aşmak içinse milli sermaye ile bütünleştirilmiş bir küresel sermayenin piyasaya girmesi öngörülmüştür. Bunun içinse bu kez devletin işlevsellik alanının daraltılması ve çerçeve bir sistem yani sınırlandırılmış bir devlet oluşturulması tezi ortaya atılmıştır

(Aksoy, 1998: 133-114). Devletin faaliyet sahası rekabeti mümkün olduğu kadar tesirli kılacak şartları yaratmak ve rekabetin etkili olmadığı yerlerde onun yerine başka şey ikame ederek hiçbir ferdin veya küçük topluluğun üstlenemeyeceği mahiyetteki hizmetleri ifa etmekle sınırlıdır. Plânlamacılığı ve kolektiviteyi esas alan bir sistem ferde ihtiyaçları hususunda bireysel bir seçim yapma imkânı vermez (Hayek, 2004: 53-125).

Yenidünya düzeninin önde gelen önermelerinden biri olan “minimal devlet”, refah devletinin ciddi ölçekte daraltılmasını ifade etmektedir. Devletin küçülmesi ile birlikte hem dünya zenginliklerinden daha fazla yararlanılacağı hem de baskıcı-otoriter bürokratik iktidarlar çağıının kapanacağı ileri sürülmektedir. Devlet eliyle kullanılan kamu gücünün topluma devredilmesinin “yönetme-yönetilme” ilişkisini tarihe mal edecek olan “yönetişim ilkesi” ile sağlanacağı, karar verme ve uygulama gücünün seçilmiş ve atanmışlar yerine hizmeti alanlar tarafından kullanılacağı, sistemin kurucu unsurlarının, “sivil toplum kuruluşları” olacağı savunulmuştur. Devletin; piyasa mekanizmalarının önünü açmak ve rekabeti güvence altına almak üzere düzenlemeler yaparak, piyasaların gereksinim duyduğu yatırımları gerçekleştirmek, doğal olarak da kamu huzur ve güvenini sağlamakla yükümlü kılınması gerektiği ileri sürülmüştür (DPT, 2000: 29).

Yeni liberal düşünce, hantal, hiyerarşik, bürokratik olmakla suçlanan Refah Devletine karşı konumlandığı için yeni sağ düşünceden kaynaklanan politikaların eksenini devleti küçültmek olmuştur. Bunun için özelleştirme, yerelleş(tir)me, bürokrasiyi çözme çabası politikalarının ideolojik kaynağı olarak yeniden klasik liberal ilkelere başvurulmuştur (Özalp, 2008: 11-112).

John Locke toplumun kendi mal ve can güvenliği için siyasal toplumu, yani devleti oluşturduğunu ve bazı hak ve özgürlüklerin kullanımını bizzat kendilerinin sınırlandırıdığını ifade eder. Ancak, siyasal gücü elinde bulunduran devlet yöneticilerinin güç ve yetkilerinin mutlaka sınırlanmış olması gerekir. Aksi halde, yöneticiler sahip oldukları güç ve yetkilerini kötüye kullanabilirler (Aktan; 2005: 7). Liberalizme göre bireyin özgürlüğüne yönelebilecek en büyük tehdit devlettir. Devletin bireylerin özgürlüğünü hiçe sayan, yok eden bir despot olması önlenmelidir. Bunun da yolu devletin birey için var olduğuna inanmak ve onu sınırlamaktır. Hiç kimse-ne tek tek kişiler, ne kilise, ne de devlet- insanların mallarına ve sivil haklarına tecavüz etme yetkisine sahip değildir (Locke, 1998: 28).Locke'nin söyleminden yola çıkarak 1980 sonrası oluşturulan yeni devlet sınırlı ve sorumlu bir devlettir. Devleti yönetenlerin erdemli davranacağını beklemek yerine erdemli davranmaya zorlamak için ellerindeki yetkileri sınırlamak en doğru hareket olacaktır.

4.2. Devletin Küçültülmesi Nedir?

Dünya çapında yaşanan ekonomik krizlerin ortaya çıkarmış olduğu tabloda tartışmalar özellikle devletin yapısı ve rolleri üzerinde olmuştur. Bu bağlamda kimi dönemlerde devletin piyasaya bizzat müdahale etmesinin faziletleri üzerinde durulurken kimi zamanlarda da bu yaklaşımın tam tersine devletin piyasaya hiç karışmaması gerektiği savunulmuştur. 1970'lerden sonra bütün dünyada yaşanan ekonomik kriz bu konuyu yeniden gündeme taşımış ve yeniden liberal düşünceler çerçevesinde devletin örgütlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir (Arslan, 2010: 21).

İngiltere ve ABD'de 1980 itibarı ile iş başına gelen siyasilere müdahaleci sosyal devlet düşüncesinde değişim ivme kazanmış ve yeni liberal ve muhafazakâr politikalar belirlenerek devletin küçültülmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır (Çevik, 2009: 42). Yaşanan ekonomik sıkıntılar (stagflasyon, işsizlik, küresel gelir kayıpları), refah devleti kavramının terk edilerek yeni liberal anlayışa uygun olarak devletin yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Temel düşünce devletin sınırlandırılmasının gerekliliği ve devletin müdahalesinin bireyin özgürlüklerini sınırladığı varsayımdır. Ekonomik alanda bireye serbestlik sağlanmalı devletin bireyin yapacağı faaliyet alanlarından elini çekmelidir (Yayman, 2000: 144). Devlet ekonomiye müdahale etmek yerine piyasanın kurallarını sağlam işlemesi için tarafsız bir koruyucu olmalıdır. Bunun için ilk önce yapılması gereken devletin kendisinin ekonomik bir taraf olmaktan çıkarılarak, her boyutuyla küçültülmesi gerekmektedir.

Devlet hizmetlerinin sunumunda ikili bir sınıflandırmaya gidilmektedir. Birinci grupta yer alan hizmetler, teknik olarak bölünemediği için, bu hizmetin kullanımından tüketiciler dışlanamamaktadır. Bu çeşit hizmetlerin, kamu sektöründe üretilmesi ve kamusal arz yöntemiyle topluma sunulması, neo-klasik iktisadın temel kamu maliyesi teorisi yaklaşımında ifadesini bulmaktadır. Günümüzde, asli devlet işlevleri olarak anılan bu hizmetler, teknik nedenlerle, özel arz sistemiyle topluma sunulamazlar. Bütçede ikinci grup harcamalar ise, teknik olarak bölünebilir niteliktedir. Bu tür hizmetlerin finansmanına katılmayanlar sistemden dışlanabilir. Bu nedenle, ikinci grup hizmetlerin kamusal arz alanına alınması, teknik olmaktan çok politik bir karar niteliği taşır. Genelde, sosyal nitelikli olarak görülen bu tür harcamaların, bütçe içine alınması ve genel gelirlerden finanse edilmesi, sosyal devlet ilkesinin uygulanmasıyla ilgili görülmektedir. Sosyal devlet ilke ve politikalarının uygulamaya konulması, sonuçta bütçeyi büyütürken, yarı kamusal nitelikli, hatta özel dahi sayılabilecek hizmetlerin kamusal arzına yol açabilmektedir (Kerman, 2006: 66-67).

1970'ler itibariyle devletin küçültülmesi yoluyla faaliyet alanının sınırlanması gerektiği inancı öne çıkmıştır. Bu bağlamda devletin mümkün olduğu kadar doğrudan kamu hizmeti sağlamaması ama kamu hizmeti niteliği olan her alanı düzenlemesi ve denetlemesi gerekmektedir (Çevik, 2009: 42). Aksi takdirde devlet büyümeye devam edecek ve en sonunda bu büyük organizasyonu besleyemediği için çökecektir. Açık açık gelen bu çöküşü engellemenin yegâne yolu devleti küçültmektir.

Devletin rolü iç güvenlik, dış güvenlik ve adalet hizmetlerini sağlamak olarak belirlendiğinde, dolayısıyla önceki dönemde bunlara ilaveten birçok görevi olan, hatta bunları bizzat kendisi üreterek topluma sunan devletin daraltılması söz konusu olacaktır. Bu daraltma, devletin hakim olduğu alanlardan özel sektör lehine çekilme biçiminde gerçekleşecektir. Küçültme sağlanırken birçok özelleştirme yöntemi kullanılacaktır. Devlet, hizmeti bizzat kendisi sunarken yapmış olduğu bir takım personel ve yatırım harcamalarından kurtulmayı hedefleyecektir. Geri kalan faaliyet alanlarında hizmet sunumunun daha etkin sağlanabilmesi için bazı idari reform çalışmaları yapılacaktır. Böylece, rolü belirlenen ve bu doğrultuda daraltılan devletin etkili ve verimli bir hizmet sunabileceği kamu yönetimi yapısı kurulacaktır (Kerman, 2006: 71).

Wagner Kanununa göre kamu lüks bir maldır ve kamunun büyüklüğü ile reel gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu nedenle kamu, gelir arttıkça artan bir oranla büyür, diğer bir deyişle kamunun büyüme hızı gelirin büyüme hızından daha yüksektir (www.tez.org, ET: 14.04.2014).

Devletin özellikle ekonomik faaliyet alanlarından çekilmesi ve örgütlerini kamu işletmeciliği anlayışı etrafında yapılandırması, klasik liberal ilkelere dönüşü öngören yeni sağın kamu ekonomisine yansımalarıdır. Kamu örgütleri işletmeselleştirilmiş bir başka deyişle, politik-sosyal boyutlarından soyutlanarak örgüt-işletme boyutuna indirgenmiştir. Doğası gereği kaynakları verimsiz kullanan devletin ekonomik faaliyetlerinden özelleştirme aracılığıyla çekilmesi, tekel konumunu bırakması ve faaliyet alanlarını daraltması gerekmektedir (Yılmaz, ET: 12.12.2014). Devletin görevi vatandaşı mutlu etmek değil vatandaşın mutlu olacağı ortamların ortaya çıkması için uygun zemini hazırlamaktır.

Devletin ekonomik girişimleri yapılırken kâr-zarar durumunun göz önüne alınması ve bir işletme anlayışı içerisinde yönetilmesi gerektiği anlayışı yerleşmiştir. Devletin küçültülmesi tartışması ile klasik liberal devletin özellikleri de yeniden etkinlik kazanmaya başlamıştır.

Piyasada ürün ve hizmet mübadelesini kendi kendine düzenleyen bir mekanizma tercih edilmektedir. Söz konusu mekanizma piyasa ekonomisine sahip toplumlarda maddi yaşamın ilkelerinden birini oluşturmaktadır. Bu ilke uyarınca, düzene kavuşturma amacı taşısa da, üçüncü bir gücün piyasa mekanizmalarının işleyişine müdahale etmesi istenmemektedir (Erdut, 2004: 17-18). Liberallerin tanımını yaptığı devlet adeta bir gece bekçisidir. Ancak devletin kuruluş amaçlarının dışına çıkması ve toplumsal ilişkilere müdahale etmesi liberallerce tasvip edilmez (Söğütü, 2012: 61). Bu nedenle devlet oyunun kurallarına önce kendisi uymalı sonrada piyasadaki her birimin uyacağını teminat altına almalıdır.

Devletin piyasaya karışmaması, yalnızca oyunun kurallarını koyması, uygulamaya hakem olması ama oyuna katılmaması istenmektedir. Bunun asıl amacı ekonomik etkinliklerin örgütlenmiş siyasal güçten alınması, böylece toplumda güç yoğunlaşmasının engellenmesi, ekonomik gücün siyasal gücü denetlemesidir. Aksi halde özgürlük, adalet ve verimlilik arasında bir denge kurma aracı olması gereken devlet her üçünü de tehdit eder bir hale gelmektedir (Uysal, Sezer, 1992; 21).

Klasik liberalizmin temel amacı; devletin güvenlik, adalet ve savunma gibi hizmetler dışında devletin mümkün olduğu kadar iktisadi sisteme müdahale etmemesidir. Dolayısıyla liberalizm devletin hiçbir şekilde ekonomiye, topluma ve bireye müdahale etmemesi gerektiğine inanır ve minimal düzeyde rol oynamasını arzular (Çevik, 2009: 40).

Friedman devletin temel görevleri dışında çok kısıtlı olarak aksak rekabeti önlemek, rekabet alt yapısını sağlamak, acizleri korumak gibi görevleri de üstlenmesi gerektiğini savunur (Friedman, 1962: 1980).

Günümüzde kamu kesiminin boyutları da dikkate alındığında, bu kesimden piyasaya gelen taleplerin özel kesim için ne denli büyük bir pazar oluşturduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Dolayısıyla, kamu kesiminin bazı alanlardan çekilmesinin, özellikle de gelir dağılımının çok bozuk olduğu ekonomilerde piyasa talebini ciddi şekilde etkilemekte olduğu görülmüştür. Bu durum karşısında günümüzde kamu kesiminin küçültülmesi tezi, mutlak olarak uygulanmaya konulmaktan vazgeçilmiştir. Onun yerine, kamusal finansmana izin verilerek, hizmet üretiminin özel kesime devri önerilmiştir. Böylece, finansmanın kamusal olması ilkesi korunurken, kamunun bu hizmeti özel kesimden alması teklif edilmiştir (Türk-İş, ? : 14).

Yukarıda belirtilen görüşler genel olarak devletin küçülmesini iki yönden ele almıştır. Bunlardan birincisi, devlet temel görevlerinin konusu olan faaliyetler dışındaki faaliyetlerden çekilmelidir. Eğer bu kollarda hizmet sağlayacaksa da hizmeti özel sektörden satın almalıdır. İkinci olarak, devletin faaliyetlerini sınırlamak devletin küçülmesini sağlamanın yoludur. Devletin topluma ve ekonomiye olan müdahalelerinin çerçevesi kanunla çizilmeli ve siyasi iktidarlar bu kanunlara sıkı sıkıya bağlı kalmalıdır.

4.3 Devletin Çekilmesi Gereken Alanlar

Locke'a göre devlet, insanların canlarına ve mallarına saldıranları cezalandırma yetkisini siyasal bir devretmesiyle doğmuştur. Locke'a göre insanın kendisine yapışık, vazgeçilmez, devredilmez doğal hakları vardır, devlet, bu haklara riayet etmekle yükümlüdür (Söğütü, 2012: 62). Devletin doğuşuyla ilgili görüşleri ne kadar farklı olursa olsun, anarko-kapitalistler dışındaki klâsik liberal yazarlar devlete aynı sınırlı görevleri yüklerler: Adalet, iç güvenlik ve ulusal savunma. Dikkat edilirse bunların hepsi de insan ilişkilerinde zor kullanılmasının önlenmesiyle ilgilidir. İlk ikisi bir ülke içindeki ilişkilerde, üçüncüsü uluslararası ilişkilerde zoru önlemeye yöneliktir (Yayla, 2014: 182). Devlet üretici değil denetleyici olmalıdır. Öncelikle bireyi ve onun haklarını içerde ve dışarıda kurumsal, özgürlüğünü temin etmelidir. Piyasaya müdahale etmek yerine piyasanın rekabet ortamını arttırıcı düzenlemeler yapmalı bunun dışında hiçbir görev edinmemelidir.

Devletin küçültülmesi kavramı ile ifade edilmek istenen giderek genişleyen devlet harcamalarına bir sınır getirilmesi ve devlet faaliyetlerinin optimal alanının belirlenmesidir. Yoksa devletin küçültülmesi demek, devletin her alandan çekilmesi demek değildir (Aktan,1999a: 68). Devlet gerektiği kadar gereken alanlara girmeli piyasanın içine girmemelidir. Piyasanın üretebileceği mal ve hizmetler için kesinlikle üretici olmamalı rekabeti arttırmak için çeşitli yollarla piyasaya destek olmalıdır.

Devletin küçültülmesini savunan iktisatçılar küçük farklılıklar olsa da devletin çekilmesi gereken alanlar konusunda çoğunluk olarak birbirlerine yakın durmaktadırlar

- Hayek devletin iç dış güvenlik ve adalet haricinde bazı sınırlı görevler almasını istemektedir.

- Friedman devletin bireysel özgürlükler karşısında olabildiğince geri çekilmesini savunur. Devlet savunma, güvenlik, adalet, mülkiyet hakkını ve anlaşmalardan doğan hakları korumak, rekabeti sağlamak, çerçeve kanunları hazırlamak, dışsalıkları çözmek ve acizleri korumak dışında faaliyette bulunmamalı, ekonomiye müdahale etmemelidir.

- Buchanan ve arkadaşlarına göre ise; devletin her alanda yetkileri anayasal olarak sınırlandırılmalı ve devlet topluma karşı sorumlu hale getirilmelidir. Devlet temel üç görevi dışında bir görev üstlenecekse bunun sınırları, devletin görev ve yetkileri ekonomik bir anayasa ile tespit edilmelidir.

- Ordo liberalleri; devletin ekonomik olarak alanlardan çekilmesi gerektiğini ama piyasanın üzerindeki denetleyici ve düzenleyici etkisinin devam etmesini isterler. Dolayısıyla devlet işletme kurmamalı; ama kimin hangi kurullarla işletme kurup, piyasada nasıl faaliyet göstereceğine dair kuralları ve ortamı oluşturmalıdır.

-Libertarianistler, devletin çekileceği alanlar konusunda ikiye ayrılırlar. Bir kısmı minimal ve ultra-minimal devleti savunurken bir kısmı da devlete bütünüyle karşı çıkmaktadır. Anarşistlere göre; devletin, polisin, yerini özel güvenlik şirketleri ve onların sunduğu hizmetler, kanunların yerini de kişisel sözleşmeler alabilir. Minimal ve ultra-minimal devleti savunanlar ise devletin koruyucu fonksiyonunun devam etmesini ancak gece bekçisi olmasını isterler. Bu hizmetleri de genele değil; sadece parasını ödeyenlere sağlamasını savunurlar.

-Post-modernistler devletin, toplumun ve ekonominin yeniden yapılandırılmasını ve siyasetin sivil toplum tarafından yönlendirilmesini savunmaktadır.

Eryılmaz (2012: 25); devletin görevlerini üçe ayırır. Bunlar klasik, harekete geçirici ve sosyal olmak üzere pozitif görevlerdir. Devletin klasik görevleri olan vergi toplama, güvenlik, adalet ve diplomasidir. Devletin harekete geçirici görevi; tarım, sanayi ve ulaştırma sektörlerine destek olmasıdır. Devletin sosyal görevi; acizlere yardımdır.

Yeniden yapılanma ile birlikte faaliyet alanı itibariyle devletin küçültülmesi üzerinde durulmaktadır. Devlete yüklenen roller buna göre şu konularla sınırlı olmalıdır;

- Devlet bizzat üretici olmak yerine mal ve hizmet üreten kuruluşlara altyapıyı hazırlamalı ve firmalar arasındaki rekabeti geliştirmelidir.
- Bürokrasinin vatandaş eliyle denetimine imkan sağlamalıdır.
- Performans ölçümünde dikkat, girdilerden çıktılarına kaydırılmalıdır.

- Vatandaşlar müşteri olarak algılanmalı ve onlara farklı seçenekler sunulmalıdır.
- Sorunlar mümkün olduğunca ortaya çıkmadan önce çözümlenmelidir.
- Tüketme ve harcamanın yanında kamuda kazanma unsuru da öne çıkarılmalıdır.
- Katılımcı anlayış ve desantralizasyon teşvik edilmelidir.
- Piyasa mekanizmaları tercih ve teşvik edilmelidir.
- Kamu, hizmetlerin sağlanmasında tekel olmamalı, tam tersine kendisi ile özel ve gönüllü kuruluşlar arasında katalizör görevi yapmalıdır.

Bu bağlamda, yeni kamu yönetiminin ortaya çıkmasında yeni sağ anlayışının iktisat, etkililik ve verimlilik ile parayı yerinde ve gereği gibi kullanma ilkelerinin önemli işlevleri olmuştur (Bilgiç, 2008: 37-39).

4.4 Devleti Küçültmenin Yöntemleri

Modernliğin siyasi ifadesi ise kendisini merkeziyetçi devlet yapılanmasında somutlaşan siyasi birlik tasavvurunda gösterilmiştir. Bu birlikçi anlayış iktidar ve otoritenin toplumsal var oluşun merkezine yerleşmesine yol açmıştır. Onun içindir ki, iktidarın sınırlanması modernliğin başlıca siyasi problemi haline gelmiştir (Erdoğan, ET: 09.01.2015). Peki devletin büyüklüğü nasıl ölçülecek ve optimal boyutu nasıl belirlenecektir?

Devletin büyüklüğünü gösteren dört ölçüt vardır. Bunlar devletin; sahip olduğu bütçe ve gelir, personel sayısı, örgütsel büyüklüğü ve yetkisel büyüklüğüdür (Kerman, 2006: 24). O zaman devletin küçültülmesi için izlenecek yöntemler bu dört ölçütü küçültmek üzere hazırlanmalı ve uygulamaya konmalıdır.

Devlet ilk önce örgüt olarak küçülmelidir. Bunu yapmak içinde elinde bulundurduğu işletmelerden özel sektörün faaliyet alanı olabilecekleri özelleştirmelidir.

Özelleştirme ile devletin ekonomideki sınai ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına kanalize edilmesi mümkün olacaktır (www.oib.gov.tr, ET:01.04.2014)

Yukarıda yapılan alıntıda da belirtildiği gibi özelleştirmenin amacı; devletin piyasadan çekilmesi, kamu işletmelerinin yükünün azalması, atıl haldeki ekonomik değerlerin üretime katılması ve kaynak elde etmektir. Böylece hem devlet piyasada kendi lehine yarattığı haksız rekabeti kaldıracak, hem de giderlerinden kurtulacaktır.

Devletin yapması gereken ikinci iş, personel olarak küçülmektir. Kapatılan ya da özelleştirilen kuruluşlar ile diğer kurumlarda bulunan atıl personelin mümkünse özel sektöre devredilmesi ya da emekli edilmesi veya aktif olarak çalışabilecekleri ve personel ihtiyacının bulunduğu birimlere kaydırılması önemlidir. Bu sayede hem

devlet personel olarak küçülecek hem de personel giderleri azalacağı için harcamalar azalacaktır.

Devletin yaptığı harcamalar sınırlandırılmalıdır. Anayasal İktisatçılar bunun anayasa ile GSMH'ya oranlanmasını teklif ederler (Aktan, 1995: 88). Devletin yaptığı harcamalar azalırsa ihtiyaç duyduğu kaynak miktarı da azalacaktır. Böylelikle devletin yaptığı ekonomik girişimler ve vergi ihtiyacı azalacaktır. Sonuçta piyasa baskısı ve vatandaş üzerindeki vergi yükü hafifleyecektir.

Son olarak; devlet merkezi yetkilerinin bir kısmını kaldırmalı, bir kısmını da yerel yönetimler ve piyasaya devretmelidir.

Devletin piyasaları düzenlemek için yaptığı bir takım müdahaleleri vardır. Toplu sözleşme düzenini şekillendirir; en büyük işveren olduğu için ücret düzeyine müdahale eder, faize, döviz kuruna, destekleme politikaları ile de tarıma müdahale eder; üretim ve pazarlama standartlarına, sübvansiyon ya da cezalandırma politikaları ile fiyatlara müdahalelerde bulunur. Ayrıca ekonomik yaşamı etkileyen kuralları meydana getirmeye yönelik rekabet yasası, borçlar yasası, ticaret yasası, tüketiciyi koruma yasası gibi yasal kurumsal düzenlemeleri de devlet yapar.

Bütün bunları yapma ve düzenleme yetkisini elinde bulunduran devlet, bu yetkileri arttıkça, aynı zamanda yetkileri bakımından da büyümektedir. Devletçilik ya da karma ekonomik düzenin uygulandığı ülkelerde bu durum gayet normalken, serbest piyasa ekonomisi koşullarında normal değildir. Serbest piyasa ekonomisini öne çıkaran neo-liberal politikalar, devletin müdahale ve düzenleme kapasitesinin gevşetilmesini talep etmişlerdir. Böylece, devletin müdahalesi olmadan serbest piyasa ekonomisi işleyişini sürdürecektir. Dolayısıyla, yetkileri sınırlandırılan devlet küçültülmüştür, denilebilir (Kerman, 2006: 81).

Liberal anlayış çerçevesinde devlet yetkilerinden ya vazgeçecek ya da yetkilerini devredecektir. Böylelikle toplum ve piyasa kendi mekanizmalarını çalıştırıp devletin baskısından kurtulacaktır.

4.5. Büyük Devleti İstemeyen Ekoller

1970’li yılların ekonomik krizinin nedeni olarak görülen Refah Devleti’ne karşı klasik liberalizm çözüm olarak gösterilir. Bunun bir dönüşüm olması için temel klasik liberal ilkeler güncel yapılarla yorumlanarak yeni bir devlet yapısının ortaya çıkarmak amaçlanır (Özalp, 2008: 107-108).

Yeni sağ; devletlerin ve dünyanın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntının sebebinin yine devletlerin kendisi olarak görür. Bunun çıkış noktası ise devletleri yıkmak değil; dönüştürmektir. Gerçi yeni sağın içindeki liberteryanlar devleti minimize etmek ya da tümden yok etmek şeklinde görüşler öne sürmektedir (Aktan, 1995: 90-92). Ancak; yeni sağ ekonomik, sosyal, siyasal ve yönetsel boyutları olan kapsamlı bir dönüşümü simgeleyen ve tanımlayan çerçeve kavramdır. Bu kavramın içeriğinde güncel politikaları biçimlendiren ana yaklaşımlar ve değerler yer almaktadır. Bu değerler, liberal, muhafazakâr ve kamusal seçim kuramlarından çıkan değerlerdir. Birbirleriyle çok ciddi çelişkileri olan bu yaklaşımlar yeniden tanımlanarak yenileştirilmiş-güncelleştirilmiş bir bütünlük olarak literatüre sunulmuştur (Aksoy, 1998: 4).

Büyük devleti reddeden ekolleri incelerken aslında yeni sağın bütününi oluşturan önermeleri inceleyecek olmamız kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü 1970’lerden sonra devletin büyüklüğüne karşı oluşturulan ve uygulamaya konularak son kırk yıldır dünyanın siyasi, ekonomik ve sosyal düzenini dönüştüren sistem yeni sağdır. Muhafazakârlık, liberalizm, yeni liberalizm ve yeni muhafazakârlık gibi siyasal akımların eklektik bir karışımı olan yeni sağ 1980 sonrası devlet yönetiminde köklü değişikliklere yol açmış, ekonomik alanda devletin konumunu yeniden tasarımıyarak sosyal açıdan toplum yerine birey vurgusunu güçlendirmiştir. Vatandaşların devlete karşı olan güvenini yeniden tazelemeyi başarmıştır (Demirel, 2012: 13).

Yeni sağın liberal ekonomik ve siyasal prensibinin özü, ekonomik gelişmişliğin ve sınırlı devlet müdahaleciliğiyle bireysel özgürlüklerin teşvikçisi olarak piyasa mekanizmalarına öncelik vermekten oluşur (King, 1987: 9). Yeni sağ düşüncenin teorisyenleri, devletin özelleşmiş kuruluşlarla yeniden yapılanacağını ve

piyasaya yardımlarının çok daha etkin olacağını, kamu kuruluşlarının piyasanın rekabetine her zaman acık olacağını ve bu durumun zayıf kamu kuruluşlarını mümkün olduğunca özel kuruluşlar gibi faaliyette bulunmaya zorlayacağını belirtmektedirler (Heeks, 2001: 11). Yeni sağ, ekonomiden devletin elinin çekilmesini, serbest bir piyasa ekonomisinden ve özgür bireylerden oluşan liberal bir ekonomiyi, fakat aynı zamanda ailevi ve kutsal değerlere bağlı tedrici bir değişimi temel alan muhafazakâr bir toplumsal yapıyı savunmaktadır (Demirel, 2012: 3).

4.5.1. Yeni Liberalizm

On yedinci yüzyıldan başlayarak liberal düşüncenin gelişmesine katkıda bulunan bazı isimler Adam Smith, John Locke, Immanuel Kant, Alexis Tocqueville, Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi düşünürlerdir. Yirminci yüzyılda liberal düşünce adına ön plana çıkan bazı isimler ise Friedrich August von Hayek, Robert Nozick, Ludwig von Mises gibi düşünürler olmuştur (Çaha, 2012: 154). Liberalizmin bir siyasi teori olarak doğmasında belki de en büyük pay 17. yüzyıl sonlarında eser vermiş olan İngiliz filozofu John Locke'a aittir. Locke'un liberal siyasi düşüncedeki önemi, toplumsal ve siyasi varoluşu, başlangıçta doğa halinde yaşayan ve doğal haklara sahip olan bireylerin kendi aralarında anlaşarak devleti kurdukları varsayımıyla temellendirmesinden ileri gelmektedir (Erdoğan, ET: 09.01.2015).

Liberal fikirler, Avrupa'da feodalizmin çöküşü ve onun yerine gelişen bir piyasa toplumunun veya kapitalist toplumun bir sonucu olarak ortaya çıktı. Birçok açıdan liberalizm, mutlak monarkların ve arazi sahibi aristokrasinin yerleşik iktidarı ile çatışma hâlindeki büyüyen orta sınıfın özlemlerini yansıtıyordu. Liberal fikirler radikaldi: Bu fikirler, temel reformlar hatta zaman zaman devrimsel değişimi talep ediyordu. 17. Yüzyıl İngiliz Devrimi ve 18. Yüzyıl'ın sonlarındaki Amerikan ve Fransız Devrimleri, bu dönemde "liberal" kelimesi siyasî anlamda kullanılmamasına rağmen kolayca fark edilebilen liberal öğeler barındırıyordu. Liberaller, "kralların İlâhî hak" öğretisine dayandığı varsayılan monarşinin mutlak iktidarına meydan okumuşlardır. Liberaller mutlakiyetçiliğin yerine anayasal, daha sonra da temsili demokrasiyi savunmuşlardır (Heywood, 2013: 41).

Liberalizmin, ikisi bireye, ikisi de toplumsal yaşama ait olmak üzere dört temel değeri bireycilik, özgürlük, çoğulculuk ve hoşgörüdür. Liberalizm bireyi, sivil hakların, sosyal düzenin, iktisadi ve siyâsî yaşamın temel birimi olarak kabul eder. Liberalizm, temel insan haklarını birey ekseninde formüle ettiği gibi, birey-devlet ilişkisini de bireyi esas alarak kurgular (Çaha, 2012: 155). Freidman liberalizm için asıl olanın gönüllü işbirliği ve özgür tartışma olduğunu söyler. Ona göre sorumlu bireylerin özgürlüğü liberalizm için olmazsa olmaz şarttır. (Freidman, 1988: 34). Liberalizmin özgürlük anlayışı negatiftir. Bireyin özgürlüğü davranışlarına müdahale ile sınırlıdır. Özgürlükte esas olan bireye bir şey sağlanması değil onun dış zorlamalara ve baskılara maruz kalmamasıdır (Yayla, 1992: 149). Liberalizmde bir temel prensip vardır; işlerin idaresinde kendiliğinden doğan içtimaî kuvvetlere kabîl olduğu kadar çok yer verilmeli ve zorlayıcı, tazyik edici tedbirlerden kabîl olduğu kadar kaçınılmalıdır (Hayek, 1947: 39). Liberaller, bireyin mutlak anlamda özgürlük hakları olduğunu kabul etmezler. Özgürlük sınırsız olduğunda, bir ruhsata, diğerlerini taciz etme hakkına dönüşebilir. John Stuart Mili, medenî topluluğun herhangi bir üyesinin iradesine rağmen üzerinde kullanılacak meşru gücün yegâne amacının, diğerlerine zarar vermesini engellemek, olduğunu öne sürer (Heywood, 2013: 44). Devlet birey ilişkisinde asıl olan birey ve onun özgürlüğüdür. Devlet birey için vardır ve temel görevi onu korumak ve özgür olmasını sağlamaktır.

Neo-liberalizm, karşı devrim niteliğindedir: Amacı, 20. Yüzyıla damgasını vuran “iri” devlet ve devlet müdahalesi eğilimini durdurmak, mümkünse tersine çevirmektir. Neo-liberalizm, başlangıçtaki en güçlü etkiyi 19. Yüzyıl’da serbest piyasa ekonomisi ilkelerinin en muhkem biçimde yer aldığı İngiltere ve ABD’de yaratmıştır (Heywood, 2013: 65). Erdoğan neoliberal düşüncenin unsurlarını bireyselliğin değeri ve insan hakları vurgusu, piyasa ekonomisinin üstünlüğü, sınırlı devlet, yasaların egemenliğine dayalı hukuk devleti ve metodolojik rasyonalizm ile bireyci reformizmin alaşımı olan liberal rasyonalizm olarak sıralar (Erdoğan, 2006: 63-71). Yeni liberalizm’in geleneksel liberalizm’den en belirgin farkı, devletin ekonomiye müdahalesini kabul etmesi, ancak bunun mümkün olduğunca sınırlı ve istisnai olmasıdır. Yeni Liberalizmde liberal toplumsal düzenin temel ilkeleri bireysel özgürlüklerin yasal güvenceye kavuşturulması ve devletin sınırlandırılması biçiminde özetlenmiştir (Bozlağan, 2014: 289). Yeni liberalizm temelde devleti bireye karşı

sınırlar ancak bireyinde bireye karşı sınırlı hareket etmesinin teminatı olarak da devleti görür.

Modern bir siyasi doktrin olarak liberalizm esas olarak barışçı bir toplumsal varoluş içinde bireysel özgürlüğü garanti eden bir düzeni amaçlar. Diğer modern doktrinler gibi liberalizm de esas itibariyle akıl çağının ürünüdür (Erdoğan, ET: 09.01.2015) Liberalizmin savunduğu özgürlük negatif mahiyetlidir. Burada negatif karakter, özgürlüğü engelleyebilecek müdahalelerin mevcut olmamasını ima etmektedir. Buna göre, zorlamaya maruz kalmayan insan özgürdür. Bu özgürlük toplum içinde vuku bulur ve hukuk çerçevesinde gerçekleşir (Yayla, 2012: 11). Siyasi sıfatı, bir öğretiyi veya ideolojinin kapsayıcı bir felsefi sistem oluşturmadığına, fakat sadece devlet-toplum ilişkisi hakkında bir takım normatif önermelerden meydana geldiğine işaret eder (Erdoğan, ET: 27.03.2015). Liberalizm temel olarak devletin bireye karşı ödevlerini ve sınırlarını normatif olarak belirlemeye çalışır. Devlet bireye müdahale etmemeli, özgürlük alanına girmemelidir.

Liberalizmin, siyasî boyutuyla ilgili önemli değerlerinden biri de sınırlı devlet anlayışıdır. Liberal devlet, hukukun üstünlüğü ilkesine göre işlediği için devleti hukukla sınırlandırmıştır. Liberal düşünce, devleti aynı zamanda faaliyetleri itibariyle de sınırlı görür. Liberalizme göre devlet toplumsal ve ekonomik faaliyetleri toplumun kendisine devretmelidir (Çaha, 2012: 156). Siyasal özgürlük ile ekonomik özgürlük iç içedir, birbirinden asla ayrı düşünülemez. Ekonomik özgürlüğün olmadığı yerde siyasal özgürlük olmaz. (Mises, 1956: 281-284). Çünkü toplumun kendi dinamikleri dışarıdan bir müdahale olmadan daha düzenli çalışacaktır. Ancak devlet yönlendirme yapmadan düzenleme ve denetleme faaliyetlerini sürdürerek güçlünün, güçsüzün özgürlüğüne müdahale etmesini engellemelidir.

Liberalizm tarafından bütün yasal ayrıcalıklara, hükümetin herkese sunmadığı özel avantajları bazılarına vermesine karşı çıkılır. Liberalizm bütün iktidarların ve bundan dolayı, aynı zamanda, çoğunluğun iktidarının da sınırlandırılmasını önerir. (Hayek, ET: 22.03.2015). Devlet imkânları bütün toplum için eşit kullanılmalı, özellikle çoğunluğun koşulsuz egemenliği engellenmelidir. Aksi takdirde devlet toplumun dengesine müdahale etmiş olacak ve genellikle çoğunluğun lehine dengeyi bozacaktır.

Liberal devlet bireycidir. Tarihi ve toplumu birey psikolojisiyle, bireysel tercihlerle açıklar. Liberalizme göre tek ve gerçek değer bireydir. Birey yaratıcıdır. Toplumu ve devleti bireyler kendi serbest iradeleriyle yaratmıştır. Toplum içine birey özgürlüklerine sahip ve doğuştan haklarıyla doğar. Özgürlük ve doğal haklar bireyin doğuştan kazandıkları haklardır. Özgürlük bireylerin kendi kendilerini aklının ve iradesinin yol göstericiliğinde çizme yoludur. Özgürlük akıl ve irade bağımsızlığıdır (Çetin, 2002: 228).

Liberal siyasi teori, toplum sözleşmesinin Locke'çu versiyonunu temel alır. Buna göre devlet öncesi durum, yani doğa durumunda doğal hukuk hâkimdir ve bireyler bu hukuktan kaynaklanan doğal haklara sahiptir. Toplum sözleşmesi zaten var olan doğal hakların daha iyi korunması için yapılır. Locke'a göre devlet, sözleşmenin bir tarafı olarak doğal hakları korumakla yükümlü olduğu için, sınırlandırılmış bir güce sahiptir (Küçükalp, 2012: 27). Bireyin doğuştan gelen doğal hakları vardır ve bunları kullanması kesinlikle engellenemez. Buna göre devlet, gücünü doğal hakları korumak için kullanacak, kendi egemenliğini arttırmak ve dayatmak için kullanmayacaktır. Doğal hukuk devletin sınırlarını aşmasını engelleyecektir. Yeni liberal düşünceye göre egemenlik kayıtsız şartsız bireyindir ve devletin görevi bu egemenliği korumaktır.

Walter Eucken ve Franz Böhm'ün öncülüğünü yaptığı bir grup iktisatçı 1930'lu ve 1940'lı yıllarda serbest piyasa ekonomisi içinde tam rekabet kurumunun bir ordro-naturel (doğal düzen) olarak kendiliğinden var olmayıp, bir ordro-social (sosyal düzen) olarak devlet tarafından organize edilmesi ve yasal kurumsal önlemlerle korunması gerektiğini savunmuşlardır. Piyasanın serbest bırakılmasının gerekliliği ile birlikte kendi kendine işleminin ahlaki yönden mümkün olmadığını devletin düzenleyici kararlar almasını ancak müdahaleden kaçınması önerirler. Yani sınırlı devletin yerine aktif ve fonksiyonel devleti önerirler (Aktan, 1995: 89).

Devlet piyasaya müdahale etmemeli ama piyasanın doğru, dengeli ve ahlaki olarak işlemesi için gerekli kuralları hazırlayarak piyasaya sunmalıdır. Görünmez el görünür hale gelmeli ancak; müdahaleci değil düzenleyici olmalıdır.

Liberal teoride devlet, insanoğlu tarafından, bölünmez, piyasadan alınıp satılamaz nitelikte olan belirli hizmetleri yerine getirmek üzere kurulmuştur. Liberaller, devleti, kuruluş amacıyla sınırlı, bu sınırları aşmaması gereken ve bu nedenle de yönetilenler tarafından sürekli denetim altında tutulması gereken bir araç

olarak görürler (Söğütü, 2012: 60). Çünkü devlet bu görevlerini yerine getirmek için silah ve zor kullanma gücünü ele geçirir. Eğer denetim dışı kalmış bir devlet ortaya çıkarsa silahı ve gücü halkın çıkarlarını korumak yerine halka çevirecek, halkın ekonomik özürüğünü sağlamak yerine halkı sömürmeye başlayacaktır.

Liberal ekonomi politikaları ile ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın kendi işleyişine göre oluşacak fiyatların tek yol gösterici olmasını salık verilmektedir (Erdut, 2004: 11). Neo-klasik iktisat ve günümüzde liberal iktisat anlayışı, devletin gelir dağılımını düzeltmek için malların ve üretim faktörlerinin fiyatlarına müdahale edilmesine kesinlikle karşıdır. Çünkü devlet nisbi fiyat yapısını bozarak piyasanın işleyişini olumsuz yönde etkileyecektir (Türgay, 2014: 106). Bu nedenle devletin ekonomideki etkisi çerçeveleri belirlenmiş bir sınır içerisinde sokulmalı ve siyasilerin keyfi, popülist ya da çıkarıcı uygulamalarına kesinlikle engel olunmalıdır.

Bütün liberaller siyasi iktidarın anayasayla ve hukukla kısıtlanmasına çok önem verirler. Bununla, kamu otoritesi kullananların kişilerin özgürlüklerini mahfuz tutacak şekilde belirli sınırlar içinde hareket etmelerinin sağlanabileceğini ümit ederler. Liberal anayasacılığın temel amacı bireysel özgürlüğü güvenceye almak üzere devleti sınırlamaktır (Erdoğan, ET: 27.03.2015).

Liberalizm toplumdaki dinamiğin temelinde eşitsizliğin yattığını savunur. Sosyal güvenceler insanları ataletle itmektedir. Sahip olmayanın sahip olması için çaba göstermesi esastır. Yeni liberalizmde vatandaş ve vatandaş hakları kavramları müşteri ve müşteri hakları (Aksoy, 1998: 4-6) olarak yeniden tanımlanmalıdır. Yani bedavacılık sorunu ortadan kaldırılmalıdır. Herkes yararlandığı hizmetin bedelini (ister kamudan alsın, ister özel sektörden alsın) ödemelidir. Devletin ekonomiye müdahalesinin ve toplumsal politikalarının en az düzeye indirilmesini savunan liberalizm, serbest piyasa mekanizmasına koşulsuz destek verirken, siyasal ve ekonomik yönleriyle de bireyci bir yaklaşımı temsil eder. Bireyin rasyonel davranabileceği, özgür bırakıldığı takdirde kendisi için en uygun olanı seçebileceği bir özelliğe sahip olduğu vurgusu belirgindir. Bireysel girişim ve bireysel seçim özgürlüğünün sınırlandırılmasına tepki duyulurken; girişim ve seçim özgürlüğünü optimum düzeyde sağlayabilen tek ortamın, serbest piyasa ortamı ve serbest piyasa koşulları olduğu vurgulanmaktadır. Bireyin girişimci olarak kendini özgürce ifade

edebilmesi ve tüketici olarak da tercihlerini özgürce kullanabilmesi, liberal bir ekonomide çok önemlidir (Kerman, 2006: 48).

Locke'çu geleneğin amacı doğa durumundaki sakıncaları gidermektir. Bu sakıncalar da her insanın kendi davası söz konusu olduğunda yargıç olması özgürlüğünden doğmaktadır. Oysa toplum durumunda insanların kendi davalarında başvuracağı yetkeler vardır. Toplum durumunda bu yetkelere boyun eğmek durumundadırlar (felsefe.gen.tr, ET: 25.03.2015). Liberalizm bireyci ve özgürlükçü bir doktrindir. Liberal özgürlük anlayışının başlıca iki özelliği vardır. Birincisi, özgürlüğün bireysel bir durum olarak temellendirilmesidir, yani özgürlüğün öznesi herhangi bir birlikte yaşama biçimi değil, sadece birey olarak insandır. Bundan kasıt, bireyin ancak herhangi bir keyfi kısıtlama veya baskı altında olmaması halinde özgür olduğunun kabul edilmesidir (Erdoğan, ET: 27.03.2015). Özgürlük ile olan derin bağlantısı göz önüne alınarak, liberalizmin; basitçe, özgürlükçü, sosyal, siyasal, ekonomik sistemi ifade eden bir kavram olduğu söylenebilir. Nitekim doğuş ve gelişme süreci boyunca liberalizmin ilk ve en temel talebi, özgürlüğün bütün dallarıyla kazanılması ve korunması olmuştur (Yayla, 2014: 140). Rekabetin birinci koşulu insanın hür iradesi ile özgürce karar verebilmesidir. Etki veya baskı altında alınmış kararların sorumluluğu ve geçerliliği hem ahlaken hem de hukuken tartışılır durumdadır. Böyle bir ortamda sağlıklı rekabetin ve serbest piyasa koşullarının gerçekleşmesi beklenemez. Bu nedenle liberal düşüncenin her evresinde bireyin tam özgürlüğü hedef alınır.

Eğer ki devlet eşitlik yaratma peşinde koşarsa herkes geçimini devlet kapısında arayacak olup bireylerin girişimci olmasına gerek kalmayacaktır. Rekabet ortadan kalkacaktır. Kamunun giriştiği faaliyetlerden zarar ya da başarısızlık nedeni ile çekilmesi zor bir olasılıktır. Ayrıca ürettiği mal ve hizmette tüketicinin etkisi sınırlıdır. Bu durum kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına yol açmaktadır. Bu sorunun çaresi devletin özel sektör lehine küçülmesidir (Aksoy, 1998: 3). Bu sayede kamu zarar ettiği alanlardan çekilmiş olacak, özel sektöre yeni yatırım alanları doğacak ve piyasa canlanacaktır. Kâr marjı sorunu yatırımcıları yönlendireceğinden tüketici tercihleri malın kalitesi ve sunumu ile fiyatı açısından belirleyici olacaktır. Ayrıca şirketler tüketiciyi memnun etmek için kıyasıya bir rekabete gireceğinden (serbest piyasa kartellerini yok sayarsak) monopol yapı ortadan kalkacaktır.

4.5.2. Muhafazakârlık

Muhafazakâr ideoloji, Fransız Devrimi ve Batıdaki modernleşme sürecine bir tepki olarak ortaya çıktığından, Avrupa ve Kuzey Amerika dışındaki siyasî muhafazakârlığı tespit etmek daha zordur. Afrika, Asya ve Lâtin Amerika'da değişime direnç ve geleneksel hayat tarzını koruma amacındaki bazı siyasî hareketlerin ortaya çıktığı söylenebilir (Heywood, 2013: 84). Muhafazakârlığın, değişim karşıtı iddialarının dayanakları farklı farklıdır.

1980'den yeni sağ ideoloji ile yakınlaşan muhafazakarlık yeni düzene uygun olarak yeniden şekillenmiştir. Geçmişte muhafazakârlar liberalizmi reddetse de yeni sağ ile birlikte birbirlerinden faydalanma yoluna gitmiş gibi görünmektedirler. Yeni muhafazakârlık, muhafazakârlığın modern dönemden post modern döneme geçişinde yaşadığı evrimsel sürecin bir sonucu olarak görülmektedir. Yeni muhafazakârlık hem fırsat eşitliği hem de sosyal durum eşitliği anlamındaki eşitliği reddetmektedir ve kolektivizme karşı bireyciliğe başvurmaktadır. Aynı zamanda refah devletinin yeniden dağıtımçı etiğini ve devletin müdahaleci rolünü kabul etmeyerek kapitalizmin sosyal düzenini savunmada popülizme ve geleneksel etiğe vurgu yapmaktadır (Demirel, 2012:28).

Yeni sağın politikalarında yeni muhafazakâr geleneksel değerlere ve kurumlara da çağrıda bulunmaktadır (Özer, 2005). Muhafazakârlıkta gelenek, zamana karşı koyabilmiş değerler, uygulamalar ve kurumları, özelde de bir kuşaktan diğerine aktarılanları kapsar. Liberaller ise, sosyal kuramların ne kadar uzun süredir varlıklarını devam ettirdiklerine göre değil de, bireylerin ihtiyaç ve çıkarlarına ne kadar cevap verebildiği çerçevesinde değerlendirilmeleri gerektiğini öne sürerler. (Heywood, 2013: 86). Bu nedenle liberalizm ile muhafazakârlığın birbirleriyle çelişen özelliklere sahip iki akım olduğu söylenmektedir. Güçlü devlet, disiplinli toplum, toplumsal otorite, hiyerarşi, itaat, ulus, gelenek, din gibi unsurlar muhafazakâr değerler olarak görülürken, birey, seçme özgürlüğü, serbest piyasa disiplini, sınırlı devlet gibi teoriler de liberalizmin vurguladığı hususlardır (Aksoy, 1995: 163). Liberalizmin anayasacılık teorisi ile sınırlandırılan siyasi otorite, toplum içerisinde var olan farklı ahlaki ve kültürel tercihler karşısında, onların pratiğe aktarılmaları kamu düzenine hâle getirmediği sürece, tarafsız kalacaktır. Bu anlamda liberalizm,

bireylerin nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği hususunda fikir beyan eden kapsayıcı bir ahlaki doktrin olmaktan ziyade, farklı iyi hayat anlayışlarının bir arada nasıl barış içerisinde yaşayabileceği sorusuna cevap vermeye çalışan siyasi bir doktrindir (Şahin, E.T: 22.03.2015). Bu noktada muhafazakârlık devreye girmekte ve politik uygulamaların etkileri ile değişen toplum yapısının korunması için etik değerlerin desteklenmesini savunmaktadır.

Yeni muhafazakâr siyaset sınırsız piyasa ekonomisine dayalı bir toplumsal yapıyı savunur ve bunu toplumsal alanda kültürel, dini semboller, cemaat hayatı dinamikleri vb. ideolojik desteklerle güçlendirir (Mert, 1997: 59-60). Bu yönüyle yeni muhafazakârlık içerisinde kültürel tasavvurları, sosyal - felsefi insan imgelerini, sosyal bilimsel teori metinlerini ve deneysel tarifleri taşıyan ve bunların siyasi şovlar halinde dile getirildiği bir paradigmadır (Dubiel, 1998: 13). Yeni muhafazakârlığın bu niteliği bilhassa toplumsal eşitsizlikten kaynaklanan sosyal problemlerin çözülmesinde aile başta olmak üzere, komşuluk ilişkileri, yakın toplum, dini kuruluşlar ve örgütlenmeler ve özellikle de vakıflara rol vermesinde somutlaşmaktadır (Aksoy, 1998: 7).

Muhafazakârlara göre toplum organik- hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bireysel farklılıklara bu yapının doğal özelliğidir. Dolayısıyla dışardan yapılacak müdahaleler bu yapının dengesini bozacaktır.

Devletin toplumun içinde bulunan geleneksel yapılardan küçülerek çekilmesi talebi yeni liberalizm ile yeni muhafazakârlığın örtüşen temel noktasıdır. Yeni liberalizm ve yeni muhafazakarlığın uygulandığı yerlerde milli ve manevi değerlerin sıkça kullanıldığı ve bu şekilde bir yandan uygulamaların meşrulaştırılmaya diğer yandan politikaların kutsallaştırılıp eleştirilmesinin engellenmeye çalışıldığı görülmektedir(Aksoy, 1998: 6-7).

Liberallerden farklı olarak muhafazakârlık bireye en gerçek ontolojik varlık gözüyle bakmaz ve bireyin aile, din gibi aracı kurum ve değerlerle anlam kazanacağını ileri sürer. Hükümet insan doğasının yetkin olmayışından dolayı gereklidir. Siyasal otoritenin sınırlandırılması üzerinde en çok durulan bir konudur (Özipek, 2004: 12-13). Görüldüğü üzere, muhafazakâr düşünürler devletin ekonomik, siyasal ve ahlâki işlerden olabildiğince uzak durmasını isteyerek ailenin, mahallenin, gönüllü ortak birliğin ancak bu şekilde güçleneceğini vurgulamıştır (Nispet, 2007: 94-95). Liberalizmde olduğu gibi her türlü plânlı veya müdahaleli değişim projelerine karşı bir tavır alır (Çaha, 2004: 20).

Bireyler arası eşitsizlik, toplumun organik niteliğinin doğal bir yansıması olduğundan bunu düzeltmek için devlet müdahalesi gerekmez. Eşitsizliğin ortaya çıkardığı toplumsal sorunlar, yine toplumda mevcut yerleşik kurumlar aracılığıyla çözülebilir.

Muhafazakârlar, liberal uygulamaların yaratılabileceği olası sorunların giderilmesinde geleneksel kurumları devreye sokarak, bu kurumları yeniden canlandırabileceklerini düşünmektedirler. Bu durum, liberalizm için çıkış noktaları oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Eğitimin, devletin işi olmadığını söyleyen liberallere, muhafazakârlar, ailenin ve toplumsal gönüllü girişimlerin bu alandaki katkılarını öne çıkararak destek vermektedirler (Aksoy, 2003: 550).

Yeni sağın bütünü oluşturulan iki alt önerme olan yeni liberalizm ve yeni muhafazakârlık birbirini destekleme konusunda çok yakın durmaktadır. yeni liberalizm ve yeni muhafazakârlığın ortak noktası eşitsizliklerin giderilmesinde devletin etkin olmamasıdır. Liberaller devletin geri çekilmesini isterken ve sistemi bu yönde oluşturmaya çalışırken muhafazakârlar sosyal örgütlerin ön plana çıkmasını istemektedir. Buradaki temel fark liberalizmin devletin piyasadan çekilmesini, muhafazakârlığın ise devletin sosyal hayata müdahale etmemesini talep etmesidir.

4.5.3 Anayasal İktisat Kuramı- Kamu Tercih Teorisi

Kamu seçimi ekonomistleri, devletin sürekli bir şekilde büyüdüğünü, bunun da ekonomik ve politik yozlaşmaları beraberinde getirdiğini iddia etmektedirler. Devletin büyümesi sorunları beraberinde getirirken vatandaşların politik, ekonomik ve sosyal hak ve özgürlüklerini de kısıtlamaktadır (Aktan, 1995: 86). Bireylerin ve kurumların kendi çıkarlarını düşünen ve bu düşünce çerçevesinde rasyonel hareket eden birimler olduklarını ve rasyonel hareket sonucunda devasa büyüklükte bir arz fazlasının ortaya çıktığını belirtir (Aksoy, 1998: 7).

Günümüzde devletler temel çıkış işlevini yitirmiş, devletin halk için var olduğu gerçeği unutulmuş ve halkın devlet için var olduğu mantığı geliştirilmiştir. Devlet sonsuz bir güce kavuşturulmuş, devleti yöneten kişinin Tanrının gölgesi olduğu gibi tanrılaştırma gerçekleşmiştir. Hâlbuki devlet vatandaşlara hizmet etmek

ve ancak bütün vatandaşlar adına kullanılacak özel yetkilerin kullanması için kurulmuştur.

Çıkar guruplarının baskısı sonucu ortaya çıkan çarpıklık devletin harcamalarını olumsuz etkilemekte ve bu çıkar guruplarının yerine getirilen istekleri kaçınılmaz sonu hazırlamaktadır.

Devlet ve kurumları toplumun iyiliğini maksimize etmek için değil aksine kendi çıkarlarını maksimize etmek için çalışır. Politikacılar oylarını, bürokratlarda bürolarını ve kurumlarını maksimize etmek için çalışırlar (Aksoy, 1998: 8). Bunun için kullanılacak yegâne kaynak ise kamu yani toplumun kaynağıdır.

Devletin yetki ve sorumlulukları sınırlandırılırken bireyin ekonomik hak ve özgürlüklerinin korunması için “ekonomik anayasa”ya şiddetle gereksinim vardır. Ekonomik anayasada, iç ve dış güvenliğin korunması, adaletin temini gibi hizmetler dışında, devletin başka görevleri yerine getirip getirmeyeceği açıklığa kavuşturulmak istenmektedir. Kamu harcamalarına ilişkin bazı niceleyici sınırlamalar getirilmesi önerilmektedir. Maksimum vergi oranlarının ne olacağı ve bunların belirli bir süre değişmemesi talep edilmektedir. Denk bütçe ilkesinin güvence altına alınması ve hangi hallerde bu ilkeden vazgeçilebileceği belirtilmek istenmektedir. Devletin borçlanma hakkı ve yetkisini nasıl kullanacağı, bunun sınırlarının çizilmesi önemlidir. İdareler arası mali bölüşüme ilişkin esasların yer alması ve devletin vergileme yetkisinin kısmen mahalli idarelere devredilmesi planlanmıştır. Devletin para yaratma hakkı ve yetkisi mutlaka anayasal normlar ile sınırlandırılmalı; Merkez Bankası ancak belirtilen oranda para arzını artırabilmelidir. Devlet, serbest piyasa ekonomisinin işlerliği için rekabeti teşvik ederek, aksak rekabeti engelleyecek kuralları saptamalıdır (Kerman, 2006: 57).

Özetle; devlet giriştiği her faaliyeti anayasal düzen içerisinde yapmalı ve bu yasalar özellikle iktisadi konuları içermelidir. Ayrıca devlet piyasaya müdahale yetkisi bir kenara dursun ekonomi ile ilgili kendi üzerine düşen görevleri yapmak için karar verirken bile anayasal sınırlar içerisinde hareket etmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Devletin başarısızlığı ve yeniden yapılanması konusunda son dönemlerin en çok öne çıkan ve tartışma yaratan kuramı Anayasal İktisat Kuramı olarak görünmektedir. Bu nedenle devletin yeniden yapılanması ve küçültülmesi konusunda önerileri iktisatçılar tarafından sürekli incelenmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde “Anayasal İktisat Kuramı devletin küçültülmesi konusunda neler önermektedir?” problemi ele alınacaktır.

Bu bölüm çalışmanın temel probleminin ele alındığı bölümdür. Bu bölümde öncelikle anayasal iktisadın temelini oluşturan Kamu Tercihi Teorisi kısaca hatırlatılarak problem incelenmeye başlanacaktır. Kamu tercihinin temel varsayımları ve “anayasal yeniden yapılanma” önerisi ele alınacaktır.

Devletin başarısızlığına yol açan; kamu ekonomisinin maksimizasyonundan ortaya çıkan sorunlar, kamu ekonomisinin işleyişinden kaynaklanan sorunlar ve büyüyen devletin genel ülke ekonomisinde doğurduğu sorunlar ile bu sorunların alt başlıklarını oluşturan sorunlar incelenerek anayasal iktisadın devletin büyümesinde gördüğü sorunlar incelenecektir.

Büyük devletin sebepleri ve sonuçları ortaya konduktan sonra anayasal iktisada göre “devletin sınırlandırılması ve yeni devlet yapısının nasıl olması gerektiği” problemleri incelenerek anayasal iktisadın bakışı ortaya konacaktır. Daha sonra anayasal iktisadın devletin büyümesini engelleyecek ve küçülmesini sağlamak için önerdiği ekonomik anayasa kuramı alt başlıklar halinde incelenecektir.

Anayasal iktisadın hantal devlet yapısının doğurduğu sorunlara çözüm önerisi olarak sunduğu piyasalaşma, gönüllüleşme, yerelleşme, oligarşik büyümeyi engelleme, eğitim, saydamlık, düzenleme ve denetim başlıkları alıntılarla zenginleştirilmiş bir şekilde ayrıntılı olarak incelenecektir. Son olarak ideal devlet yapısının oluşturulması için Anayasal İktisatçı düşünürlerin önerileri maddeler halinde açıklanarak incelenecektir.

5. ANAYASAL İKTİSADIN DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİ OLGUSUNA BAKIŞI

Dünya ülkelerinin büyük bir kısmını etkisi alan ve özellikle 1980 sonrası dönemde ön plana çıkmaya başlayan küreselleşme süreci, devlet anlayışını da yakından etkilemiştir. Bu süreçte, neo-liberal bir yaklaşımla, devletlerin müdahaleci olmaktan çok, düzenleyici ve yönlendirici rolü üzerinde durulmuş ve serbest piyasa ekonomisi anlayışı benimsenmiştir (Ener ve Sivrekli Demircan, 2007: 205). Çünkü sosyal refah devleti ve vaatleri istenileni verememiş ve devletin her şeyi yönetmeye çalışırsa dengeleri sarsacağı görülmüştür.

Neo-Klasik iktisatçıların piyasa başarısızlığı teorisine karşı oluşturulan devletin başarısızlığı teorisi temelli Kamu Tercihi Teorisi (Kızıllıboğa, 2012: 93) kamu ekonomisinin de başarısız olabileceğini ortaya koymuştur. Yeni sağla birlikte özelleştirme, yerelleştirme ve yeniden bürokratik yapılanma politikalarının kaynağı olarak klasik liberal iktisada başvurulmuştur (Özalp, 2008: 112). Liberalizmin piyasa ekonomisiyle ilişkisi iki açıdan ortaya çıkar. Bir kere, liberal doktrin, diğer sivil özgürlükler gibi, mülkiyet ve miras hakkı ile, mübadele ve sözleşme özgürlüklerini de özgür bir toplum için vazgeçilmez görür. Bu özgürlükler ise piyasa ekonomisinin temelidir (Erdoğan, ET: 27.03.2015).

Anayasal İktisat teorisinin amacı, ekonomi yönetimindeki keyfiliğe ve popülizme son verilmesine yönelik olarak, siyasi iktidarın ekonomik alandaki harcama, vergileme, borçlanma ve para basma gibi yetkilerinin anayasal kurallarla sınırlandırılması ile bireyin ekonomik hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır (Acar ve Bilir, 2013: 88). Anayasal İktisat teorisi altında devletin varlığı yanında, sahip olduğu bütün yetkileri vatandaşların özgür iradelerinden kaynaklanan bir uzlaşma sonucu elde ettiği varsayımı esastır. Bunun doğal bir sonucu olarak, devlete verilmiş bütün yetkiler de vatandaşlar tarafından her zaman ve her ölçüde sınırlandırılabilir (Işık ve diğerleri, 2010: 1).

Kamu Tercihi Teorisi ve kaynağını bu teoriden alan Anayasal İktisat, temel yaklaşımını devletin başarısızlığı üzerine inşa etmiştir. Devletin Başarısızlığı Teorisi devletin ekonomiye yaptığı düzenleme ve müdahalelerin olumsuz sonuçlarını ortaya

koymaktadır. İyi yönetilmeyen ve sürekli büyüyen bir devlet başarısız olmaya mahkûmdur. Başka bir ifade ile bu teori içerisinde devletin görev ve fonksiyonlarının aşırı büyümesi, devleti yönetenlerin güç ve yetkilerinin sınırsız olması nedeni ile devletin kendisinden beklenenleri yerine getirmede başarısızlığa uğrayacağı belirtilmektedir (Aktan, 1999b: 50). Tıpkı 200 kilogramlık çok şişman bir insanın on katlı bir binanın çatı katına merdivenlerden çıkmaya çalışması gibi devlette üzerindeki yüklerin altında ezilecek ve hareket kabiliyetini kaybedecektir.

Kamu tercihi iktisatçılara göre; devlet sürekli bir şekilde büyümekte, bu da ekonomik ve politik yozlaşmaları ve sorunları beraberinde getirmektedir. Öte yandan devletin büyümesi, vatandaşların politik ve ekonomik hak ve özgürlüklerini sınırlandırır. Bu nedenle vatandaşların politik ve ekonomik alandaki hak ve özgürlüklerinin korunması için devletin hem politik hem de ekonomik hak ve yetkilerinin belirlenmesi ve sınırlanması gereklidir. Kamu tercihi iktisatçıları “Anayasal İktisat” adını verdikleri bir yeni disiplin içerisinde devletin güç ve yetkilerinin çerçevesini çizmeye ve sınırlarını ortaya koymaya çalışmaktadırlar.

Anayasal İktisat, iyi bir toplumsal düzeni oluşturacak politik kuralların ve kurumların toplumsal sözleşmeye dayalı olarak belirlenmesini savunmaktadır. Anayasal İktisat, toplumun hem hukuki, hem de kurumsal yapısını yönlendirecek anayasaların, vatandaşların bilinçli gayretleriyle ideal şeklini alacağını kabul eder (Aktan, 1999b: 154).

Dolayısıyla seçilmişlerin yaptığı yasaları değil; katılımcı demokrasi ile oluşturulmuş sosyal metinleri anayasa olarak kabul eder. Hatta bazı savunucular seçilmişlerin yasa teklifinde bulunmasının bile sakıncalı olacağını çünkü yasa hazırlayanların bir şekilde çıkar ilişkisi içine gireceğini savunur.

5.1. Kamu Tercihi ve "Anayasal Yeniden Yapılanma" Önerisi

Anayasacılık yaklaşımı keyfi yönetimin zıddıdır. Bu anlayışın temel hedefi, siyasi yönetimin hukuki kurallarla kısıtlanmasıdır. Liberalizmin, siyasi yönetimin sınırlı olması ve kurallarla bağlanması hedefini hayata aktaran araçlardan birisi ve belki de en önemli olanı anayasacılıktır (Küçük, E.T: 22.03.2015). Kamu iktisatçıları bozulan demokratik düzenin ancak yeniden yapılanma ile düzeltilebileceğini bunun için ise hukuk kurallarının iyi yerleştirildiği ekonominin anayasal çerçeve içerisinde yönetildiği ve üretime dayandırıldığı bir devlet yapısını önermektedir.

Kamu tercihi iktisatçılarına göre, devletin büyümesi ile birlikte ortaya çıkan ekonomik ve politik yozlaşmaların ortadan kaldırılması için, politik karar alma sürecinde bir yeniden yapılanma gereklidir. Bu yeniden yapılanma, politik karar alma sürecinde rol alan aktörlerin daha eğitilmiş, kültürlü, din ve inanç sahibi kimselerin işbaşına getirilmesi ile değil, anayasal-yasal-kurumsal çerçevenin yeniden düzenlenmesi suretiyle mümkündür (Aktan, 2008: 97).

Bu yapılanma insan unsurundan beklenilerek değil yasalarla yapılmalıdır. İnsanların elbette ahlaki davranışları ümit edilmelidir ve edilecektir. Ancak içimizden ahlak kurallarını göz ardı edecek insanlar çıkacak ve bizi yönetmeye talip olacaktır. Bu insanların yönetime geldiğinde devlete ve topluma zarar vermesini önlemenin en iyi yolu sağlam bir hukuk devleti kurmaktır. Belki de ahlak kurallarını yasa haline getirmektir.

5.2. Devletin Başarısızlığına Yol Açan Durumlar

Anayasal İktisat teorisi devletin başarısızlığı üzerine kurulmuştur. Bu nedenle ilk olarak devletin niçin başarısız olduğu üzerinde durulmuştur. Devletin başarısızlığı siyasal arz talep ve üretim maksimizasyonu gibi yönlerden ele alınmıştır.

5.2.1.Kamu Ekonomisinde Optimizasyonun Sağlanamamasından Kaynaklanan Başarısızlıklar

Piyasa ekonomisine gerçekleşen kamu müdahaleleri, kamu ekonomisi açısından da her koşulda optimal sonuçlar üretmemektedir. Bu alandaki etkinsizlikler, siyasal arz ve siyasal talep kaynaklı olabildiği gibi, her iki cephedeki siyasal aktörler arasındaki ilişkilerden de kaynaklanabilmektedir (Aktan ve Dileyici, 2006: 16). Bunun sonucu olarak kamu ekonomisi beklenen sonuçları doğurmamakta ve açık vermeye başlamaktadır.

Bu durumun sebepleri olarak şunlar görülebilir:

5.2.1.1.Siyasal Arz Cephesinden Kaynaklanan Sorunlar

Politikacılar ya kendilerinden ya da bürokratlardan kaynaklı hatalar nedeni ile yanlış kararlar alabilmekte ve üretimde hataya sebep olmaktadır. Söz gelimi bölünmüş yol yapımı ile ulaşım ihtiyacı karşılanabilecek bir yerleşim yerine duble yol yapımı için bürokratların ya da yerel siyasilerin baskıları sonucu bu yönde karar alınması örnek olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Siyasal arz cephesinden kaynaklanan sorunlar; politikacılardaki özel çıkar motivasyonu, siyasal iktidarın politik miyopluğu, hizmet kayırmacılığı, politik rekabetin eksikliği, parti içi demokrasinin yetersizliği, bürokratik etkinsizlikler, siyasal etik sorunu, ortanca seçmen teorisi, piyasa başarısızlıklarının giderilmesindeki yetersizlikler ve kamusal mal ve hizmet sunumundaki etkinliğin değerlendirilmesindeki güçlükler kapsamında incelenebilir (Aktan ve Dileyici, 2006: 16).

Çok çeşitli içsel ve dışsal sebeplere dayansa da siyasal arz cephesinden kaynaklanan sorunlar ortaya çıkabilmekte veya karar aşamasında ya da uygulama aşamasında sistemi sekteye uğratabilmektedir.

5.2.1.2.Siyasal Talep Cephesinden Kaynaklanan Sorunlar

Siyasal arzı belirleyen en önemli etken siyasal taleptir. Siyasal talepte bulunan seçmenler ve çıkar grupları ya oylarını ya da seçim sürecindeki ekonomik desteklerini kullanarak karar alma sürecinde söz sahibi olmak için mücadele vermektedir.

Siyasal arz cephesinde olduğu gibi, seçmenlerin ve özel çıkar gruplarının yer aldığı siyasal talep cephesinin bazı özellikleri ve bu alanda yaşanan birtakım sorunlar devletin başarısızlığına neden olabilen faktörlerdir. Bu alanda devletin başarısızlığına neden olabilen sebepleri; seçmenin eksik enformasyona sahip olması, seçmen ilgisizliği, seçmenin politik miyopluğu, seçmenin siyasal talebini açıklamaması, mali aldanma olayı, özel çıkar gruplarının rant kollama faaliyetleri şeklinde sıralamak mümkündür (Aktan ve Dileyici, 2006: 33). Bu sebepler siyasilerin karar alma sürecinde onları hem baskı altına almakta hem de yeniden seçilmek için kullanılmaya uygun hale getirmektedir.

5.2.1.3. Siyasal Arz ile Siyasal Talep Arasındaki İlişkilerden Kaynaklanan Sorunlar

Siyasal iktidarın üç ayırt edici özelliği olduğu söylenebilir. İlk olarak siyasal iktidar, diğer kural koyucuların üstünde yer aldığı için, ülkenin tamamı üzerinde geçerli olan iktidardır. İkinci olarak, siyasal iktidarla toplumdaki diğer iktidarlar arasında eşitlik ilişkisi değil, hiyerarşik bir ilişki söz konusudur. Siyasal iktidar ülkedeki en üst iktidardır. Üçüncü özellik ise maddi kuvvet ve zor kullanma gücünü tekelinde bulundurmasıdır (Küçükalp, 2012: 55). Bu üç özellik siyasi iktidarın her gücün üstünde bir güç olduğunun beyanıdır. Çünkü devlet ve siyasi iktidar eğer isterse her alanda tek karar verici ve sınırlandırıcı olabilir. Ancak bu durumda bireyin özgürlüğü kısıtlanacak, piyasanın denge mekanizmaları sarsılacak ve her alanda bir çöküş gelecektir. Bunun için devlete verilen bu üstünlüklerin siyasi iktidar tarafından nasıl ve nereye kadar kullanılacağı kesin olarak belirlenmelidir.

Bazı durumlarda siyasal ilişkilerde de devlet başarısızlığına neden olabilmektedir. Özellikle seçmenler ile politikacılar, politikacılar ile bürokratlar ve bürokratlar ile özel çıkar grupları arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunlar bu tür başarısızlıkların kaynağını teşkil etmektedir(Aktan ve Dileyici, 2006: 43). Belirli noktalarda yaşanan siyasi ya da bürokratik sebepli fikir ayrılıkları siyasal arz yönünden negatif bir düzey oluşturmaktadır.

5.2.1.4.Oylama Sürecinden Kaynaklanan Sorunlar

Oylama süreci oldukça geniş kavramlıdır. Temsilcilerin seçiminden başlayarak parlamento içindeki ilişkilere ya da karar organlarındaki oylamalara kadar birçok alanda ortaya çıkabilecek sorunları içerir.

Özellikle çoğulculuğun çoğunlukçuluk olarak işlenmesi ya da parlamentoda bulunan siyasilerin oylamalarda yasal hile yapmaları önemli bir sorundur. Çoğunluğa sahip olan siyasi oluşumun kendisine her türlü kuvvetin teslim edildiğini zannetmesi ve azınlığı yok sayması siyasal sürecin tökezleyen ayağı ve demokrasinin kanayan bir yarasıdır.

Tablo–9: Piyasa ve Devletin Başarısızlıkları

Piyasa Başarısızlıkları	Devletin Başarısızlıkları
<p>1- Piyasada tam rekabetin geçerli olmaması.</p> <ul style="list-style-type: none">• Piyasada “atomisite” şartı söz konusu olmayabilir. Aksak rekabet söz konusu olabilir.• Piyasada serbestlik şartı geçerli olmayabilir. Piyasaya giriş ve çıkışı engelleyen faktörler olabilir.• Piyasada şeffaflık olmayabilir.	<p>1- Politikada tam rekabetin geçerli olmaması.</p> <ul style="list-style-type: none">• Politikada “atomisite” şartı söz konusu olmayabilir. Örneğin otokratik bir rejim yönetiminde olabilir. Çoğulcu demokrasi ülke yönetiminde olmayabilir.• Politikada serbestlik şartı geçerli olmayabilir. Örneğin bazı siyasal partilerin faaliyetleri yasaklanmış olabilir. Seçim sistemi bazı kişilerin politikaya girmesini engellemiş olabilir.• Piyasada şeffaflık olmayabilir.
<p>2- Dışsal ekonomiler.</p> <ul style="list-style-type: none">• Üretimde pozitif/negatif dışsal ekonomiler.• Tüketimde pozitif/negatif dışsal ekonomiler.• Parasal dışsal ekonomiler.• Teknolojik dışsal ekonomiler.	<p>2- Politik dışsal ekonomiler.</p> <ul style="list-style-type: none">• Politikada patronaj ilişkileri.• Politikada yandaşlık ve partizanlık.• Rant oluşturma ve rant dağıtma faaliyetleri
<p>3- Ölçek ekonomileri.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Çıkar gruplarının rant kollama faaliyetleri.• Türemiş dışsal ekonomiler.
<p>4- Üretim faktörlerinin coğrafi ve sektörel dağılımında dengesizlikler.</p>	<p>3- Politikada negatif ölçek ekonomileri.</p>
<p>5- Özel gelir ve servet dağılımındaki dengesizlikler.</p>	<p>4- Politikada bütçe kaynaklarının coğrafi ve sektörel dağılımında dengesizlikler.</p> <ul style="list-style-type: none">• Lobcilik.• Hizmet kayırmacılığı.
<p>6- Özel gelir ve servetin sonuçta topluma bir yarar sağlamayacak şekilde kullanılması. Savurganlık ve israf.</p>	<p>5- Kamusal güç ve yetki dağılımındaki adaletsizlik.</p> <p>6- Devlet harcamalarındaki savurganlık ve israf.</p>

Kaynak: (Aktan, 1995: 72).

5.2.2. Kamu Sektörünün İşleyişinden Kaynaklanan Başarısızlıklar

Kamu hiyerarşisi aynı özel sektör işletmeleri gibi bir yapıya sahiptir. Yöneticiler bir karar alır ve alınan bu kararlar alt kademelerde hayata geçirilir. Siyasiler ne kadar doğru kararlar alsalar da bu kararlar kamu sektörü içinde hayat bulacak ve işlerlik kazanacaktır. Sektörel hatalar ya da bu hataların oluşumuna sebep olacak kararlar devleti başarısızlığa sürükleyecektir.

Siyasal iktidarın kapsayıcılık, üstünlük ve zor kullanma tekeli gibi birtakım ayırt edici özellikleri vardır. Günümüzde devlet eliyle kullanılan siyasal iktidar; bu özellikler çerçevesinde tüm ülke ölçeğinde işletilir. Siyasal iktidar, bir ülke ve üzerindeki halkın denetimini, yönetimini gerçekleştirmek üzere, toplumdan ayrılmış bir örgüt olan devlet elinde yoğunlaşan, merkezi ve bütünsel iktidardır (Bayram, 2012: 37).

Devletin yapısı, yönetim tarzı ve imkânları ile hukuksal mevzuat en doğru kararların bir felaket ile sonuçlanmasına ya da kötü bir kararın sistem içinde şekillenerek olumlu sonuçlar doğurmasına neden olmaktadır.

5.2.2.1. Siyasal Karar Alma Süreci

Siyasal süreçte, kamusal mallar ve bunların finansmanına ilişkin kararlar kolektif bir biçimde alınmaktadır. Siyasal süreç, seçmenlerin, politikacıların, bürokratların, baskı ve çıkar gruplarının karşılıklı etkileşim içinde olduğu karmaşık bir yapıya sahiptir (Özkıvrak, 2006: 67).

Bu yapı devletin mal ve hizmet talebi ile mal ve hizmet arzının sonuçlarının kimleri, nasıl etkilediğine göre şekil almaktadır. Siyasal karar alma sürecinde tedarikçiler kendi mallarını yüksek fiyatla devlete satmak için, vatandaşta daha fazla hizmet almak için siyasi yapı üzerinde baskı kurmaya çalışmaktadır. Tedarikçiler partilere ekonomik desteklerini koz olarak kullanırken, seçmenler oy kartını ortaya sürmektedir. Siyasetçi ise hem tedarikçiyi hem vatandaş memnun edecek; hem de devletin en az zararla hizmet etmesini sağlayarak iktidarda kalmaya çalışacaktır.

5.2.2.2 Çoğunluk Kuralının Yapısal Nitelikleri

Bir toplumun karar alma sürecinde herkesin aynı beklenti içinde olmasını beklemek çoğunluk kuralının yapısına aykırıdır. Çünkü her bireyin ilgi ve ihtiyaçları farklıdır. Bir anaokulu öğretmeni yaşadığı yerleşim yerine daha çok çocuk parkı yapılmasını isterken bir kamyon şoförü yolların yenilenmesini talep edecektir.

Çoğunluk kuralının yapısı gereği ikiden daha fazla alternatif olduğu zaman eğer tüm bireylerin tercihleri tek zirveli değilse, çoğunluk kuralı vasıtasıyla bir dengeye ulaşamaz. Tercihler tek zirveli olsa bile kolektif seçim çok boyutlu ise yine dalgalanmalar ortaya çıkabilir (Özkıvrak, 2006: 69). Bu durumlarda oy birliği sağlanamayacağı için uygulamada farklılıklar ortaya çıkacaktır.

5.2.2.3 Parasal Fayda ve Maliyetler Arasındaki İlişkinin Dolaylı Olması

Tükettiğin kadar ödersin kuralı gereği birey piyasadan aldığı mal ve hizmetin bedelini doğrudan ödemektedir. Dolayısıyla birey kendi ekonomisine yüklenen miktarı direkt olarak görür ve hisseder. Ancak devlet tarafından yapılan harcamalarda birey doğrudan bir etki hissetmez. Kendisinden dolaylı olarak alınan vergi ve hizmetler ile dönen bir sistem olduğu için devlet kasasına yüklenecek maliyet birey tarafından göz ardı edilir.

Siyasal faaliyet söz konusu olduğunda, mal ve hizmetin bireylere sağladığı fayda ile yüklediği maliyet arasındaki dolaysız ilişki ortadan kalkar. Bir birey piyasada ne zaman bir özel fayda elde etse, bunun bedelini doğrudan ve bireysel olarak öder. Siyasal faaliyette ise maliyetler ve faydalar arasında bu tür dolaysız bir ilişki yoktur. Vergiler bireyler arasında devletin sunduğu hizmetlerden elde edilen faydaya göre değil; genellikle ödeme gücüne göre dağıtılır. Böylece elde edilen bir faydanın, ödenen vergi ile herhangi bir bağlantısı olmayabilir (Downs, 1965: 83). Ayrıca ödenilen vergi ve harç ile yapılan hizmetin ilişkisinin olup olmadığını da bilmeyen birey yapılan harcamalara kendi açısından bedava hizmet gözüyle bakacaktır.

5.2.2.4.1. Genel Fon Finansmanı

Bir önceki maddede bahsedilen sorunun kaynağı genel fon finansmanıdır. Genel fon finansmanında gelirin hangi kalemden gelip hangi kaleme gittiği çok önemli değildir. Vergi genel olarak toplanır ve nerede ihtiyaç duyulursa orada kullanılması esasına göre planlama yapılır.

Kamusal malların finansmanının "tahsis ilkesine" dayalı olması halinde, önerilen belirli bir kamusal malın birimi başına her bireyin üstleneceği vergi payı saptanır. Böylece, her seçmen önerilen kamusal mal ya da hizmet miktarının marjinal faydası ile maliyetini nispeten daha kolay karşılaştırabilir. Ancak, belirli bir harcamanın belirli bir vergi ile karşılanması nadiren görülen bir durumdur. Bunun yerine, kamu harcamaları genel amaçlara tahsis edilen genel fonlardan finanse edilir. Yani tüm kamu gelirleri tüm kamu harcamalarına tahsis edilir (Özkıvrak, 2006: 72).

Hâlbuki vatandaş ödediği verginin hangi kaleminin hangi işe karşılık kullanılacağını ve bu işin toplam maliyeti ve kendisinin kazancı arasındaki ilişkiyi tespit edebilmeli; ayrıca harcamayı yapanlarda bu durumu göz önüne alarak yüksek vergi getiren alandaki yatırımlara o alandan gelen vergiyi kullanarak öncelik tanınmalıdır.

Üstelik bu zor ve maliyetli bir uygulama değildir. Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'nın okul aile birliklerinin bütçesini denetlemek için kurmuş olduğu TEFBİS (Türkiye Eğitim Finansmanı Bilgi İşletim Sistemi) sisteminde gelirlerin nereden geldiği ve hangi alanda kullanılması gerektiği tespit edilerek sistemli bütçe oluşturulabilmektedir.

5.2.2.5. Parasal Fayda ve Maliyetlerin Ayrılması

Piyasada bir faaliyetin fayda ve maliyetlerini aynı kişi yüklenir. Siyasal faaliyetin fayda ve maliyetleri ise seçmenler arasında dört farklı şekilde dağılabilir (Özkıvrak, 2006: 73). Siyasal düzlemde faydalanan kişiler ile maliyetleri yüklenen kişiler ya da yüklenme oranları her zaman eşit olmayabilmektedir.

5.3. Büyüyen Devletin Ekonomide Doğurduğu Sorunlar

Devletin ekonomide doğurduğu sorunların başında, aşağıda açıklanacağı gibi, dışlama, işlem maliyetleri, merkezizetçilik, yolsuzluk, savurganlık ve rant kollama gelmektedir (Demir, 2006: 100).

5.3.1. Dışlama

Devletin küçültülmesi arayışlarının altında devlet aygıtının devasa bir hal alması, kamu kuruluşlarının etkinlik ve verimlilikten uzaklaşması, yönetimin hantallaşması, bürokrasideki ahlaki dejenerasyon ve bireyin devlet için var olduğu mantığından kendini kurtaramaması gibi reel gerekçeler dile getirildiğinde elbette bunların geçerli dayanakları vardır. Pek çok ülkede devletin aşırı büyümesi artık toplum için fayda yerine ekonomik, mali, sosyal ve siyasal yönlerden büyük zararlara ve olumsuz dışsallıklara yol açmaktadır (Parlak, 2014: 353).

Dışlama faiz artışı sonucu özel yatırımların azaltılması durumudur. Devlet kamu harcamalarını karşılamak için iç piyasadan para toplama yoluna gider. Bu sebeple de yüksek faizle para toplar. Faizlerin yükselmesi ile birlikte faize yatırılan mevduat artar; yatırım oranları azalır.

Dışlama, kamu harcama artışının iç borçlanmayla karşılanması halinde, piyasa faiz oranlarının artarak özel yatırımları azaltması durumunu ifade etmektedir. Dışlamanın varlığı Keynesyen çoğaltan etkisini kısmen veya tamamen ortadan kaldırır. Bir ekonomide özel kesimin sahip olduğu likidite, doğal olarak, biri aktif, diğeri pasif olmak üzere iki depoda bulunabilir. Aktif depoda tüketim ve yatırım amaçlı, pasif depoda ise spekülasyon amaçlı talep edilen likidite yer alır. Devlet, pasif depodaki likiditeden daha fazla borçlandığında, fazla kısım aktif depodan karşılanacak demektir. Aktif depodan borçlanma, özel kesimin tüketim ve yatırımından vazgeçmesini gerektirdiği için, pasif depodan borçlanmaya oranla daha yüksek maliyetli olacaktır. Bu durum, faiz oranlarının artmasına, faiz oranlarının artması da özel tüketim ve yatırım harcamalarının, dolayısıyla milli gelirin azalmasına yol açacak, kamusal borçlanmadan beklenen yarar ortaya çıkmayacaktır. Dışlama; tam, kısmi ve sıfır dışlama olmak üzere üç şekilde ortaya çıkabilir. Tam dışlama, kamu harcama

artışının özel yatırım harcamalarını kendisi kadar azaltması halidir. Kısmi dışlama, kamu harcama artışının milli geliri artırıcı etkisinin, özel yatırım azalışının milli geliri azaltıcı etkisinden büyük olması halidir. Sıfır dışlama, artan kamu harcamalarının tamamının pasif depodan karşılandığı zaman ortaya çıkmaktadır (Demir, 2006:101).

Her ekonomik yapının aktif ve pasif olarak iki deposu vardır. Aktif depo işletmenin dönen varlıklarını ve yatırımlarını oluştururken; pasif depo kriz anında yatırımı sürdürecektir yedekleri oluşturur. Ancak pasif deponun kriz anında ortaya çıkan zararı karşılamaması durumunda işletme aktif depodan pasif depoya aktarım yapar. Özellikle borçlanma yöntemi ile yapılan bu aktarımda borç karşılığı olacak bir yatırım askıya alınır. Yani yapılan borçlanmanın karşılığı olarak yapılması gereken bir yatırımdan vazgeçilmesi demektir. Örneğin; memur maaşlarını ödemek için IMF'den borç alan bir devletin bunun karşılığında yeni kurulacak araştırma enstitüsünü askıya alması gerekebilir. Üç türlü yapılan dışlamanın karşılığında ortaya çıkan etki farklı olduğu için yatırıma etkileri de değişecektir. Tam dışlamada alınan borç ile engellenen yatırım miktarı eşittir. Kısmi dışlama ise; yapılan borçlanmanın kendi değerinden daha fazla yatırımın gerçekleşmesini engellemesi halidir. Sıfır dışlamada harcama pasif depodan yapılır ve pasif depodaki mevduat miktarı azalır; ancak yatırım engellenmez.

5.3.2. İşlem Maliyetleri

Tam bilgiye ulaşmanın çoğu kez mümkün olmadığı, bilgi edinmenin ve elde edilen bilgileri işlemenin maliyet içerdiği yakın zamanda anlaşılmıştır (Demir, 2006:101). Bilgi elde etmek için o bilginin karşılığının ödenmesi gereklidir. Aksi takdirde o bilgi bedelini ödeyen ve masraflarını karşılayan kişiye satılacaktır.

İşlem maliyetleri; bilgi edinme, sözleşme yapma, sözleşmeyi sürdürme, kaynakların dağıtımını ve ekonomik organizasyonların karmaşık yapısından kaynaklanan maliyetlerdir. Bankacılık, sigortalama, finansman, pazarlama, adalet, danışmanlık, muhasebe, güvenlik gibi hizmetler işlem sektörünü ve bu sektörlerin GSYİH'daki payları işlem maliyetlerinin ekonomideki toplam ağırlığını gösterir. Bireyler tam bilgiye sahip olsalardı, mübadeledeki taraflardan birinin potansiyel fırsatçı davranışı, yargılamanın sonuçları, ilgili grupların mümkün olan tüm koalisyonları peşinen biliniyor, hile ve çalma izlenebilir, mübadelenin sonuçları kesin

olurdu (Demir, 2006: 103-104). Böyle bir durumda hiç kimse kimsenin hakkını gasp edemez ve birçok hukuk kuralına gerek kalmazdı. Ayrıca iktisat biliminin birçok araştırması ve teorisi boşa çıkmış olur; basit bir iktisadi sistemle tüm ekonomi yönetilebilirdi. Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi için her anlamda duyarlı ve ilgili bir seçmen kitlesi ve üstün ahlak ilkelerini benimsemiş siyasetçilerden oluşan bir toplum olması gerekir.

Tablo-10 : İşlem Maliyetleri Teorileri

Coase	Coase kanununa göre, "Bir ülkede işlem maliyetleri sıfır ise, o ülkenin ekonomik büyümesi ve gelişmesi sahip olunan hükümetin şeklinden etkilenmez. Ancak, işlem maliyetleri pozitif olduğu zaman, politik gücün ülke içinde dağılımı ve kural koyan kurumların kurumsal yapısı ekonomik büyümenin kritik bir faktörü olur"
Weber	M. Weber, bir bürokratik sistemde, her bir bürokratin yapacağı işlerin ve bunların nasıl yapılacağına tanımlanmış olmasını, sistematik denetimi sağlayan ast-üst ilişkisinin ve dosyalama sisteminin varlığını, eğitilmiş kişilerden oluşan bürokratların tüm çalışma kapasitelerini kullanacaklarını dikkate alarak bürokrasinin lehinde görüş belirtmiştir. Sistemli ve sıkı denetimli dikey bir bürokraside illegal faaliyetlerin olmayacağını savunur. İyi planlanan ve yönetilen örgütlü eylem diğer her türlü eylemden üstündür. İşine maddi ve manevi tüm varlığıyla bağlanan profesyonel bürokrat, birçok durumda, değişmez bir rotada sürekli devinen bir mekanizmanın basit bir dişlisi gibi kendi işini yapar. Bürokratik mekanizma ancak yukarıdan emirle harekete geçirilebilir ve durdurulabilir. Bir ülkenin savaşla ele geçirilmesi halinde bile, bürokratik sistemin özelliği gereği, işler aksamadan yürüyebilir.
Parkinson	Parkinson yasasına göre, bürokratik bir sistemde her iş kendine ayrılan zamanı doldurur, memur memura iş yaratır memur sayısı arttıkça iş hacmi de artar. Her daire daha çok memur çalıştırmak ister.
Peter	Peter prensibine göre, bir hiyerarşide herkes başaramayacağı bir makama gelinceye kadar yükselmeye çalışır ve zamanla her işin başına o iş için yeterli olmayan birisi geçer. Başarısızlıktan işlerin aksamaması için yeni yardımcıları alınır. Kısa zamanda bu yardımcıları da yeteneklerinin elvermediği mevkilere yükselince tekrar yeni yardımcıları alınır. Bürokrat sayısı ve bürokrasi önlenemez bir biçimde artar.

Kaynak: (Demir, 2006:104-106).

5.3.3 Merkeziyetçilik

Tek bir merkezi sistemlerde bütün yetkiler merkezi yönetimde, merkezi yönetim içinde de liderde ya da baskın grupta toplanır. Dolayısıyla ülke genelindeki en ücra yerden merkeze kadar bütün alanlarla ilgili alınacak kararlar tek elden alınır ve uygulama talimatı gönderilir.

Locke, siyasal iktidarın mutlak, sınırsız, bir ve bölünmezliği teorisinin tiranlık olduğunu ve bunun doğal haklar meşruiyetini bozucu bir yön olduğunu söyledikten sonra bu sorunu çözmek için siyasal iktidarın egemenlik alanının yasama, yürütme ve federatif erkler şeklinde bölünmesi gerekliliğini savunur. Hobbes'un her şeyin düzenleyicisi olarak tanımladığı siyasal iktidarın egemenlik alanını Locke "genel iyiliğin ötesine yayılacağı düşünülemez" ifadesiyle sınırlandırır (Çetin, 2002: 8).

Merkeziyetçilik, üretim ve dağıtım kararlarının bir merkezden alınmasıdır. Merkeziyetçi bir ekonomide, toprak ve sermaye faktörlerinin önemli bir kısmını elinde tutan devlet, üretimin ve istihdamın önemli bir kısmını da kendisi gerçekleştirir. Merkeziyetçi ekonomi halinde de çatışma, gecikme, basitleştirme, dayatma, yolsuzluk, savurganlık, gizlilik, işlem maliyetleri ve verimsizlik gibi yeni sorunlar ortaya çıkabilir. Ekonomik faaliyetler bir merkezde toplanınca, ister istemez, gecikme sorunu ortaya çıkabilir. Bu sorun, işlerin sıraya konulması, kırtasiyecilik, bürokratik engeller ve merkezin yerel uzantısında görev yapanların inisiyatif kullanamamasından kaynaklanabilir. Merkezin faaliyetlerinin halkın denetiminden uzak olması, kötü bile olsa merkezde alınan kararlara uyulmak zorunda kalınması ve kişisel çıkarın itici gücünden yararlanılamaması merkezi ekonomileri verimsiz hale getirebilir (Demir, 2006: 107-108).

Merkezi sistemlerde katı hiyerarşik yapılar mevcut olup yönetim bu yapı içerisinde silsile yolu ile yürütülür. Bu nedenle uzun bürokratik işlemlerin yanında karar almada ve alınan kararı uygulamada daha önce sözü edilen engeller ortaya çıkabilir. Halkla merkez arasındaki iletişim bürokratlar üzerinden olacağı için bu iletişimde de engelleme ya da kesintiye uğrama sıkça karşılaşılabilecek bir durumdur. Yeterli bilgi ve birikimi olmayan kişilerin merkezden aldığı kararlar ya da merkezden

gelerek yaptığı uygulamalar da sorunlu olacak ve sonuç başarısızlık olarak karşımıza çıkacaktır. Dolayısıyla hem vatandaş hem de devlet zarara uğrayacaktır.

5.3.4. Yolsuzluk

Yolsuzluk terimi, maddesel kazanç için ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır (Berkman, 1983: 9). Yolsuzluk, yapılan işlemin açıkça kanuna aykırı olması ya da olmaması durumuna göre dar ve geniş anlamda yolsuzluk olarak ikiye ayrılabilir. Dar anlamda yolsuzlukta, yapılan işlem açık bir şekilde kanuna aykırıdır ve bunlara ilişkin olarak yapılacak işlemler kanunlarla düzenlenmiştir. Buna örnek olarak rüşvet, irtikap, zimmet, ihtilas vb. gösterilebilir. Geniş anlamda yolsuzluk ise, kanunlarda yasak olduğu açıkça ifade edilmeyen, kanuna aykırı olmayan ancak kamu yaran da bulunmayan durumlardır (Karakaş, 2007: 46) .

Tüm kamu kaynaklarını yönetmekle ve bunları adaletli bir şekilde tahsis etmekle görevlendirilen siyasetçilerin de ahlaka uygun davranmaları son derece önemlidir (Sakal ve Kitapçı, 2009: 33). Ancak demokrasisi gelişmiş ve yeterli hukuk düzeyine ulaşamamış toplumların en büyük sıkıntılarının biri yolsuzluktur. İnsanların vicdanlı davranacağını farz ederek kurulan sistemlerde bu durum karşımıza sıkça çıkmaktadır. Yetkiyi elinde bulunduranların kendileri yolsuzluk yapmasa bile siyasi nedenlerden dolayı yapanlara ses çıkarmadıkları durumlar karşımıza çıkacaktır.

Sınırlı güce sahip bir meclise oy vermek, ayrıntılı kurallara karşı korunmanın alternatif yöntemlerinden biridir ve özgür bireylerin kararlarıyla gerçekleştirilir. Gücü sınırlandırılmamış ve demokratik olarak seçilmiş böyle bir meclis, belirli gruplara belirli yükler getirir ve özel çıkar gruplarının çıkarını gözetir. Söz konusu meclis, sayıları belirsiz olan özel çıkar gruplarının desteği karşılığında, onlara belirli faydalar sağlarken, azınlığa onun maliyetini yükler (Hayek; 1984). Yapılan işlemlerden bir grup kişilerin çıkarlarının gözetilmesi ve bu duruma ses çıkarılmamasının temel nedenlerinden biri seçilmişlerin üstünlüğüdür. Eğer ki seçilmişler kendilerinde sonsuz güç görür ve seçenler ile demokrasinin kurumları bunu kabul ederse o toplumda yolsuzluk ve çıkar gözetme artacaktır. Hâlbuki seçilenlerde bir bireydir ve bir görev üstlenmiş olmaktan başka ayrıcalığı yoktur, bu gerçeği korumanın ve sağlamanın en

temel yolu seçilmişleri kanunla sınırlayabilmek, kanunla onlardan hesap sorabilmektir.

Yolsuzluk, kavram olarak rüşvet, haraç, zimmet, iltimas, irtikap, ihtilas, kaçakçılık, görev ve yetki suiistimali gibi yasa dışı ve ahlak dışı sayılabilecek, haksız rekabet yaratarak haksız kazanca yol açan tüm işlem ve eylemleri içermektedir. Merton'a göre yolsuzluğun sebebi; bir yerdeki iş ilişkilerini düzenleyen formel yapıların yetersizliği veya yasal düzenlemelerin toplumsal değişime ayak uyduramaması olabilir. Bu durumda yolsuzluk, formel yapıların dolduramadığı boşluğu doldurarak sisteme işlerlik kazandıran fonksiyonel bir araç haline gelebilir (Demir, 2006: 108-109).

Özellikle mafyaların çıkışı hukuksal boşlukları kendi yöntemleri ile telafi etme amacından başka bir şey değildir. İnsanlar hukuk yolu ile elde edemediklerini şiddet ya da yolsuzluk ile elde etmeye çalışırlar, bürokratik çarkları çevirmek için bu yöntemi kullanırlar.

5.3.5. Savurganlık

Kamu sektörünün büyüklüğüne ilişkin genelde üç ölçüt kullanılmaktadır; kamu harcamaları, kamunun sahip olduğu girişimler, kamu çalışanlarının sayısı (S. Coşkun, 2008: 69). Kamunun gerekli ölçülerde harcama yapmasına elbette hiçbir siyasi doktrin söz etmeyecektir. Ama harcama yaparken en temel nokta savurganlık yapılmamasıdır.

Savurganlık bir iş yaparken gerekenden daha çok harcama yapılmasını ifade eder. Kaynaklar üretken olmayan alanlarda kullanılıyorsa ve yapılan bir harcamanın fırsat maliyeti yapılan işten elde edilen yararı aşarsa savurganlık demektir (Demir, 2006: 108-109). Günde 20 hastanın ayakta tedavi için kullanacağı bir hastaneyi 200 yataklı olarak planlamak savurganlıktır.

Bu olumsuzluklara daha birçok örnek vermek mümkündür. Bütün bu olumsuzlukların sebebi Keynesyenlerin ortaya çıkardığı aşırı büyümüş devlettir. Devleti büyüten Keynesyen yanlılarından birkaç örnek vermek gerekirse müdahaleci devlet ve açık bütçe uygulamalarını sıralayabiliriz:

Devlet her alana müdahale ederek aşırı büyümüş ve kontrolden çıkmıştır. Bunun sonucu olarak da zarar eden bir işletmeye dönüşmüştür. Ayrıca işletmeyi kapatmak gibi bir imkânı olmadığı için borç alarak içi boş bir balon gibi büyümeye devam etmiştir. Siyasiler bütçe açığına dayalı olarak yolsuzluğun, rant kollamanın ve logrolligin önünü açmışlardır. Çünkü bütçede verdikleri açığın önünü yasal olarak kesmek şöyle dursun hesap dahi sormak kanunen ve siyaseten mümkün olmamıştır.

Kamu tercihi teorisyenlerine göre; Keynesyen iktisadın önemli yanlışlıklarından biri politikacılara vergilemeden harcamak imkânı sağlamış olmasıdır. Kamu harcamalarının vergilerle değil, emisyon ve borçlanma ile karşılanması Keynesyen iktisadın politik yaşama bıraktığı bir mirastır. J.M. Buchanan, aşırı büyümüş devleti, Leviathan (Tevrat'ta geçen canavar) olarak tanımlamış ve ekonomik ve politik özgürlüğün gerçekleştirilmesi için devletin yetkilerinin, gücünün sınırlanması gerektiğini savunmuştur (Buchanan, 1975: 33).

Keynesyen devlet yapısı henüz kazanılmamış parayı harcamak hakkını politikacılara vermiş ve buna bir sınır çizmemiştir. Böylelikle sürekli borçlanılmış ve hiç sonu gelmeyecek bir harcama girdabına girilmiştir. Kamu tercihi literatüründeki çalışmalar ışığında devletin büyümesinin yarattığı olumsuz sonuçları ikiye ayırarak incelemek mümkündür. Bunlar; ekonomik ve politik yozlaşmadır.

a) Ekonomik Yozlaşma: Politikacılar devletin imkânları kendi siyasi gelecekleri için fütursuzca kullanabilmekte ve devleti zarara uğrayacağı faaliyetlere sokmaktadırlar. Yeniden seçilebilmek için ekonomik her türlü rüşveti devlet kasasından vermek alışkanlık haline gelmiştir.

Virginia Politik İktisat Okulu'na mensup iktisatçılara göre politikacıların yeniden seçilebilmeyi garantilemek ve oylarını maksimize etmek için kamu harcamalarını artırmak ve vergi oranlarını indirmek genel eğilimleri iktisadi sorunların ve ekonomik yapıdaki yozlaşmaların temelini teşkil eder (Aktan, ET: 12.03.2015). Siyasetçiler devletin ekonomik gücünü kendi politik güçlerini korumak için kullanabilmektedirler. Bunun sonucunda da kirli ekonomik ilişkiler ve dengesiz arz talep ile ekonomik düzen bozulur.

Kamu tercihi iktisatçılara göre, politikacıların yeniden seçilebilmeyi garantileme ve oylarını maksimize etmek için kamu harcamalarını arttırmak ve vergi oranlarını indirmek genel eğilimleri iktisadi sorunların ve ekonomik yapıdaki yozlaşmaların temelini teşkil eder. Artan kamu harcamalarının, emisyon ve borçlanma ile karşılanması kronik bütçe açıkları ve kronik enflasyonun bizatihi kaynağını teşkil eder. Ekonomik sorunlar şüphesiz bütçe açıkları ve enflasyonla sınırlı değildir (Aktan, 2008: 93-94).

Bunların doğurduğu vergi artışları, ekonomik müdahaleler, işsizlik ve cari açık gibi birçok sonuç ortaya çıkmaktadır.

b) Politik Yozlaşma: Sosyal devletin sosyal maliyetleri ekonomik sorunlar ve yozlaşmalar ile sınırlı değildir. Aşırı müdahaleci sosyal devlet anlayışı ile birlikte toplumda politik yozlaşmalar da artar. Devletin büyümesi ile akıl almayacak türde ve boyutta politik yozlaşmalar ortaya çıkar (Aktan, ET: 12.03.2015).

Politik yozlaşma birçok nedene bağlanabileceği gibi temel nedeni bireyin her alandaki çıkarlarını maksimize etmek istemesi ve bunun için fırsatını bulabildiği her eylemi gerçekleştirmeyi göze almasıdır.

Devletin vermiş olduğu siyasi yetkiler politik olmayan kişiler tarafından kullanılabilir. Bunun bir sonucu olarak yetki karmaşası ve usulsüzlükler ortaya çıkar. Zamanla usulsüzlük yapan bir tabaka oluşur ve devlet yönetiminde söz sahibi olur. Böylece devlet oligarşik bir yapı halini alır, üstünlükler ve ayrıcalıklılar ortaya çıkabilir.

Bir insanın kendi emellerini gerçekleştirmek için en kolay harcayabileceği para başkasının parasıdır. Hem de bunun hesabını vermemek gibi bir şans varsa bunu sonuna kadar değerlendirecektir. Sonucunu hesaplamadan istediği gibi harcayacak ve sona geldiğinde ceketini alıp gidecektir.

5.4. Devletin Sınırlandırılması

Devlet insanlar arasındaki dengeyi sağlamak için insanların bazı haklarını devrederek ortak kararlar kurdukları bir kurumdur. Tek başlarına sağlayamayacakları düzeni el birliği ile sağlamak ve temel ihtiyaçları ortaklaşa karşılamak amacı ile kurulmuş bir ortaklıktır. Adam Smith devletin toplumu şiddetten korumak, adaleti teminen bir yargı sistemi oluşturmak ve topluma yüksek derecede avantaj sağlayacak bazı kamusal hizmetleri sunmakla yükümlü olduğunu belirtir (Smith, 1976: 39). John Locke ise devletin varlık nedenini bireylerin temel ve doğal haklarının muhafazasına dayandırır (Toku, 2003: 129). Robert Nozick “Anarşi, Devlet ve Ütopya”da devletin tek meşru işlevinin hakların ihlallere karşı korunmasını sağlamak olduğunu, minimal devletin kabul edilecek en kapsamlı devlet biçimi olarak görülmesi gerektiğini belirtir (Nozick, 2000: 203).

Erken klasik liberaller için sivil toplumun kapitalist ilişkilerin geliştiği piyasa etrafında tanımlanmasıyla birlikte devlet iktidarının sınırlandırılması en önemli konu olmuştur. Modern bürokratik devletin şiddet kullanma tekeli, vergi toplama, dış ilişkileri yürütme ve toplumu yönetme gibi bir iktidar aygıtı olduğu dikkate alındığında, liberallerin devlete ait olan alanla olmayan alanları tanımlama gayreti içerisinde olmaları demokrasi düşüncesi için önemli bir birikim olmuştur (Eker, 2012: 82). Liberal anlayış, devletin aşırı büyümesinin bireysel özgürlükleri tehdit edici bir yapı oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu tehdit, bireysel haklar ve özgürlüklere yönelik olduğu kadar, iktisadi hak ve özgürlüklere de yöneliktir. Çağdaş hukuk devleti yaklaşımında da, büyük oranda vergi gelirleriyle oraya çıkan bütçenin politik özne çıkarlar doğrultusunda harcanması, toplumsal adalet ve barışı tehdit eder bir gelişmeye neden olabilir (Uzun, 2009: 245). Demokrasinin tam anlamıyla gerçekleşmesi için bireyin tam anlamıyla özgür olması ve olaylara birinci elden müdahale hakkının bulunması gerekir. Bunun için de bireyin devlete karşı sınırsız ama sorumlu, devletin ise sınırlı ve sorumlu olması gerekir. Devlet vatandaşın hayatına ve özgürlüklerine müdahale etmeden sadece kendine verilen temel sorumlulukları yerine getirmelidir. Birey ise devletin, diğer bireyleri ve tam rekabeti korumak için koyduğu kurallara uymalı ve sağlanan temel hizmetlerin bedelini (vergi) ödemelidir.

Sınırsız yetkileri bulunan bir meclis, bu gücü belirli grupları veya bireyleri kayırmak üzere kullanabilecek bir konumda olur; bunun kaçınılmaz bir sonucu da taraftarlarına özel yararlar sağlayan çıkar grupları koalisyonlarının oluşmasıdır. Yasama organına baskı yapan hükümet-benzeri örgütlü çıkar gruplarının çağımızda yaygın olarak gelişmesi; sınırlanmamış güce, özgül amaçlar uğruna belirli birey veya gruplara cebir uygulama üstün yetkisi verilmesinin zarurî ve kaçınılmaz bir sonucudur (Hayek, 1990: 11). Liberal ilkelerce talep edilen, devlet yetkilerinin genel âdil davranış kuralları ile sıkı bir şekilde sınırlandırılması, sadece cebri devlet yetkilerine işaret eder. Devlet, ilâveten, tasarrufuna sunulan kaynakların kullanımı ile kaynakların vergileme ile arttırılması dışında zor kullanımını icap ettirmeyen birçok hizmeti verebilir (Hayek, 1992). Sınırsız yetkileri bulunan bir siyasi otoritenin gerek siyasiler gerekse çıkar grupları tarafından eninde sonunda bir şekilde kötüye kullanılacağı gerçeği kesinlikle göz ardı edilemez. Bu nedenledir ki devletin kolluk gücü kullanım hakkından doğan yetkileri dışındaki alanlara müdahalesi kesin olarak sınırlandırılmalı devlete nerede duracağı kanunla gösterilmelidir.

Bodin ve Hobbes gibi yazarlar egemenliği sınırsız, süresiz, tek ve mutlak bir üstün güç olarak ortaya koyarken, liberal görüşü simgeleyen Locke, Kant, Mill gibi yazarlar ise egemenliğin sınırlandırılması ve bireysel hakların korunması üzerinde durmuşlardır (Aydın ve Ayhan, 2004: 67). Hobbes'e göre; toplum halinde yaşayan insanların düzen ve güvenlik içinde yaşayabilmeleri için devlete gerek vardır. Hobbes devletin olmadığı bir toplumda insanların birbirlerine baskı ve zulüm yapabileceğini, güçlülerin güçsüzleri ezeceğini ve o adaletin olmayacağını belirtiyordu. Ancak ne var ki asıl kuruluş amacı vatandaşların can ve mal güvenliğini, hak ve özgürlüklerini korumak olan bu büyük güç, zamanla tehlikeli bir canavara dönüşmüştür. Başlangıçtaki hakkaniyetçi, adil ve masum yüzü değişmiştir (Aktan, 1999b: 138). Bireylere yasaklanan zorbalıkları uygun bularak yapabilir ve hatta insanları köleleştirebilir. Bu bakımdan, liberalizmin öngördüğü devlet vatandaşlar üzerinde sonsuz otoriteye ve tasarruf hakkına sahip olan, bireyleri kendine kul köle yapan devlet değildir (Yayla, 2014: 178). Bu devlet insanları ve onların haklarını birbirlerine ve sınır dışına karşı koruyan ve kollayan özgürlükçü bir devlettir.

Locke'un düşüncesinde insanlar, doğa halinde tam bir eşitlik ve özgürlük içinde yaşarlar. Başkalarından izin almaya gerek görmeden, başka bir kişinin iradesine

boyun eğmeden istediklerini yaparak, ellerindeki değerleri diledikleri gibi kullanarak yaşarlar (Aydınlı ve Ayhan, 2004: 77-78). Doğa durumunda doğal hukuka aykırı davranarak doğa yasasına karşı gelen birini diğer insanların cezalandırma hakkı yine doğal hukuktan gelen bir haktır. Doğa durumunda her insan suç işleyenleri, yani doğal hukuka karşı gelenleri cezalandırma hakkını elinde tutar. Devlet durumunda olduğu gibi doğa durumunda da işlenen suç cezalandırılabilir (felsefe.gen.tr, ET: 25.03.2015). Devlet, gücünü, kendi başına buyruk olarak değil, amacı toplumun barışı, güvenliği ve iyiliğinden başka bir şey olmayan halkın bildiği kurulu yasalarla tarafsız ve dürüst olarak kullanmak zorundadır (Locke, 1969: 179). Bireylerin kendi adaletlerini kendilerinin sağlamaya çalışması toplum düzeni için çok tehlikeli bir durumdur. Eğer bireyler bu duruma düşerse güçlülerin adaleti sağlanacak ve adalette eşitlik ortadan kalkacaktır. Bunun sonucunda ise kölelik ve diğer insanlık dışı uygulamalar ya da kaos ortaya çıkacaktır. Devlet herkes adına kişileri kollamadan adalet sistemini yürütmek toplumsal huzuru ve güveni sağlamak için ortaya çıkarılmıştır.

Locke, yasama gücünün sınırsız bir iktidar olmadığını çok açık ve kesin olarak ifade etmekle kalmaz, yasamanın keyfiliğine karşılık dört sınırlamayı da açıkça belirtir. Bunlar, yasama halkın yaşamı ve malı üzerinde dilediği şeyi yapamaz; yasama irticalen alınan ihtiyari kararlar ile bir güç kullanamaz; yasama insanların izni olmadan onların mülkiyetinin hiçbir parçasını alamaz; yasama yasa yapma gücünü başkasına devredemez (Gülsoy, ET: 21.02.2015). Devlet yasalar önünde eşitliği sağlamalı, bireylerin özgürlüklerini içten ve dıştan gelecek tehlikelere karşı korumalı, bunun dışında bireye engel olmamalıdır (Söğütü, 2012: 74).

Locke'a göre; devletin amacı; barış, güvenlik ve kamu iyiliğinden başka bir şey değildir. Çünkü toplum sözleşmesi ile kurulan devlet "herkesin özgürlüğünü ve mallarını daha iyi korumak amacıyla yapıldığından toplumun ya da onlarca kurulan yasamanın etki alanının genel iyiliğin ötesine yayılacağı düşünülemez. Bu düzende hukuk bireyi kontrol etmek için topluma yayılan bir yapı değil bireysel özgürlüklerin siyasal iktidarın egemenliğine karşı korunmasını garanti eden bir erktir (Çetin, 2002: 7). Dolayısıyla devletin görevlerinin sınırlarının belirlenmesi ve toplumun oluşturduğu ortak kamusal sözleşmenin toplum yararına şekillenmesi beklenmektedir.

İnsanların kendisini koruması için oluşturdukları bu yapı, önlem almaya çalıştıkları fiilleri uygulamaya başlamıştır. Büyük devlet olmak zihinlere yerleştirilmiş ve güçlü olmakla büyük olmak ayırt edilemez olmuştur. Yönetenler hangi sistemle başa gelirse gelmiş olsun her türlü hakkı ve yetkiyi kendilerinde görmeye başlamış; kimisi kendisini kutsamış, kimisi tanrılaştırmış, kimisi de gücün elinde oyuncak olmuştur.

Sınırlı devlet terimiyle liberallerin kastettikleri görev alanı sınırlanmış veya daraltılmış devlettir. Terim bu anlamda faaliyet çerçevesi tüm toplumsal alanı kuşatan sosyalist devlete olduğu kadar, refah devletine veya sosyal devlete de karşı bir devlet yapılanmasını ifade eder (Erdoğan, ET: 27.03.2015). İktidar sınırlandırılmalı, iktidarın devleti yönetmek ve kendi ideolojisini uygulamak için değil; devlet fonksiyonlarının yürütmesini sağlamak için seçildiği unutturulmamalıdır. ABD seçimlerinde kim hangi partinin adayı olarak iş başına gelirse gelsin devletin temel politikalarının değişmemesi bunun uygulanabileceğini göstermektedir.

Çağdaş egemenlik kavramı, devletin ülke sınırları içinde en üstün ve yüksek, hiçbir kurumla paylaşılabilen, devredilemeyen, asli, kayıtsız ve şartsız iktidarından ziyade, hukuk kurallarıyla ulusal ve uluslararası alanda sınırlandırılmış, bu bakımdan keyfi uygulamaların olmadığı, meşruiyetini halktan ve uluslararası hukuk normlarından alan, temel insan hakları ve hürriyetlerini koruyan ve geliştiren, çoğunluğun yanında azınlığında haklarını eşit şartlarda kullanabildiği bir anlayışı ifade etmektedir (Aydınlı ve Ayhan, 2004: 82). Egemenliğin halkta olması kavramı çok karmaşık gibi görünse ve sürekli olarak üzerinde tartışılrsa da temel noktası devletin ya da başka bir deyişle siyasi otoritenin halka karşı sorumlu ve sınırlı olmasıdır. Devlet gücünü halktan alır ve onun başta koyduğu kurallara göre varlığını sürdürmelidir.

İnsanların ahlaklı ve vicdanlı hareket etmeleri bütün felsefi yaklaşımlar ve dinler tarafından beklenen ve tavsiye edilen bir durumdur. Ancak ne var ki devlet yönetiminde bunu beklemek her zaman olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Althusius, devletin sınırlarının vicdan ile belirlenemeyeceğini savunmaktadır (Aydınlı ve Ayhan, 2004: 77). Çünkü seçilecek insanların hangi zihniyeti taşıyacakları konusu meçhuldür.

Bu nedenle işi şansa bırakmadan her konuda iyi hazırlanmış ve karar vericilerin kararlarının sınırlarını çizecek bir yasal düzenin kurulması zorunludur.

Bir ülkede ekonomik refah, yani zenginlik o ülkede üretilen mal ve hizmetlerin miktarı ve değeri ile ölçülür. Ekonomik refahın kaynağı ise ekonomik özgürlüktür. Devletçiliğin uygulandığı ülkelerde bireylerin ekonomik faaliyetleri devlet tarafından sınırlandırılır. Bireyler özgürce ekonomik faaliyetlerde bulunamaz. Bazı sektörler devletin tekelindedir (Aktan, 1999b: 103-104).

Sermaye baskıya gelmez, narin bir kuş gibidir. Avuçlarında çok sıkarsan ölür başboş bırakırsan uçar gider. Bu nedenle ne çok üzerine gidilmeli ne de kontrolden çıkmasına izin verilmelidir. Bunun içinde sermayeye hem kendi hakları hem de piyasada bunun diğer sermaye sahiplerinin haklarının korunduğu bir ortam sağlanmalıdır.

Devletin bireylerin ekonomik özgürlüklerini kısıtladığı durumlarda bireyler ekonomik bir alanda faaliyet göstermek için öncelikle devletin ayağına basmadan ondan izin almak zorundadır. Sözgelimi ülkemizde demiryolları devletin tekelindedir. Bu alanda faaliyet göstermek isteyen bir şirket devletin alanına girdiği için asla izin alamayacak ve bu alanda faaliyet gösteremeyecektir.

Elbette ki işine müdahale edilmeyen ağır vergi yükü altına sokulmayan ve kotalarla önüne set çekilmeyen tüccar, ticaret yaparken özgür olacak ve ticaret hacmini geliştirmek için çaba sarf edecektir. Bunun bir sonucu olarak daha çok alacak-satacak, üretim hacminin, döviz girdisinin, vergi gelirlerinin ve istihdamın artışına olanak sağlayacaktır.

5.5. Yeni Sınırlı ve Sorumlu Devlet

Ekonomik büyümenin yavaşlaması, Sovyetlerin çöküşü ile birlikte “sosyal refah devleti” anlayışının sarsılması, küreselleşmenin etkisi ile kamu yönetimi alanında yeni talep ve ihtiyaçların ortaya çıkması ve küresel baskıların politik, ekonomik ve sosyal sistem üzerindeki etkisi ile bürokrasinin yeniden sorgulanması sonucunda devletin rolü ve büyüklüğü ile ilgili tartışmalar çoğalmıştır (Kurt ve Uğurlu, 2007: 82).

Geleneksel kamu yönetimi, devletin de aşırı büyümesinin bir sonucu olarak, aşırı kuralcılık ve biçimsellik, verimsizlik, hantallık, niteliksizlik, gizlilik, katı hiyerarşik yapı ve değişime kapalılık ve en önemlisi aşırı bürokrasinin varlığı gibi eleştirilerin merkezinde yer almakta ve kamu yönetimi değişimi geciktiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Görün ve Erdoğan, 2007: 288). Devlet kendi ağırlını taşıyamaz noktaya gelmiştir ve bu nedenle piyasaya da zarar vermektedir. Bu zararın en başında piyasanın işleyişini bozucu müdahaleci etkiler gelmektedir.

Liberaler devletin gerekliliğine inanmışlarsa da, onun bünyesinde barındırdığı tehlikelerin de farkındadırlar. Liberallerin bakış açısına göre, bütün devletler birey karşısında potansiyel zordadır. Bu görüş bir yandan, devletin iktidarı kullanması ve dolayısıyla, bireysel özgürlüğe daimî bir tehdit yönelmesi üzerine kuruluyken; diğer yandan da liberallere özgü iktidar korkusunun bir yansımasıdır. İnsanoğlu kendi kendini gözetten bir yaratık olduğundan, iktidarı ele geçirdiğinde bu iktidarı doğal olarak diğerlerinin pahasına kendi menfaati için kullanacaktır (Heywood, 2013: 55). Siyasetten ahlaklı olmasını beklemek güçtür. Siyasal ahlak dışı davranışlara karşı Anayasal İktisat çok farklı bir çözüm getirmektedir. Anayasal İktisat siyasetçinin ahlaklı olmasını beklemek yerine siyasetin ahlak dışı bir kurum haline gelmemesi için siyasetçinin sınırsız güç ve yetkilerinin sınırlandırılması görüşünü ortaya koymaktadır (Sakal ve Kitapçı, 2009: 31). Fertler bazı müşterek gayelerini gerçekleştirmek için birleştikleri takdirde, oluşturdukları teşkilât, meselâ devlet, kendine has amaçlara ve kendine has araçlara sahip olur. Fakat bu şekilde vücuda getirilen bir teşkilât, bütün diğerleri gibi, bir ‘şahıs olarak kalır: Gerçi bu şahıs ‘devlet’ olunca, diğerlerine nispetle çok daha kuvvetlidir, fakat onun da kendine mahsus ayrı ve mahdut bir sahası vardır(Hayek, 1947: 92). Hayak’e göre devlet ne kadar güçlü ve değişik amaçlara sahip olsa da bir sınırı olmalıdır.

Buna göre, devlet öncelikle güvenliği ve adaleti sağlamayı kendisine görev edinmelidir. İlk liberal düşünürler, bu listeye eğitim gibi bazı kamusal nitelikli hizmetleri de ekleyerek, bunların devlet tarafından yapılmasını öngörmüşlerdir. Doğal olarak devletin kendi kendini organize etmesi ve vergi alması da doğal kabul edilmiştir (Özer, 2007: 450). Devlet müdahalesinin sınırlandırılmasındaki temel nokta uzun vadede alternatif demokratik rejimler altında öngörülen fayda ve maliyetlerin düşünülmesi olayıdır (Buchanan; 1985: 253). Devlet piyasanın gerçekleştirebileceği üretim ve hizmet alanlarından çekilmeli ve harcamalarını kısımlıdır. Ayrıca devlet yürüttüğü hizmetlerde de sorumlu davranmalı ve topladığı vergileri tasarruflu kullanarak fayda maksimizasyonunu gözeterek israftan kaçınmalıdır.

Politikacılar bizim vergi olarak ödediğimiz paraları harcama yetkisine sahip olan kimselerdir. Bu yetkiyi onlara biz veriyoruz. Sadece para harcama yetkisini değil; vatandaş olarak devletin bizim üzerimizde uygulayabileceği her türlü kararı alma ve hukuk kuralını koyma yetkisini de bu kişilere veriyoruz. Böylelikle içimizden seçtiğimiz kişilere sınırsız güç verip aldıkları her karara uymak zorunda kalıyoruz.

Adına “temsili demokrasi” dediğimiz bir seçim ve oylama mekanizması sonucunda onlara bizim adımıza harcamada bulunma yetkisini devrediyoruz Amerikan eski başkanlarından Calvin Coolidge’in dediği gibi Hiç bir şey devletin parasını harcamaktan daha kolay değildir. Çünkü devlet yönetimindeki savurganlığı ve israfı rakamlarla gerçek olarak ortaya koymanın imkânı yoktur. Devlet o kadar büyük bir aygıttır ki yönetimdeki tüm usulsüzlükleri, israfları, yolsuzluk ve hırsızlıkları hesap etmek gerçekten çok güçtür

Tablo-11: Devletin Değişen Rolü

DEVLETİN ROLÜ	İŞLEVİ
EKONOMİK ROLÜ	Sınırlı Devlet / Düzenleyici Devlet
SOSYAL ROLÜ	Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması Çevrenin Korunması Yoksullukla Mücadele
SİYASAL ROLÜ	Küresel Tehditlerle Mücadele / Küresel Barışın Korunması Ulus Devlet Anlayışının Aşınması ile Ortaya Çıkabilecek Bağımlılıkların Siyasi ve Mali Egemenliği Zedelememesi İçin Alınması Gereken Önlemler ve Bu Bağlamda Siyasi - Mali Egemenliğin Korunması
HUKUKİ ROLÜ	Piyasa Mekanizmasının işleyişinde Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Rollerin Düzenlenmesinde Gerekli Hukuki Altyapının Oluşturulması

Kaynak:(Demircan, 2008:61)

Devletin parası aslında vatandaşların tamamının ortak bütçesidir. Devletin parasının kendi parası olduğunu kabullenmeyen vatandaş ve yöneticiler bu parayı harcarken ve bu paradan faydalanırken çok da vicdanlı davranmayacaktır. Vatandaş daha fazla istemeye devam edecek; yöneticiler de seçimi kazanmak için vermeye devam edeceklerdir. Bu durumda bağlayıcı hukuk kuralları olmadığı için hesap sorma ve hesap verme mekanizmaları da yetersiz kalacaktır.

Liberal görüşe göre devlet faaliyetleri denetime tabidir ve onun faaliyet alanı genel ilkelerle sınırlıdır (Barry, 1989: 65). Liberalizmde devlet, düzgün oyun alanı sağlayan ve oyunun kurallarını belirleyen bir form ve kararlaştırılan kuralların yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlayan bir hakem olarak gereklidir. Devletin başlıca işlevi, vatandaşların özgürlüğünü hem dış düşmanlara hem de diğer yurttaşlara

karşı korumak, adalet ve düzenin sürekliliğini sağlamak, özel anlaşmaları uygulamak ve rekabetçi piyasaları güçlendirmektir (Friedman, 1988: 15-34). Sınırlı ve sorumlu devlet anlayışında devletin görev ve fonksiyonları anayasalarda belirlenmiş ve sınırlanmıştır. Sınırlı ve sorumlu devlet, minimal devletten farklı olarak iç güvenlik, dış güvenlik, adalet ve yargı hizmetlerinin dışında diğer bazı hizmetleri yerine getirmektedir. Sınırlı ve sorumlu devlet, esasen liberal sosyal düzenin temel ilkelerini belirlemektedir. Devlet, oyuncuların oyun kurallarını ihlal etmelerini cezalandırmakta, bunun dışında oyuna direkt müdahale etmemektedir (Aktan, 1999b: 167). Hayek bu konuda liberal düşüncüyü bir bahçivana benzetererek; “mademki yapılacak iş kendi kendine doğan bu İçtimaî kuvvetlere yardım etmekten ve lâzım oldukça bunları tamamlamaktan ibaretti, her şeyden önce bu kuvvetleri anlamak lâzım geliyordu. Bir liberalin cemiyet karşısındaki durumu, bir nebat yetiştiren bahçivanın durumuna benzer; bahçivan, nebatın büyümesine en elverişli şartları yaratabilmek için, bu nebatın bünyesini ve nasıl yetiştiğini mümkün olduğu kadar iyi bilmeye mecburdur” der (Hayek, 1947: 40-41).

Değişim sürecinde, devletin ekonomideki payı yeniden sorgulanmaya başlamış ve devlete yüklenen fonksiyonlar adalet, savunma gibi klasik fonksiyonlar dışında; nitelik değiştiren saydamlık, katılım, mali disiplinin sağlanması, çevre kirliliği ile mücadele gibi fonksiyonlar olarak değişim göstermiştir (Ener ve Sivrekli Demircan, 2007: 228). Devlet yönetimi anlayışı değişmiş ve kamunun da işleyen bir sistem olduğu bu nedenle bir işletme gibi girdi ve çıktılarının değerlendirilerek işletilmesi gerektiği anlayışı yerleşmiştir.

Kamu yönetiminden kamu işletmeciliğine doğru görülen değişimin temel özellikleri, Osborne ve Gaebler tarafından şu biçimde özetlenmiştir (Bozlağan, 2014: 291):

- 1) Üretmekten çok düzenleyici olmak,
- 2) Bizzat yürütmekten çok yetkilendirmek,
- 3) Kuralcılıktan çok vizyon ve misyon yönelimli olmak,
- 4) Girdilerden çok çıktılarına önem vermek,
- 5) Harcamaktan çok kazanmak,
- 6) Tedavi etmekten çok önlemek,
- 7) Bürokrasinin değil, halkın ihtiyaçlarını karşılamak,

- 8) Hizmet arzında rekabetçi olmak,
- 9) Piyasa yolu ile değişimi zorlamak,
- 10) Hiyerarşiden çok takım çalışması ve katılımcı olmak,
- 11) Bürokratik olmayan örgüt modelleri geliştirmek,
- 12) Katılımcı ve çoğulcu olmak,
- 13) Bireye değer vermek

Adam Smith, firmaların devletin sınırlamasına maruz kalmaksızın rahatça yatırım ve üretim yapabildikleri ve bu ürünleri gümrük engeline takılmadan dünyaya pazarlayabildikleri bir toplumda zenginlik ve refahın gelişeceğini ileri sürmüştür (Çaha, 2012:156). Varlığının ve meşruiyetinin sözleşmeden kaynaklandığı kendisine söylenen devlet pozitif hukuktan önce var olan tabîî hukuk ve tabîî haklarla sınırlandırılmıştır. Bunları ihlâl etmesi hâlinde devletin meşruiyetini kaybedeceğine inanılmıştır. Böylece devlet, pozitif yasaların üstünde olduğu mütalâa edilen bir normlar sistemi tarafından bağlanmış ve hareket alanı daraltılmıştır (Yayla, 2014: 179). Çünkü devleti kuranlar kendilerine bir efendi yaratmak amacını taşımamış, bilakis; kendilerini koruyacak ve hizmet edecek bir araç ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Onun için devlet doğuştan var olan normatif doğal hukuk ilkeleri etrafında kurulmuş ve bireye karşı sınırlandırılmıştır.

Toplum ve ortaya çıkmış egemen güç, yasama yetkisini kamu yararının istediği sınırların ötesinde kullanamaz. Bu yüzden de bir topluluğun yasama yetkisini ya da egemen gücü elinde tutan her kim olursa olsun, yönetimi aklına estiği gibi keyfi olarak değil, halk tarafından tanınan yasalara göre yürütmek ve uyuşmazlıkları bu yasalara göre çözecek yargıçlar atamak zorundadır (felsefe.gen.tr, ET: 25.03.2015). Bu nedenle yasalar halk tarafından konulmalı ve ancak halk tarafından değiştirilmelidir. Yasalar en üstün ortak değer olarak benimsenmeli ve tartışılmaz bağlayıcılığı olmalıdır. Aksi takdirde yasalar kişilerin şahsiyetlerine göre yaptırım gücüne sahip olur ve toplumu bir arada tutmak yerine ayrıştırıcı hale gelir.

Sınırlı ve sorumlu devlet anlayışı, eli kolu bağlanmış bir devletten değil elini her işe sokması engellenmiş bir siyasi iktidarı savunur. Oyuncu bir devlet yerine kural koyucu ve kuralları uygulayıcı bir devlet temel niteliklidir. Devlet mal ve hizmet

üretmemekte bunun yerine mal ve hizmetin üretilmesini sağlayıp bunların arz edilmesinin kurallarını koymaktadır.

Aktan'a göre (1999b: 167-168) sınırlı ve sorumlu devletin görev ve fonksiyonlarının başlıcalarını şu şekilde özetleyebiliriz:

- * Dış güvenlik, iç güvenlik, adalet ve yargı hizmetleri,
- * Çevre korunması,
- * Rekabeti teşvik edecek, aksak ve haksız rekabeti engelleyecek düzenlemeler yapılması,
- * Para sistemine ilişkin genel çerçevenin oluşturulması,
- * Mali sisteme (vergiler, borçlanma vb.) ilişkin düzenlemeler yapılması,
- * Dış ticarete ilişkin düzenlemeler yapılması,
- * Sosyal güvenlik sistemine ilişkin düzenlemeler yapılması,
- * Eğitim ve sağlık alanında genel politikaların belirlenmesi,
- * Gelir ve servet dağılımına ilişkin düzenlemeler yapılması,
- * Piyasa ekonomisinin yetersiz kaldığı alanlarda hizmetlerin yürütülmesi,
- * Altyapı hizmetlerinin (ulaştırma, enerji, haberleşme) yerine getirilmesi veya düzenlenmesi,
- * Paternalistik karakter arz eden hizmetlerin yapılması
- * Mal ve hizmetlerin kalite kontrolü ve standardizasyonu

Şekil-9 : Sınırlı Sorumlu (Optimal) Devlet

GELENEKSEL DEVLET ANLAYIŞI	OPTIMAL DEVLET ANLAYIŞI
Merkeziyetçi Devlet Vesayetçi Devlet	Adem-i Merkeziyetçi Devlet (Desantralize Devlet)
Müdahaleci Sosyal Devlet Sosyal Refah Devleti	Sınırlı ve Sorumlu Devlet
Minimal Devlet Ultra - Minimal Devlet	Sınırlı Devlet (Limited Government)
Müteşebbis Devlet (Hizmet Yapan Devlet)	Katalitik Devlet (Hizmetin Görülmesini Sağlayan Devlet)
Emredici Devlet	Düzenleyici Devlet (Hakem Devlet)
Tekelci Devlet	Rekabetçi Devlet
Kapalı Devlet / Gizli Devlet Yasakçı Devlet	Açık / Şeffaf Devlet
Otoriter / Baskıcı Devlet	Özgürlükçü Devlet / Liberal Devlet
Despot / Tirani / Zorba Devlet	Hukuk Devleti / Demokratik Devlet / Katılımcı Devlet
Muhafazar Devlet / Statükocu Devlet	Reformcu Devlet
Rant Dağıtan Devlet	Üretimi Teşvik Eden Devlet
Kutsal Devlet	Bireyci Devlet (Birey Merkezci Devlet)
Müsrif Devlet	Tutumlu Devlet
Baba Devlet (Paternalist Devlet)	Sorumlu Devlet (Responsive Government)

Kaynak: (Aktan, 1999a: 149).

5.6. Anayasal İktisadın Sınırlı Devlet Yapılanmasına Dönük Önerileri

Kamu harcamalarındaki hızlı ve sürekli artış ve özellikle sosyal refah hizmetlerine olan talebin önlenemez yükselişi karşısında batılı refah devletlerinin içine düştükleri malî kriz karşısında söz konusu siyasal ve akademik çevreler hem daha sınırlı bir devlet hem de daha ekonomik, etkin ve etkili kamu hizmet sunumunu sağlayabilecek kurum ve mekanizmaları içeren bir yönetsel yapı arayışı içerisine girmişlerdir (Ömürgönülşen, 2014: 3).

Anayasal İktisatçılar, klasik liberal iktisadın temel ilkelerini savunmaktadırlar. Bu nedenle, mümkün olduğunca minimal devlet yapılanmasının oluşturulması ve devletin başta piyasa olmak üzere, diğer iktisadi karar mekanizmalarından uzak durmasını istemektedirler. Bireylerin geleceklerini garanti altına alacak mekanizma ile insanca bir yaşam sürmelerini sağlayan imkânların devletin sağladığı bütünlük bir mekanizma olmasından çok, bunların ayrılarak özel kurumlar tarafından karşılanan süreçler haline getirilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Uzun, 2009: 244).

Devletin varlığına karşı çıkan görüşler olsa da Anayasal İktisat bu teorilerden biri değildir. Aksine devletin mutlaka olması gerektiğini çünkü düzeni sağlayacak hukuksal bir yapının mevcudiyetini aksi takdirde anarşinin hakim olacağını savunur. Devletin yönetilemez bir dev değil; küçük ama işlevsel kabiliyeti yüksek bir yapı olması gerektiğini belirtir.

Pozitif ve normatif kamu tercihi teorilerinin ampirik çalışmalara dayalı olarak ulaştığı genel sonuç, devletin ekonomiye olan müdahalesinin genişlemesinin sosyal maliyetinin sosyal faydasından daha fazla olduğudur. Gerçekten de Kamu Tercihi Teorisi, devletin gereksiz olduğunu değil, aksine "ne kadar" gerekli olduğunu araştırması açısından büyük önem taşımaktadır. Anayasal İktisatçılar devletin görevlerinin ne olması gerektiğinin "sosyal sözleşmeyi" temsil eden anayasal normlar ile belirlenmesi ve sınırlandırılması görüşünün öncülüğünü yapmaktadırlar. Anarşizm ile devletin gerek hacim gerekse fonksiyonları itibari ile aşırı şekilde büyümüş olduğu Leviathan faşizmi arasında "Optimal bir devlet" geliştirmeye çalışmaktadırlar (Aktan, 2008: 115-116).

Demokrasinin siyasal alandaki başarısı maalesef ekonomide mevcut değildir. Ferdin ekonomik hak ve özgürlükleri henüz yeterince kabul görmemiş ve teminat altına alınmamıştır. İnsanların ekonomik istikrarsızlıktan etkilenmemeyi, geçmişteki insanların hatalarından doğan borçları ödememeyi, enflasyon içinde yaşamamayı isteme hakkı vardır. Bu haklar kabul edilmeli ve teminat altına alınmalıdır. Politikacıların devletin hazinesini kendi ikballeri için kullanmaları ve yaptıkları usulsüzlükler engellenmelidir. Bunu yapmanın yolu ise ekonomik anayasadır (Savaş; 1997: 75-76)

Ekonomik kanunların anayasa düzeyine yükseltilmesi ile bağlayıcılığı artacak, siyasi iradenin keyfi değişiklikleri engellenecektir. Böylece her siyasi iktidar kendi yasal mevzuatını oluşturarak hareket etmek yerine mevcut kurallara uymaya devam edecek ve ekonomik süreklilik korunacaktır.

Devlet sadece politik bir unsur değil; temel olarak ekonomik ve hukuksal bir kurumdur. Ekonomik anayasa devleti sınırlarken bireyin özgürlüğünü artırır. Devletin piyasaya müdahalesini engeller. Ayrıca devletin hukuksal ve ekonomik yapısını ve kurumlarını düzenler.

Ekonomik Anayasa içerisinde şu konuların yer alması gerektiği savunulmaktadır:

* Devletin faaliyet göstereceği her alan ve bu alanlardaki sınırları anayasada açıkça yazılmalıdır. Böylece yönetici yetkilerinin sınırlarını vatandaşta özgürlüklerini ve haklarını bilecektir.

* Serbest ticaret anayasal güvence altına alınmalıdır.

* Anayasada kamu harcamalarına ilişkin bazı niceleyici sınırlamalar yer almalıdır. Devletin yapacağı harcamaların sınırları belirlenmeli, hangi alana ne kadar kaynak aktarabileceği belirtilmelidir. Aksi takdirde şu an dünya genelinde olduğu gibi tamamen siyasilerin aldıkları kararlar doğrultusunda uygulamalar sürecektir ve genellikle bir yıldan uzun planlamalar yapılamayacaktır.

* Vergilerin oranları, bu oranların ne kadar ve kaç yılda bir artacağı anayasada belirlenmelidir. Siyasiler bütçe açıklarına neden olup bu açığı kapatmak için keyfi vergilendirme yapmamalıdır.

* Denk bütçe ilkesi temel alınmalıdır. Devletin borçlanmaması temel ilke olmalıdır.

* Siyasilerin seçim yatırımı olarak kullandıkları ya da yanlış icraatları sonucu batırdıkları paraların gelişi güzel borçlanarak savuşturulması önlenmelidir. Böylece daha ciddi bir ekonomi yönetimi ortaya çıkacaktır.

* Hangi kurumun hangi koşullarda bütçeden ne kadar pay alacağı belirtilmelidir.

* Yöneticilerin her sıkıştığında piyasaya para sürmeleri engellenmelidir. Para basmak kolay bir işlem olmamalıdır.

* Devletin piyasayı düzenlemesi ile piyasaya müdahale etmesi arasındaki fark anayasada belirtilmelidir. Devlet düzeni koruyucu olmalıdır.

Bu ilkelerin yanında ayrıca:

* “Üretim yapmayan bir ekonomi iflasa sürüklenir.

* Zenginliğin kaynağı üretimdir.

* Daha fazla üretmek için bireylerin ekonomik karar ve faaliyetlerinde özgür olmaları gerekir.

* Devletin yüksek faiz politikası uygulaması, üretim ekonomisini cezalandırır ve rantie ekonomisini ödüllendirir.

* Devletin hesapsız, kitapsız borçlanmasının sonucu yüksek faiz yüküdür. Yüksek faiz, maliyet enflasyonunun kaynağıdır.

* Artan faiz yükü devleti “borcu borçla” ödeme çıkmazına ve sonuç olarak borç batağına sürükler (Aktan, 1999b: 106)”, gibi önemli noktaların olduğu da unutulmamalıdır.

5.6.1. Ekonomik Anayasa Oluşturulması

Anayasal İktisat yaklaşımı, bireyin çıkarlarının ön planda olması düşüncesi doğrultusunda ekonomik anayasa hazırlanmasını savunmuştur. Böylelikle, ekonomik anayasa ile birlikte çıkar savaşlarının ve siyasal yozlaşmanın da önüne geçilebileceği düşünülmektedir (Uzun, 2009: 244). Devlet yönetimi siyasi otoritenin vicdanına bırakılmaz; çünkü siyasal otoriteler vicdanları ile değil içinde buldukları durumlara göre değerlendirme yaparak akılları ile karar veririler.

Ekonomik özgürlükleri garanti altına alan bir kurumsal yapı, başka bir ifadeyle liberal piyasa ekonomisi, büyümeyi artırıcı ve kalkınmayı hızlandırıcı bir ortam yaratmaktadır (Beşkaya ve Koç, ET: 21.03.2015). Politik anayasaların yanında devletin ekonomik ve eylemsel yapısını düzenleyen bir ekonomik anayasa olmalıdır.

Ekonomik anayasa, başta devletin zor kullanma gücünü en belirgin şekilde kullandığı vergileme ve para basma konuları olmak üzere, ekonomik yaşamın çeşitli alanlarına yaptığı müdahalelerin ve bu yolla insan davranışlarına getirdiği sınırlamaların neler olması gerektiğini belirler. Anayasal iktisadın pozitif ve normatif yönden değerlendirdiği çeşitli anayasal sınırlamalar yardımı ile de belli bir toplumun belli bir dönemdeki ekonomik durumunu dikkate alarak yapılacak sınırlama, tercihleri ile o toplumun ekonomik anayasası oluşturulur (Uzun, 2009: 238). Gerçek liberal ekonomik düzenin savunucuları hiçbir zaman sınırsız özgürlüğü ve başıboş piyasa özgürlüğünü savunmamışlardır. Laissez-faire liberalizmini gerçek liberalizm anlayışı olarak görmek yanlıştır (Aktan, ET: 12.03.2015). Anayasaya çok fazla kısıtlayıcı hükümler koymak siyasi iradenin elini kolunu bağlamak anlamına gelecektir. Bu ise demokrasinin ruhuna aykırıdır. Hiç düzenleyici hüküm koymamak ise keyfi uygulamalara kapı aralayacak, mali disiplinden sapılmasına imkân verecek, bu ise ekonomik krizler yoluyla topluma ağır bir bedel ödetecektir (Acar ve Bilir, 2013: 93-94). Anayasaya ekonomik hükümler koyarken toplumsal dengeler ve siyasi yapı göz önüne alınmalıdır. Oluşturulan normlardan ne birey zarar görmeli ne de devlet sistem

dışına atılmalıdır. Anayasa gerektiği kadar piyasa gerektiği kadar devlet ilkesini temel olarak almalıdır.

Ekonomik anayasa başta devletin zor kullanma gücünü en belirgin şekilde kullandığı vergileme ve para basma konuları olmak üzere ekonomik yaşamın çeşitli alanlarına yaptığı müdahalelerin ve bu yolla insan davranışına getirdiği sınırlamaların neler olması gerektiğini belirler. Anayasal iktisadın ve ekonomik anayasanın değişmeyen ilkeleri her toplum için bir anayasanın gerekli olduğunu, insanların toplumdaki yerinin ne olursa olsun hep aynı kişisel motiflerle davranacağını ve kararların oybirliği ile alınması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Savaş, 1997: 79).

Anayasal İktisatçılara göre, bireylerin ekonomik hak ve özgürlüklerinin korunabilmesi için, siyasi iktidarın ekonomik konularda düzenleme yetkisinin sınırlandırılması gerekmektedir. Anayasal İktisatçılar devletin görev ve sorumluluklarının çok açık ve net bir şekilde ve sınırları ile birlikte anayasada yer alması gerektiğini öne sürmektedirler (Uzun, 2009: 238). Devletin cebri yetkilerinin genel âdil davranış kurallarının uygulanması ile sınırlandırılması temel prensibi, devleti bireylerin ekonomik faaliyetlerini yönlendirme ve kontrol etme gücünden mahrum eder. Bütün amaçlara yönelik araçların kontrolü olarak, ekonomik kontrolün imkân dâhilindeki bütün hürriyetlerin sınırlandırılmasını meydana getirmesine karşın, hukukun himayesi altında özgürlük ekonomik özgürlüğü belirtir (Hayek, 1992). F. A. Hayek'de devletin para basma tekelinin anayasa tarafından ortadan kaldırılmasını istemiş ve hükümetin bu tip bir anayasal yetkiye sahip olmasını uygun bulmamıştır. Diğer yandan, özel banka ve firmalara da kendi paralarını çıkarma yetkisinin verilmesini önermiştir. Hayek'e göre, ülkedeki fiyat artışlarının temel nedeni hükümetlerin para basma yetkisine sahip olmasıdır. (Uzun, 2009: 242).

Ekonomik anayasa devletin ekonomi üzerindeki bütün yetkilerinin sınırlarını çizmeli ve bireyin ekonomik özgürlüklerini teminat altına almalıdır. Ayrıca politik anayasanın içinde var olan hususların maddeler şeklinde değil başlı başına anayasal bir kural biçiminde ifade edilmesi gerekmektedir.

Devletin hangi konularda hangi yetkilere sahip olduğu ve bu yetkilerin sınırlarının açık açık yazıldığı bir anayasada ekonomi yönetiminin kuralları açık ve net olarak yazılmalıdır.

Hiç kimse kuralları belli olmayan bir oyunu oynamak istemez. Bu nedenle ekonominin kurallarının bağlayıcı, kesin ve net olarak önceden belirlenmiş olması gerekir. Bu sayede risk faktörü ortadan kalkacak ve yatırımcılar daha güvenle hareket edeceklerdir.

5.6.2. Ekonomik Anayasanın Bölümleri

Ekonomik anayasa denildiği zaman akla tek bir metin gelmektedir. Ancak ekonomik anayasa tek çatı altında toplanmış ve ekonomik alanla ilişkili olan konuları kapsayan alt anayasalardan oluşmaktadır.

Anayasalarda iktisadi ya da mali hükümlerin bulunması esas itibariyle siyasi otoritenin yetkilerinin kısılması anlamına gelmektedir. Anayasalarda mali-iktisadi düzenlemeler gereklidir; çünkü bunlar olmadığı zaman siyasi otorite keyfi davranmakta, ölçüyü kaçırmakta, karşılıksız para basma, aşırı ölçüde vergilendirme veya aşırı borçlanma yoluyla sonuçta ülkenin ağır bedeller ödemek zorunda kaldığı krizlere yol açmaktadır (Acar ve Bilir, 2013: 90). Bir ülkede nasıl ki siyasal düzen anayasal normlarla sağlanıyorsa ekonomik düzende anayasal normlarla sağlanmalıdır. Aksi takdirde ekonomik faaliyetleri düzenleyen kurallar kişilerin şahsi yetenekleri daha da kötüsü şahsi menfaatleri doğrultusunda şekillenir. Bunu aşmanın en etkili yöntemi mali anayasayı oluşturmaktır.

5.6.2.1. Mali Anayasa

Yeni dönemde öne çıkan hizmetlerde etkinlik, verimlilik, yönetim, yönetime katılma, yönetimde açıklık, geleneksel yönetim yerine işletmecî yönetim, hatta bir anlamda toplam kalite yönetimi ve bağımsız idari otoriteler gibi kavramlar birbirleriyle yakından ilgili ve hep bu yeni düşünce ve akımla paralel olarak ortaya çıkmıştır (Bilgiç, 2008: 30-31).

Mali anayasa Anayasal İktisat literatüründe devletin harcama, vergileme ve borçlanma konusundaki yetkilerini ve bu yetkilerin anayasal sınırlarını ifade eden bir kavramdır. Mali anayasayla birlikte vergilendirme yetkisinin aşırı kullanılması önlenmiş olacak, kamu kesimi hizmetleri de azaltıldığından kamu harcamaları da buna bağlı olarak azalacaktır (Uzun, 2009: 240).

Çağdaş demokrasilerde, devletin varlığını doğrudan ve en güçlü biçimde ortaya koyduğu bir başka alan vergileme ve harcama, teknik bir deyişle maliyedir. Devlet bu alanda kendisine bir monopol yetkisi tanımlamış olan yasa çıkarma ve zora başvurma gücünü kullanmaktadır (Savaş, 1997: 107).

Parasal akışın yönünü, gücünü ve kurallarını maliye adı altında şekillendiren devlet karar alma hakkını tek başına kullanır. Burada önemli olan devlet karar alırken hangi kurallara uymalıdır, bu kuralların niteliği ve bağlayıcılığı ne olmalıdır? Bu noktada bu sorunu çözebilecek yegâne sistem mali bir anayasa oluşturulmasıdır.

Devletin hangi sıklıkla ne kadar vergilendirme yapacağı, hangi gelirleri nerelere aktaracağı hangisini serbest kullanacağı gibi birçok konu burada belirtilmelidir. Böylece sistemli ve uzun soluklu bir mali politika uygulanabilir.

Ekonomik anayasanın önemli bir bölümünü oluşturan mali anayasa içerisinde mali konulara ilişkin anayasal norm, kural ve kurumların düzenlenmesi gereklidir. Kamusal mallar, kamusal harcamalar, kamusal gelirler, borçlanma, denk bütçe, mali federalizm (Aktan, 2008: 107) gibi konular anayasada hüküm altına bağlanmalıdır. Mali anayasanın da kendi içerisinde bölümleri mevcut olup bu bölümler devletin mali olarak atacağı adımları düzenlemektedir.

Yozlaşmış ekonomilerde vatandaşın ekonomik, hatta siyasi güvenliği, mevcut vergi sistemi içinde siyasi iktidara vergi gelirlerini arttırma gücünü veren, potansiyel imkânların sınırlandırılmasına bağlıdır. Anayasal İktisatçılar vergi oranlarının sınırlarının ve hatta vergi oranının anayasada teminat altına alınmasını önerir. Bu yolla devletin gelirini arttırmak için vergileri artırması ve artan vergiye karşın mükelleflerin kaçamak yol bulması önlenecektir. Vergi oranının arttırılması da anayasada yer almalıdır. Çünkü vergi oranının arttırılma yöntemi ve miktarı önceden

belirlenirse siyasi iktidar kendi çıkarları doğrultusunda vergileme yapamayacaktır. Bütçe büyüklüğünün ne olacağı ve neye göre belirleneceği, vergi kanunlarının hangi yöntemlerle çıkarılacağı da anayasada yazılmalıdır (Savaş, 1997: 117-119).

Verginin üzerinden alındığı nesnenin sınırlandırılması vergi sistemini de genel olarak sınırlandıracaktır. Bu sınır da, vergi kapsamının belirlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Hangi vergi sistemi benimsenirse benimsensin, ortaya konan tercihin anayasal bir tercih olması çok önemlidir. Böylece kendi çıkarlarını kollamaya çalışan açgözlü bireylerin mali süreci baltalamaları da önlenmiş olacaktır (Buchanan ve Brenman, 1980: 84). Bu nedenle vergi düzeyleri anayasal olarak sınırlandırılmalı ve kolay kolay değiştirilememelidir.

Aslına bakılırsa tüm bu önermelerin ve çabalamaların hedefi ekonominin mali yönünü keyfilikten kurtarmaktır. Kişilerin 'bir de böyle deneyelim' keyfiyetini elden alarak sık sık değişen mali politikaları engellemek açısından önemli sınırlar çizilmesini sağlamak amaçlıdır.

Kamusal mallar anayasası içerisinde, "Devletin görevi ne olmalıdır?" "Devletin hangi tür işler yapmasına izin verilmelidir?", "Devlet, tam kamusal mallar olarak adlandırılan hizmetler dışında görevler üstlenmeli midir?" şeklindeki sorular inceleme konusu yapılmaktadır.

Kamusal harcamalar anayasası; kamusal mallar anayasası ile çok yakından ilgilidir. Devletin kamu harcamalarına "kantitatif" bazı sınırlamalar getirmeye çalışılmaktadır. Anayasal İktisatçılara göre; devletin kamu harcamalarının bir sınıra tabi olmaksızın artması, ekonomik ve politik yozlaşmanın temel kaynağını teşkil eder. Kamu gelirleri anayasası; başlıca bir "vergi" ve "borçlanma" anayasasını içerir. Vergi anayasası içerisinde vergi sistemine ilişkin temel konular ve vergileme yetkisinin sınırları belirlenir. Devletin kaynaklarını kullanırken siyasileri ne kadar dikkatli sınırlandırırız bu kaynakları bulurken de sınırlandırmalıyız. Devlet adına hareket eden iktidarların kendi isteklerine göre vergi alması ya da borçlanması önlenmelidir. Borçlanma anayasası devletin iç ve dış borçlanma şartlarını ve buna ilişkin sınırlamaları içermektedir. Mali anayasaların önemli bir alanını da denk bütçe anayasası oluşturmaktadır. Anayasal İktisatçılara göre, klasik iktisadi düşüncede

önemli bir yer tutan denk bütçe ilkesine geri dönülmelidir. Anayasal federalizm; idareler arası mali bölüşüme ilişkin esasların da anayasada yer alması gerektiği ve devletin vergileme yetkisinin kısmen mahalli idarelere devredilmesini savunmaktadır (Aktan, 2008: 107-108). Gelirlerin amaçları dışında kullanılmasını önleyecek değişik mekanizmalar düşünülebilir. Bu tür vergi sınırlamaları diğer alternatiflere oranla siyasi iktidarın sahip olduğu zor kullanma gücünü otomatik şekilde toplum yararına kullanmaya zorlar (Savaş, 1997: 149).

Geleneksel bütçe sisteminde, kamusal kaynakların hükümetlerin belirlediği belli amaçlara tahsisi ve değişik alternatifler arasında seçim yapma işlemi, genelde bir mali yılı kapsayacak şekilde yapıldığı için, bütçe uygulama sonuçlarının ne olduğu, ekonomiyi nasıl etkilediği, yapılan tercihlerin etkinliğinin saptanması ile yeni hazırlanan bütçeler arasında bağ kurulamamaktadır (Cansız, 2007: 96). Böyle bir bütçeleme sisteminde hazırlanan bütçenin geçmişten ne getirdiği ve gelecekte beklediğinden çok cari yıl içinde konulan hedefler ve bu hedeflere ulaşma oranlarının değerlendirilmesi üzerinde durulur. Bunun sonucu olarak da yıldan yıla değişen ve tutturulamayan hedefler ve belirsizlik karşımıza çıkar. Bu durumu önlemenin temel yolu bütçelerin çok yıllık yapılması ve stratejik değer taşımasıdır. Bu ilke anayasada güvence altına alınmalıdır.

Çok yıllık bütçeleme, devletin gelecek bir yıl esas olmak üzere, izleyen birkaç yıla ilişkin gider ve gelir tahminlerinin yer aldığı gelecek yıla ilişkin gider ve gelirlerinin yürütülüp uygulanması konusunda hükümetin parlamentodan yetki ve izin aldığı bir bütçeleme şeklidir. Çok yıllık bütçelemenin birçok amacı vardır. Bunlar öncelikle; mali disiplinin sağlanması, uzun vadeli düşünme, siyasi karar alma sürecinde etkinlik ve kamusal kaynakların etkin bir şekilde dağıtılması şeklindedir (Cansız, 2007: 97-99).

Devletin hangi işlere el atacağı ve ne kadar yetkisinin olacağı kamusal mallar anayasası içerisinde belirtilir. Hem devletin neyi ne kadar üreteceği hem de neyi ne kadar düzenleyeceği bu anayasada yer alır.

Kamusal harcama kanunları devletin neyi ne kadar tüketeceğini düzenler. Kamu harcamalarına bir sınır getirilmezse denk bütçe bozulacak ve bütçe açık vermeye başlayacaktır.

Devletin milli ekonomiyi düzenlemede kullandığı maliye politikası araçlarından birisi borçlanma politikasıdır. Devletin gelir sağlamak, yatırımları arttırmak yoluyla ekonomiyi düzenlemek ve konjonktürel istikrarı sağlamak gibi amaçlarla gerçekleştirdiği borçlanma politikasının, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni ekonomik düzende; mali disiplini bozmayacak şekilde kullanımı üzerinde durulmuştur (Ener ve Siverekli Demircan, 2007: 223)

Devletin borçlanması, bütçelemesi, idareler arasında mali kaynakları bölüştürmesi, devletin geliri ve gideri ayrıca hangi kaynakların hangi giderlere harcanacağı anayasada belirtilmelidir. Dolayısıyla atılacak her adımın bir normu olmalı ve bu normların sürekliliğinin sağlanması anayasal düzeyde teminat altına alınmalıdır.

Anayasal İktisatçılardan Brennan ve Buchanan mali anayasanın hazırlanması ile ilgili öne sürdükleri teoride; devletin vergileme gücünün sınırlandırılması ve anayasada belirtilmesi, devletin doğal devlet modeline uygun olarak dizayn edilmesi, gelir maksimizasyonu yerine fayda maksimizasyonunu hedefleyen bir devlet maliyesi oluşturulması, vergilenecek malların ve gelirlerin kapsamının belirlenmesi borçlanma ve para basma yetkisinin sınırlandırılması gibi başlıklardan söz etmektedir (Savaş, 1997: 125-143).

Tablo-12: Ekonomik Anayasanın Genel Çerçevesi

Mali Anayasa	<ul style="list-style-type: none">- Kamusal Mallar Anayasası- Kamusal Harcamalar Anayasası- Kamusal Gelirler Anayasası- Vergi Anayasası- Borçlanma Anayasası- Denk Bütçe Anayasası- Mali Federalizm Anayasası
Parasal Anayasa	<ul style="list-style-type: none">- Para Sistemine İlişkin Anayasal Normlar- Para Arzının Ne Şekilde Artacağına İlişkin Anayasal Normlar
Dış Ticaret Anayasası	<ul style="list-style-type: none">- Uluslararası İlişkilere İlişkin Anayasal Normlar- Koruyucu ve Serbest Dış Ticaret Politikalarına İlişkin Anayasal Normlar- Döviz Kuru Sistemlerinin (Serbest ve Sabit Döviz Kuru Rejimlerinin) Belirlenmesi
Yasal-Kuramsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası	<ul style="list-style-type: none">- Devletin Ekonomiye Direkt Kontrol ve Müdahalelerinin Kaldırılması (Yasal-Kurumsal Serbestleşmeye İlişkin Anayasal Normlar)- Ekonomide Rekabeti Teşvik Edici Kural ve Kurumların Oluşturulması- Yıkıcı ve Haksız Rekabeti Yasaklayacak ve Cezalandırarak Normların Belirlenmesi
Gelir Dağılımı Anayasası	<ul style="list-style-type: none">- Gelir ve Servet Dağılımının İyileştirilmesine İlişkin Anayasal Normlar
Sosyal Güvenlik Anayasası	<ul style="list-style-type: none">- Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Normlar

Kaynak: (Aktan, 2008:106).

5.6.2.2. Parasal Anayasa

Parasal anayasa geniş anlamda para sistemine ilişkin kural ve kurumları ifade etmektedir. Dar anlamda ise parasal anayasa, para sistemine ilişkin anayasada yer alan kuralları ifade etmektedir. Parasal anayasa devletin para basma hakkı ve yetkisini anayasada düzenleyen ve hangi çerçevede para arzını arttırabileceğini belirleyen kuralları içermektedir (Atılğan, 2009: 12).

Bir parasal anayasa, geniş anlamda bir parasal sistemi belirleyen kurumların belirli bir yapısıdır. Bu kurumlar şu sorulara cevap oluşturur. Para vazifesini ne görür? Hangi kurumlar parayı basar? Paranın değerini ne belirler? Para bir ya da daha fazla mal ile tanımlanabilir mi? Kâğıt para değerini kıtlığından mı alır? Eğer öyleyse ne tür otorite, hangi araçlarla ve varsa hangi kurallar altında paranın miktarını düzenlemeye çalışır? (Atılğan, 2009: 13). Devletin hangi şartlarda ve hangi kurallar içerisinde piyasaya para süreceğini ya da para sürülmesi için diğer yöntemlere başvuracağını belirtir. Kısaca parasal anayasa para hakkında kimlerin, nasıl hüküm vereceğini ve nasıl uygulayacağını hukuk kurallarına bağlar ve özgür paranın özgürce kullanılmasının temin eder.

Son yüzyıl boyunca hemen hemen tüm ülkelerde sık sık enflasyon ile karşılaşılmasının temel nedeni, devletin para arzını tekelinde tutması ve para arzına dolaylı yollardan müdahale etme gücüne sahip olmasıdır (Atılğan, 2009: 12). Parasal anayasa, siyasal iktidarların para üzerindeki güç ve yetkilerini istismar etmemeleri için para sistemine ve parasal büyümenin ne şekilde olacağına ilişkin bazı genel kuralların anayasa içerisinde güvence altına alınmasını önermektedir. Anayasal İktisatçılar, tarih boyunca siyasal iktidarı temsil eden yöneticilerin halktan aldıkları ve halk adına kullandıkları yetkilerini daima istismar ettiklerini savunmaktadır (Uzun, 2009: 241). Para bir siyasi gücün iktidarından önce var olduğu gibi iktidarından sonrada var olmaya devam edecektir. Bu nedenle para siyasi gücün egemenliği altına alabileceği bir araç değildir ve bu isteği engelleyecek ve parasal istikrarı koruyacak önlemler alınmalıdır. Aksi halde paranın gücünü kendi çıkarları için kullanmayı isteyen kişilerin hırslarına gem vurmaları mümkün olmayacaktır.

Parasal anayasa yani siyasi iktidarın para piyasasını düzenleme ve sınırlama yetkisini sınırlayan veya tümüyle ortadan kaldıran anayasa kuralları mutlaka oluşturulmalıdır. Enflasyonun temel sorumluluğunu, devletin para arzına doğrudan ve dolaylı yollardan yaptığı müdahalelerde bulan bu görüş hemen hemen bütün iktisatçıların paylaştığı görüştür (Savaş, 1997: 88-89). Hükümetin para arzını devamlı olarak kötü yönetmesini önleyecek iki alternatif öneri mevcuttur. Birincisi, parasal otoritenin faaliyetlerine yasal sınırlamalar getirmektir. Diğeri ise, hükümetin para arzını belirlemedeki tekel yetkisini kaldırmaktır. Mevcut parasal düzenleme reformu ihtiyacına parasal iktisatçılar arasında geleneksel karşılık, para arzını yönetme sorumluluğu verilen otoritelerin üzerine bir parasal anayasa inşa edilmesi ve uygulanması önerisi olmuştur. Parasal anayasa ekonomide güvenilirliğin, tutarlılığın, öngörülebilirliğin ve şeffaflığın sağlanması açısından önem taşımaktadır. Para miktarındaki değişmelerin gününbirlik keyfi ve takdiri müdahalelerden uzaklaştırılması, bireylerin ekonomiye olan güvenlerini artırır ve para otoritesinin tutarlı politikalar izlemesini sağlar (Atılğan, 2009: 13-15). Yani devlet para birimini belirlemese ve kontrolünü elinde tutmasa enflasyon olmayacaktır, paraya olan güven endeksi artacak, dolayısıyla paranın değeri artacaktır.

James M. Buchanan, anayasal para rejimini savunarak şu önerilerde bulunmuştur: Hükümet para basma yetkisine ve monopolüne sahip olabilir. Fakat anayasa, para otoritesinin gücünü sınırlayan belirli kuralları hüküm altına alabilir (Uzun, 2009: 242).

Brennan ve Buchanan parasal anayasa ile ilgili şu görüşleri sunmaktadır:

Deneyler bize, hükümetlere yapılan ekonomik politika öğütlerinin çok kısa ömürlü değere sahip olduğunu öğretmiştir. Hükümetin karar alma yetkisini kullananlar hepimiz gibi ölümlü kişilerdir ve iktisatçılar tarafından savunulan herhangi bir gerçekten daha çok kendi amaçları doğrultusunda hareket ederler. Bu basit nokta kavranıldıktan sonra ancak anayasal-kurumsal değişikliğin nedeni anlaşılır. Sıradan insanlar tarafından uygulanacak politikalarda reform ancak bu kişilerin uymak zorunda oldukları kurallarda reform yapmakla mümkündür. İngiltere Bankası'nda veya Amerikan Federal Reserve'de karar alanların parasal konularda mevcut olmayan anayasal kurallara bağlı kalarak karar alacaklarını ümit edemeyiz ve etmemeliyiz. Bu insanlar eğer böyle kurallar varsa, ancak o zaman, bu kurallara uygun davranır. 1980'li yılların başında sayıları gittikçe artan pek çok iktisatçı 1970'lerin büyük enflasyonunun kurumsal sebebinin devletin sınırsız para monopolü

olduğunu görmeye başlamıştır. Kurumsal sebepler kurumsal reformları gerektirir. Enflasyon ancak, parasal otoritelerin, uyulması zorunlu hale getirilmiş anayasal kurallara uymalarını sağlamakla önlenir. Bunun için değiştirilmesi gereken para politikası değil para rejimidir.

Brennan ve Buchanan dört ayrı parasal rejim tarif etmektedir

- 1- Devlete yer verilmeyen serbest para piyasası
- 2- Devlet parası yanında özel paraların bulunduğu piyasa
- 3- Devletin tanımlayacağı mal-para piyasası
- 4- Devletin anayasal sınırlar içerisinde para monopolunu yürüttüğü piyasa (Savaş, 1997: 103–105).

Willet'e göre arzu edilen bir parasal anayasa istenilmeyen politika sonuçları için faaliyet alanını sınırlamak, takip edilmesi istenilen politika stratejilerine müsaade etmek, uygulanabilir koşullar sağlamak, mümkün olduğunca basit ve geniş kitle tarafından anlaşılabilir olmak, çok yaygın tartışma konusu olan belirli bir bakış açısına dayanmamak ve önemli ölçüde desteği temin etmek gibi özellikleri kapsar (Willet, 1986: 145-160). Ayrıca Atılgan(2009) parasal istikrarın korunması için; hükümetlerin bütçe açıkları yaratma güçleri üzerine bir anayasal sınırlama getirilmesi, hükümetlerin ve merkez bankalarının para stokunu etkilemelerini önleyecek bir anayasal güvence sağlanması, para stokunu sınırlayacak bir mekanizma, parasal anayasaların örneğin üçte iki gibi nitelikli bir çoğunluk kararıyla düzenlenebilme zorunluluğunun olması, nitelikli çoğunluk tarafından onaylanan tüm parasal anayasa değişikliklerini geçerli kılabilecek halk referandumu zorunluluğunun olması, hükümet kabinesine belirli koşullar altında değişiklik yapma gücünü veren hiçbir aciliyet ifadesine yer verilmemesi önerilerini getirmiştir. Willet ve Atılgan'ın önerileri dikkate alındığında ulaşılabilecek sonuç hükümetlerin para ile ilgili yapabileceği iş ve işlemlerin olduğunca sınırlandırılması gerektiğidir.

Tüm bunlarla beraber para politikasının fiyat istikrarı hedefine odaklanabilmesi, merkez bankalarının bağımsız olması ve gelişmiş mali piyasaların varlığı enflasyon hedeflemesi rejiminin başarısı için olmazsa olmaz koşullar arasındadır (Şiriner ve Turgay, 2007: 68).

5.6.2.3. Dış Ticaret Anayasası

Ekonomi Anayasası sadece kapalı ekonomiye ilişkin anayasal normları değil, açık ekonomide devletin diğer devletler ile olan ekonomik ilişkilerine ait normları da inceler. Kısaca, dış ticaret anayasası ile uluslararası ekonomik ilişkilerin genel bir çerçevesi çizilir (Aktan, 2008: 108).

Ekonomik özgürlük, bireylerin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunabilmelerini ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri dışarıdan bir müdahale olmaksızın özgürce kullanabilmelerini ifade etmektedir (Beşkaya ve Koç, ET: 21.03.2015).

Küreselleşme; ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade eden bir kavramdır. Nitekim ekonomik alanda, gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde benimsenen ekonomik sistem ve buna bağlı olarak uygulanan ekonomi politikalarının giderek benzerlik göstermesi, Sovyet bloğunun çöküşü ile birlikte, dünyada liberal ekonomik düzenin yaygınlaşması ve tüm dünyada kamu ekonomisinin görev ve fonksiyonlarının yeniden tanımlanması bu durumun bir göstergesidir (DPT, 2000: 3).

Son dönemde ticaret engellerinin azaltılması, faiz ve döviz kontrolleri de dahil fiyat kontrollerinin kaldırılması, devlet şirketlerinin özelleştirilmesi gibi politikalar ön plana çıkmıştır. Ekonomik özgürlüklerin genişletilmesi düşüncesine dayanan, liberalizm eksenli bu değişiklik ve gelişmelerin ekonomik büyümeyi ve refahı artırdığı yönünde teorik ve ampirik çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Beşkaya ve Koç, ET: 21.03.2015).

“Devlet ticarete ne kadar müdahale etmelidir?”, “İş adamlarının hak ve özgürlükleri nelerdir?”, “Devletin ticari yükümlülükleri nelerdir?” tüm bu soruların cevaplarının anayasada yer alması gerekmektedir. Aksi halde ticari bir belirsizlik ortaya çıkacaktır ve sermayenin ürkmesine sebep olacaktır. Devlet ticaret yapacak insanların geleceklerini görmeleri ve yatırımlarını geliştirmeleri için gerekli güvenli ortamı sağlamalıdır. Özellikle adil ve tam bir rekabet ortamı devlet tarafından

korunmalı tekelcilik, rant kollama faaliyetleri ve ticari ahlaka mugayir faaliyetlerin ortaya çıkması engellenmelidir. İş adamlarının faaliyetlerini özgürce sürdürmesi piyasanın kendi dengesi içinde en yüksek verimi sağlayacak olup, kaliteli iş yapanların yükselmesinin önünü açacaktır. Bu sayede oluşacak fayda en temelde istihdamı arttıracak ve topluma yansıyacaktır.

5.6.2.4. Yasal-Kurumsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası

Küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu yeni ekonomik düzende ortaya çıkan yeni devlet anlayışı, devletin müdahaleci olma kimliğinin yeniden sorgulanmasına yol açmıştır. Bu süreçte, devletin sınırlanması ve küçültülmesi ve bu şekilde piyasa ekonomisine daha fazla işlerlik kazandırılması görüşleri önem kazanmıştır (DPT, 2000: 3).

Anayasal İktisatçılara göre; devlet bütün müdahalelerini dolaylı yoldan yapmalı ya da devletin yapmış olduğu müdahaleler belirli bir oranı geçmemelidir.

Anayasal İktisatçılar devletin ekonomiye olan direkt müdahale, düzenleme ve kontrollerin mümkün olduğu ölçüde azaltılması düşüncesinden yanadır... Devletin temel görevinin "oyunun kurallarını" anayasal düzeyde belirlemek olduğunu, post-anayasal aşamada ilk anayasal normların uygulamasını sağlamak olduğunu belirtmektedirler. Devlet, anayasal düzeyde rekabetin gerçekleştirilmesi için temel normları belirlemelidir. Ekonomik anayasa içerisinde yer alacak ekonomik konular yukarıda belirtilenler ile sınırlı değildir. Yukarıda belirtilen konular dışında Ekonomik Anayasa içerisinde gelir ve servet dağılımının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik sistemi ve üretimde ortaya çıkan negatif dışsal ekonomilerin nasıl ortadan kaldırılacağı konularının düzenlenmesi gerekmektedir (Aktan, 2008: 108-111).

5.6.2.5. Gelir Dağılımı Anayasası

Devletler gelir dağılımda birçok sorun yaşamaktadırlar. Coğrafi, iklimsel, nüfus dağılımı vb. birçok sebepten dolayı insanların birçoğu çok yüksek gelirle çok düşük gelir uçurumunun iki kıyısında durmaktadır. Temel sorun olarak "herkes hak

ettiği kadar mı ya da hak ettiğini mi alıyor?” sorularının cevaplarının anayasada giderilmiş olmamasıdır.

Adalet ile ilgili geleneksel teoriler hemen daima gelir dağılımında adalet veya eşitlik kavramına dayanmıştır... Anayasal iktisadın bu konudaki temel amacı, “ne gibi anayasal kurallarla gelir dağılımının hakça olması sağlanır?” sorusuna cevap bulmaktır. Burada temel nokta ise devlet müdahalelerinin gelir dağılımındaki adaleti sağlayıcı olarak tespitinin yapılmasının gerekliliğidir (Savaş, 1997: 168-169).

Devlet gelir dağılımında adaleti sağlayıcı önlemler almalıdır. Burada önemli olan nokta, devlet gelir dağılımındaki sıkıntıları gidermek için müdahale ettiğinde yaptığı müdahale sonucunda kimse hak etmediği bir gelire kavuşmamalıdır.

Gelir dağılımında anayasal yaklaşım; gelir dağılımında istikrar için çoğulculuk ilkesinin sınırlandırılmasını ister. Bunun yolu da tek vergi oranı uygulamak ve vergi gelirlerini transfer ederken vatandaşlara eşit paylaşmaktır. Brennan ve Buchanan bunun uygulanamayacağı eleştirisini kabul etseler de vatandaşların seçim sisteminden kaynaklanacak baskılardan kurtulacağını savunur. Burada düşünceler sonuçlardan çok kurallarla ilgilidir. Çünkü kurallar toplumsal sözleşme ile belirleneceğinden en adaletli sistem olacaktır (Savaş, 1997: 182-185).

5.7. Büyük Devletin Doğurduğu Sorunlara Çözüm Yolları

1970'lerin ortalarından itibaren etkili olan ekonomik-malî kriz karşısında devlet bizatihi sorunun kendisi olarak görülmüş; devletin küçültülmesi ve özel sektör işletmeciliğine ait değer, teknik ve uygulamaların kamu sektörüne aktarılması suretiyle devletin etkinliğinin artırılması liberal-muhafazakâr hükümetlerin ilgi odağını oluşturmuştur (Ömürgönülşen, 2014: 6). 1980'li yıllardan itibaren başta batı ülkelerinde olmak üzere, devletin rolü ve işlevi üzerinde önemli tartışmalar gündeme gelmiştir. Kamu hizmetlerinin yaygınlaşması ve kamu sektörünün büyümesi hükümetler açısından daha çok bütçe açığı sonucunu doğurmuştur. Bu açıklar liberal düşünürlerce devletin etkin olarak işletme faaliyetini yapamadığı ve bu nedenle önemli kaynak israfına neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır (B. Coşkun, 2008: 60).

Devletin ekonomideki rolü, geleneksel kamusal malları üretmekle sınırlı kalmamış, özel mal niteliğindeki bazı malları üretme, ekonomik büyümeyi sağlama, işsizliği önleme ve geri kalmış yöreleri kalkındırma gibi sınırları tam olarak belli olmayacak şekilde genişlemiştir (Demir, 2006: 99). Bunun sonucu olarak da birçok sorun ortaya çıkmış, devlet önlemeye çalıştığı sorunların kaynağı olmuştur. Günümüzde bu sorunların çözümü olarak devleti küçültmek gösterilmektedir.

Batılı hükümetler büyük devlet olgusuna karşı devletin küçültülmesi politikası çerçevesinde türlü önlemlere başvurmuşlardır. Kamu harcamalarının ve kamu istihdamının azaltılması; kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve özel sektör teşebbüsleri üzerindeki düzenlemelerin azaltılması veya tamamen kaldırılması ve kamu hizmetlerinin sunulmasında israfı önleyici ve etkinliği artırıcı çalışmaların yapılması (Ömürgönülşen, 2014: 4) gibi yöntemler geliştirilerek devletin ekonomiye müdahalesinin ve işletmeci yapısının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Özellikle bireyin gücünün ve özgürlüğünün arttırılması, 70'li ve 80'li yıllarda ülkemizde de slogan haline gelen hür teşebbüsün desteklenmesi gibi faaliyetler öne çıkmıştır.

Devletin üstün gücünün sınırlandırılması, bireylerin bu üstün gücün tecavüzlerine karşı güvencelenmesi çabaları ve bu yönde kat edilen mesafeler pek de kolay olmamıştır. Devletin, kendisinde temerküz eden üstün gücün sınırlandırılmaması ve bunun tabii bir sonucu olarak, kendi keyfi davranışlarının

denetim dışı kalarak varlığını sürdürme çabaları, geçmişte yoğun bir şekilde mevcut olduğu gibi, günümüzde de, birçok ülkede, farklı nitelikte ve yoğunlukta da olsa, varlığını hala sürdürmektedir (Küçük, E.T: 22.03.2015). Ancak unutmamak gerekir ki birey hür olarak yaratılmıştır ve yeteneklerini en üst düzeyde sergilemesinin yegâne yolu onu hür bırakmaktır. Bu nedenle bireyin ön plana çıkarılması için geçmişte harcanan çabanın harcanmaya devam edilmesi devlet baskısının kısıtlanması için çok önemlidir.

Küreselleşme sürecinin hız kazandığı günümüz dünyasında ülkeler arasında her türlü sınır kalkmış ve ulus devletler bütünleşerek ulus ötesi devlet konumuna gelmeye başlamışlardır. Değişim çağı olarak nitelendirilebilecek bu dönemde, kamu ekonomisi karar birimi konumunda olan devletin milli ekonomideki rolü; müdahaleci olma işlevinden düzenleyici olma işlevine doğru kaymaya başlamıştır (Ener ve Sivrekli Demircan, 2007: 205)

Weikart'a göre (2001), küçülmek ilkesi gereği yönetimin hacimce faaliyet alanının azaltılması öngörülmektedir. YKY bunu, yönetimi verimli kılarak, masraf kalemlerini mümkün olduğunca azaltarak ve yönetimin yükümlülüklerinde geliştirmelere giderek yapmaktadır. Ancak bunun için öncelikli olarak geleneksel kamu yönetimi kültürünün değişmesi gerekmektedir (Özer, 2005: 19). Devletin merkezi otorite ve katı bürokratik bir sistem yerine yerel ve esnek bir yönetim anlayışına geçmesi gerekir.

Devleti küçültmek, devleti etkisizleştirmek ya da güçsüzleştirmek demek değildir. Tam aksine devletin ekonomideki rolünü ve görevlerini iyi bir şekilde tanımladığımızda ve devletin ekonomiye olan müdahalelerini azaltığımız ölçüde mevcut ekonomik sorunların önemli ölçüde ortadan kalkacağını söyleyebiliriz (Aktan, 1999b: 141).

Devlet, asli işlevleri olarak kabul edilen savunma, iç güvenlik, dış politika ve yargı hizmetleri ile önem arz eden bazı kamusal hizmetler dışındaki hiç bir hizmet türü ile aktif olarak ilgilenmemelidir. Diğer hizmetlerin yürütülmesi bütünüyle piyasa ekonomisine bırakılmalıdır. Devlet daha çok gözetici ve düzenleyici bir konumda bulunmalıdır (Bozlağan, 2014: 288). Bir hakem görevi görmesi gereken devlet

oyunun kurallarının korunması ve bu kurallara uyulmasını sağlamalıdır. Unutulmamalıdır ki; hakem oyuna girer ya da taraf tutarsa sonuçta oyun bozulur.

Devletin ekonomik gücü mümkün olduğu ölçüde sivil topluma doğru kaymalıdır. Devletin ekonomik gücü sınırlandırıldığı ölçüde sivil toplum genişler ve güçlenir (Aktan, 1999a: 81-82). Hantal devlet üzerine aldığı ve kardan çok zarar getiren faaliyetlerini piyasanın ve sivil toplum örgütlerinin üzerine bırakarak hem piyasayı rahat bırakmalı hem de gereksiz giderlerden kurtulmalıdır.

Devletin ekonomide doğurduğu sorunların çözüm yolları olarak, piyasalaşma, yerelleşme, eğitim, saydamlık, düzenleme ve denetim üzerinde durulabilir.

5.7.1. Piyasalaşma

Devletin yapabileceği ya da yapması gereken işler haricindeki üretim alanlarından çekilmesine piyasalaşma diyoruz. Bu işlemin gerçekleşmesi için öncelikle devletin yapabileceği işlerin neler olduğu anayasal normlarla belirlenmeli ve bunun haricindeki işlerden çekilmesi için gerekli planlama yapılmalıdır.

Liberal düşünce, esas itibarıyla sınırlı devlet, girişim ve seçim özgürlüğü, özel mülkiyet ve sözleşme kurumlarına dayalı bir piyasa ekonomisini savunur. Krizlerin temelinde refah devleti anlayışının yattığı, bunun aşılması için, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, refah politikalarının terk edilmesi, devletin ekonomiden elini çekmesi, kamunun küçültülmesi ve dolayısıyla piyasa ekonomisinin kendi kurallarına göre işleminin sağlanması yönündeki görüşler önem kazanmıştır (Eryılmaz, 2013: 242-243). Eğer devlet, bireyi ilgilendiren alana girerse, özgürlüğü kısıtlamış olur. Devlet müdahalesini haklı gösteren sebep, bireyi, kendisinden daha kuvvetli olan başka bireylerin müdahalesinden kurtarmasıdır. Devlet, keyfi müdahalelerinin yerine, düzenli ve makul bir müdahaleyi gerçekleştirirse hürriyeti çoğaltır (Mill, 1997: 218). Devlet toplumsal sözleşme ile kurulan sınırlarına çekilmeli ve bireysel özgürlükler artırılmalıdır. Piyasanın önü açılmalı, piyasanın ihtiyaç duyduğu anlarda devlet piyasaya katkı sunmalıdır. Böylece özgür bir ekonomi kurulabilecektir.

Piyasalaşma, daha önce devlet tarafından üretilen malların arz, talep ve fiyat oluşumlarının kısmen veya tamamen piyasa koşullarına terk edilmesi, devletin piyasaya yönelik müdahalesinin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması sürecidir. Bu süreci gerçekleştirebilmesi için devletin yapması gereken özelleştirme, özerkleştirme veya mali yardım, kota, taban ve tavan fiyat uygulamaları gibi müdahalelerin kısmen veya tamamen terk edilmesi (Demir, 2006: 115) gibi uygulamalar vardır.

Devletin üstlendiği diğer hizmetler de mümkün olduğu ölçüde piyasaya bırakılmalıdır. En başta, eğitim, sağlık, enerji, haberleşme, ulaştırma gibi alanlarda “deregülasyon” adı verilen özelleştirme yöntemine işlerlik kazandırılmalıdır (Aktan, 1999b: 141-142). Piyasanın yapıp karlı çıkacağı ve devlete yük getirmeyeceği hizmetlerin piyasa tarafından yapılması sağlanmalı böylece girişimcilerin yeni yatırımlar yaparak rekabetçi bir ortamda istihdama katkı sunmaları sağlanmalıdır.

Demokrasiyi siyasal ahlaksızlıklardan, yozlaşmalardan, kirliliklerden arındırmak istiyorsak önce siyasal gücün alanını ve kapsamını daraltmalıyız. Dikey kuvvetler ayrılığı için siyasal gücün merkezde toplanmasına son vermeli ve güç ve yetkileri mümkün olduğu ölçüde yerel yönetimlere devretmeliyiz. Siyasal güç olan devletin iktisadi alanda da güç merkezi olmaktan çıkarılması gerekir. Bunun yolu özelleştirmedir (Aktan, 1999a: 81). Özelleştirme sayesinde kamu kaynaklarının kullanımı ve dağıtımı sırasında oluşacak rantiyecilik ortadan kalkacaktır. Çünkü özel teşebbüs kaynaklarını kendisi kontrol edecek ve daha fazla verim almak için iyi denetleyecektir. Böylece “arpalık” diye tabir edilen kuruluşlar ortaya çıkmayacaktır.

Piyasa odaklı reformların altında insan kaynaklarında ve mali yönetimde yeniden yapılanma gerektiren özelleştirme aracılığı ile özel sektöre kamu sektöründen kaynak aktarılmıştır (Özer, 2005: 16-17). Liberalizmin tekrar canlanması sonucu kamusal faaliyet ve hizmetlerin aşırı yüklenmeden dolayı devletin sırtında kambur oluşturduğunun farkına varıldı ve yap-işlet-devret, doğrudan özelleştirme ya da ihale yoluyla bu hizmetler kısmen ya da tamamen kamunun faaliyet alanında çıkarılmaya ve böylece idarenin faaliyet alanı daraltılmaya çalışılmıştır (Bilgiç, 2008: 27). Özelleştirme geniş anlamda özellikle ekonomik etkinlikleri bakımından küçültülmüş bir devletin; serbest piyasa ekonomisi uygulamasının önündeki tüm

engellerin kaldırıldığı bir ekonomik ve toplumsal düzen yaratmaya yönelik karar, eylem ve işlemlerin tümünü içermektedir (Özer, 2005: 17). Kamunun elinde bulundurduğu sektörlerin bir kısmı sürekli zarar etmekte, bir kısmı da özel sektörün bu alanlara girip faaliyet göstermesini engellemektedir. Özelleştirme ile bu iki sorun çözülmekte buna ilave olarak da özel sektörün tek başına giremediği işlerde devlet desteği ile işletme oluşturulması sağlanmaktadır.

Özelleştirmenin değişik boyutlarını içeren bir tanım belki şu biçimde yapılabilir. Kamusal bazı hizmetlerin, kullanıma paralel olarak bedellendirilmesi, kamuya ait iktisadi mal ve hizmet üretim birimlerinin mülkiyetinin yönetiminin özel sektöre devri veya kamunun elinde bulunan iktisadi faaliyet alanlarının herhangi bir yönetim ve mülkiyet devri söz konusu olmaksızın özel sektöre açılması ya da gönüllü girişimlerin kamusal hizmetlerin yürütülmesinde yer alması özelleştirme olarak kabul edilebilir (Bozlağan, 2014: 276). Genel olarak bakıldığında özelleştirme; kamu sektörü tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının ve üretiminin özelleştirilmesi, kamu teşebbüslerinin mülkiyetinin ve yönetiminin kısmen ya da tamamen özel sektöre devredilmesi ve kamusal tekellerin kaldırılması şeklinde yapılmaktadır (Özer, 2005: 19). Kent'e (1987) göre, özelleştirme kavramı temelde iki farklı işlemi ifade etmektedir. Bunlardan ilki, yasalar yoluyla kurulan iktisadi teşebbüslerin veya diğer hizmet birimlerinin özelleştirilmesidir. Kavramın ikinci yönü ise, kamu kurumlarına yasalarca verilen kimi hizmetlerin yürütülmesinin kısmen ya da bütünüyle özelleştirilmesidir. Bu nedenle, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinden ayrı olup, farklı yöntemlerle gerçekleştirilmektedir (Bozlağan, 2014: 286).

Devlet kendi üretim yaptığı alanlarda piyasanın üretim yapmasına engel olmakla birlikte ekonomik ve siyasi yozlaşma sebebi ile bu alanlardaki sektörü zarar ettirmektedir. Dünya genelinde özelleştirmeden önce zarar eden birçok kuruluş özelleştirme yapıldıktan sonra gerçekleştirdiği yeniden yapılanma sonucunda çok ciddi kar eden şirketler haline dönüşmüştür.

Devlet, mali yardım, kota, tavan ve taban fiyat uygulaması gibi yollarla piyasaya daha çok müdahale ettikçe piyasa fiyatları gerçeği yansıtmaktan çıkar ve

kaynaklar hatalı dağıtılabilir. Hayali ihracat, naylon fatura, piyasaya düşük mal sürülmesi gibi sorunlar karşımıza çıkabilir.

Bu uygulamalara uzun süre devam edilirse, özel kesim devletten bekleme alışkanlığı kazanabilir ve özel girişim yeterince gelişemeyebilir. Kamu kesimindeki zayıf teşvikler nedeniyle verimsizlik sorunu ortaya çıkabilir ve ağır iş yükü altında kalan devlet yapması gereken diğer işleri yapmada yetersiz kalabilir.

Devlet tarafından yapılan işlerin piyasa koşullarına terk edilmesi iki yönlü yarar sağlayabilir. Bunlardan biri, işlerin devlet tarafından yapılması halinde ortaya çıkan ve yukarıda açıklanan dışlama, işlem maliyetleri, merkezîyetçilik, yolsuzluk, savurganlık ve rant kollama gibi sorunlardan büyük ölçüde kurtulmak mümkün olur. Piyasalaşmanın diğer yararı ise, özel girişimin kâr maksimizasyonuna yönelik çabalarıyla verimlilik, rekabet gücü ve gelişme performansının artması şeklinde olabilir (Demir, 2006: 116-117). Rekabet üzerine kurulmuş bir cemiyette, fiyatını ödemek şartıyla birçok şey elde olunabilir; bazen bu fiyatın korkunç derecede yüksek olmasına rağmen, bu imkânın ehemmiyeti üzerinde ne kadar durulsa azdır. İnsanlar için bunun dışında mevcut olan yegâne imkân, tam bir tercih hürriyeti değil, sadece itaat edilmesi lâzım gelen birtakım emir ve yasakların mevcudiyeti ve netice itibarıyla, her şeyin iktidar sahiplerinin lütuflarından beklenmesidir (Hayek, 1947: 139).

Weikart'a göre (2001), bazı durumlarda ve gerekli şartlar oluştuğunda yönetimler, mal ve hizmet sunumunu dışardan özel sektör firmalarına yaptırabilmektedirler. Bu firmalar kâr amaçlı ya da kâr amaçsız olabilmektedirler. Bu şekilde yeni kamu yönetimi anlayışı; rekabet aracılığıyla piyasa mekanizmasını daha iyi kullanmak ve sonuçta da maliyetlerde etkinliğe ulaşmak istemektedir (Özer, 2005: 21).

Piyasalaşma devletin bir taşla birden çok kuş avlaması olarak nitelendirilebilir. Piyasalaşma sayesinde bedavacılık sorunu ve vatandaş aldığı hizmetin bedelini direkt kendisi ödediği için dolaylı ücretlendirmenin dezavantajları ortadan kalkar.

Devletin etki alanı ve işletmeye müdahalesi azaldıkça ekonomik ve siyasi yozlaşma da azalır. Böylece işletme reel piyasa ve iktisat kurallarına göre hareket edebilir. Sözelimi marjinal faydası negatif olan bir işçiyi devletin işten çıkarması

siyasi sebeplerden dolayı oldukça güçtür; ancak özel sektörde bu çok kolay olarak gerçekleştirilebilmektedir.

Devletin çekildiği alanlara giren özel girişim bu alanlarda var olan ekonomik güce kavuşacak ayrıca rekabete açılan bu alanlar sayesinde arz talep piyasası kaliteye kavuşacaktır.

5.7.2. Gönüllüleşme

Devletin küçültülmesi için ikinci önemli reform gönüllüleştirilmiştir. Özelleştirme ile devletin bir kısım görev ve fonksiyonları özel sektöre devredilirken, gönüllüleştirme reformu ile devletin bir kısım görev ve fonksiyonları üçüncü sektör adı verilen kâr amacı gütmeyen gönüllü kuruluşlara bırakılır veya devredilir (Aktan, 1999b: 142). 1990'lı yıllarda Washington Anlaşması'yla birlikte Dünya Bankası ve IMF üzerinden gelişmekte olan ülkelere yardım yapılmasıyla birlikte devletlerin ekonomik olarak küçülmesi gündeme gelmiştir. Bu, sivil toplum anlayışını önemli ölçüde etkilemiştir. Sivil toplum, devletlerin sosyal harcamalarını azaltacak hatta yerini alabilecek bir çare olarak düşünülmüştür (Eker, 2012: 78). Özgürlüğü arttırmanın yollarından birisi ise bazı faaliyetlerin sivil topluma ya da sivil toplum destekli özel sektöre bırakılmasıdır. Böylece sivil toplum güçlenecek ve toplumsal ve siyasi hayatta daha etkin olacaktır.

Üçüncü sektör kuruluşlar sivil toplum örgütleri olarak faaliyet sürdürürler. Gelir kaynakları genellikle bağışlar ve finansal işlemler olan bu kuruluşlar yerel ya da uluslararası kuruluşlar olarak toplumsal hizmet vermektedirler. Bu kuruluşlar devletin üstlenmiş olduğu hayır işleri başta olmak üzere birçok işi gerçekleştirmektedir.

Hukuk devleti, devletin eylem ve işlemlerinin hukuk çerçevesine alınması, hukukla sınırlandırılması ve vatandaşlar için hukuki güvenlik sağlanması anlamına gelir. Hukuk devleti alanında yürütülen mücadele, esas itibarıyla devletin topluma ve bireye karışmasını azaltma mücadelesidir. Devlet siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik hayata ne kadar müdahale ederse, sivil toplumun var olma alanını o oranda daraltmış olur (Eryılmaz, 2013: 223).

Olumlu baskı grupları kamu politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli rol oynayan örgütlenmiş toplumsal kuruluşlardır. Modernleşmenin beraberinde getirdiği modern toplumdaki örgütlenme biçimine paralel olarak demokratik yönetimin gereği vatandaşların taleplerinin, ihtiyaçlarının ve sorunlarının devlete aktarılmasında baskı grupları öncülük yaparlar (Çevik, 2008: 192). Özellikle sendikacılık sistemi bu konuda çok etkili olarak çalışabilecek bir yapıdadır. Bireylerin ortak çıkarlarının karşı tarafa iletilmesi açısından etkili bir sistemdir.

5.7.3. Yerelleşme

Devletin küçültülmesi için üçüncü önemli reform yerelleştirme adı verilen adem-i merkeziyetçi yönetime geçilmesidir. Yerelleştirme, merkezi devletin bir kısım görev ve fonksiyonlarının yerel yönetimlere devredilmesi demektir (Aktan, 1999b: 142). Yerelleştirme merkeziyetçilikten, adem-i merkeziyetçiliğe doğru bir geçişi ifade eder. Yerelleştirme ekonomik gücün tek elde, yani merkezde toplanmasını engeller (Aktan; 2005: 306).

Kamu tercihinin etkili olduğu bir diğer alan da yönetimin yapısı ve optimal büyüklüğü alanlarıdır. Kamu tercihi taraftarları adem-i merkeziyet fikrine daha yatkındır. Bunda, en azından teoride yönetsel birimlerin optimum büyüklüğünün ne olması gerektiğini ölçmeye yarayan yöntemlerin bulunması etkili olmuştur (Çoban, 2014: 91). Devletin büyüklüğünün ne olması gerektiği üzerine kafa yoran Anayasal İktisat ve kamu tercihi, bunla beraber bu büyüklüğün nasıl bölüneceğini ve görevlerin nasıl yerine getirileceğini de araştırmış ve yerelleşme modelini önermiştir.

Yerelleşme, klasik anlamda, merkezi idareden yerel yönetimlere doğru, yetki, görev ve kaynak aktarımını ifade eder. Bugün ise bu kavram daha geniş boyutlarda ele alınmaktadır. Modern anlamda desantralizasyon, merkezi idarenin elindeki planlama, karar verme ve kamu gelirlerini toplama gibi işlevlerin bir kısmını, taşra kuruluşlarına, yerel yönetimlere, yarı özerk kamu kurumlarına, meslek kuruluşlarına ve idarenin dışındaki gönüllü örgütlere aktarılmasıdır (Eryılmaz, 2013: 235-236).

Yerelleşme, merkezi idareden mahalli idarelere ve sivil topluma yetki, görev ve kaynak aktararak merkezin yükünü azaltma sürecidir. Yerelleşme ile birlikte merkezin iş yükü azaldıkça, merkezdeki işler daha çabuk görülebilir ve devlet tarafından yürütülen diğer hizmetlerin kalitesi artabilir. Ancak, yerelleşmenin başarılı olabilmesi için merkezi idare, yerel idarelere yetki ve sorumluluğu dengeli bir şekilde ve birlikte devretmelidir. Aksi halde, bazı işleri yapma sorumluluğu merkezi idareden yerel idarelere aktarılırken, işlerin sağlıklı yapılabilmesi için gerekli olan yetkiler aktarılmazsa, merkezîyetçi ekonomiden doğan birçok sorun varlığını korumaya devam edebilir, hatta artış gösterebilir (Demir, 2006: 117).

Kamu yönetiminde merkezi yapıların ağırlıkta olması halinde, milletvekillerinin, seçmenlerden gelen hizmet taleplerini karşılama ve bürokrasinin engellemelerini aşma konusunda daha çok mesai harcamaları gerekmekte, bu da merkezi yönetim bürokrasisinin önemini ve inisiyatifini artırmaktadır. Böylece bürokratlar ile milletvekilleri arasında bir hizmet ilişkisi ortaya çıkmaktadır (Eryılmaz, 2007: 253). Demokrasiyi siyasal ahlaksızlıklardan, yozlaşmalardan, kirliliklerden arındırmak istiyorsak önce siyasal gücün alanını ve kapsamını daraltmalıyız. Siyasal gücü sınırlandırmak için yatay ve dikey kuvvetler ayrılığına işlerlik kazandırmalıyız. Dikey kuvvetler ayrılığı için siyasal gücün merkezde toplanmasına son vermeli ve güç ve yetkileri mümkün olduğu ölçüde yerel yönetimlere devretmeliyiz (Aktan; 2005: 394-395). Bu sayede karar alma mekanizmaları halka yaklaşacak, bunun sonucu olarak da yatırımlarda yerindelik ve ekonomide şeffaflık gerçekleşecektir.

Bir tek insanın veya bir tek heyetin bütün vakıaları kavramasına imkân verecek kadar basit bir durumda, kontrol ve plâncılık kolayca ve faydalı bir şekilde tatbik edilebilirdi. Fakat göz önünde tutulması icap eden faktörler, hepsini bir bakışta kavramaya imkân vermeyecek kadar çoğaldığı zaman ve asıl bu takdirde, adem-i merkezîyetçilik zarurî bir hâl alır (Hayek, 1947: 78). Yerelleşme ile birlikte bürokratik iş ve işlemlerin azalması sayesinde merkezin personel sayısı ve idari büyüklüğü azalacak olup merkezi bütçe ciddi anlamda tasarruf sağlayacaktır. Ayrıca iş ve işlemler kılacak, sorunların karar vericiler tarafından yerinde görülerek çözüm üretilmesi için ciddi anlamda bir fırsat yakalanmış olacaktır.

Klasik anlamda desantralizasyon, merkezi yönetimden yerel yönetimlere doğru, yetki, görev ve kaynak transferini ifade eder. Bu anlamda desantralizasyon, yerel yönetimleri güçlendirme politikasının önemli bir aracıdır. Modern anlamda

desantralizasyon ise, merkezi yönetimin elindeki planlama, karar verme, kaynak oluşturma ve bunları yürütme gibi bir takım idari yetkilerin, yerel yönetimler yanında, taşra kuruluşlarına ve idarenin dışındaki gönüllü örgütlere de aktarılmasıdır. Desantralizasyon politikaları sayesinde merkezi yönetimin hizmet yükü azalmakta ve buna bağlı olarak yerel yönetimler güçlenmektedir (B.Coşkun, 2008: 59). Yerelleşme ile birlikte halkın yönetime katılımı ve yerel idare faaliyetlerinin halk tarafından denetimi sağlandıkça, merkezi yönetimden kaynaklanan işlem maliyetleri, yolsuzluk, savurganlık, rant kollama ve işlerin yavaş yürümesi gibi sorunlar önemli ölçüde azalabilir (Demir, 2006: 117- 118).

Belli bir yerel hizmet, bu hizmetin gereklerini en iyi şekilde yerine getirebilecek birim tarafından halka götürülmelidir. Gerekli finansal kaynakları karşılamak veya bu kaynakları yaratma fırsatının yerel yönetimlere kayıtsız şartsız sağlanması kaydıyla yerel yönetimlere bırakmalıdır (Coşkun ve Koyuncu, 2008: 365-366). Böylece hizmetin maliyeti, bürokrasi ve gerçekleştirme süreci kısıllanacak yerindeliği ve karlılığı artacaktır. Aksi durumlarda devlet merkezden karar verecek ve yerindelikten, verimlilikten ve zamanında olmaktan uzak hayal mahsulü projelere yatırım yapacaktır.

Yerelleşme ile karar alma süreçleri hizmeti kullananlara yakınlaştırılmakta, rekabet artırılmakta ve yenileştirme gündeme gelmektedir. Ancak bunun için yöneticilere mümkün olduğunca esnek hareket etmelerine yönelik yetki verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Weikart, 2001: 362).

Yerelleştirme, zaman, mekân ve sosyo-ekonomik şartlar dikkate alınarak zaman içerisinde özelleştirme ve gönüllüleştirme reformuna dönüşmelidir. Unutulmamalıdır ki, yerel yönetimler de bir devlet organizasyonudur ve bu açıdan işleyişinde çeşitli etkinsizlikler kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle sadece merkezi yönetim değil; aynı zamanda yerel yönetimlerin faaliyet alanlarının sınırlandırılması gereklidir (Aktan, 1999b: 144-145).

5.7.4. Oligarşik Bürokrasiyi Engelleme

Yeni sağ düşünürlerine göre kamu hizmetlerinin sağlanmasında devletin rolü ve müdahalesi asgari düzeyde olmalıdır. Serbest piyasada kıt kaynaklar en verimli alanlarda kullanıldığından, ekonomik gelişme de bu yolla daha iyi sağlanır. Siyasetçiler, bürokratlar ve özellikle iyi örgütlenmiş baskı grupları her zaman kendi çıkarlarını gözetirler. Bu kesimlerden oy almaya çalışan siyasetçiler de kamusal işlevlerin artışını kendi çıkarları açısından desteklerler (Bilgiç, 2008: 34). Liberallerin görüşlerine göre yanlış olan, kamu görevlilerinin tercihlerini etkileyen faktörlerin, girişimcileri yönlendirenlerden farklı olarak yorumlanmasıdır. Onlara göre, kamu görevlileri, kamu hizmetine bağımlılığı ve başkalarını düşünmeyi sergilemeden ziyade, kamu imkânlarını kullanarak kendi amaçlarını oluşturmayı ve yararlarını azamiye çıkarmayı yeğlerler. Bu da kaçınılmaz olarak kamu sektörünün büyümesine yol açar (B. Coşkun, 2008: 53).

Bürokrasi kamunun bütün bilgi akışını ve işlem sistemini yürüten örgüttür. Bu nedenle bürokrasiyi devletin içerisinde söküp atmak mümkün görünmemektedir. Ancak yapılması gereken bürokrasinin oligarşik bir güç elde etmesini engellemektir.

Bürokrasinin yaptığı birçok iş ve işlemi özel sektörün yapabilme imkânı vardır. Örneğin bilgi toplama ve proje üretme konusunda hali hazırda birçok şirket uluslar arası bir sektör olarak faaliyet sürdürmektedir. Bürokratların oligarşik yapılanması da en çok bu noktada varlık göstermektedir. Üst düzey bürokratlar kendi faydalarını maksimize etmek için başta yatırımlar olmak üzere çeşitli kalemlerde siyaseti etkileme hatta yanıltma yoluna gitmektedir. Bu iş ve işlemleri özel sektörden satın alma yoluna girmek hem bürokrasiyi küçültecek hem de bürokratik olumsuzlukları azaltacaktır.

Torpil, adam kayırma ve benzeri hileler yaşanmamalı, yazılı sınav sonucu memur alınmalı ve meslek içinde yükselme yazılı sınava göre yapılmalıdır. Ayrıca meslek kriterleri belirlenmeli her memurun yapacağı iş net ve belirgin olmalıdır. Adama göre iş bulma değil; işe göre adam bulma usulü tercih edilmelidir.

Yeni kamu yönetimi anlayışı, özel kesim işletme kavramlarının ve tekniklerinin kamu kuruluşlarında uygulanmasını önererek, Weberyana bürokrasi anlayışı yerine, piyasa ilkelerine ve bireylerin memnuniyetine dayanan, esnek, karar verme katmanları daha düz, sonuca yönelik ve girişimciliğe önem veren bir anlayışı benimsemektedir (Al, 2002: 113).

Liberal devlet teorisinde bürokrasiye, bütünüyle araçsal ve itaatkâr bir görev verilmiştir. Bunun sebebi, kısmen ekonomik, kısmen de siyasaldır. Ekonomik yönden bürokrasi, kapitalizmin zıddı olarak görülür. Çünkü bürokrasi, devletin özel girişime müdahale etmesi ya da özel girişimin yerine devlet teşebbüsünün ikame edilmesi anlamına gelir ki, bu da ekonomik özgürlüklerin kısıtlanması sonucunu doğurur (Eryılmaz, 2013: 51).

Devletin ve bürokratların yaptığı iş ve işlemler vatandaş tarafından görülebilmelidir. Vatandaş gerekirse hesap sorabilmelidir. Çalışmada verimsizliği görülen personelin verimliliğini arttırmak için hizmet içi eğitime alma, maaşından kesinti yapma, çalıştığı kurumu değiştirme yöntemleri kullanılmalıdır. Bunun tersi olarak da verimli personelin maaşına zam yapılarak, daha iyi koşullarda çalışması sağlanarak, çeşitli sosyal etkinliklere (tatil, yurtdışında eğitim vb) katılması sağlanarak ödüllendirilmelidir.

Bürokratik iş ve işlemlerin hızlı bir şekilde yürütülmesi sağlanmalı; bu amaca uygun kurum standartları çizelgeleri uygulanabilir ve gerçeğe uygun şekilde hazırlanmalı, bu standartlara uyulup uyulmadığı gizli olarak denetlenmelidir.

5.7.5. Eğitim

Eğitim psikologlarının eğitim tarifleri oldukça fazla ve dayandığı akıma göre farklıdır. Genel olarak davranışçılar eğitimi kalıcı izli davranış değişikliği, bilişselciler ise bilişsel bir süreç olarak tarif eder. Bu süreç eğitim bilimleri uzmanlarına göre anne karnında başlayıp yaşam boyu devam eder.

Eğitim bireylerin doğuştan sahip oldukları yeteneklerine yenilerini kattıkları, gençlerin gelecekteki başarılarının şimdiki eğitim çabalarına bağlı olduğu, eğitime

önem veren başarılı gençlerin nitelikli, önem vermeyenlerin ise niteliksiz işgücüne katıldıkları çok yönlü bir süreçtir. Eğitim, kişilerin beşeri sermaye birikimlerini ve toplumun genel bilgi stokunu artırabilir, zenginleşme ve modernleşmeyi hızlandırabilir, yararsız geleneğin ve devletin ekonomide doğuracağı sorunların olumsuz etkilerini azaltabilir. İktisadi davranışın temel koşulu olan rasyonellik bile, ancak eğitimle anlam kazanabilir (Demir, 2006: 118).

İktidarların yaptığı uygulamaları değerlendirebilecek yeterli bilgi birikimi ve siyasi ilgiye sahip olmayan toplumlarda siyasi yozlaşmanın temel sebepleri arasında seçmen yetersizlikleri de yer alır.

Seçmen yetersizliklerinden ari insan yetiştirme yolu ise kaliteli bir eğitimidir. İnsanlar çevrelerinden öğrendiklerini kendi iş ve aile hayatında uygularlar. Bu nedenle gelişmiş toplumların çözdükleri sorunların başında eğitim gelmektedir. Çünkü sağlam temelli bir eğitim sistemi içerisinde yetişecek bireylerde sağlam temelli olacaklardır. İnsanlar cesaretle yargılayıp, sorgulamadığı sürece hiçbir sistem tam anlamıyla demokratikleşemeyecektir.

Demokratik bir sistemde halkın oyu ile iş başına gelen temsilcilerin kamu yararını gözeterek karar vermeleri, her şeyden önce, halkın neyi isteyip neyi istemediklerini ayırt edebilecek bilgi birikimine sahip olmalarını gerektirir. Siyasal istikrarın eğitim düzeyi yüksek gelişmiş ülkelerde daha güçlü, eğitim düzeyi düşük azgelişmiş ülkelerde daha zayıf olması ve bazen antidemokratik yollarla güç kazanmak istenmesi, eğitim düzeyi ile siyasal istikrar arasında yakın ilişki olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yüksek bir toplumda kamu görevlilerinin yanlış davranışları, kamusal savurganlıklar, bürokrasinin işi yavaşlatma eğilimleri çabuk anlaşılabilir, eleştiriler daha yapıcı olabilir ve sorunun çözümüne yönelik daha sağlıklı öneriler geliştirilebilir. Kamu görevlilerinin kamu gücüne dayanarak kişisel hakları ihlal etme eğilimleri önlenebilir (Demir, 2006: 119-120).

Bununla beraber hoşgörü, bir bütün olarak toplumun sağlığını ve sağlığını teminat altına almak için de bir zorunluluktur. İyi fikirler, kötü olanların yerini alacağından ve cehalet ilerlemeci bir tarzda bertaraf edileceğinden, hakikat sadece fikirlerin serbest piyasasında ortaya çıkabilir. Farklılık veya çeşitliliğin neticesi olarak,

rekabet, tartışma ve münakaşa bundan dolayı sosyal ilerlemenin motorudur (Heywood, 2013: 51). Eğitim temel hedeflerinden birisi bireylerin kendi değer yargılarını oluşturabilmeleri ve neyi isteyip neyi istemediklerini ortaya koymalarını sağlamaktır. Bu nedenle kendini ifade edebilen bireyler toplumun isteklerine de tercüman olacağından kaliteli bir eğitimle bu tip bireyler yetiştirmeliyiz.

5.7.6. Saydamlık

Günümüzde demokrasi olarak adlandırılan çeşitli ülkelerde gerçekte halkın egemenliği değil, çıkar ve baskı gruplarının egemenliği söz konusudur. Kimi zaman hükümetler, sınırsız yetkileri elinde bulunduran siyasal güç odağı konumundadırlar. Kimi zaman da parasal güç odağı olarak zenginler ve bunların kurdukları dernek vs. organizasyonlar kendi istekleri dâhilinde siyasal iktidarları etkileyebilmektedirler (Aktan ve Dileyici, 2005a: 89). Demokrasiyi koruyacak ve siyasal gücün kötüye kullanılmasını önleyecek tedbirlerden birisi de yönetimde açıklık yani, şeffaflıktır. Devlet yönetiminde gerçekten şeffaflık var ise siyasal kirlilikler hemen su yüzüne çıkar. Şeffaf devlet bir camekândan halkın, temsilcilerini izlemesi ve kontrol etmesine imkân sağlar (Aktan, 1999a: 82). Saydamlığın olmaması halinde, gerek kamu yönetiminin gerekse kamu mali yönetiminin uygulamaları istismar ve manipülasyona açık olabilmekte, adeta yolsuzluğa kapı aralanmaktadır (Karakaş, 2007: 51)

Halk devletin yaptıklarının doğurabileceği yakın ve uzak sonuçları gerçekçi olarak görüp bu konuda devleti yönlendirebilmelidir. Bunun içinde devletin politikalarını ve bunların sebeplerini gerçekçi bir şekilde halka sunması gerekir.

Demokrasinin esas olarak yönetimde şeffaflık ve açıklığı hedeflediği görülmektedir. Bu bağlamda katılımcı demokrasi modelinin temel özelliklerinden birisinin de, yönetimde açıklığı ve şeffaflığı benimsemiş olmasıdır (Nacak, 2014: 206). Bir liberal demokraside vatandaşların siyasal katılımı, sadece düzenli aralıklarla yapılan seçimler aracılığıyla temsilcilerini seçmekle sınırlı değildir. Klasik demokrasi modeline benzer bir şekilde, siyasal otorite kimi önemli kamusal meselelerde referandum uygulayarak halkın doğrudan iradesine başvurabilir (Şahin, E.T: 22.03.2015). Referandum yöntemi hem halkı yönetime ortak etmektedir hem de

referanduma götürülen konunun enine boyuna tartışılarak karar verilmesini böylece de şeffaflığı sağlamaktadır.

Saydamlık, yönetimin otoriter tutumdan vazgeçerek halkın etkilemesine açık olmasıdır. Saydamlık, devletin hedeflerinin, bu hedeflere varmak için uygulanacak politikaların ve bu politikaların yarattığı sonuçları izleyebilmek için gereken bilgilerin düzenli, anlaşılabilir, tutarlı ve güvenilir bir biçimde sunulmasıdır (Demir, 2006: 121).

Hizmetlerin nasıl elde edileceğine ve halkın neye ihtiyacı olduğuna politikacıların veya yöneticilerin karar vermesi hizmetlerdeki etkinliği azaltmaktadır. Bu çerçevede "Devlet Baba" tarafından üretilen hizmetleri talep eden vatandaşın pasif konumu performans ilkesinin işlemeziğini anlatmaktadır (Halis ve Tekinkuş, 2008: 225). Hâlbuki katılımcı ve şeffaf bir demokraside halk ne istediğini ve neye ihtiyacı olduğunu kendisi ifade edecektir.

Sık sık referanduma gitmek seçmenin bilgi edinme alışkanlığını arttıracak ve daha bilinçli bir toplum yaratılacaktır, bunun yanında seçim sonuçları da daha güvenilir olacaktır. Özellikle seçmenin karar verme sürecinde siyasilerin aldıkları kararları ve sebeplerini ayrıca muhtemel sonuçlarını seçmen ile paylaşması çok önemlidir. Bu sayede seçmen bilgisizliği azalacak, seçmenin verdiği karar daha gerçekçi olacaktır. Öte yandan siyasi ahlak artacak, seçmen kandırılmayacaktır.

Bu durumda kamusal hizmet sunanların yaptıklarının ve yapacaklarının kamu yararına olup olmadığı anlamlı bir şekilde tartışılabilir. Hata ve eksiklikler görülebilir, risk ve belirsizlik azaltılabilir, vatandaşların daha doğru karar vermeleri sağlanabilir. Bir ülkenin vergi sistemi, diğer kamu gelirleri, kamu harcamaları ve kamusal teşvik sistemleri ve bunların ne ölçüde saydam oldukları, o ülkenin ekonomisi üzerinde son derece önemli sonuçlar doğurur. IMF'nin mali saydamlık iyi uygulamalar koduna göre, bir ülkede mali saydamlığın olması için; (1) rollerin ve sorumlulukların açık, (2) tam bilgiye ulaşılabilir, (3) bütçe hazırlama, uygulama ve raporlama süreçlerinin açık ve (4) verilerin güvenilir olması gerekir. Bentham'a göre, kanunlar, idare, yargı gibi her şeyi kapsayan bir saydamlık olmadıkça hiçbir fayda, kapsamlı bir saydamlık olduğunda da hiçbir zarar sürekli olamaz (Demir, 2006: 120-121).

Saydamlık devlet politikalarında yapılan hataları göz önünde tutacağı için yanlışlığın tespit edilmesi mutlak olacak ayrıca art niyetli girişimler engellenecektir. Alınan kararlar ve nedenleri toplum ve uzmanlar tarafından tartışılacak ve akıl akıldan üstündür gereğince belki başkalarının fark ettiği hatalardan dönüş sağlanabilecektir.

Saydamlık halkın ve sivil toplum örgütlerinin devleti izlemesini kolaylaştırarak politikacı ve bürokratların kamu yararını daha çok gözetmelerini sağlayabilir, kamu yönetimine olan güveni artırır, kamusal savurganlıkları azaltır, kamusal borçlanmanın maliyetini azaltır, yönetimin etkinliğini artırabilir. Gizlilik halinde ise, siyasi aktörlerin performanslarını karşılaştırmak zorlaşır, siyasi partiler birbirine benzerler, seçimler ve temsili demokrasi etkinliğini yitirir (Demir, 2006: 122).

Yukarıdaki açıklamada göz önünde bulundurulursa saydamlık özellikle siyasi yozlaşmanın önüne geçeceğe benzemektedir. Her yaptıklarını halkın gözü önünde yapmak zorunda olan siyasiler mecburen hakkaniyetli bir ekonomik politika izlemek zorunda kalacaklardır.

5.7.7. Düzenleme

Liberal devlet modeli, farklı bireysel veya grup olarak yaşayış tarzları ve arayışları konusunda tarafsız olan bir devlet tipine dayanmaktadır. Devlet, bireysel özgürlükleri, onların çeşitlilikleri içinde kabul ederek kanun gücüyle teminat altına alabilecek, ancak müdahale edemeyecektir. Liberal düşünürler, her alanda devlet müdahalesinin en az seviyede olmasını savunmakta ve edilgen bir devlet anlayışını öngörmektedirler (Özer, 2007: 451). Tekeli'ye (1999) göre, küresel yönetim, ulusal yönetim düzeylerinde küresel aktörlerin de belirleyici olduğu yeni bir evreyi anlatmaktadır. Bu evrede, devlet artık yapan değil, yönlendiren bir mekanizmadır. Böylece devletin rolü yalnızca düzenlemeye indirgenmekte, yapabilir aktörler olarak toplumsal ve küresel aktörler öne çıkmaktadır (Çukurçayır, 2014: 263)

Devlet sadece genel şartlara, 'tipik durum'lara uyan koymalı; zaman ve mekâna bağlı hususlarda ferde hareket serbestîsi bırakmalıdır; çünkü ancak fert bu hususî hâl ve şartları mükemmel bir şekilde görebilir, hareketlerini, buna göre tanzim

edebilir. Fertlerin, şahsî bilgilerini kullanarak plân kurabilmeleri için, devletin bu projeler üzerinde müessir olabilecek fiil ve hareketlerini önceden görmek imkânına sahip bulunmaları lâzımdır (Hayek, 1947: 112). Devlet düzenlemeyi iyi yapmalı fertleri kısıtlamadan piyasanın düzenini sağlayacak yapıyı oluşturmalıdır.

Ekonomik refahın devlet müdahalesi ile artacağı görüşü, ekonomik refahın ekonomik özgürlüklerle artabileceği görüşüne dönüşmüş ve müdahaleci devlet anlayışının yerini hakem devlet anlayışı almıştır. Devlet artık mal ve hizmetleri sunan kurum olmak yerine piyasa ekonomisi yoluyla mal ve hizmetlerin sunumunu kolaylaştıran rolü üstlenmiştir (Aktan, 2007). Ülkeler arasında mal, hizmet, sermaye ve insanın serbestçe dolaşımını öngören küreselleşme sürecinde; devletin ekonomideki payının azaltılarak, müdahaleci değil, düzenleyici olma özelliğini ön plana çıkararak bir anlayış benimsenmiştir (Ener ve Sivrekli Demircan, 2007: 205). Artık yeni devlet anlayışında “devlet baba” yerine “sınırlı ve sorumlu devlet” anlayışı benimsenmiştir

Düzenleme genel olarak hayatın her aşamasında bireylerin ve devletin nasıl hareket edeceğini, görevleri, sorumlulukları ve özgürlükleri belirlemedir. Düzenleme ya toplumsal uzlaşma ile ya da devletin dikte ettiği kurallarla gerçekleştirilir. Gelişmekte olan ülkelerde yazılı kuralları devlet, yazılı olmayan kuralları ise toplum belirler.

Hayatı düzenleyen formel ve informel kurallar, risk ve belirsizlikleri azaltarak işlem maliyetlerini azaltırlar. Uzun vadeli, istikrarlı bir gelişmeyi sürdürülebilirlik için mevcut kurum ve kuralları değişen şartlara uyarlamak, fonksiyonunu yitiren kurum ve kuralları ortadan kaldırmak, gerektiğinde yeni kurum ve kurallar oluşturmak ve tarafların mevcut kurallara uymasını sağlamak gerekir. Daha iyi bir kuralın olmadığı durumlarda kötü bir kural bile kuralsızlığa tercih edilebilir. Çünkü halk mevcut kural sayesinde neleri yapıp, neleri yapamayacağını, yapılması serbest olan işlerde nelere uyulması gerektiğini bilir, belirsizlik ortadan kalkar, işlem maliyetleri azalır, ekonomik performans artar. Ancak, yasama organı tarafından yapılan formel kuralları bir gecede değiştirmek mümkün olmasına karşın, informel kuralların değişmesi uzun zaman alabilir. Formel ve informel kuralların çatışması halinde ekonomik performans umulandan daha düşük olacaktır (Demir, 2006: 123-124).

Toplum ile devletin barışık olması ve ayrıca toplumsal sözleşmecî bir yapı oluşturulabilmesi için formel kurallar bireylerin kendi arasında oluşturduğu informel kurallara uygun olmalıdır. Dolayısıyla sözleşmecî yasa yapmaya uygun zemin hazırlanmış olur.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde genellikle hukuk kurallarını devlet belirler. Çünkü toplumun kendi ortak sözleşmesini yapacak yeterliğe ulaşmış olması beklenmez. Böylece en azından mevcut kurallar çerçevesinde bir hukuk işler ve bu kurallara hem devlet hem de birey uymak zorundadır.

Bir kural oluşturulurken, değiştirilirken veya ortadan kaldırılırken zamanlama çok önemlidir. Şartlar oluşmadan uygulanan veya mevcut şartlara uymadığı halde yürürlükte kalan kurallar ekonomik performansı zayıflatabilir (Demir, 2006: 125).

5.7.8. Denetim

Denetim olmazsa olmaz bir mekanizmadır. Yapılan iş ve işlemler denetleme yolu ile hem bir standarda kavuşturulur; hem de hatayla ya da art niyetle yapılmış yanlış işler ortaya çıkarılır, zararlar ödettirilir.

Serbest piyasa ekonomisinde devletin temel görevlerinden biri rekabet hukukunu oluşturmaktır. Oyunun kurallarını ihlal eden, haksız ve yıkıcı rekabete yol açan, bireyin ve toplumun ahlaki değer yargılarını zedeleyen faaliyetler devlet tarafından cezalandırılır. Açık ve serbest bir toplumda ahlaki değer yargılarını hiçe sayan kimseler önce toplum tarafından cezalandırılır (Aktan, 1999a: 198).

Denetim, bir işin önceden belirlenen standartlara uygun olarak yapılıp yapılmadığının kontrolüdür. Denetim iş bittikten sonraki gözden geçirme olmayıp, henüz iş yapılırken hataları ortaya çıkaran ve onların giderilmesini sağlayan geri beslemeli dinamik bir süreçtir. Denetimin olmadığı veya zayıf olduğu durumlarda kusurlu iş görme, işi yavaşlatma, yolsuzluklar ve savurganlık artabilir, verimlilik düşebilir; kamu çalışanları ve kamu kurumları arasında sağlıklı bir etkinlik karşılaştırması yapılamaz; etkinlik azaltıcı sorunların neler olduğu anlaşılabilir.

Denetim sorunu olan sistemler zamanla etkinliğini yitirirler. Bir üretim sürecinde hatanın iş bittikten sonra ortaya çıkarılması pek işe yaramayabilir. Etkin bir denetim sisteminin olması için denetim elemanlarının bilgi, donanım ve sayıca yeterli olması, denetim için gerekli veri tabanının oluşturulması, denetimi etkisizleştirecek yasal ve siyasal engellerin kaldırılması, saydamlığın artırılması ve kural dışı davranışlara yönelik cezaların caydırıcı olması gerekir (Demir, 2006: 126–127).

Denetlemenin en önemli noktası etkin bir şekilde yapılmasıdır. Etkin şekilde yapılmayan ve standartları baz almayan denetlemeler ya eksik kalacaktır ya da denetlenen kişilere zarar verecektir. Bu nedenle denetleme sırasında titiz davranılmalı, kurallara uygun denetleme yapılmalı ve amaç sorun çıkarmak değil sorun çözmek olmalıdır.

5.8. Devletin Mal ve Hizmetlerin Sunmasında Kullanılacak Alternatif Yöntemler

Anayasal İktisatçılar devletin mal ve hizmetlerin sunulmasındaki görevlerini ve yetkilerini kısıtlamaktan söz ederken bir yandan da devletin sunmaktan vazgeçeceği mal ve hizmetlerin bireye nasıl ulaştırılacağı konusunda görüş bildirmişlerdir. Mal ve hizmetlerin sunulması için belirtilen yöntemler şunlardır:

1. Mal ve hizmetlerin piyasa üretici birimlerince sunulması: Mal ve hizmetler kâr amacı ile piyasada faaliyet gösteren şirketler tarafından sunulmasıdır. Devlet herhangi bir şekilde bu üretime dâhil olmaz, sadece vergisini alır. Ancak düzenleyici ve denetleyici olarak etkinliğini sürdürür.

2. Mal ve hizmetlerin bizzat merkezi devlet tarafından sunulması: Mal ve hizmet bizzat devlet tarafından üretilir. Özel sektör bu üretime dâhil olamaz. Finansman, ekipman ve insan gücü devlete aittir. Devlet bu alanda tekelleşme yoluna da gidebilir.

3. Mal ve hizmetlerin yerel yönetimler tarafından sunulması: Belediyelerin sunduğu temizlik, su ve yol bakımı gibi hizmetler bu sisteme örnektir. Bu durumlarda devlet belediyelere doğrudan ya da dolaylı olarak destek vermektedir.

4. İhale Yöntemi: Kamu mal ve hizmetlerinin, bir sözleşme çerçevesinde özel sektör kuruluşlarından tedarik edilmesidir (Bozlağan, 2014: 286). Devlet hazırladığı bir projenin gerçekleştirilmesi işini maliyet artı şirket karı olarak firmaya öder. İhaleyi alan firma ise kendisine ödenen miktarın karşılığında malı üretir ya da hizmeti gerçekleştirir. Mülkiyet hakkı tamamen devlete aittir.

5. İmtiyaz Yöntemi: Kimi kamu mal ve hizmetlerinin, özel bir firmaya bir sözleşme çerçevesinde tekel olarak verilmesidir (Bozlağan, 2014: 286). İmtiyaz (Franchising) yönteminde mal ve hizmetlerin üretilmesinde monopol hakkının bir tek veya belirli bazı kişilere ve/veya firmalara bırakılması söz konusudur. İmtiyaz yönteminde devlet genellikle bazı düzenleyici yetkilere sahip olmakta onun dışında hizmete müdahale etmemektedir (Aktan, 1999b: 184). Son zamanlarda yapılan

elektrik dağıtım ihaleleri de buna örnek olabilir. Devlet bir üretim ya da hizmet için belli kuralları koyar ve bu kurallara uyulup uyulmadığını denetler.

6. Sübvansiyon Yöntemi: Hizmeti sunan özel kişi veya kurumun idari ve mali açıdan desteklenmesidir (Bozlağan, 2014: 287). Bu yöntemde devlet mal ve hizmeti bizzat kendisi sunmak yerine özel sektöre sübvansiyon vererek mal ve hizmetin özel firmalar tarafından sunulmasını sağlamaktadır (Aktan, 1999b: 185).

7. Kupon Yöntemi: Kamu hizmetinden yararlanan belirli kesimlerin (yaşlılar, özürlüler, dar gelirliler vb.), yararlandıkları hizmetle ilintili olarak maddi açıdan desteklenmesidir (Bozlağan, 2014: 287). Özellikle ABD’de 1980 sonrasında oldukça yaygın olarak kullanılan bir yöntem olan kupon yöntemi ülkemizde Yurt-Kur yurtlarında kalan öğrencilere gıda desteği olarak da sunulmaktadır.

8. Mal ve hizmetin kâr amacı gütmeyen gönüllü kuruluşlar tarafından sunulması: Hasta ve kimsesizlere ya da sokak köpeklerine bakım hizmetinin dernekler tarafından verilmesi gibi.

9. Yönetim Devri Yöntemi: Bu yöntemde kamu teşebbüslerinin ve kamu kurumlarının yönetimi bir sözleşme ile özel kesime devredilebilmektedir. Yönetim devri yönteminde mülkiyet devlette kalmakta, sadece yönetim özelleştirilmektedir (Aktan, 1999b: 185). TOKİ konutlarının tapularının devlette kaldığı sürece site yönetim işlerini özel bir şirketin yapması gibi.

10. Kiralama Yöntemi: Kiralama ya da yönetim sözleşmesi yönteminde, hizmetin sunulabilir duruma getirilebilmesi için gerekli sermaye harcamaları ve tesislerin yapımı ilgili kamu kurumu tarafından üstlenilmekte, hizmet sunma sürecinin yönetimi ise bir sözleşme çerçevesinde özel kesime devredilmektedir (Bozlağan, 2014: 287). Özellikle gayrimenkullerin ve taşıtların belirli süreliğine bir kişiye ya da tüzel kişiliğe para karşılığı kullanılmasıdır.

11. Ortak Girişim Yöntemi: Bir kamu teşebbüsünün veya kamu kurumunun özel sektöre ait bir firma ile ortak olarak bir faaliyeti üstlenmesi halinde ortak girişim

adı verilen yöntem ortaya çıkmaktadır (Aktan, 1999b: 186). Bu tür ortaklıklarda genelde çoğunluk hissesi dolayısıyla söz sahipliği devlete ait olmaktadır.

12. Yap-İşlet-Devret Yöntemi: Ülkemizde de uygulanmaya çalışılarak bazı projelerde başarılı olmuş bir yöntem olan yap-işlet-devret yöntemi belirli bir işletmenin özel sektöre belirli bir süre işletmesi karşılığında kurdurulmasıdır.

13. Fiyatlandırma yöntemi: Bu yöntemde, kamu kuruluşları tarafından üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları, piyasadaki şartlara uygun olarak, maliyeti dikkate alınmak suretiyle belirlenmektedir (Bozlağan, 2014: 287). Böylece kamu malları piyasanın var olan dengesi içinde eşit koşullarda rekabete girecektir. Ne fiyatı düşürecek ne de arttıracaktır. Böylece hem piyasa korunacak hem de devlet piyasadaki mal kalitesi ve fiyatını yakalamak zorunda kalacaktır.

SONUÇ

Çalışma büyük ve hantal devlet yapısından kurtularak, optimal büyüklükte seyreden daha etkin bir devlet yapısına kavuşmanın mümkün olduğunu belirten birkaç teoriden biri olan Anayasal İktisat Kuramını açıklamaktadır. Bu çalışma genel olarak ülkemizde yapılmış çalışmalar taranarak bu kuramın büyük devlete nasıl baktığı ve devletin nasıl küçültülmesi gerektiğini savunduğunu araştırmıştır.

Anayasal İktisat Kuramının bu konudaki önerileri ülkemizde yakın zamanlarda tartışılmaya başlanmış olup henüz yeterince tanınmamış olduğu görülmektedir. Liberalizmi toplumumuz hala para kazanmak için her yol mubahtır sözünün sistemleşmiş hali olarak görmektedir. Ancak liberal ilkelere dayalı olan Anayasal İktisat Kuramı her bireyin hakkının anayasalar boyutunda korunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Devleti insanların vicdanlarına teslim etmeyecek, kendi çıkarlarına fırsat vermeyecek kadar sağlam bir anayasal sistem geliştirilirse her sistem iyi ve insanlara faydalıdır. Büyük bir devlet yapılanmasının kamu harcamalarında ve gelir dağılımında oluşturacağı sıkıntılar büyüktür.

Anayasal İktisat Kuramı henüz üzerinde yeni çalışılmaya başlandığı için sınırlı sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Özellikle yapılan çalışmalarda bu kuramın teorisini incelemeye yöneliktir. Bu alanda yapılmış çalışmaların geneli dünyada Keynesyen sistemin ve temsili demokrasinin çöktüğünü öne sürer. Bu çöküşün sonucu olarak da dünya yaklaşık 50 yıl ekonomik ve siyasi krizlerle dolu yaşamıştır. Bu dar boğazdan çıkış olarak Anayasal İktisatçıların hemen hemen hepsi yeniden siyasi ve ekonomik yapılanma ile piyasaya anayasal güvence altında bir özgürlük sunulması gerektiğini savunur.

Anayasal İktisat Kuramı açısından yapılan çalışmalar genellikle informal çalışmalar olarak yapılmış ve belirli bir konuya bakışı araştırılmamıştır. Özellikle liberal düşüncenin temel noktalarından biri olan devletin küçültülmesi yaklaşımına bu kuramın bakışının derlenip toplanması ve önerilerinin sistemli olarak tek çalışmada toplanması önem taşımaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak ileriki

aşamalarda saha araştırmaları yapmakta mümkün olacaktır. Böylece liberalizmin sadece zengini ve kapitali değil temel olarak devleti ve bireyi insanlardan koruyan kuramları da ürettiği ortaya konulabilecektir.

Devlet denen yapı ortaya çıktığından beri çeşitli formlara bürünerek yeryüzünde var olmuş ve insanlar üzerinde egemenlik kurmuştur. İnsanlar devlet kurarken ya da bir devletin vatandaşı olurken temel bazı haklarını devlete devrederek devlete bazı yetkiler vermiş ama karşılığında özellikle güvenlik ve hukuk güvencesi istemiştir.

Özellikle 10. yy. başından itibaren devletler doğudan başlayarak yeni bir yapılanma ve modernleşme sürecine başlamış ve günümüzdeki bürokratik devletler ortaya çıkmıştir. Bununla birlikte devletler hukuksal ve ekonomik alan ile örgüt yapılanmasında yeni bir şekil almıştir.

Tüm bunların sonucunda ihtiyaçlar artmış, yeni kaynak arayışları ve bu kaynakların nasıl tasarruf edileceği sorunu ortaya çıkmıştir. Bu nedenle iktisat bilimciler çalkantılarla dolu son 300 yıllık dünya tarihinde sürekli arayışta olmuş ve ekonomi yönetimi için önerilerini sunmuştur. Serbest piyasaya inananlar ve devletin gücüne inananlar arasında sürekli bir mücadele olmuş ve dönem dönem zamanın koşullarına göre farklı görüşler etkinliklerini sürdürmüşlerdir.

Özellikle son yüzyılda dünya ekonomisi uluslararası savaşlarla sarsılmış iki dünya savaşı ve akabinde gelen NATO savaşları ile derin yaralar almıştir. Piyasalar allak bullak olmuş, sayısız şirket ve küçük işletme batmış, milyonlarca insan işsiz kalmıştir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra etkin olan ve ekonomiye devletin müdahalesini öngören Keynesyen yaklaşım 1970'li yılların başına kadar neredeyse tek kurtarıcı çözüm olarak benimsenmiş ve komünist ülkeler haricinde tüm ülkelerde uygulanmıştir.

Ancak 1970'li yıllardan sonra işler değişmiş, Keynesyen ekonomiye dayalı devlet yapısı hantallaşmış ve etkin devlet özelliğini kaybetmiş, böylece toplumun sırtında bir yük haline gelmişken, sermaye sahipleri globalleşmiş, güçlenmiş ve devletin baskısından kurtulma yolları aramaya başlamıştir. Bu noktada yine iktisat

bilimine başvurulmuş ve yıllardır bu sistemin sonuçlarındaki olumsuzlukların ve çözüm yollarının neler olacağı konusunda kafa yoran iktisatçıların görüşleri ön plana çıkmıştır.

Kamu Tercih Teorisi yeni devlet yapılanması ve yönetimi anlayışını önermektedir. Keynesyen teorinin handikaplarını gören kamu tercihi teorisyenleri yeni bir yapılanmanın normatif kurallarını ortaya koymak için çalışmışlardır. Kamu tercihi teorisyenlerine göre toplumun temelini birey oluşturur ve her kararın temelinde bireyin çıkarları yatmaktadır. Metodolojik bireycilik, ferdi rasyonellik ve politik mübadele tezlerinin temelinde insanın kendi çıkarlarını korumak ve sahip olduğu reel faydayı arttırmak için elinden geleni yapacağı yatmaktadır. İster politikacı, ister iş adamı, ister bürokrat olsun her birey rant kollamaktadır. Bu rant kollama faaliyetleri topyekun olarak demokrasiye ve devlet zarar vermekte hatta yozlaştırmaktadır.

Kamu Tercih Teorisi buradan hareketle devletin başarısız olduğu ve eğer optimal yapıya geri dönmezse başarısız olmaya devam edeceğini, bununla birlikte devletin aşırı müdahale ettiği piyasanın da başarısız olacağını öne sürer ve ne yazık ki haklıdır. Bütün ülkenin her türlü yükünü çeken ayrıca birde ekonomik sistemi sonuna kadar elinde tutmaya çalışan hantal ve aşırı büyük bir yapının başarılı olması zaten mümkün görünmemektedir.

Kamu Tercih Teorisine dayalı Anayasal İktisat Kuramı da bu dönemde değer kazanmış ve ön plana çıkmış görüşlerden birisidir. Büyük devletin planlı bir şekilde küçültülmesi için 1940'lardan beri süren çalışmaların sonucunda bu kuramın ciddi katkı sunacağı ortaya çıkmıştır. Peki, Anayasal İktisat ne söylemekte; nelerin mutlaka yapılması gerektiğini belirtmektedir?

Anayasal İktisat, öncelikle demokrasinin sarsıldığını ve ilk önce demokrasinin yeniden ayağa kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Demokrasi denen sistem günümüzde birçok ülkede seçim sandıkları üzerine kurulmuş oy pazarı haline gelmişken, seçmenin doğru kararlar vermesini ve seçilmişlerinde demokrasiyi özümsemeleri beklenemez. Demokrasi artık günümüzde uygulanan bir sistem olmaktan çıkmış iktidarı ele geçirmek için kullanılan bir araç olmuştur. Demokrasinin yozlaştığı ve hukuksal esneklikler, kişisel çıkar ilişkilerine göz yumma, seçim

yatırımları gibi demokrasiyi yozlaştıran etmelerin devam etmesi halinde çöküşün kaçınılmaz olduğu uyarıları yüksek sesle söylenmeye başlanmıştır. Bu nedenle derhal demokrasiyi tam manasıyla işler hale getirecek, insanların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak ve devletin gerektiği kadar var olmasını sağlayacak sağlam hukuksal adımlar atılmalıdır.

Seçim yatırımı denen bir deyim var olduğu bir felsefede yapılan seçimlerin ne kadar sağlıklı sonuçlar doğuracağı tartışılır bir durumdadır. Anayasal İktisat bu konuda seçim yatırımı denen sistemin ekonomik kaynağı olan borçlanmanın sınırlandırılması ve kanunların buna uygun hazırlanmasını önerir. Kötü gidişatı örtbas etmek isteyen yöneticiler seçimlerden önce borçlanarak seçmenin takdirini kazanacak faaliyetlere girer. Bunun sonucunda ise seçim sonrasında mevcut olandan daha kötü bir ekonomi devredilir. Üstelik sistemi sıkıntıya sokan kişiler yeniden seçilmiş olur. Bu durum hukuk sistemi içerisinde çözümlenmedikçe bir kısır döngü halinde devam eder.

Anayasal İktisat devleti her konuda bağlayıcı kanunların yönetmesini önerir. Çünkü devletleri toplumun ortak iradesinin oluşturduğu kanunlar yönetmediği sürece istikrarlı bir politika yürütmeyecek kişiler değiştikçe devletin işleyişi ve felsefesi de değişecektir. Bunun sonucunda da birbirinden farklı hatta taban tabana zıt uygulamalar ile devlet kurumları ilerlemeden uzak bir vaziyette günü kurtarma derdine düşecektir. Bu nedenle devletleri uzun vadeli planlama yapmaya zorlayacak anayasalar yapılmalıdır. Şeffaflık içinde geriye ve ileriye dönük değerlendirmeler içinde uzun dönemli kalkınma planları, bütçeler ve programlar yapılmalı ve halkın onayına sunulmalıdır.

Devletin politik alanda olduğu gibi ekonomik alanda da bir anayasasının olması zorunluluk haline gelmiştir. Devleti yöneten kişilerin vicdanları ile hareket etmeleri beklenmemelidir. Çünkü para yönetimi zor ve çevre tarafından en çok baskı yapılan alandır. Bu nedenle politikacıların yapacağı işleri ve alacakları kararları yasa ile sınırlandırmak en güvenli yol olacaktır. Eğer para yönetimi sınırlandırılırsa hem politikacıların ve bürokratların vicdanlı davranmalarını beklemek zorunda kalmayız hem de çıkar gruplarının politikacılar ve bürokratlar üzerindeki baskısını kaldırarak daha verimli ve ahlaklı çalışmalarını sağlamış oluruz. Aksi halde böyle gelmiş böyle

gider sayıtlıları ile çıkmazlar içinde debelenen sistemlere tüm dünya mahkum olmaya devam eder.

Devletlerin ekonomideki en büyük sıkıntısı kıt kaynakla çok talebi karşılama sorunudur. Bu sebeple genellikle devletler açık bütçe ile yönetilir. Bunun sonucu olarak da çeşitli yollarla devlet borca girer. Anayasal İktisat borçlanmaya karşı değildir; ancak bir ölçüsünün olmasını ve bu ölçünün anayasal sınırlandırma şeklinde olmasını önerir. Yine bununla birlikte bütçede ne kadar açık verileceği, ne kadar para basılabileceği, vergilerin hangi koşullarda ne kadar arttırılabileceği anayasal güvence olarak bireylere sunulmalıdır. Böylelikle siyasetin kamu kaynaklarını optimum bir biçimde israf etmeden kullanacağı var sayılır. Sonuçta politikacılar aldıkları kararları bireyler adına alacak ve bu kararlardan bireyler doğrudan sorumlu olacaktır. Dolayısıyla devlet birey adına borç alırken, para basarken, vergi arttırırken ve bireyin geleceğini ipotek altına alırken sınırsız yetkiye sahip olmamalı; aksine olabildiğince anayasal olarak sınırlandırılmalı ve bireyin hakları korunmalıdır. Siyasetin ekonomik faaliyetler için yapacağı düzenlemeleri nasıl gerçekleştireceğine dair kuralların ve sınırların var olması en temelde düzgün bir planlamayı ortaya çıkaracaktır. Böylece kıt kaynaklar daha verimli kullanılacak, israf azalacak ve ileriye dönük belirsizlik ortadan kalkacaktır.

Devlet yapılanmasında yapılması gereken en önemli iş özgürlükçü yapısal anayasanın yanında ekonomik anayasanın hazırlanmasıdır. Bir ülkede farklı konuları kapsayan birden fazla anayasanın olması sıkıntı gibi görünse de aslında birçok soruna ayrıntılı çözüm sağlayacağı için oldukça iyi bir yöntemdir. Dünyanın para çağını yaşadığı bir dönemde her ülkenin sıkı ve iyi denetlenen bir para politikasına ihtiyacı vardır. Bunu uygulamanın en iyi yolu da ekonomik anayasadır. Ekonomik anayasa çeşitli bölümlerden oluşmalı ve temel olarak piyasada rekabeti sağlayarak bireyin ekonomik özgürlüklerini devlete ve diğer bireylere karşı korumalıdır. Ekonomik anayasa mali anayasa bölümü ile devletin ekonomideki konumunu belirlemelidir. Özellikle kamu gelirlerinin ve kamu harcamalarının kontrol edilmesi, iktidarın kamu kaynaklarını nasıl kullanacağı, bütçenin nasıl hazırlanıp borçlanmanın nasıl yapılacağı konularında kesin sınırlar anayasal olarak belirlenmelidir. Devletin borç alma yetkisi ve sınırı, bütçe açık sınırı, vergilendirmenin nasıl yapılacağı eşitliğin nasıl sağlanacağı çok önemli sorunlardır. Dünyada birçok ülke borç batağına saplanmış durumdadır.

Hâlbuki bu ülkelerin iktidarları zamanında gelir ve giderlerini kontrol eden, borçlanmaya sınır getiren ve toplumsal adalete dayalı bir vergi sistemi içeren sınırlarla hükümetlerini sınırlandırsalardı beklide bu duruma hiç düşmemiş olacaktı. Risk almadan büyüme olmaz denilebilir ancak ekonomide risk alması gereken devlet değil piyasanın kendisidir, devlet bu konuda gerekli düzenlemeleri yapmaktan öteye gitmemelidir.

Mali anayasaya ek olarak parasal anayasa da hazırlanmalı devletin para üzerindeki etkisine sınırlandırma getirilmelidir. Parasal anayasa ile para arzına ve parasal sisteme sınırlamalar ve kurallar getirilmelidir. Paranın hangi kurumlar tarafından ne şekilde yönetileceği, bu kurumların mutlak bağımsızlığının nasıl sağlanacağı, hangi koşullarda ne miktarda para basılacağı gibi konular parasal anayasa ile kesin olarak belirlenmelidir. Ayrıca para yönetimini sağlayan kurum ve kurullar tam bağımsız olmalı siyasiler tarafından en ufak bir atama yapılmamalı, siyasilerle aralarında hiçbir şekilde organik bağ kurulmamalıdır.

Dış ticaret anayasası ile uluslar arası ticarete güven ortamı sağlanmalıdır. Bireyler gümrük kapılarında sürprizlerle karşılaşmadan özürce ticaret yapmalıdır. Küreselleşen dünyada ekonomik ilişkilerin nimetlerinden bütün bireylerin yararlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca piyasanın dengesini bozacak, legal tüccarları zarar uğratabilecek illegal kişilerin engellenmesi için gerekli önlemler anayasal olarak alınmalıdır.

Anayasal İktisat Kuramı, diğer kuramlardan farklı olarak, ne devletin elinin kolunun bağlanmasını ne de piyasanın elinin kolunun bağlanmasını önerir. Anayasal iktisada göre; devlet ve piyasa doğru oluşturulmuş kurallar içerisinde çalışmalı, çatışma ortamına sokulmamalıdır. Ne piyasaya ne de devlete sınırsız özgürlük tanınmamalıdır. Ancak devlet piyasaya müdahale etmemeli, düzenleyici unsur olarak çalışmalı, tam rekabetin sağlanması için konulan kuralları uygulamalıdır. Devlet piyasanın sağlıklı işlemesi için bir hakem görevi görmeli, denetleme ve düzenleme görevlerini yürütmelidir. İnsanlar devleti kurarken ona bazı temel görevler yüklemişlerdir. Bu temel görevler iç ve dış güvenlik ile hukuksal görevlerdir. İnsanlar bireysel olarak yapamayacakları işe ve işlemleri kamusal hale getirmiş ve toplumsal adaleti sağlama, güçlülerin güçsüzlerin hukukunu çiğnemesini engelleme gibi

hukuksal görevleri ve rekabeti, piyasanın etkinliğini korumak ve haksızlığı engelleyici düzenlemeler yapmak gibi ekonomik görevleri devlet denen yapıya vermiştir. Bu nedenle devlet temel kuruluş felsefesine geri döndürülmeli, ne yok edilmeli ne de kayıtsız şartsız egemen olmalıdır. Aynı koşullarda piyasada hukuksal koşullar içinde var olası gerektiği kadar var olmalı özgürlükleri engelleyecek, rekabeti yok edecek oluşumlara yönelmemelidir.

Adam Smith'in ortaya koyduğu görünmez elin düzenleme ve denetleme işlevi açısından görünür ve aktif hale gelmesi gerekmektedir. Bu nedenle düzenleme işlevi bir şekilde üstlenilmelidir. Bunu üstlenmesi gereken yapı ise devlettir. Bu görev devlete verilirken devletin yetkilerinin ne olduğu açıkça belirtilmeli ve anayasal güvence altına alınmalıdır.

Devletin ekonomiye müdahalesini önlemek için devletin üretici konumdan olabildiğince uzaklaşması sağlanmalı; elinde var olan ve piyasa tarafından sunulabilecek ürün ve hizmetleri sunan KİT'leri özelleştirme yolu ile rekabete sunulmalıdır. Devletin elinde temel görevlerini sağlayacak ve piyasa tarafından karşılanamayacak hizmetler bulunmalıdır. Bunlar; adalet, güvenlik, denetleme ve düzenleme hizmetleri gibi hizmetlerdir. Eğer devlet başka hizmetler sunacaksa bu hizmetler ve piyasanın bu hizmetleri sunacak güce kavuşması için devletin alması gereken önlemler anayasal olarak belirtilmelidir.

Bu yolla ekonomik olarak küçülen devletin bürokratik olarak da küçülmesi işlerin daha hızlı yürütülmesi için yeniden yapılanması gerekmektedir. Devletin ekonomik büyüklüğü kadar bürokratik büyüklüğü de devleti hantallaştırmakta ve işleyişi zorlaştırmaktadır. Bürokratik olarak küçülen devlet hem daha etkin karar alacak; hem de personel maaşlarındaki azalma ile tasarruf edecektir. Siyasal iktidar bir lokomotif gibidir. Arkasında ne kadar fazla yük varsa o kadar çok enerji harcar, harcadığı enerjinin aksine yük arttıkça yavaşlar. Bu nedenle büyük devlet yapıları sarf ettikleri gücün aksine sürekli zarar eden, hantal ve işlevsiz yapılardır. Bu yapılar bir an önce yüklerinden kurtulmalı, optimal büyüklüğe geri dönmelidir. Sınırları ve sorumlulukları anayasal olarak belirlenmiş, görev tanımları iyi yapılmış devletler hem daha hızlı karar almakta hem de daha verimli çalışmaktadır. Ayrıca piyasanın tam

rekabet içerisinde çalışmasının ekonomik getirisinden hem devlet hem birey en yüksek düzeyde yararlanacaktır.

Anayasal İktisat Kuramı; Keynesyen ekonominin büyüttüğü devletin küçültülmesini savunur. Yeni sağ ve klasik iktisat kuramlarının genel değerlerini barındıran Anayasal İktisat ekonomiyi her alanda müdahale eden, ekonomik işletme kuran büyük ve hantal bir devlet yapısı yerine; temel görevleri dışında bir görev üstlenmeyen, daha etkin ve küçük bir devlet yapısını önermekte, piyasanın özgürleşmesini ve faaliyetlerinin anayasal güvence altına alınmasını istemektedir. Anayasal iktisadın devletin küçültülmesi ve sınıflandırılmasına yönelik önerileri modern liberalizm ile birebir örtüşmektedir.

Demokrasinin uzlaşma kültürü olduğu tekrar benimsenmeli; temsili demokrasinin handikaplarını engelleyecek önlemler alınmalıdır. Partilerin parlamentoda edinebilecekleri üye sayısına kota getirilmeli; böylece asgari uzlaşma olmadan anayasa yapılamamalı ya da değiştirilememelidir. İleriki aşamalarda ise anayasal tekliflerin halktan gelebileceği bir model tasarlanmalıdır.

Piyasanın üretim yapabileceği ya da hizmet sunabileceği alanlardan devlet piyasa lehine çekilmelidir. Devlet her sektöre girmemelidir. Devletin yapısı ve görevleri gereği kar ederek bir işletmeyi yönetmesi olası görünmemektedir. Bu nedenle işletmelerini özel sektöre bırakmalıdır. Devlet vatandaş için bir hizmet alacaksa kupon yöntemini, bir yapım işi var ise ihale yöntemini kullanmalıdır. Bu iki iş için iki yöntemin kullanılması hem kaliteyi hem de rekabeti arttıracaktır. Örneğin ülkemizde uygulanan taşımali eğitim sisteminde taşıma ve yemek olmak üzere iki farklı hizmet öğrenciye sunulmaktadır. Bu hizmetler için ihale yöntemi kullanılmaktadır. İhale sürecinin uzaması öğrencileri mağdur etmektedir. Ayrıca ihaleyi bir kişi aldığı ve rekabet sorunu olmadığı için fazla kar etmenin yollarını arayacak, asgari koşulları kullanacak ve kalitesiz hizmet sunacaktır. Aynı durum yemek ihalesi içinde geçerlidir. Kupon yöntemi kullanılsa öğrenciye verilen kuponla öğrenci istediği araçla okula gelip istediği yerde, istediği yemeği yeme olanağına sahip olacaktır. Ayrıca ihale süreci gibi süreçler ortaya çıkmayacak gecikme olmayacaktır. Bununla beraber rekabet oluşacak ve müşteri kapmak için kalite yarışı başlayacaktır. Okulların çevresine iş yerleri açılacak ekonomik canlılık oluşacaktır.

Bu ve buna benzer örneklerde görüleceği gibi devlet ekonomiden çekilmeli, yeri geldiğinde desteklemeli, kendisi üretmek yerine satın almalıdır. Devletin kendi ihtiyaçlarını kendisinin üretmesini savunanlar devletin satın alma yoluyla zarar edeceğini ve istihdama katkısının olmayacağını öne sürer. Ancak unutulmamalıdır ki her üretimin temel maliyetleri vardır. Bir üretim tesisinin kurulması demek alt yapıdan başlayarak devletin bürokrasisinde yeni bir yönetim birimi oluşturmaya kadar birçok maliyeti beraberinde getirecektir. Ayrıca devlet satın alma yoluna giderse piyasanın istihdamını destekleyecektir, kendi ürettiği maldan vergi alamayan devlet satın aldığı maldan vergi alacaktır. Bunlar ve bunun gibi birçok artı ve eksi satın alma yoluyla devletin hanesine artı olarak yazılacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. ve Bilir, H. (2013), “Türkiye’de Sivil Anayasa Arayışları, Anayasal İktisat ve Anayasada Bulunması Gereken İktisadi-Mali Hükümler”, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi** 2013,15(24):87-96.
- Aksoy, Ş. (1995) “Yeni Sağ Ve Kamu Yönetimi”, **Kamu Yönetimi Sempozyum Bildirileri**, 2. Cilt, Ankara: Todaye.159-173.
- Aksoy, A.Ş, (1998), “Yeni Sağ, Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetim: Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 7, Sayı 1, Ocak 1998, 3-13.
- Aksoy, A.Ş, (2003), “Yeni Sağ ve Devletin Değişimi”, Aykaç B ve Diğerleri (Editör), **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, Ankara, Yargı Yayınevi, 2003.
- Aktan, C. C. (1993), “Politikada Rant Kollama”, **Amme İdaresi Dergisi** 26(4), (1993,Aralık), 119-136.
- Aktan, C. C. (1995) **21. Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline: Optimal Devlet, Kamu Ekonomisinin ve Yönetiminin Yeniden Yapılanması ve Küçültülmesine Yönelik Öneriler**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları.
- Aktan, C. C. (1999a), **Kirli Devletten Temiz Devlete**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Aktan, C. C. (1999b) **Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete**, Ankara; Yeni Türkiye Yayınları.
- Aktan, C. C (2002), “Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal Politik İktisat”, C.C. Aktan(Editör) **Anayasal İktisat**, Ankara; Siyasal Kitapevi, 3–30.
- Aktan, C. C. (2005), **Yeni Bir Siyasal Sistem Arayışı: Demokrasi, Poliarşi, Demarşi**, Konya; Çizgi Yayınevi, 3-14.
- Aktan, C. C. (2006) **En Az Devlet En İyi Devlet**, Konya; Çizgi Kitapevi.
- Aktan C. C. ve Dileyici, D. (2006), “Devlet Niçin Başarısız? Kamu Ekonomisindeki Etkinsizliklerin Kaynakları”, C.C. Aktan (Editör), **En Az Devlet En İyi Devlet**, Konya; Çizgi Kitapevi S.15–64.
- Aktan, C. C. D. Dileyici (2007), **Modern Politik İktisat Kamu Tercihi**, Ankara; Seçkin Kitapevi.
- Aktan, C. C. “Yeni Değişim Dinamikleri ve Devletin Yeni Rolü”, **Web: <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/devlet-felsefe/degisim-devletin-rolu.htm>** Erişim Tarihi: 22-08-2007.

- Aktan, C. C. (2008), **Yeni İktisat Okulları**, Ankara; Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C. (2008), “Geleneksel Maliyeye Karşı Yeni Maliye: Kamu Ekonomisinin Rolü ve Fonksiyonları / Kamu Harcamaları”, http://canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/yeni-maliye/kamu-ekonomisi.htm, Erişim Tarihi: 23.03.2015.
- Aktan, C.C. “Anayasal İktisat ve Kural ve Kurumlar Önemi”, Web: <http://www.canaktan.org/ekonomi/kurumsal-iktisat/makaleler/aktan-kurallar.htm>, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2013.
- Aktan, C. C. “Sosyal Piyasa Ekonomisi”, Web: <http://www.canaktan.org/felsefe-sosyo/ordo-liberalizm/sosyal-piyasa.htm>. Erişim Tarihi: 12.03.2015.
- Aktan, C. C. ve Dileyici, D. (2005a), “Demokrasiye Yöneltilen Başlıca Eleştiriler”, Aktan, C. C. (Editör), **Yeni Bir Siyasal Sistem Arayışı: Demokrasi, Poliarşi, Demarşi**, Konya; Çizgi Yayınevi, 57-106.
- Aktan, C. C. ve Dileyici, D (2005b), “Siyasal Süreçte Enformasyon Sorunları ve Demokrasinin Başarısızlığı”, Aktan, C.C. (Editör), **Yeni Bir Siyasal Sistem Arayışı: Demokrasi, Poliarşi, Demarşi**, Konya; Çizgi Yayınevi, 107-176.
- Aktan, C. C. ve Özen, A. (2005), “Demokrasilerde Siyasal Gücü Sınırlayacak Hukuk ve Hukuk-Dışı Kurumlar”, Aktan, C.C. (Editör), **Yeni Bir Siyasal Sistem Arayışı: Demokrasi, Poliarşi, Demarşi**, Konya; Çizgi Yayınevi, 271-296.
- Al, H. (2002), “Kamu yönetiminde Paradigma Değişimi”, Doktora Tezi , Sakarya Üniversitesi, 2002.
- Arnhart, L. (2004), “**Siyasi Düşünce Tarihi**”, Çev: BAYRAM, A. K. Ankara, Adres Yayınları.
- Arslan, N. T. (2010), “Klasik-Neo Klasik Dönüşüm Süreci: Yeni Kamu Yönetimi”, **Cumhuriyet Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 11(2), 21-38.
- Ashraf, A. ve Sharma, L. N. (1988), “**Political Sociology**”, Delhi.
- Ateş, H. (2002), “Kamu Yönetiminde Yeni Yönelimler”, **Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler Ders Notları**, Kocaeli Üniversitesi, Hereke - İzmit.
- Atılğan, H. (2009), “Parasal Anayasa”, **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 1(1), 11-37.
- Aydınlı, H.A. ve Ayhan, V. (2004), “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlandırılması Tartışması”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 5(1), 67-83.
- Aydemir, S. R. (2005), “İrtikap” **Mevzuat Dergisi**, Yıl: 8 Sayı: 86 Şubat 2005.

- Aydın, M. K. (2003), “Sermayenin Küreselleşmesi”, **Kapitalizmin Altın Döneminden Neoliberal Dalgaya Uzanan Süreç**, Birinci Baskı, İstanbul, Değişim Yayınları.
- Barry, N. (1989), “**Yeni Sağ**”, Çev. Aykan, C. Ankara, Tisamat Yayınları.
- Bayar, Y. (1979), “Türk Kamu Yönetiminde Rüşvet”, *Amme İdaresi Dergisi*, 12.3, s.39-53.
- Baypınar, B. (2001), “**Fordizmin Yenilenen Post’u: Post-fordizm**”, *İnsan ve İş*, 15,23.
- Bayram, A. K. (2012), “Siyasetin Dili: Kavramlar, Kurumlar”, **Siyaset Bilimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 28-57.
- Bennett, J. T., & Johnson, M. H. (1980). *The political economy of federal government growth: 1959-1978*. Center for education and research in free enterprise.
- Beşkaya, A. ve Koç, A. “Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Ekonomik Özgürlüklerin Rolü ve Önemi”, <http://www.liberal.org.tr/uploads/yuklemeler/ekonomik-buyume.pdf.pdf> Erişim Tarihi: 21.03.2015.
- Berkman, Ü. (1983), “Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet”, Ankara, TODAİE, 1983.
- Berksoy, T. (1995), “Türkiye Ekonomisinde Değişim ve Kriz 24 Ocak 1980’den 1994’e”, 93-94 Petrol-İş, 1995.
- Bozlağan, R. (2014) “Kamu Yönetimi Paradigmasında Değişim ve Özelleştirme Yaklaşımı”, Acar, M. ve Özgür H. (Editörler), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, Ankara, Nobel Yayınevi, 275–302.
- Brown, C. V., Jackson, P. M., & McLeod, P. (1990). *Public sector economics* (Vol. 176). Oxford: Basil Blackwell.
- Browning, E. K. & Browning, J. M. (1979). *Public finance and the price system*. Macmillan.
- Buchanan, J. M. (1975), “*The Limits of Liberty, Between Anarchy and Leviathan*”, Chicago Uni. Pres, 1975.
- Buchanan, J. M. (1977), “Why Does Government Grow?” *Budgets and Bureaucrats: The Sources Of Government Growth*, 3,13.
- Buchanan, J. M. (1978), “**The Economics of Politics**”, The Institute of Economic Affairs Readings 18, London.

- Buchanan, J. M. (1979), *Politics Without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and Its Normative Implications*, Inaugural Lecture, Vienna, IHS Journal, 3: B1.
- Buchanan, J. M. ve Brennan, G. (1980) “The Power to Tax-Analytical Foundations of a Fiscal Constitution, Cambridge Uni. Pres, Cambridge.
- Buchanan, J. M. (1984), “Consiltitutional Restrictions on the Power of Government”in: Buchanan, J.M. and Tollison, R.D. (eds), *The Theory of Public Choice II*, Ann Arbor: The Uni. Of Michigan Pres, 1984.
- Buchanan, J. M. (1985), “Constitutional Democracy, Individual Liberty and Political Equality”, *Liberty, Market and State: Political Economy*, New York Üni. Press, (1985), pp.248-260.
- Buchanan, J. M. (1989). *Explorations into constitutional economics (Vol. 9)*. Texas A & M University Pres.
- Buchanan, J.M. (2002), “Pozitif Kamu Tercihi Teorisi ve normatif Temelleri”, Aktan, C.C. (çev.), Aktan, C.C. (Editör), *Anayasal İktisat*, Ankara, Siyasal Kitapevi, s. 86-94.
- Buchanan, J.M ve Tullock, G.(1965) “*The Caculus of Consent*, Second Edition, Ann Abor: University of Michigan Pres.
- Bulut, N. (2003). *Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 52(2), 173-197.
- Cansız, H. (2007), “Bazı Ülkelerde ve Türkiye’de Çok Yıllı Bütçeleme Uygulamaları”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi** 9(1). 95-116.
- Coşkun, B. (2008), “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Üzerine Bir Değerlendirme”; Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 47-66.
- Coşkun, S. (2008). “Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 67-82.
- Coşkun, B. ve Koyuncu, B. (2008), “Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik: Modeller ve Uygulamalar”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 363-386.
- Çaha, Ö.(2004), “Muhafazakâr Düşüncede Toplum”, **Liberal Düşünce**, Yıl: 9, Sayı: 34, Ankara, ss. 15-24.

- Çaha, Ö. (2012) “Siyâsî Düşünceler ve İdeolojiler”, **Siyaset Bilimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 150-179.
- Çetin, H. (2001) “Liberalizmin Temel İlkeleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1 (2001) 219-237.
- Çetin, H. (2002) “Liberalizmin Temel İlkeleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2 (2002) 1-16.
- Çevik, H. H (2009) “Kamu Yönetimi Açısından Son Yüzyılda Devletin Değişen Rolü”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, VII. Kamu Yönetimi forumu (KAYFOR) I. Kitap – Küreselleşme Karşısında Kamu Yönetimi ve Hizmeti Özel Sayısı (2009, Ekim) 38-45.
- Çevik, H. H. (2008), “Kamu Politikası: Temel Kavramlar ve Süreçte Rol Oynayan Aktörler”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 181-202.
- Çevik, H. H. (2008), “Kamu Politikası Analizi ve Karar Verme”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 203-222.
- Çevik, H. H. (2007), “Örgüt Teorisinde Değişim Çizgisi”, Eryılmaz, B ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetimi Yazıları**, 145-170.
- Çoban, A. R. (2014), “Kamu Terci Teorisi”, Acar, M. ve Özgür H. (Editörler), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, Ankara, Nobel Yayınevi, 75-96.
- Çulpan, R.(1980), “Bürokratik Sistemin Yozlaşması”, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 13, S.1980,31 -45.
- Çukurçayır, M. A. (2014), “Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim”, Acar, M. ve Özgür H. (Editörler), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, Ankara, Nobel Yayınevi, 257-274.
- Davis, J. R., & Meyer, C. W. (1983). Principles of public finance. Prentice Hall.
- Demirel, T. (2012) “Siyasal Güçler”, **Siyaset Bilimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 180-203.
- Demir, O. (2006), “Devletin Ekonomide Doğurduğu Sorunlar ve Çözüm Yolları”, C. C. Aktan (Editör), **En Az Devlet En İyi Devlet**, Konya; Çizgi Kitapevi, 99-132.

- Demircan, E. (2008), “Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”, **Süleyman Demirel İİBF Dergisi**, C. 13, S. 1, ss. 57-82.
- Demirci, M. (2007), “Kamu Yönetimi Etiğinin Normatif Temelleri”, Eryılmaz, B ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetimi Yazıları**, 200-219.
- Demirel, D. (2006) “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 60 (2006, Ocak-Mart) 105-127.
- Demirel, D. (2012), “**Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi Reformları**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Sakarya.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000), “**Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması**”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2000), “**Küreselleşme, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2544-ÖGK: 560, Ankara.
- Dura, Y. C. (2006) “Kamu Tercihi Teorisinde Kamusal Etkinlik Problemi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı 451, (2006,Haziran), 107-117.
- Downs, A. (1957), “ An Economic Theory of Democracy, Harper Row Publishers, New York.
- Downs, A. (1965), “ Why The Government Budget is too Small in a Democracy”, Ed. Phelps, E. Private Wants and Public Needs, Norton Company Inc. New York.
- Dubiel, H. (1998), “**Yeni Muhafazakârlık Nedir?**” , 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Ercan Dede, M.(2010) “Anayasal İktisat Perspektifinden Maliye Politikası Kuralları Ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulamanın İncelenmesi” Mesleki Yeterlilik Tezi, TC Maliye bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Ekelund, R. B., & Tollison, R. D. (1986). The theory of public choice. Economics. Boston: Little Brown C.
- Eker S. (2012), “Sivil Toplum ve Devlet”, **Siyaset Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 72-92.
- Ekodialog (2013) “Devletin Görevleri ve Devletin Büyümesi” http://www.ekodialog.com/kamu_yonetimi/devlet_nedir_gorevleri.html , Erişim Tarihi: 17 Kasım 2013.

- Ekodialog (2013) “Devleti Küçültmek ya da Wagner Kanunu”, http://www.ekodialog.com/Makaleler/devleti_kucultmek_wagner_kanunu.html, Erişim Tarihi: 17 Kasım 2013.
- Ener, M. ve Sivrekli Demircan, E. (2007), “Müdahaleci Devlet Anlayışının Erozyonu: İktisat ve Maliye Politikalarında Değişim- Türkiye Örneği”, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 9(14), 205-234.
- Erdoğan, M. “Liberalizme Yeniden Bakış: Tarihi ve Felsefi Temelleri”, Web: <http://www.liberal.org.tr/sayfa/liberalizme-yeniden-bakis-tarihi-ve-felsefi-temelleri-mustafa-erdogan,262.php>. Erişim Tarihi: 09.01.2015.
- Erdoğan, M. “Liberalizm ve Türkiye'de Liberal Eğilimler”, <http://www.liberal.org.tr/sayfa/liberalizm-ve-turkiyede-liberal-egilimler-mustafa-erdogan,344.php> (E.T: 22.03.2015).
- Erdoğan, M. (2006), “**Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm**”, 1. Baskı, Ankara, Orion Yayınevi.
- Erdut, Z. (2004), “Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyal Politika”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2004/2, 11-37.
- Eryılmaz, Bilal, (2012) **Kamu Yönetimi**, Kocaeli; Umuttepe Yayınları .
- Eryılmaz, B. (2007), “Parlamento-Bürokrasi İlişkilerinin Çeşitli Boyutları”, Eryılmaz, B ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetimi Yazıları**, 246-258.
- Eryılmaz, B. (2013). **Bürokrasi ve Siyaset** (5. Baskı). İstanbul; Alfa Yayınları.
- Esping - Andersen G. (1990), “**The Three Worlds of Welfare Capitalism**”, Princeton University Press, New Jersey.
- Esping - Andersen G. (1996), “After the Golden Age Welfare State Dilemmas in a Global Economy”, **Welfare States in Transition**, National Adaptations in Global Economies, Thousand Oaks, London.
- felsefe.gen.tr, “John Locke’un Liberal Devlet Anlayışı”, Web:http://www.feslefe.gen.tr/siyaset_felsefesi/john_locke_liberal_devlet_anlayisi.asp. Erişim Tarihi: 25.03.2015.
- Freidman, M. (1988), “**Kapitalizm ve Özgürlük**”, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınları.
- Gacener, A. (2005), “Türkiye Açısından Wagner Kanununun Geçerliliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:1, (2005, Ocak) 103-122.

- Gökbunar, R. (1997), “Kamu Finansmanında Demokratikleşme ve Ekonomik Anayasa Önerisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 505-517.
- Görün, M ve Erdoğan M. (2007), “Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanması: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Örneği”, Eryılmaz, B ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetimi Yazıları**, 279-308.
- Göze, A. (1995), “**Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**”, İstanbul, Beta Basım.
- Gülsoy, T. (2003), “John Locke’un Siyaset Teorisinin Temel Kavramları ve Yasama Gücü”, <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/TGuelsoy1.html>. Erişim Tarihi: 21.02.2015.
- Güneş, H. H. Ve Aydemir, C. “Anayasal İktisat Teorisini Doğuran Arayışlar”, www.e-sosder.com/dergi/1206HGUNES-AYDEMIR.pdf. Erişim Tarihi: 14.01.2015.
- Halis, M. ve Tekinkuş, M. (2008), “Kamuda Performans Yönetimi”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 223-254.
- Hayek, F. A. V. (2005), “Economic Freedom And Representative Government”, Institute of Economic Affairs, (1973), pp. 6-22.
- Hayek, F. A. V. (1984), “Whither Democracy”, in: C. Nishiyama ve K.R:Leube (Editör) *The Essence of Hayek*, Stanford: Hoover Inst. 1984.
- Hayek, F.A. (1992), “Liberalizm”, Çetin, Ü. (Çev.) *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı: 55, 2009.
- Hayek, F.A. (1990), “Liberal Bir Devletin Anayasası”, Erdoğan, M. (Çev.), *Yeni Forum Dergisi*, Cilt:13, (1992), s.3-21.
- Hayek, F. A. V. “Liberalizm”, Web: http://www.ozgurtoplumundegerleri.com/res/Friedrich_A_von_Hayek_Liberalizm.pdf Erişim Tarihi: 22.03.2015.
- Hayek, F. A. Von (1947), “**Kölelik Yolu**”, Ankara, Liberte Yayınları.
- Heeks, R. (2001) “**Reinventing Government in the Information Age**”, England: Routledge.
- Hepaksaz, E, (2007), “Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 44(514), 89-109.
- Heywood, A. (2013), “**Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş**”, Çev. Akın, Ş. ve Diğerleri, 5. Baskı, Ankara, Adres Yayınları.

- Işık, A. Sakal, M. ve Meriç, M. (2010), “Anayasal İktisat Teorisi ve Mali Kurallar: Türkiye’de Uygulanabilirliği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2 (2010), 1-25.
- Kara, U. (2004), **Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü**, 1. Baskı, Ankara, Maki Basın Yayın.
- Karakaş, M. (2007), “Yolsuzluğun Nedenleri, Etkileri Ve Yolsuzlukla Mücadelede Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Yönetişim”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 50. Seri, İstanbul, 2007.
- Karabıçak, M. (2008), “Yerel Siyaset Ekseninde Sivil Toplum Örgütleri: Önemi ve Etkileri”, **Yerel Siyaset**, Okutan Yayınları, İstanbul.
- Kapani, M. (2003), “**Politika Bilimine Giriş**”, 15. Basım, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Kamu Yönetimi 1.Sınıf 1. Yarıyıl, (2013), Murat Yayınları, Ankara.
- Kerman, U. (2006) “**Türkiye’de Devletin Küçültülmesi Sorunu**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keyman, F. (2000), “**Türkiye ve Radikal Demokrasi**”, İstanbul: Alfa Yay.
- Kızılboğa, R. (2012) “Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirmesi”, **Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2 (2012), 91-109.
- King, D. (1987), “**The New Right: Politics, Markets and Citizenship**”, Chicago, The Dorsey Press.
- Köker, L.(2005), “**Yeni Savaşlar Çağında Hukukun Üstünlüğü ve Uluslararası Politika**” AÜHFD Yıl, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/271/2448.pdf>.
- Kurt, M. ve Yaşar Uğurlu, Ö. (2007), “Yeni Kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımının Gelişiminde Avrupa Birliği’nin Rolü: İlerleme Raporları İçerik Analizi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi** 9(2). 81-109.
- Kutlu, Ö. (2008), “İdari Reform Transferleri: Ülkelerin Birbirinde İdari Reform Transfer Etmeleri ve Öğrenmeleri”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 125-154.
- Küçük, A. (2004), “Hukuk Devleti, Demokrasi ve Temel Hak ve Hürriyetlerin Güvencelemesi”, *Liberal Düşünce*, Sayı: 35. http://www.liberal.org.tr/sayfa/hukuk_devleti_demokrasi_ve_temel_hak_ve_hurriyetlerin_guvencelenmesi_adnan_kucuk,223.php. Erişim Tarihi: 22.03.2015.

- Küçükalp, D. (2012a), “Siyaset Olgusunun Doğası”, **Siyaset Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 20-48.
- Küçükalp, D. (2012b). “Otorite, Siyasal İktidar ve Meşruluk”, **Siyaset Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 72-92.
- Locke, J. (1969), “Civil Government”, Tunçay, M. **Siyasal Düşünceler Tarihi**, c.II, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Fak. Yayınları, Ankara, Sevinç Matbaası.
- Locke, J. (2013), **Hoşgörü Üzerine Bir Mektup**, Çev.: Yürüşen, M. Ankara, Liberte Yayınları.
- Memişoğlu, D. ve Durgun, A (2007), “Devlet Başarısızlığına Yol Açan Etkenlerden Biri Olarak Patronaj İlişkileri”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Yıl:2 Sayı: 24, 9-13.
- Mert, N. (1997), “Sağ - Sol Siyaset Ayrımı ve Yeni Muhafazakârlık”, **Toplumbilim Yeni Sağ - Aşırı Sağ Özel Sayısı**, Ekim, ss. 55-63.
- Mill, J.S.(1997), “**Hürriyet**”, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:852, Ankara.
- Milton, F. "**Capitalism and Freedom**." University of Chicago (1962).
- Mises, L. V. (1947), “**Bürokrasi**”, Ergin F. (Çev), İstanbul, Cumhuriyet Matbaası.
- Mises, L.V. (1947), “**Siyaset**”, Ergin F. (Çev.), İstanbul, Cumhuriyet Matbaası.
- Mises, L. V.(1956), “**The Anticapitalistic Mentality**”, Nosrand Company, London.
- Mueller, D. C. (1976). “Public choice: A Survey” **Journal of Economic Literature**, 14(2), 395-433.
- Nacak, O. (2014), “Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (32), 194-214.
- Niskanen, W. A. (1971). Bureaucracy and Representative Government. Transaction Publishers, Chicago.
- Nisbet, Robert (2007), “**Muhafazakârlık: Düş ve Gerçek**”, Çev. Serenli, F. - Bülbül, K. Ankara, Kadim Yayınları, 1. Baskı.
- Nozick, R. (2000), “**Anarşi, Devlet ve Ütopya**”, Çev. Oktay, A. 1. Baskı, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Odabaş, H. (2001), “**James M. Buchanan’ın Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Alanındaki Katkılarının Değerlendirilmesi**”, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üni. Sosyal Bilimler Enst.
- Odabaş, H. (2002), “James M. Buchanan’ın Politik İktisada Katkıları: Kamu Tercihi Teorisi”, Aktan, C. C. (Editör), **Anayasal İktisat**, Ankara; Siyasal Kitapevi, 380-406.

- Ömürganülşen, U. (2014), “Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği”, Acar, M. ve Özgür H. (Editörler), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, Ankara, Nobel Yayınevi, 3-44.
- Özalp, A. (2008), “Diyalektik Düzlemde Refah Devleti ile Yeni Sağ İlişkisi”, **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 23 106-119.
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, “Özelleştirme Programının Amaçları”, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/ozellestirme_amac.htm, Erişim Tarihi: 04.01.2014.
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, “Özelleştirme Nedir?”, http://www.oib.gov.tr/baskanlik/ozellestirme_nedir.htm, Erişim Tarihi: 01.01.2014.
- Örnek, A. (1998), “**Kamu Yönetimi**”, İstanbul, Meram Yayıncılık.
- Özer, M. A. (2005), “**Ekonomi, Siyaset ve Yönetimin Yeniden Yapılandırılması Üzerine**”, Kamu-İş, C.8, S:3/2005.
- Özer M. A. (2005), “Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi”, **Sayıştay Dergisi**, 59, 3-46.
- Özer, M. A. (2007), “Liberalizm ve Kamu Yönetiminde Etkinlik”, Eryılmaz, B ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetimi Yazıları**, 446-474.
- Özipek, B. B. (2004), “Muhafazakâr Siyasetin Temelleri”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 34, Ankara, ss. 11-14.
- Özkıvrak, Ö. (2006), “Devletin Başarısızlığı”, C. C. Aktan (Editör), **En Az Devlet En İyi Devlet**, Konya; Çizgi Kitapevi, 65-98.
- Öztürk, N. (2004), “Anayasal İktisat Çerçevesinde Demokrasiyi Yozlaştıran İktisadi Etmenler”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:37, Sayı: 3, 17-35.
- Öztürk, N. K. (2008) “Etik ve Kamu Yönetimi”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 255-284.
- Parlak, B. (2014), “Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus-Devlet ve Kamu Yönetimi”, Acar, M. ve Özgür H. (Editörler), **Çağdaş Kamu Yönetimi I**, Ankara, Nobel Yayınevi, 343–388.
- Rothbard, M. N. “Devletin Anatomisi”, Web: http://www.3hhareketi.org/imagj/1423676476_devletin-anatomisi.pdf. Erişim Tarihi: 09.01.2015.
- Rowley, C. K.-Schneider, F. (Editor), (2003), “**Introduction**”, Encyclopedia of Public Choice, Volume 1, Hingham, MA, USA: Kluwer Academic Publishers.

- Sakal, M. ve Şahin, E. A. (2009), “Anayasal İktisat”, **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:11 Sayı:1, 69-112.
- Sakal, M. ve Kitapçı, İ. (2009), “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, **Sosyo-Ekonomi Dergisi**, 2009-2, 31-48.
- Sarıbay, A.Y. (2012), “Siyasi Partiler ve Siyasal Parti Sistemleri”, **Siyaset Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 116-137.
- Savaş, V. F. (1997), **Anayasal İktisat**, İstanbul, Avcıol Basım.
- Savaş, V. (2007). **Anayasal İktisat**, (4. Baskı), İlke Yayınevi, Ankara.
- Serdar,S. (2012), “Siyasal Kültür, Siyasal İletişim ve Kamuoyu”, **Siyaset Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 138-161.
- Şener, O. (2001) Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi, Beta Yayınları, İstanbul.
- Şiriner İ. ve Turgay, T. (2007), “Parasal İstikrarın Sağlanmasında Enflasyon Hedeflemesi Rejimi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Etkinliği Sorunu”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Sayı: 509, 68-80.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2005), “Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5 (10), 139-162.
- Smith, A. (1976), “**An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations**”, Edt. Edwin Cannan, London, Methuen Co. Ltd.
- Söğütlü, İ. (2012), “Bir Örgütlü İktidar Olarak Devlet ve Siyasal Sistemler”, **Siyaset Bilimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 58-89.
- Şahin.B.(2008), “Liberal Demokrasinin Temelleri: Güncel Demokrasi Tartışmaları”, Oreon Yayınları, <http://www.liberal.org.tr/sayfa/liberal-demokrasinin-temelleri-bican-sahin.188.php>. Erişim Tarihi: 22.03. 2015.
- Tez.org.tr. Wagner Kanunu, http://www.tez.org.tr/wagner_kanunu.html. Erişim Tarihi: 14.04.2014.
- Toku, N. (2003), “**John Locke ve Siyaset Felsefesi**”, 1. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları.
- Tollison, R. D. (1988). Public choice and legislation. Virginia Law Review, 339-371.
- Tosun, M. U, “Mali Sorunlara Yeni Bir Yaklaşım:Anayasal İktisat Teorisi”, Web: <http://www.ekodialog.com/Makaleler/anayasal-iktisat-teorisi.html>, Erişim Tarihi: 7 Kasım 2013.
- Turhan, M. (1997), “Anayasal Devlet”, Ankara, Gündoğan Yayınları.

- Türgay, T. (2014), “Yeni Maliye Yaklaşımları Işığında Kamu Maliyesine Yeni Anlayış: Pazarlamacı Devlet”, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16(27), 104-113.
- Türk-iş Araştırma Merkezi, “KİT’ler ve Özelleştirme: İddialar ve Gerçekler”, **Türk-İş Dergisi**, Ankara.
- Uysal Sezer, B. (1992) “Büyük Devlet Küçük Devlet Tartışması”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:25, Sayı:4, 1-29.
- Uçkaç, A. (2010), “Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 158, 422-430.
- Uzun, T. (2008), “Kamu Yararı Anlayışında Değişim: Kamu Tercihi Bağlamında Bir Değerlendirme”, Balcı A. ve Diğerleri (Editörler), **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul; Seçkin Yayınevi, 107-124.
- Uzun, T. (2009), “Kamu Tercihi Ve Anayasal İktisat Kuramı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (23), 223-246.
- Ünsal, E. M, (2008), “Dışsallık Nedir, Dışsallıklar”, <http://www.ekodialog.com/konular/dissallik.html>, Erişim Tarihi: 13.03.2015.
- Weikart, A. L. (2001), The Giuliani Administration and the New Public Management in New York City”, *Urban Affairs Review*, 36, 3, pp.359-382.
- Willet, T.D. (1986), “A New Monetary Constitution” Constitutional Monetary Reform, Springer, Netherlands, 1986.
- Wiseman, J. (1989), “**Cost, Choice and Political Economy**”, Aldershot, Edward Elgar Publishing.
- Yayla, A. (2012), “Hayek’in Fikir Dünyasında Liberalizm”, Yayla, A.(Editör), **Hayek’in Liberalizm Anlayışı**, 9-24.
- Yayla, A. (2014). **Liberal Bakışlar** (4.Baskı), İstanbul; Profil Yayıncılık.
- Yayla A. “Demokrasiyi Koruma Kılavuzu”, <http://www.liberal.org.tr/sayfa /demokrasiyi-koruma-kilavuzu-atilla-yayla,184.php>. Erişim Tarihi: 22.03.2015
- Yayla, A. (2015) **Liberalizm**, Ankara, Liberte Yayınları.
- Yayman, H. (2000), “1980 Sonrası Türkiye’de Özelleştirme Uygulamalarının Gelişimi ve Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.2, Sayı.3.
- Yılmaz, O, “Yeni Sağ Ve Devletin Değişimi”, www.oguzyilmaz90.wordpress.com, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2013.

Yürüşen, M. (2013), “Takdim”, **Locke, J. Hoşgörü Üstüne Bir Mektup**, Ankara, Liberte Yayınları, s. 25-28.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Murat Ali BİLKAY
Doğum Yeri Ve Tarihi : Konya -1981
Medeni Hali :Evlü, 2 Çocuk Sahibi
İletişim Bilgileri :muratalibilkay@mynet.com
05456084964(GSM)

EĞİTİMİ

1996-2000 :Yahya Turan Anadolu Öğretmen Lisesi
2000-2005 :Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmenliği
2012-2014 :Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı
2013-... : Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Kamu
Yönetimi Bölümü
2015-... : Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İş Sağlığı
ve Güvenliği Bölümü

İŞ DENEYİMİ

2005-2009 :Aydıncık İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmeni
2009-2010 :Aydıncık İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı
2010-2011 :Silifke Anadolu Otelcilik Ve Turizm Meslek Lisesi
Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmenliği
2011-2011 :Aydıncık Çok Programlı Lisesi Müdür Yardımcılığı
2012-2015 :Silifke Anadolu Sağlık Meslek Lisesi Müdür
Yardımcılığı

YABANCI DİL

İngilizce : ÜDS: 26